

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מזה שלמד
בעולם הזה
(שיחת הר"ן כח)

עַל יְהוָה
לִי מוֹד
שִׁיעוּרִים אֱלוֹ
אֲנִי נֹתֵנִים
אֶת הַחֹמֶשׁ
וְאֶת הַזְּמֶשֶׁר
לְהַקְדֹּשׁ
בְּרוּךְ הוּא
(עצתו אמונה)

פרשת ראה תשפ"ג

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

כארא פארק

**4801 11th Ave,
Brooklyn NY 11219
347.760.5924**

היכל הקודש

קרית יואל

**8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.243.0563**

היכל הקודש

מאנסי

**32 Dolson Road
Monsey NY 10952
347.733.7551**

היכל הקודש

כני ברק

**רחוב ירושלים 2
052.760.5715**

היכל הקודש

וויליאמסבורג

**27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652**

היכל הקודש

קרית יואל

**8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.467.5299**

היכל הקודש

בלומינגראוו

**24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804**

היכל הקודש

ירושלים

**רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150**

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

ג'רפס ע"י

**קון הדפסה
היכל הקודש**

**2623 State Route 52
Liberty, NY 12754**

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

דקא פורלג ותיי חד חד – שהולך ומחזק העדים מן הקשרים אחד אחר. בכל דילוג ודילוג שמתנה במשנתו לא דילוג אלא אחד במנין הקשרים. שמע מינה האי קרוב חתים – בין בתחילה קודם – לכשרים, בין באמצעו, בין בסופו. מרלא קבע ליה פקום – לקרחה במנותחין. ושמע מינה – מרלא קבע פקום – שמע מינה דכל גיטין והיתות מקושרים היוצאין בבית דין להיעזר על חתימת העדים

לקיימו. מכל תלחה – שהיו דחתימי ביה, שכירו עדי השוק את חתימתן – מקיימין ליה לגיטא, ואפילו דין מתפרין. כגון אף יש בו שפחה עדים, וליה השוק מביחין את תבש הראשון והשלישי והחמישי. ולא בעינן שכירו אותן שלשה רצופין. דאי סלקא עדה בעינן רצופין ומאוי לא הוכשרו בו אלא השלמת קרוב אחד: מרלא קבעו אתי לקושה בשני קרובים וחד כשר, כדאמרין לעיל. ליקבע ליה פקום – להשלמת קרובים. או בתחילה – קודם לשנים הכשרים. בכל שלשה ושלשה החתומין בו. או באמצע – כל שלשה ושלשה החתומין וכשיר קרוב אחד, כגון: כשר וקרוב וכשר, וחוור וחותם כשר וקרוב וכשר, וכן לעולם. או בסוף – כל שלשה ושלשה יקבע מקומו. ולכשר ביה – קרובים טובא, אלא מרלא אשכח תקנתא שאין לך בו עדים קרובים שלא יאה הפסק שנים כשרים טובא, אלא מרלא אשכח תקנתא להשלמת שני קרובים בקביעות פקום – שמע מינה לא בעינן רצופין. הלכך היישינן דלמא מקיים ליה בקרובין מתפרין. כי אתו לקמיה דרבי אמי – וטן מקושר שלא חתמו לו עדים למנין קשריו, והסופר והעדים בפנינו, ועדיין לא נמסר לה. אמר ליה ב"י – כבן ננס, כן הוא עיקרה של סוגיא זו. ולא שמעתיה כן, אלא כביארה בקונטרס מורי זוקן.

הדרן עלך הוורק גמ

משנה המגרש, ואמר לה – בשעת מסירה. **גמרא** על מנת הוא – על מנת שלא תנשאי לפלוני. אבל בעל מנת מודו – רבנן, דבגט לא שיר, שהתירה במסירת הגט לכל אדם, אלא שתהנה ממנו: על מנת שלא תנשאי לזה, ואין זה אלא כתנאי בעלמא. אלא של גוים – דכתיב: "אחותכם", הכא

אמר רבי יוסי יהודה: לא נהלקו רבי אליעזר והכמנים על המגרש את אשתו ואמר לה **"הרי את מותרת לכל אדם מכלונו"** – שאינה מנוחשת, על מה נהלקו? על המגרש אשתו ואמר לה, **"הרי את מותרת לכל אדם על מנת שלא תנשאי לפלוני"**, אליעזר, אבל לרבנן פליגי על מנת שלא תנשאי ולא תיבעלי.

דקא מדלג ותיי חד חד, שמע מינה. אמר אבין: שמע מינה: האי קרוב חתים אי בעי בין בתחילה בין באמצע בין בסוף, מרלא קבע ליה פקום; ושמע מינה: מכל תלחה מקיימין ולא בעינן רצופין, דאי סלקא דעתך בעינן רצופין, לקבע ליה פקום ליה קרוב בתחילה או באמצע או בסוף, ולכשר ביה מוכא. כי אתו לקמיה דרבי אמי, ואמר ליה: צא והשלים עליו עבד מן השוק.

הדרן עלך הוורק

המגרש את אשתו, ואמר לה "הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני" – רבי אליעזר מתיי, והכמנים אוסרים. כיצד יעשה? ויפלונו הימנה, ויחזור ויתננה לה ויאמר לה **"הרי את מותרת לכל אדם"**. כתבו בתוכו, אף על פי שחזרו ומחקו – פסול. **גמרא איבעיא להו: האי "אלא", "הויז" הוא, או "על מנת" הוא? "הויז" הוא, וב"הויז" הוא דפליגי רבנן עליה דרבי אליעזר, דהא שיר לה בגמ, אבל ב"על מנת" מודו ליה, מדי דהוה אפל תנאי דעלמא. או דלמא "על מנת" הוא, וב"על מנת" הוא דפליגי רבי אליעזר ארבעין, אבל ב"הויז" מודה, דהא שיר לה בגמ? אמר רבינא, תא שמעי: כל הבתים מטמאין בנגעים אלא של גוים; אי אמרת בשלמא "הויז" הוא שפיר, אלא אי אמרת "על מנת", הוא, על מנת דלא מיטמו בתי גוים הוא דמיטמו בתי ישראל, תא מיטמו בתי גוים לא מטמאין בתי ישראל? ועוד, בתי גוים מו מטמאין? והתנאי: "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" – ארץ אחוזתכם מטמאה בנגעים, ואין בתי גוים מטמאין בנגעים! אלא שמע מינה "הויז" הוא, שמע מינה. מתניתין דלא כי האי תנאי: דתנאי, שמע מינה. ורבי אליעזר והכמנים על המגרש את אשתו ואמר לה **"הרי את מותרת לכל אדם מכלונו"** – על מה נהלקו? על המגרש אשתו ואמר לה, **"הרי את מותרת לכל אדם על מנת שלא תנשאי לפלוני"**, רבי**

צא השלים עליו עבד מן השוק – אומר רבינו יצחק; דרך הדבא פליגי אדחוקיה באומר פברק "וג פשוט" (בבא בתרא סקב:ב). מילארו קרובים – כשר. ומשמע: דוקא קרובים כשרים למלוה. ומעשה בא לפני רבינו משולם באחד שכתב גט לאשתו, והחתיים עליו שני עדים, ואחר זמן החתיים עליו עד שלישי, והשדיר מכתבא, דהא דארמינן ארצי דהיג חתומין בל כלא זה – רבינו בשנים, או שוימן שלשה יחד, שהיה גט ליה כולו בפתוח – או חתמו כולם זה בפני זה, אבל כשהגט נגמר בשנים, ולא היה אז דעתו להחתיים יותר, כשחזר החתיים שלישי – ואז לא נפסל בכך, כיון שנגמר על ידי הראשונים. ורבינו נהיב אמי, כמאן דכשר: דלשנא ד"צא" השלים עליו עבד מן השוק? – משמע שכבר חתמו הראשונים, ולא היה צריך כי אם השלישי. אומרו, כיון שנגמר – וכן לא מייסל בתשלמת על ידי הראשונים – וכן לא מייסל בתשלמת אחריים זה שלא בפני זה. ומיהו בקונטרס פירש: הסופר והעדים בפנינו, ועדיין לא נמסר. משמע שסובר דבעינן זה בפני זה. והיי שפירש: ועדיין לא נמסר לה – רוצה לומר שהעדים לא חתמו עדיין, ולהכי לא נמסר לה, וחתומין בלן זה בפני זה. אך מה שפירש: שהסופר בפנינו – בתנן פירש, דמה לטו אמ הלך לו הסופר? וכן פירש הרב ר' אלתון דנראה לפסולו, היכן שבא להחתיים שלישי – גילה בדעתו שלא יאה גט עד שהחתיים שלישי, וחתמתו אין כלום, כיון שלא חתמו זה בפני זה. לעיל פא.

ושיר לעיל פא. **גזירה** משום כולכם – פירש בקונטרס: דמסתמא למנין קשריו היו עדין מתחלה, ויישינן דלמא אמר להו "כולכם חתומין הריי אחד וחס שלא חתם. ותמימ: מאחד דפסלינן גט קרד משום "כולכם" – מאותו טעם נפסל קרוב להחתיים בתוכו, כדאמרין לעיל בפרק שני דף י"ב, דאם אמר בעיני כלם, לאנן דאמר משום עדים – נמצא אחד מהן קרוב או פסול – פסול הגט; ויש לחלק, דהבא במקושר, ועדין נגשלה – הכשרו בו אחד קרוב. ולעיל בפרק שני (שם דיבור דמתחיל אמר) הארכתי.

הדרן עלך הוורק גמ

המגרש אבל בעל מנת מודו ליה – לכאורה היה נראה דדוקא בי"על מנת שלא תנשאי" מודו ליה הוי שיר, משום הוותרה איצלו בנות, אבל בעל מנת שלא תיבעלי לא תנשאי – הוי שיר כמו "חוי", ולהכי נקט בברייתא בסמוך "על מנת שלא תנשאי" גרידא, דבשלא תנשאי ולא תיבעל – מודה רבי אליעזר דהוי שיר כמו "חוי". וכן משמע קצת, דהא לקטן פריך ארבי יוסי הגלילי דאמר: היכן מציעו אסור לזה ומותר לזה. במאי? אי בי"על מנת

– הרי הוותרה איצלו בנות, אלא ב"חוי". ואי בי"על מנת שלא תנשאי ולא תיבעל? קאמר רבי אליעזר נמי לא הוי שירא – מאי קאמר "הרי הוותרה איצלו בנות"? ועוד, למאי דמוק לה ב"חוי", אדמוקשה רבי יוסי הגלילי לרבי אליעזר מ"חוי", לפיחך להו לרבנן דמודו בי"על מנת שלא תנשאי ושלא תיבעל? דלא הוותרה איצלו בנות. ומיהו, נראה לרבינו יצחק, דאפילו בי"על אי למא בעל מנת – הרי הוותרה איצלו בנות, הוה מצי למיפרך, שאפילו לא הוותרה איצלו בנות, כגון "על מנת שלא תנשאי ולא תיבעל" דהרי הוותרה לכל, כיון דלא אסרה אלא דרך תנאי. אלא נקט קושיא פשוטה "על מנת שלא תנשאי" גרידא הנוכר בברייתא. דאם לא כן, אדומפליג בסמוך בין "על מנת" ל"חוי" – לפלונו בי"על מנת" גופיה, ועוד, דקאמר "או דלמא האי אלא על מנת הוא כו" – אף על גב דב"אלא" אסיר נשואין ובעילה, אפילו הכי לא הוי שיר, אף על גב דב"חוי" מודו להו. ובסמוך דקאמר "מתניתין דאוקמינן בחוץ מאי טעמא דרבי אליעזר", אבל לרבנן פליגי על מנת שלא תנשאי ולא תיבעל, ומייד דהוי אכל תנאיא ועלמא.

אמר רבינא את שמע כל הבתים כו' – ומדתן בריש וחסים (בא:). כל הבתים שנבחו שלא לשמן כשירין, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה – לא הוה מצי לאיתויי ראייה, דהתם לא שירי לא "על מנת", ולא "חוי", ואותו "אלא" לא הוי אלא לשון "רק" או "אבל".

רַבָּא כרבי ינאי משום זקן אחד סבירא ליה - ואם תאמר: אם כן רבי יוסי דקאמר: וראה
אני את דברי רבי אלעזר בן עזריה מדברי בורקי, ואית ליה הני פירכי - סבר נמי כרבי
ינאי משום זקן אחד, אם כן תיקשי לרבי יוחנן דפליגי לעיל ארבי ינאי ויש לומר: דאיכא
למימר ד'רואה אני את דברי רבי אלעזר' - לא משום הני פירכי קאמר. ואם תאמר: כיון
דרבי אלעזר מוקדמי ליק, הנהו זקנים ממי שבין

על דבריו? דגזירת הכתוב הוא ויש לומר: דמשום
דש להשיב על דבריו - מסתבר לאוקמי קרא טפי
כדרשי רבנן. מיה קודמי היה ראשונה דלא
אניגא ביה כו' - אף על גב דהיה רבדוך לא
דמו, דהא בקודמי היה ראשונה שרי לבולי
עלמא, ובקודמי היה שניה אסורה לקרובי בעלה
הראשון, מכל מקום הוקש לענין: כי חיבי דלא
היו אחת איש ומתקרא - לא הניי נמי כרבי בקודמי
היה שניה שתהא מופקעת לגמרי ממנו מדין
אשת איש, ולא תהא אניגא ביה כלל.

ושיך לעיל עמוד א מורה רבי אלעזר במגשר
רבי - תימה: למאן
מוהו? דלרבנן דפליגי עליה - לא הויה גט, ואינה
מותרת לשום אדם! ואיך? כרת כריתות לא
דרש - והא דרבי יוסי הגלילי דהוי בכלל רבנן
דרש ברפך נמי (גיטין ס"ב, ב) "כרת כריתות"
הכא קאמר דלא דרשי - היינו דלא דרשי ליה
להתוא דרשא, אלא לדרשא אחרניא. כל ימי
חיבי אין זה כריתות כל ימי חייה פלוגי הרי זה
כריתות - תימה לרבנן יתקח: דברקב קאמר דיומא
(ג.א.) גבי "אף אשה אחרת מתקנין לך" מייח
מילתא דרבא דהכא בענן אחר, דקאמר: אלא
דאמר לה "על גנות שמתות אחת מכם" כו',
וקאמר: כי הויה גנות נמי דהויה ודאמר רבא:
הרי זה גיטך על גנת שלא תשתי יין כל ימי חי
היחי' - אין זה כריתות, "כל ימי חייה פלוגי" - הרי
זה כריתות. ואין זה כריתות קאמר, ולא כדבכע!
למינה הכא מנעיקא, דלא נמי יתקח: דמי חיבי!
רשמו התלמוד אינו חושש, ומייחיה בכל ענין "כל
ימי חי' כדבעי למימר מנעיקא, ריחיבי' דאין זה
כריתות, כדמסיק, ומיחיה, קשה לרבנן יתקח: החם
אמאי? על האי כריתות' בלא גיט' שנתת, ודאח
מכם? דמאי שנא מ'יחי פלוגי' דהויה כריתות,
דבשביל דתלה אף במיתתה - לא גרע.

כיון דפסקה פסקה - הכא לא קאמר "או
דלמא לא שגא", כדמארבין לעיל. דמדי שכאמר
כיון דפסקה פסקה - וביין שכן הוא.
מסתברא

זה פרייתות. ורבנן היא "פרייתות" מאי עברי ליה? - מיפעי להו לפדתינא: "הרי זה גיטך על
מנת שלא תשתי יין", "על גנת שלא תלכי לבית אביך לעולם" - אין זה פרייתות, שלשים
יום - הרי זה פרייתות. - ואיך? - מ'פרייתות" - ואיך? - "פרייתות" לא
דרשי. אמר רבא: "הרי זה גיטך על גנת שלא תשתי יין כל ימי חי" - אין זה פרייתות,
"כל ימי חי פלוגי" - הרי זה פרייתות. מאי שנא "חי פלוגי" - דלמא מאית ומקימא ליה
לתנאיה? "חי" דידיה נמי, דלמא מאית ומקימא ליה לתנאיה! אלא אמאי: "כל ימי חיבי"
- אין זה פרייתות, "כל ימי חי" או "חי פלוגי" - הרי זה פרייתות. בעא מיניה רבא מרב
נחמן: "היום אי את אשתי ולמחר את אשתי", מהו? תיבעי לרבי אלעזר, תיבעי לרבנן;
תיבעי לרבי אלעזר: עד פאן לא קאמר רבי אלעזר החם - אלא דלמאן דקא שרי - קא
שרי לעולם, אבל הכא לא, או דלמא לא שגא? תיבעי לרבנן: עד פאן לא קאמרי רבנן החם
אלא דלא פסקה מיניה לגמרי, אבל הכא כיון דפסקה - פסקה? פתר דבעיא חדר פשטה:

הרי גרושה אצלו בנות - גרסין. הרי לא אסרה עליו אלא לינשא, אבל לנות - גרושה
היא אצלו מיד. הלכך אם ימות בעלה הראשון נמי שם גירושין עליה אצל זה ועלמית.
ומעתה אין כאן קל וחומר, דאיכא למפרך דמאם אם נאסרה עליו משום צד גירושין שבה
- שדרי אף אצלו היה עליה צד גירושין - תאמר שתאסר על כל אדם בשביל צד
אישות שיש בה אצל זה ואם תשיב מן גירושין
צד אישות אצל שאר כל אדם. אלא בחיין -
סבירא ליה לרבי עקיבא מילתיה דרבי אליעזר.
ופריבין - לרבי עקיבא, דפרך הני תרי פרבי,
הוא א"חור" ודא א"על מנת", אי סבירא ליה
פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן ב"חור" - נותיב דך
פריבא בתרייהו ד"חור", ואי בעל מנת - מוק
לה, נותיבא פריבא קמיתא, ותו לא! איבא דאית
ליה בחיין - פליגי, ואיבא דאית לא מנת", אי סבירא ליה
פליגי. האי פריבא - "הרי שדחיה זה כהן" כו',
ולמאן דאית ליה על מנת דאח פריבא - "הרי
שהלכך" כו'. ומאי פריבא - איבא למפרך
אפריביה דרבי בתרייהו, דקאמר רבא
לעיל: ולכולהו אית להו פריבא. אי ניבא איסור
כהונה שאני - הואיל ורביה ביה הכתוב מצות
יתירות. הא רבי אליעזר - דאמר: מותרת לכל
אדם חור מנבני. מאיבא כהונה ליתף לה -
מגרושה מאישה לבדה, שפסול לבדוה -
מהם ולפא לעיל, דמפסילא לכהונה הוי גיטא,
ואף על גב דשדרי. וילף מינה קולא, וזלי אמרין;
איסור כהונה שאני, כל שבין דרבי עקיבא
אלבייה: גילף מניסור כהונה לחומרא, ונימא: כי
היכי דצד גירושיה פוסלה לכהונה אם ימות -
הכי צד אישותא פוסלה לכל אדם רבא -
דאמר כהונה לעיל: בלדוה אית להו פריבא. כרבי ינאי
משום זקן אחד מתני לה - דאמר לעיל טעם
דרבי אליעזר מ'ידיהת לאיש אחר', ולא ילף
מניסור כהונה. הלכך פריבין רבי עקיבא:
איסור כהונה שאני, ולא תיקשי לרבי אליעזר.
והא איהו נמי מיפרך פריבא - לרבי אליעזר
לקמן בבבירא. מקיש קודמי יהיה שניה - צד
פניו שבה, כד גירושין לנשואין. לקודמי יהיה
ראשונה - לצד פני שדחיה בה קודם גירושין
של ראשון. דהא איתקשו, דכתיב לעיל מיניה:
"כי יקח איש" וגו' - היינו קדושי ראשון,
ויהיה לאיש אחר" - היינו קדושי שני. שזה
איסור וזה מתיר - גיטא בעלה הראשון
אסורה על זה, וגיטא שני יתירה לה. כהרשה
שפוחת פתח לודיה, דברבים הבאים לו על
ידי נדר זה - שאילו נדר מתחילה שכן עתיד
להיות - לא היה נדר. תמנא שמתחילתו אינו
נדר. והרי הפרת הבעל - שהוא בלא חרטה. על
דעת בעלה - על גנת שאם ירצה, ואם לאו -
אף הני נדר. ורבנן - כל זה נדר בלבד, ולא
לפי מהבא פריבניה. כי לא הריבנו, שאין
מפריחין אלא דמות. דעדו יום מותה קשרה בו.
הרי זה כריתות - מיד, והוא תיקים התנאי, היום
אי את אשתי - נתן לה זה ואמר לה: היום לבדו
יהו גירושין, ולמחר לא תהו גירושין, שדרי
בגיטא, מהו? תיבעי לרבי אליעזר - דמכשר
בשדרי. תיבעי לרבנן - דגמרי בשדרי. כיון
דפסקה - מיניה היום לגמרי אצל כל אדם.
דפסקה - לכל אדם לעולם, ושוב אישות
עד שחזור ויקדשה. הלכך, אין תנאי זה כלום.
מסתברא

הרי גרושה אצלו בנות - גרסין. הרי לא אסרה עליו אלא לינשא, אבל לנות - גרושה
היא אצלו מיד. הלכך אם ימות בעלה הראשון נמי שם גירושין עליה אצל זה ועלמית.
ומעתה אין כאן קל וחומר, דאיכא למפרך דמאם אם נאסרה עליו משום צד גירושין שבה
- שדרי אף אצלו היה עליה צד גירושין - תאמר שתאסר על כל אדם בשביל צד
אישות שיש בה אצל זה ואם תשיב מן גירושין
צד אישות אצל שאר כל אדם. אלא בחיין -
סבירא ליה לרבי עקיבא מילתיה דרבי אליעזר.
ופריבין - לרבי עקיבא, דפרך הני תרי פרבי,
הוא א"חור" ודא א"על מנת", אי סבירא ליה
פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן ב"חור" - נותיב דך
פריבא בתרייהו ד"חור", ואי בעל מנת - מוק
לה, נותיבא פריבא קמיתא, ותו לא! איבא דאית
ליה בחיין - פליגי, ואיבא דאית לא מנת", אי סבירא ליה
פליגי. האי פריבא - "הרי שדחיה זה כהן" כו',
ולמאן דאית ליה על מנת דאח פריבא - "הרי
שהלכך" כו'. ומאי פריבא - איבא למפרך
אפריביה דרבי בתרייהו, דקאמר רבא
לעיל: ולכולהו אית להו פריבא. אי ניבא איסור
כהונה שאני - הואיל ורביה ביה הכתוב מצות
יתירות. הא רבי אליעזר - דאמר: מותרת לכל
אדם חור מנבני. מאיבא כהונה ליתף לה -
מגרושה מאישה לבדה, שפסול לבדוה -
מהם ולפא לעיל, דמפסילא לכהונה הוי גיטא,
ואף על גב דשדרי. וילף מינה קולא, וזלי אמרין;
איסור כהונה שאני, כל שבין דרבי עקיבא
אלבייה: גילף מניסור כהונה לחומרא, ונימא: כי
היכי דצד גירושיה פוסלה לכהונה אם ימות -
הכי צד אישותא פוסלה לכל אדם רבא -
דאמר כהונה לעיל: בלדוה אית להו פריבא. כרבי ינאי
משום זקן אחד מתני לה - דאמר לעיל טעם
דרבי אליעזר מ'ידיהת לאיש אחר', ולא ילף
מניסור כהונה. הלכך פריבין רבי עקיבא:
איסור כהונה שאני, ולא תיקשי לרבי אליעזר.
והא איהו נמי מיפרך פריבא - לרבי אליעזר
לקמן בבבירא. מקיש קודמי יהיה שניה - צד
פניו שבה, כד גירושין לנשואין. לקודמי יהיה
ראשונה - לצד פני שדחיה בה קודם גירושין
של ראשון. דהא איתקשו, דכתיב לעיל מיניה:
"כי יקח איש" וגו' - היינו קדושי ראשון,
ויהיה לאיש אחר" - היינו קדושי שני. שזה
איסור וזה מתיר - גיטא בעלה הראשון
אסורה על זה, וגיטא שני יתירה לה. כהרשה
שפוחת פתח לודיה, דברבים הבאים לו על
ידי נדר זה - שאילו נדר מתחילה שכן עתיד
להיות - לא היה נדר. תמנא שמתחילתו אינו
נדר. והרי הפרת הבעל - שהוא בלא חרטה. על
דעת בעלה - על גנת שאם ירצה, ואם לאו -
אף הני נדר. ורבנן - כל זה נדר בלבד, ולא
לפי מהבא פריבניה. כי לא הריבנו, שאין
מפריחין אלא דמות. דעדו יום מותה קשרה בו.
הרי זה כריתות - מיד, והוא תיקים התנאי, היום
אי את אשתי - נתן לה זה ואמר לה: היום לבדו
יהו גירושין, ולמחר לא תהו גירושין, שדרי
בגיטא, מהו? תיבעי לרבי אליעזר - דמכשר
בשדרי. תיבעי לרבנן - דגמרי בשדרי. כיון
דפסקה - מיניה היום לגמרי אצל כל אדם.
דפסקה - לכל אדם לעולם, ושוב אישות
עד שחזור ויקדשה. הלכך, אין תנאי זה כלום.
מאי

מאי קאמר - האי "לא תינשא" דקאמר - למאן קאמר? לאותו פלוגי או לכל אדם? לא תינשא לו - כדמפרש, שמה יאמרו נשיהם נותנין במתנה, ואין לך על גודל מזה. ואם ניסת לאחר לא תנא - שלא להחזיק תנאי זה. ומשום הך נזירה לא מספקין לה - בתמימה; והיא לא איתקיה ותנאי ובטל הגט. הכי גרסין: אלא אמר רב נחמן הכי קאמר רבי הוה גיך על מנת שתנשא; לפלוגי ר' הוה לו לא תינשא

לו משום גזירה שמה יאמרו נשיהן נותנין במתנה ואם ניסת לו לא תנא - שאין כאן איסור אלא חשש על בעלמא. הא לאחר תינשא - דהוי גזירה, דאילו ולא אמר: "על מנת שתנשא אלא לפלוגי", אלא "על מנת שתנשא אלא לפלוגי" - סוף סוף הוא בעיא לקיימי תנאה. וכי תימא אפשר דמינשה - מה שחני הדיום, ולמחר תינשא למצוה פלוגי; לקיים תנאה. ולחא דפליגת עליה רבי יהודה קמריה לה - דלא חיית דלמא לא מיקיים. שמה יישן למחר ונמצא שבער על נדרו. ורב נחמן אמר יישן היום - ולמחר יתקיים תנאו ולין יישן. דאי יישן מבריו נפשיה בסילואי - ונקוב בשרו תמיד בקיץ. ברידה קיימא לאגרושי - בתמימה. מפליגת - דדוחא אותה, למצוה דברבי הבאי. מתניתין נמי דיקא - בבבא מציעא. ויהי שחברך רב הפועלים" (ד.צ.א). אפשר דאכלה ולקיא - ולכן תימא גזירה תנאי קיים. כלל לאיתויי בשר חזיר - קתני: ככל ברב ריהודן בו לעומת. כוה גש - דקאמר רב ר' יהודה בן תימאי. למעוטי נשי חזיר - דהכי קאמר. כוה גט, דאי אפשר לקיימו כלל - הדלך תנאו בטל. אבל לעבור על דברי תורה - אפשר לקיימו באיסור, ולחקה על שערבדה. שתבעלי - גרסין בני פלוגי, ורב אבין ואבין גרסין: "שלא תבעלי". שתבעלי - בין בנות בין בבשואין. אין חוששין שמה נבעלה להם - כלומר, מותרת לינשא מיד, ואין חוששין שמה תבעל לכן ויבטל הגט. אבל אמר לה: "על מנת שלא תבעלי לפלוגי" - אינו גט, שמה תבעל לו, ודמאי דעל מנת שלא תכלי לבית אבין לעולם." ואילו נבי אבא ואבין שתבעלי לא קתני - נדחוי תנאי. אבל אמר לה: "על לאבין ניהא כו" - ומשום דלדידה לרבי יהודה בן תימא אפילו לא יתקיים ר' הוה גט, אלא לרבא קשיא, דהא אמרו אפילו רבי יהודה בן תימא מודה בה. אמר רב לא דמאי לבשר חזיר. דאילו בשר חזיר בידה לקיימו באיסור, ושבתעובי פלוגי נמי אפשר - דמשדאי ליה במתומא. ואם אינו רוצה לכוועלה באיסור - ישגאה ויבעול בחזרה. אמר אבא ואבין - ברידה קיימא? ליבא כלל - דקתני רבי יהודה בן תימאי. לאיתויי אבא ואבין - דהוי דמאי אפשר לקיימו. כוה למעוטי בשר חזיר - דאפשר לקיימו הוא.

ולאבין תנאו קניין, הא אי אפשר - תנאו בטל, שמע מינה. איבעיא להו: "הרי זה גיפור על מנת שתאכלי בשר חזיר", מהו? אמר אבין: היא היא; רבא אמר: אפשר דאכלה ולקיא. לאבין, "כלל" - לאתויי בשר חזיר; לרבא, "כוה" - למעוטי בשר חזיר. מיתבי: "הרי זה גיפור על מנת שתבעלי לפלוגי", נתקיים התנאי - הרי זה גט, ואם לאו - אינו גט, "על מנת שלא תבעלי לאבא ולאבין" - אין חוששין שמה נבעלה להן; ואילו "על מנת שתבעלי לאבא ולאבין" - לא קתני; לאבין ניהא, לרבא קשיא? - רבא: בשלמא בשר חזיר - אפשר דאכלה ולקיא, פלוגי - נמי אפשר דמשדדא ביה בממונא, אלא אבא ואבין ברידה קיימא? נהי דאיהו עקבא איסורא, אבא ואבין מי עקבי איסורא? לרבא, "כלל" - לאתויי אבא ואבין, "כוה" - למעוטי בשר חזיר; לאבין

מסתברא בין לרבי אליעזר בין לרבנן, בין דפסקה על גב דלמאי דבעי למימר לרבי אליעזר או דלמא או שנה, משמע דבעי למימר דאין הגט לא אלא אותו היום, כמו חוץ מפלוגי ולא חל אלא מעלמא - מכל מקום לישנא ד"פסקה" משמע לגמרי. והא דקאמר לקמן (פ.א.): לעולם לאפוקי מדרבא אמר רב נחמן - רבא לאפוקי מדרבא דשרטא

מסתברא, בין לרבי אליעזר בין לרבנן, בין דפסקה פסקה. תנו רבנן: "הרי זה גיפור על מנת שתנשאי לפלוגי" - הרי זו לא תנשאי, ואם נשאת - לא תנשא. מאי קאמר? אמר רב נחמן, הכי קאמר: הרי זו לא תנשאי לו, שפוא יאמרו נשיהן נותנין במתנה, ואם נשאת לאחר - לא תנשא. ומשום גזירה לא מספקין מיניה, ושריני אשת איש לעלמא? אלא אמר רב נחמן, הכי קאמר: הרי זו לא תנשאי לו, שפוא יאמרו נשיהם נותנין במתנה, ואם נשאת לו - לא תנשא. דמשום גזירה לא מספקין. אמר ליה רבא: לו הוא דלא תנשאי, הא לאחר תינשא? והא בעי קיימי לתנאה? וכי תימא, אפשר דמינסבא היום ומינרשה למחר ומקיימא לתנאה, ולחך דפליגת עליה דרב יהודה קמריה ליה. דאתמרי: "קונם עיני בשרי היום אם אישן למחר" אמר רב יהודה: אל יישן היום שפוא יישן למחר, ורב נחמן אמר: יישן היום ואין חוששין שפוא יישן למחר. הכי השתא? התם בדידיה קיימא, דאי בעי מבריו נפשיה בסילואתא ולא נאים, תבא בדידה קיימא לאגרושי? אלא אמר רבא: הרי זו לא תנשא לא לו ולא לאחר, לו לא תנשא - שפוא יאמרו נשותיהם נותנין במתנה, לאחר לא תנשא, דבעיא קיימיה לתנאה; ואם נשאת, לו לא תנשא, דמשום גזירה לא מספקין, לאחר - תנשא, דבעיא לקיימיה לתנאה. תנאי כוותיה דרבא: הרי זו לא תנשא, לא לו ולא לאחר, ואם נשאת לו - לא תנשא, לאחר - תנא. תנו רבנן: "הרי זה גיפור על מנת שתעלי לרקיע", "על מנת שתירדי לתהום", "על מנת שתביאי קנה של ארבע אמות", "על מנת שתביאי לו קנה בן מאה אמה", "על מנת שתעברי את הים הגדול בגזילוד" - אינו גט. רבי יהודה בן תימא אמר: פוה גט. כלל אמר רבי יהודה בן תימא: כל תנאי שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו, אינו אלא במפליגות בדרבנים, וכשה אמר רב נחמן אמר רב: "הלך כרבי יהודה בן תימא. אמר רב נחמן בר רבא: מתניתין נמי דיקא. דקתני: כל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו בתחילתו -

הבא ברידה קיימא לאגרושי - אף על גב דבין שניה יכלה לקיים תנאי אלא אשת איש לוח שנתא לו בעשר - מכל מקום אינה יכולה לקיים תנאה ולינשא בלא גירושין, דלעולם צריכה גט מספקא, שמה יתקיים תנאה ותנשא גם לפני על ידי מיתה דראשון, או גירשה. וקשה לרבי יהודה. והא רבא ברידה קיימא לאגרושי, שיכולה לומר "מאני עלי" וכיפנין ליה ולפי פירושי רש"י ורבינו הם ולא כיפנין ליה - תנא. ערו קשיא: דכיפנין ליה לגרשה, שארי עלי באיסור אשת איש, ואם כן מאי קאמר? אלא ברידה קיימא לאגרושי? ואי הוה מפרש: בדידה קיימא לאגרושי ולאניסוב, דודאי אין בידה שגאנה זו - הוי רתי שפיר, אך אין הלשון משמע בו ושל ומכל מקום יכול הבעל לדחותה - לא ברידה קיימא לאגרושי. על מנת שתעלי לרקיע אינו גט - בהישרוב את הפועלים" בסופו כבא מניעא (ד.צ.א). גרסין: אם נתקיים התנאי - דרי זה גט, ואם לאו - אינו גט. ותימא: היאך יכול לקיימו? יש לומר: על ידי שם. קשה להרב רבי אלחנן: דהוה לו למילף מתנאי בני דרבנן ראובן שיכול לקיימו, אבל היבא שלא יוכל לקיימו כי היבא. ויהוה לו למימר דאף על גב דתנאי דתנאי - בעשה קיים, כי היכי דילפינן בפרק "מצות הליצה" (וימתו ק) דבעינן שיכול לעשות על ידי שליחו? יש לומר: דהתם לא ליפנין אלא שהמעשה בו ושל למעשה על ידי שליח, אבל תנאי - אין לחוש אם לא יוכל לעשות על ידי שליח, או אינו יכול לעשות כלל. על מנת שתבעלי לפלוגי ואילו לאבא ולאבין לא קתני. יש ספרים שהגדו בריהיא: על מנת שלא תבעלי לאבא ולאבין - אין חוששין שמה תבעל להם. משום דקשיא להו מאי דיקי "ואילו לאבא ולאבין לא קתני" אבא ואבין דכר משימהו מיהו, משום כן אין צריך להנהיג דשרפין דיקי, ומקתני: "על מנת שתבעלי לפלוגי" - משמע דוקא לפלוגי, דלא חשיב הפלגה בדרבנים במה שיש שם איסור פניה, אבל אבא ואבין - לא.

ותיפוק

ואוקימנא בחיזן - ברשי פירקין, ושמועני מנה דאילו ב"ע לנת, אפילו כתבו בתוכו - כשר. אימא דברי הכל כשר בו' - רבי זורא לטעמיה, דאוקי פלוגתא בלפני התורה, הלכך דברי הכל פסול לא מנכשת לה. ולימא - ליה רבי זורא לנתא: תני "הרי זה פסול", ולא תימני "דברי הכל", ונימא רבי היא. תנא דברי הכל התורה - על כרחך "דברי הכל" אנתניה בריה לנתא, לא אנתניה "הרי זה" -

דברי הכל כשר - אף על גב דב"ח"ץ פסול אפילו אחר התורה, כדאמרינן בסמוך: ואי בעית אימא לאחר התורה ודברי הכל - מכל מקום לא גורינן ביה "על מנת" אטו "ח"ץ", ד"ח"ץ אחר התורה אינו פסול אלא מדרבנן, נזירה אטו לפני תורה, ולא גורינן נזירה למזירה. דב"ח"ץ אמר מחלוקת לאחר התורה - דרבי גזר "על מנת" דלאחר התורה אטו "על מנת" דלפני התורה, אף על גב דלפני התורה נמי אטו

לא היה מיוחדף ליה ב"דברי הכל", אפילו שכן גירסא שלו. אבל כשר בפסול - מיוחדף ליה, אם שכן שמועתי. להכי אמר ליה: תני "דברי הכל כשר", דמסתברא דהכי אמריה רביה. משנה אלא לאבא ולאבך בו' - לאו שזורא הוא, דבלאי איסור אשיות נמי לא תפסי להו בה קדושין. אלאמנה לבתן גדול - כיון קדושין תופסין אדושי, כדאמרינן בפרק קמא קדושין (ה.א.), ולזאי לא תפסי משום איסור אשיות שבו - אשחבא דשדיי בנטיא. ולכל מי שיש עליו קדושין - אם היתה נזירה, ואפילו בעיניה דאיסור לא. פסול - דאפי שזיר. גמרא כללא דרישא - "ולכל מי שאין לה עליו קדושין", נתיני - מן הבענתי, שדיו מצביע אמונה, ואיכא לאו ד"לא תחתן בס". משנה אדושי, וכתבן אלמנה דרות, שדח באיסור עשה. חוץ מקדושי קמן - חוץ מפלוני, וקטן הוא. קטנה מנהגשת - אם קיבלה גיטה ולאפרי מיתת אביה. קדושי אבה - כלומר, ואיסור קידשה אביה בלשון היה. דרוז לה קדושין גמורין. והא בעינן ויצאה ויהיה - דלא מוגרשה אלא אם כן ראויה לקדש את עצמה לאיש אחר. אלא אחאי לכלל היה - לאחד זמן, ואלא חביב ליה מנכשתי. אלא דק אר, למימר דתחזיו השתא כן היה. לענן שזורא נמי הוי שזיר. הנילים - עתוינן להולד. או דלמא עתידין דמתילדי - ומיתסרא עליהן מפני אשיותו של זה, הלכך הוי שזיר. עבד וגוי נמי -

ומתניתין דקתני "פתבו" ואוקימנא ב"ח"ץ, אכל "על מנת" לא פסיל, איבעית אימא: לפני התורה ורנן, ואיבעית אימא: לאחר התורה, ודברי הכל. ורבא אמר: מחלוקת - לאחר התורה, דרבי סבר: גורין אטו לפני התורה, ורבנן סברי: לא גורין אטו לפני התורה, אכל לפני התורה - דברי הכל פסול; ומתניתין דקתני "פתבו" ואוקימנא ב"ח"ץ, אכל "על מנת" לא פסיל - אחר התורה ורבנן היא. תני אבוה דרבי אבין קמיה דרבי זירא: כתב גט על תנאי - דברי הכל פסול. - דברי הכל פסול? והא מיפלא פליגי? אלא, אימא: דדברי הכל כשר, והיכי דמי? לאחר התורה. - לימא: הרי זה פסול, ורבי - תנא דברי הכל אחתיה, כשר בפסול מיוחדף ליה, "הרי זה" ב"דברי הכל" לא מיוחדף ליה. משנה הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאבך, לאחי ולאחיו, לעבד ולגוי, ולכל מי שאין לה עליו קדושין - כשר. הרי את מותרת לכל אדם אלא אלקימנה לבתן גדול, גרושה וחלוצה לבתן הריוט, ממוזגת ונתנה לישראל, בת ישראל למיזר ולגזית, וכל מי שיש לה עליו קדושין אפילו בעבידה - פסול. גמרא כללא דרישא - לאתויי שאר תיבי כריתות, כללא דסיפא - לאתויי שאר תיבי לאויי, כגון עמוני ומואבי, נתיני, מצרי ואדומי. בעא מיניה רבא מרב נחמן: חוץ מקדושי קמן, מהו? מי אמרינן השתא מיהא לאו בר הויה הוא, או דלמא אתי לכלל הויה? אמר ליה, תניתיה: קטנה מתגוששת בקדושי אביה; אמאי? והא בעינן ויצאה... והיתה! אלא אתאי לכלל הויה, הקא נמי אתאי לכלל הויה. - חוץ מן הגזירים, מהו? השתא מיהא לא איתיליד, או דלמא עתידין דמתילידי? אמר ליה, תניתיה: לעבד ולגוי, אם איתא, עבד וגוי נמי עבידי דמיצירי -

תניתיה קטנה מתגוששת בקדושי אביה - ואם תאמר: דלמא מן הארוסין אירי, וביש לה אב, דבת הויה הוא ועבד יצחק. אקא מייתי מתניתין דפרק "התקבל" (גיטין סה.א.): קטנה שאמרה "התקבל לי גיט" - אינו טע עד שיגיע טע לידה, ומוקמינן לה בפרק שני קדושין (מה.ב.) אבל לא אב ואומר רבינו יצחק: דרך ברייתא משמע לה אב בכל ענין, אפילו אק לה אב, מן תו העשואין דאן לאביה רשות בה. אבל מתניתין ד"התקבל" מצי למדחיה בדיש לה אב, כדמשמע פשט דמתניתין, דקתני בטר בה: ואם אמר אביה כו'. והכי הוה בעי למידק בפרק שני קדושין (מה.ג.) דביש לה אב עסקין.

חוץ מתרומתיך מהו - פירש בקונטרס: שאם נתשא לבתן - לא ראויה מה בתרומה. וכן נראה לרבינו יצחק, דבלאו הכי לא אכלה בתרומה. דגרושה מתחללת בביאת בתן, ואפילו קידשה ונשאה ולא בא עליה, דמתסמרת בביאה פסולה. ואף על גב דאיתנה מה שמשייר שתתא אסורה לאכול מן התורה - מכל מקום נראה דחוק לפרש כן. ונראה לרבי חוץ מתרומה - השואר כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מלמא תרומת אבא וכליתיה. אית שזיר, ד"הקין כספו" אמר התוספתא דעל ידי קדושין אוכלת בתרומה - אם כן עדיין קדושין עליה, ואין זה כריתות. או דלמא קדושין לה לא שזיר, שתוכל להתקדש למי שתרה. וכי האי גונא פורש בקונטרס עצמו ג' "חוץ מירושתיך ומפרתך נרדך". רבי

לא היה מיוחדף ליה ב"דברי הכל", אפילו שכן גירסא שלו. אבל כשר בפסול - מיוחדף ליה, אם שכן שמועתי. להכי אמר ליה: תני "דברי הכל כשר", דמסתברא דהכי אמריה רביה. משנה אלא לאבא ולאבך בו' - לאו שזורא הוא, דבלאי איסור אשיות נמי לא תפסי להו בה קדושין. אלאמנה לבתן גדול - כיון קדושין תופסין אדושי, כדאמרינן בפרק קמא קדושין (ה.א.), ולזאי לא תפסי משום איסור אשיות שבו - אשחבא דשדיי בנטיא. ולכל מי שיש עליו קדושין - אם היתה נזירה, ואפילו בעיניה דאיסור לא. פסול - דאפי שזיר. גמרא כללא דרישא - "ולכל מי שאין לה עליו קדושין", נתיני - מן הבענתי, שדיו מצביע אמונה, ואיכא לאו ד"לא תחתן בס". משנה אדושי, וכתבן אלמנה דרות, שדח באיסור עשה. חוץ מקדושי קמן - חוץ מפלוני, וקטן הוא. קטנה מנהגשת - אם קיבלה גיטה ולאפרי מיתת אביה. קדושי אבה - כלומר, ואיסור קידשה אביה בלשון היה. דרוז לה קדושין גמורין. והא בעינן ויצאה ויהיה - דלא מוגרשה אלא אם כן ראויה לקדש את עצמה לאיש אחר. אלא אחאי לכלל היה - לאחד זמן, ואלא חביב ליה מנכשתי. אלא דק אר, למימר דתחזיו השתא כן היה. לענן שזורא נמי הוי שזיר. הנילים - עתוינן להולד. או דלמא עתידין דמתילדי - ומיתסרא עליהן מפני אשיותו של זה, הלכך הוי שזיר. עבד וגוי נמי -

ומתניתין דקתני "פתבו" ואוקימנא ב"ח"ץ, אכל "על מנת" לא פסיל, איבעית אימא: לפני התורה ורנן, ואיבעית אימא: לאחר התורה, ודברי הכל. ורבא אמר: מחלוקת - לאחר התורה, דרבי סבר: גורין אטו לפני התורה, ורבנן סברי: לא גורין אטו לפני התורה, אכל לפני התורה - דברי הכל פסול; ומתניתין דקתני "פתבו" ואוקימנא ב"ח"ץ, אכל "על מנת" לא פסיל - אחר התורה ורבנן היא. תני אבוה דרבי אבין קמיה דרבי זירא: כתב גט על תנאי - דברי הכל פסול. - דברי הכל פסול? והא מיפלא פליגי? אלא, אימא: דדברי הכל כשר, והיכי דמי? לאחר התורה. - לימא: הרי זה פסול, ורבי - תנא דברי הכל אחתיה, כשר בפסול מיוחדף ליה, "הרי זה" ב"דברי הכל" לא מיוחדף ליה. משנה הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאבך, לאחי ולאחיו, לעבד ולגוי, ולכל מי שאין לה עליו קדושין - כשר. הרי את מותרת לכל אדם אלא אלקימנה לבתן גדול, גרושה וחלוצה לבתן הריוט, ממוזגת ונתנה לישראל, בת ישראל למיזר ולגזית, וכל מי שיש לה עליו קדושין אפילו בעבידה - פסול. גמרא כללא דרישא - לאתויי שאר תיבי כריתות, כללא דסיפא - לאתויי שאר תיבי לאויי, כגון עמוני ומואבי, נתיני, מצרי ואדומי. בעא מיניה רבא מרב נחמן: חוץ מקדושי קמן, מהו? מי אמרינן השתא מיהא לאו בר הויה הוא, או דלמא אתי לכלל הויה? אמר ליה, תניתיה: קטנה מתגוששת בקדושי אביה; אמאי? והא בעינן ויצאה... והיתה! אלא אתאי לכלל הויה, הקא נמי אתאי לכלל הויה. - חוץ מן הגזירים, מהו? השתא מיהא לא איתיליד, או דלמא עתידין דמתילידי? אמר ליה, תניתיה: לעבד ולגוי, אם איתא, עבד וגוי נמי עבידי דמיצירי -

הנדך לאו לאיצירי קימי, הני לאיתילודי קימי - "חוץ מבעל אחותה", מהו? השתא מיהא לא חויה ליה, או דלמא זמנין דמתה אחותה וחזיא ליה? אמר ליה, תניתיה: לעבד ולגוי, עבד וגוי נמי עבידי דמיצירי - גירות לא שכיחא, מיהא שכיחא. - חוץ מוגזרתיך, מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא שזיר בביאה? אמר ליה, תניתיה: לאבא ולאבך, ובמאי? אילמא בנשואין, אבא ואבדך בני נשואין ניתיחו? אלא לאו בנות, ולאבא ולאבך הוא דלא שזיר, הא לאחר שזיר. - דלמא בנשואין, לעבד ואינסוב. "חוץ משלא כדברה", מהו? בכדברה הא לא שזיר, או דלמא "משכבני אשה" כתיבי? "חוץ מהפרת גדרו", מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא "אישה יקומנו ואישה יפרנו" כתיבי? "חוץ מתרומתיך", מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא "קנין כספו" כתיבי? "חוץ מירושתיך", מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא "לשארו... וירש אותה" כתיבי? "חוץ מקדושיך בשטר", מהו? מי אמרינן: אפשר דמקדש לה בכסף ובביאה, או דלמא ויצאה... והיתה, איתקוש הויות להדדי? תיקו. משנה גופא של גט: "הרי את מותרת לכל אדם"; עקר כתב הגזר כן יכתבו בו.

הנדך לאו לאיצירי קימי, הני לאיתילודי קימי - "חוץ מבעל אחותה", מהו? השתא מיהא לא חויה ליה, או דלמא זמנין דמתה אחותה וחזיא ליה? אמר ליה, תניתיה: לעבד ולגוי, עבד וגוי נמי עבידי דמיצירי - גירות לא שכיחא, מיהא שכיחא. - חוץ מוגזרתיך, מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא שזיר בביאה? אמר ליה, תניתיה: לאבא ולאבך, ובמאי? אילמא בנשואין, אבא ואבדך בני נשואין ניתיחו? אלא לאו בנות, ולאבא ולאבך הוא דלא שזיר, הא לאחר שזיר. - דלמא בנשואין, לעבד ואינסוב. "חוץ משלא כדברה", מהו? בכדברה הא לא שזיר, או דלמא "משכבני אשה" כתיבי? "חוץ מהפרת גדרו", מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא "אישה יקומנו ואישה יפרנו" כתיבי? "חוץ מתרומתיך", מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא "קנין כספו" כתיבי? "חוץ מירושתיך", מהו? בנשואין הא לא שזיר, או דלמא "לשארו... וירש אותה" כתיבי? "חוץ מקדושיך בשטר", מהו? מי אמרינן: אפשר דמקדש לה בכסף ובביאה, או דלמא ויצאה... והיתה, איתקוש הויות להדדי? תיקו. משנה גופא של גט: "הרי את מותרת לכל אדם"; עקר כתב הגזר כן יכתבו בו.

רבי יהודה אמר ספר תירוכין ואגרת שבוקין - בספרים לא היה כתוב "גט פטורין", ובגמרא נמי כי קאמר ולורכיה לרין דתירוכין ולרין דשבוקין - לא קאמר לרין דפטורין, ומיהו בפרק כותב גדרים (הב) כתיב בספרים נמי "גט פטורין", ונראה דהא נמי גרסינן ליה, דהא "ספר כתיבתו" מתרגמינן: פטורין, וגם בגמרא גרסינן ליה בלכתוב: **אף** על גב דלא כתב ודן מוכחא מילתא דבהאי גיטא מניגשה לה - הכא

במשמע "פליגי בידך", ובריש גדרים משמע דפליגי בגיטא, ולדברך הוויין דים, ואף על גב דלא כתיב "מניא" - מניגשה, דאין אדם משתרי אשת חברו, ואומר רבינו יצחק: בדתייריהו פליגי, ושם פמריש, ולא תישיב לאביי דאמר הנה: דים שאינם מוכיחות הוויין דים, ובסמך אמר אביי: לא לכתוב "ודין", ושמואל לשופרא דשטרטא קאמר הכי, **ולא** לכתוב איגרת בידיך המשמע איגרא. אף על גב דב"אגרת" נמי הדין אין ויהי, מכל מקום "איגרא" שהוא לשון גג - גרלות לכתוב בידיך, ולא לשון כותב בעברי, אלא ב"אגרת" שהוא לשון אגרת - כותב בעברי בלא וי"ד, כדכתיב (אסתר ט) "על כל דברי אגרת היתא", וכן כולם כתיבין כן, ובסדר תיסק שטרות כשכתב הרב רבן יוסף סבא עלם כתב: ולא לכתוב "אגרת" בלא וי"ד משמע אגרתא בעלמא, שאדם שולח לחברו, אלא "ואגרת" ברי"ה, דמשמע דקאי אגיסא, ואו"דך דיעלע.

דתהוויין התבטויין בתלמא דתירין - ואומר רבינו יצחק: שראה בתיקון גיטין קדמונים דאמרש יודיין צריכי, תלמא ויודין בידך בסוף התיבה, ודחת הדלת' ואחר התיב' דיתיהוויין דיתייבטיין, וכן כתוב בתיקון שטרות של הרב רבי יוסף טוב עלם: "ודי דיתיהוויין הם שתי תיבות, "ודי" בניקוס אשר, אבל "דיחבא על נהר פלוני" - הכל תיבא אחת כלומר: הדיחבא, ואין לכתוב "ודי" ו"אשר ויטבת", ולורכיהו, ולרין כו" - ושמואל אין צריך להאריך, אלא כבומר שלא יעשה צדקה, שתתא שמיא יוד, וכן רגל ה"א ד"למך" להרחיק מן הגג - שמא אין צריך להרחיק, אלא שלא יחבר בגגה, ושמואל צריך להאריך הוויין ולהרחיק רגל הדיא, שלא יטעו העולם בזה, והנהו להאריך ולהרחיק, ומיהו, דהאי ידאן גמג פסול אמ לא אהריקן, וכן הדיא של "מך", אף לא היהוקה יותר מדיא, ומעשה בנז שלא היה ניכר היטב בין וי"ד ליוד, שבא לפני רבינו אליהו, והביא תיגול דלא הכים ולא תפילי קלותות אותה התיבה, כדאמר במנחות גבי תפילי (דף ט"ב), ויל איתיה תיגול דלא הכים ולא פשטי, אי קרי "יודאג" כשה - אי לא - "יודאג" הוא פסול.

מן

דמשמע תהוין ותצבין; ולורכיה לוי"ד ד"תירוכין" ולוי"ד ד"שבוקין" דמשמע תריכין ושבוקין; ולורכיה לוי"ד ד"כדו" דמשמע וכדו; ולא לכתוב "ל'איתנסבא" דמשמע לא יתנסבא, אלא "ל'התנסבא". **איפיעא** להו: פגינן "ודן", או לא פגינן "ודן"? **תא שמע**, דאחוקין רבא פגינן: **"איך פלגינא בר פלגינא פטר ותרדי ית פלוגינא אינתתיה דרות אינתתיה מן קדם דנא מויקא דנן ולעלם"**, ואילו "ודן" לא קאמר. ו- **ולעממיה**, פולחון מי קאמר? **אלא פגינן, הכא נמי פגינן**. **"מיוקא דנן"** - לאפוקי מדרבי יוסי, דקאמר: ומנו של שטר מוכיח עליו; **"ולעלם"**

ודן די יהוי לכי מינא כל - וזה הספר אשר יהיה לך מאתי: **ספר תירוכין ואגרת שבוקין** - שצריך להוכיח בתוכו שעל ידי ספר זה הוא מניגשה. **נמראה אמר לה לאשת** - לכתוב בגיטה: "הרי את בת חורין" ולא כתב בו "הרי את מותרת לכל אדם", לא אמר כלום - דלא שצריך גירושין לשון חירות, דבת חורין היא קודם לכן, אמר ליה רבי

רבי יהודה אומר: "ודן דיהוי לכי מינא ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגמ פטורין למךך להתנסבא לכל גבר דיתייבטיין". **גופא של גמ שחרור:** "הרי את בת חורין", "הרי את לעצמך". **נמראה פשיטא, אמר לה לאשתו** "הרי את בת חורין" - לא אמר ולא כלום, אמר לה לשפתחו "הרי את מותרת לכל אדם" - לא אמר ולא כלום, אמר לה לאשה "הרי את לעצמך", מהו? **לנמי קאמר לה, או למלאכה קאמר לה?** אמר ליה רבינא לרב אשי: **תא שמע, דתנן:** גופא של גמ שחרור "הרי את בת חורין", "הרי את לעצמך"; **ומה עבדא דקני ליה גופיה, פי אמר לה** "הרי את לעצמך" - קני גופיה, אשה דלא קני גופה - לא כל שפך? אמר ליה רבינא לרב אשי: **אמר לו לעבדו** "אין לי עסק בך", מהו? אמר ליה רב חנין לרב אשי, ואמרי לה רב חנין מחוואנא לרב אשי: **תא שמע, דתניא:** המוכר עבדו לגוי - יצא לחירות, וצריך גמ שחרור מרבו ראשון; אמר רבן שמעון בן גמליאל: **במה דברים אמורים שלא פתב עליו** אונן, אבל פתב עליו אונן - וזה שחרורו, מאי אוננו?

אמר רב ששתי: דכתב ליה: **לכשתברח ממנו אין לי עסק בך**. **"רבי יהודה אומר:** ודן דיהוי לכי מינא ספר תירוכין ואגרת שבוקין". **במאי קמופליגי? רבנן סברי:** דים שאין מוכיחות תוין דים, ואף על גב דלא פתב לה "ודן" מוכחא מילתא דבהאי גיטא קא מניגוש לה; ורבי יהודה סבר: דים שאין מוכיחות מילתא דבהאי גיטא, וישטרא ראה פגעלמא הוא. אמרי: **האי מאן דכתב גיטא, לא לכתוב "ודן" דמשמע ודן, אלא ודן; ולא לכתוב "איגרת" דמשמע איגרת, אלא אגרת; ולא לכתוב "ל'מךך" דמשמע לי מךך; ולא לכתוב "ל'מךך" דמשמע פי חוקא;** **"דיתיהוויין"** דיתייבטיין" תלמא תלמא ויודין

דמשמע תריכין ושבוקין; **דמשמע** תריכין ושבוקין; **אלא "ל'התנסבא"**. **איפיעא** להו: פגינן "ודן", או לא פגינן "ודן"? **תא שמע**, דאחוקין רבא פגינן: **"איך פלגינא בר פלגינא פטר ותרדי ית פלוגינא אינתתיה דרות אינתתיה מן קדם דנא מויקא דנן ולעלם"**, ואילו "ודן" לא קאמר. ו- **ולעממיה**, פולחון מי קאמר? **אלא פגינן, הכא נמי פגינן**. **"מיוקא דנן"** - לאפוקי מדרבי יוסי, דקאמר: ומנו של שטר מוכיח עליו; **"ולעלם"** לאפוקי

תהוין וכו' מי הוכיח רבא בתקנה זו אלא - אף על גב דלא אזכרינהו רבא בעינן דלכתבינהו. **הבא נמי** - "ודן" בעינן, ומיהו רבא לא הוצרך לתקן אלא אלו, כדמרש ואילו, מן יוסא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר - אין צריך לכתוב "מחיים" בגט דשכיב מרע, דמונן של שטר מוכיח עליו, ולא יהו כגט לאחר מיתה. לכך חקן רבא בכל הגיטין להיות הסופרים גרילין בו. ואף על גב דקיימא לן כרבי יוסי - בעינן לאפוקי נפשי מפלוגתא. שיצא הדבר בחיתר ולא יצא עם פסול אמשפותות ישראל.

לאפוקי מדבנא מינה רבא מרב נחמן הוים אי את אשתי ולמחר הרי את אשתי – מהו ופשת ליה מין דפקה פסקה. אפילו הכי תקן לאל לעבד הכי, שלא להוציא לעו על הגט. מוצדק לעבדו – דינו פסול לעבודתו, שאין שום ערעור במכירה. ופטר ועטר מן חרור – ופרשו מוצדק מן חירות, כמו "הפטר מרוב" (וימוא ג.גא.) ועטר – כמו "עטרא", שטר הלוקה, ד"ק הבמות לא סרו" (מלכים ב יב) מתרגם: אל עטרא. וכן ערורי

מלכא ומלכתא – ומעוררו המלך והמלכה, שלא טעא ולתרו מוכחב למלכות להדיה. שאם היה מוכחב למלכות – מקחו בטל, כדאמר בבבא מציעא ב"שבורר" פ.א.ו. ורשום דאיניש – רושם – סימן עשושי על העבדים. כדאמרין במסכת גיטין (נ.ח.א.) לא את עילויה – מאדם אחד חוץ מן המוכר הזה. ומנוקה מכל מום – כמו לטסים מוויין, דמקחו בטל. וכן שחין דנפיק עד מצרה – ומכל שחין שיצא בפניו עד שתי עיניו, מדיאס למיקם קמיה. עד מצרה – כלשון פרסי שתי שנים. והאי דקא אמרין (תבוחבו נוגב. סמפון בעבדים ליכא – היינו היכא דובין סתמא. אבל כיון דלא דאנתי – מקחו בטל. וזה נעשו אכל בו שחין, ודך שחין ישן שהולך לו – חזר עד שתי שנים, לפיכך עד שתי שנים מתנה עמו שאם יצא בו אחרו שחין עד שתי שנים שיהא מקחו בטל, לפי שכבר היה בו המום היה ולא ארזו. וינבאר – כממעט זנב"ו. ומרתא – פסולת סייג כסף, שיצא ממנו במקום משתיכין אחרו בשעת חפירתו מן החרים, וקורין לו קוגילין. וכבריתא – גפירת. ויש"ף ליה בגרפא דארווח – וסך אחרו בגרפא של אוח. משנה ואם ניסת הולד כשר – האי תנא לאו כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר: עדי תתימה כרתו, דלרבי מאיר הולד ממוז, ולמאן דמוקי לה בגמרא כרבי מאיר – איכא למימר דכתב ידו כמאה עדים דמי. ולא כרבי אלעזר סבירא ליה, דאמר עדי מסירה כרתו – דהא פליגי רבי אלעזר בספא. אלא איך דכתב ידו הוא – "וכתב ותתן" קריא בת, והא על גב דליכא עדי מסירה – כשר מדאורייתא. ומיהו, רבנן פסלינהו דלמא אתי אלאשבושי בתבב סופר, הלכך, לא תינשא איהו ניסת – הוולד כשר. ודוקא כתב ידו, אבל כתב סופר וואן שם עד – הוולד ממוז. וכן – תקנתא דרבנן, משום בת אחרתו, כדאמרין בפרק קמא גיטין (ז.ב.) הלכך הולד כשר. אלא עד אחד – פליגי בה בגמרא: איכא אלאשבושי דאמר: אכתב דק, איא אפילו לא אשמעינהו דלכתחלה לא. וירשא אשמעינהו דאפילו אין בו עד, אם ניסת – הוולד כשר. ואיכא למאן דאמר: אכתב סופר, איא אפילו הכי הוולד כשר. דסופר היה ליה במקום עד שני. רבי אלעזר אומר אף על פי שאין עליו עדים – איניש כתב דהו. אלא שנתנו לה כפני עדים כשר – וירשא דלכתחלה תיבולת העולם – שמוא מיתוה עדי מסירה. ויהא תיבולת יוערע לומר: לא גירשתיה. גמרא ותו ליכא – גיטין פסולין דלכתחלה הוולד כשר; והאיכא גט ישן דאמרין לעיל בגמרא: אם ניסת לא תנא. הכא תנא – רב ולוי פליגי בה לקמן בשמעתין. התם – אמרין בגמרא: אם נגרשה תנשא

לאפוקי מדבנא מיניה רבא מרב נחמן, דאמר "היום אי את אשתי ולמחר את אשתי". וזו"פ של גמ שחרור הרי את בת חורין, הרי את לעמך. אתקין רב יהודה בשטר יבני דעבדי: "עבדא דנן מוצדק לעבדו, ופטרין מן חרורין וכן עלולי וכן ערורין מלכא ומלכתא, ורשום דאיניש עד אית עלויה, ומנוקה מכל מום וכן שחין דנפיק עד מצרה ורתת ועתיק". מאי אסותיה? אמר אביי: וינבאר מתרבתא וכבריתא, וחלל דהרמא, ומשחא דיותא ונפיק חוריא, ושייפי ליה בגרפא דארווח. משנה שלשה גיטין פסולין, ואם נשאת – הוולד פשר: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, הרי אלו שלשה גיטין פסולין, ואם נשאת – הולד פשר. רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים – פשר, וגובה מנכסים משועבדים, שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם. גמרא ותו ליכא? והא איכא: גט ושני – התם לא תנא, הכא תנא. – הניחא למאן דאמר הכא תנא, אלא למאן דאמר הכא לא תנא, מאי איכא למימר? גט קרתי! – התם הוולד ממוז, הכא הולד פשר. – הניחא לרבי מאיר, דאמר: כל המשנה ממובע שבעו חכמים בגיטין הולד ממוז, אלא לרבנן מאי איכא למימר? – התם תנא, הכא לא תנא. – הניחא למאן דאמר הכא לא תנא, אלא למאן דאמר הכא תנא, אלא למימר? – במקושר לא קא מיידי. והא איכא: שלום מלכות! – התם תנא, הכא לא תנא. – הניחא למאן דאמר הכא לא תנא, אלא למאן דאמר הכא תנא, מאי איכא למימר? – (התם הולד ממוז, הכא הולד פשר. – הניחא לרבי מאיר, אלא לרבנן מאי איכא למימר?) – מוקים לה כדרבי מאיר, והתם הולד ממוז, הכא הולד פשר. מנינא דרשאי למעוטי מאי, ומנינא דסיפא למעוטי מאי? מנינא דרשאי – למעוטי הני דאמרן, מנינא דסיפא – למעוטי הא דתניא: הפוכיא גט מקודמת תים, נתנו לה ולא אמר לה "כפני נכתב ובפני נתתם" – ויציא והולד ממוז, דכרי רבי מאיר, והכמים אומרים: אין הולד ממוז, כיצד יעשה? ופלגו הימנה, ויחזור ויתנונה לה בפני שנים ויאמר "כפני נכתב ובפני נתתם". כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. אמר רב: כתב ידו שנינו. ארייא? אולימא ארישא – פשטא, כתב ידו קתני! ואלא אמצעייתא, הרי יש עליו עדים! אלא אסיפא: יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, ודוקא

מלכות מלכא ומלכתא – נראה לרבינו יצחק דגרסינן איפכא: "מן ערורי ומן עלויה מלכא", ומלכתא דלשון עלויה שייך במלך וערוריו גבי שאר כל אדם. רשום – פירש בקונטרס: רושם וסימן עשושי על העבדים. ואית ספרים דגרסי "ורשו דאיניש", פירוש: שאין עליו מלוה. מן עלויה מלכא – כן דאמ רב פירוש בקונטרס כאן, דמוכתב למלכות הוי מקח טעות, כדאמרין ב"הואמוקן" (בבא מציעא פ.א.) וב"דמוכח פירת" (בבא בתרא פ.ב.) אמרין בהדיא דאומר לה הרי שלך לפניך. ובפרק קמא דקדושין (א.א.) ובפרק אף על פי" (תבוחבו נ.ח.א.) גבי סימפון בעבדים ליכא, דאמר: מאי אמרת לטיסס מוויין או מוכחב למלכות – נתנו אית ליה, צריך לפרש שם שפירש רבינו תוס': חלק אית להו – ולא סבירא ולא כמו שפירש בקונטרס התם: קלא אית להו, וסבר וקביל. ומאי דאמרין לתבוב בשטרא – לא אלא לשופרא, אלא יטעו העולם. כמו חרור, דפשיטו שהא משחררו והא דהתקם בטל. עד טערה – הוא דאמרין סימפון בעבדים ליכא, אי נבירא – הא קא חוי ליה, אי נבואי – לא איכפת ליה, היינו במזמן שקו עליו עתה. אבל באותן שיבאו עליו אחר כך, כן היה או ראי למיקם קמיה – ודאי היה מקח טעות. אף על גב דכי האי גונא מבסחת סימפון בעבדים, איכא למימר דהא לא סבירא. שלשה גיטין פסולין – לעיל (גיטין ג.ב.) פירשת. ומה שפירש בקונטרס דרך משנה לא כרבי אלעזר ולא כרבי מאיר – אין נראה, דאיכא בגמרא דמוקי לה כרבי מאיר. מוקי לה כרבי מאיר – נראה ולא גרסינן "דהיא", דאמתיניתן קאי. מנינא דסיפא למעוטי הא דתניא בו – כל משניות מפיק מחד מעוטא – ממנינא דרשאי. ודך ברייתא – ממנינא דסיפא. דאמתיניתן דמתרצתא היא. ורבינו יצחק אומר: דרך ברייתא איצטריכא מעוטא לחוד, לפי שיש תקנה אפילו לרבי מאיר, אפילו דלכתחלה לינשא, שויבל לישלו חתונה וליתנה לה דוקא כרבי מאיר. אמר רב כהו ידו שנינו בו – דוקא כתב ידו ועד, אבל כתב סופר ועד – לא, אפילו בספרא מובהק, סבירא ליה לרב: חתם סופר שנינו, כדפירש בקונטרס, ורבינו חתנאל גריס: דוקא כתב ידו הוא תוספול, ורבינו נישאת – הוולד כשר. אבל כתב סופר ועד – תינשא דלכתחלה, ושמואל אומר: אפילו כתב סופר ועד דוקא בדיעבד כשר. דהתנן כתב סופר ועד כשרו מושגי: חתם סופר מובהק, וגיטא אינה בשום ספר. ועוד יש לומר: דלרב כתב סופר מובהק ועד כשר דלכתחלה, אבל בסופר שאינו מובהק ועד – פסול אפילו בדיעבד.

הא דתניא: הפוכיא גט מקודמת תים, נתנו לה ולא אמר לה "כפני נכתב ובפני נתתם" – ויציא והולד ממוז, דכרי רבי מאיר, והכמים אומרים: אין הולד ממוז, כיצד יעשה? ופלגו הימנה, ויחזור ויתנונה לה בפני שנים ויאמר "כפני נכתב ובפני נתתם". כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. אמר רב: כתב ידו שנינו. ארייא? אולימא ארישא – פשטא, כתב ידו קתני! ואלא אמצעייתא, הרי יש עליו עדים! אלא אסיפא: יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, ודוקא

דלכתחלה בפרק "חורין" (גיטין ע.ב.) הניחא לרבי מאיר – דאמר: "הניחא למאן דאמר הכא לא תנא, מאי איכא למימר?" – (התם הולד ממוז, הכא הולד פשר. מנינא דרשאי – שלשה גיטין פסולין, מנינא דסיפא – ארבעה גיטין פסולין) – משמע מעוטא, ויתו לה, ויתו לה דאמרן – רב ולוי פליגי בה לקמן בשמעתין. לומר: לא גירשתיה. גמרא ותו ליכא – גיטין פסולין דלכתחלה הוולד כשר; והאיכא גט ישן דאמרין לעיל בגמרא: אם ניסת לא תנא. הכא תנא – רב ולוי פליגי בה לקמן בשמעתין. התם – אמרין בגמרא: אם נגרשה תנשא

תוספת דר"י של עליו עדים:

יש לה בניס לא תצא בו - ואם תאמר: מאי פריך לעיל: הניחא למאן דאמר לא תצא, אלא למאן דאמר תצא - מאי איכא למימר. ומאי קשיא? נימא דבשלום מלכות אפילו יש לה בניס תצא ויש לומר: דבשלום מלכות נמי, כיון דלרבנן הולד כשר - יש לה בניס לא תצא.

זרק לה קדושין ספק קרוב בו - בפרק "ארבעה אחרין" (יבמות לב.) דייק: ואילו בגירושין ספק קרוב לו בו לא קתני. ומפרש לה. **כל** העופות פוסלין במי חטאת - טעמא - משום שחטא חיותו בכלל. אבל משום מלאכה איך נפסל אחר קידושו. כדאמרין בספרי ובמסכת פרה (פרק רביעי משנה ד.) ומזהו. משום היחוס הודעת נראה דנפסל לאחר קידושו. ובמקום אחר הארכת. וליתבשר

ויוקא כבש ידו ועד - הוא דאמרין הולד כשר. וכי תימא: הא מירשא שמענין לה, דאפילו בלא שום עד הולד כשר? אי לא סיפא הוה אמנא. היכא דאיכא עד אחד עם כבש ידו - תנישא לבתולתה. והא נתן - לקמן בפיסקין. **כבש סופר ועד כשר** - כלומר, כבש סופר ורחמם עד אחד - כשר. וכו' - אמר להי: מי דמי? הוה כשר לבתולתה שמענו.

וְיוֹקָא כֶּתֶב יָדוֹ וְעַד, אֲבָל כֶּתֶב סוֹפֵר וְעַד - לֹא.
וְשִׁמְיָאֵל אִמְרוּ: אִפְּלוּ כֶּתֶב סוֹפֵר וְעַד, שְׁהָרִי שְׁנֵינוּ:
כֶּתֶב סוֹפֵר וְעַד - כִּשְׁרָה. - וְרַב: מִי דְמִי? הֲתָם תִּנְיָשָׁא לְכַתְּמִילָהּ, הֲכָא דִיעֵבֵד. - וְשִׁמְיָאֵל: לֹא קָשְׂיָא, הָא בְּסִפְרָא דְמוֹבְהָקָה, וְהָא בְּסִפְרָא דְלֵא מוֹבְהָקָה. וְכֵן אִמְרוּ רַבִּי יוֹחָנָן: כֶּתֶב יָדוֹ שְׁנֵינוּ. אִמְרוּ לִיה רַבִּי אֱלֶעָזָר: הָרִי יֵשׁ עָלָיו עֲרִים! אִמְרוּ לִיה: אִסְיָפָא. וְיִמְנִין אִמְרוּ רַב: תַּצָּא, וְיִמְנִין אִמְרוּ רַב: לֹא תַצָּא, הָא פִּיצְדָּי? יֵשׁ לָהּ

בְּנִים - לֹא תַצָּא, אִין לָהּ בְּנִים - תַּצָּא. מְתִיב כֵּן וְזִמְרָא פִּר טוֹבְכֵיהּ: וְכֹלְוֹן שְׁהָיוּ בְּהֵן סִפְק קִידוּשִׁין אוֹ סִפְק גִּירוּשִׁין - הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבְמוֹת, פִּיצְדָּי סִפְק קִידוּשִׁין? וְרַב לֵה קִידוּשִׁין סִפְק קְרֹוב לָהּ סִפְק קְרֹוב לוֹ - זֵהוּ סִפְק קִידוּשִׁין. סִפְק גִּירוּשִׁין? כֶּתֶב כֶּתְבָתּוּ יָדוֹ וְאִין עָלָיו עֲרִים, יֵשׁ עָלָיו עֲרִים וְאִין בוֹ זִמְוֹן, יֵשׁ בוֹ זִמְוֹן וְאִין בוֹ אֵלּא עַד אֶחָד - רַב הָרִי סִפְק גִּירוּשִׁין? וְאִי אִמְרִית לֹא תַצָּא, צְרָתָה אִתְּיָא לִיבּוּמִי! - תִּתְנִיבֵם וְאִין בְּכֶד כְּלוּם, תִּשְׁשָׂא דְרַבְּנָן הִיא. לֹוי אִמְרוּ: לַעֲלוּם לֹא תַצָּא. וְכֵן אִמְרוּ רַבִּי יוֹחָנָן: לַעֲלוּם לֹא תַצָּא. וְכֵן אִמְרוּ רַבִּי יוֹחָנָן לְבָנֵי רַבִּי חֶלְפָתָא דְמֵן הוּנָא הִכִּי אִמְרוּ אֲבוּכוֹן: לַעֲלוּם לֹא תַצָּא; וְתַרְצִית שְׁבַעמִיָּר אִינְהּ פּוֹסְלַת בְּמֵי חַטָּאת. מַאי קְרַצִּית? אִמְרוּ אֲפִי: יוֹדְבָתָא דְבִינֵי בִיפִי. מְתִיב רַב דְּנִיָּאל בַּר רַב כְּמִינָא: כָּל הָעוֹפוֹת פּוֹסְלִין בְּמֵי חַטָּאת חוּץ מִן הַיּוֹנָה, מִפְּנֵי שְׁמוֹצְצָת; וְאִם אִיתָא, יִתְנִי: חוּץ מִיּוֹנָה וְתַרְצִית! - לֹא פְסִיקָא לִיה, דְּגִדּוּלָה לֹא פְסִלָה, וְקִמְנָה פְסִלָה. וְעַד פְּסוּחָ? אִמְרוּ רַבִּי יְרֵמְיָה, וְאִיתִימָא רַבִּי אִמִּי: עַד פְּסִיתָ. "רַבִּי אֱלֶעָזָר אֹמְרָא: אַף עַל פִּי" וְכו'. אִמְרוּ רַב יְהוֹדָה אִמְרוּ רַב: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין. כִּי אִמְרוּרִתָּה קָמִיהּ דְּשִׁמְיָאֵל אִמְרוּ: אַף בְּשִׁמְרוֹת. וְרַב סַבְרַ בְּשִׁמְרוֹת לֹא? הָא קְתֵנִי: וְגוֹבָה מְנַכְסִים מְשׁוּעָפְדִים! - רַבִּי אֱלֶעָזָר תְּרַחֵי אִמְרוּ, וְרַב סַבְרַ פּוֹתוּתִיהּ פְּתָדָא וְפְלָגֵי עֲלִיהּ פְּתָדָא. וְכֵן אִמְרוּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אִמְרוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין; וְרַבִּי יַנָּאי אִמְרוּ: אִפְּלוּ רִיחַ הַגַּט אִין בוֹ. וְרַבִּי יַנָּאי לִית לִיה דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר? - הִכִּי קְאָמְרִי: לְרַבְּנָן, אִפְּלוּ רִיחַ הַגַּט אִין בוֹ. וְרַבִּי אֱלֶעָזָר? - הִכִּי קְאָמְרִי: לְרַבְּנָן, אִפְּלוּ רִיחַ הַגַּט אִין בוֹ. שְׁלַח לִיה רַבִּי אֲבָא בַר יַבְדָּא לְמַרִּי בַר מַר: בְּעֵי מִינְיָה מַרְבּ הוּנָא: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, אוֹ אִין הֲלֵכָה? אֲדִיחִי נַח נִפְשִׂיהּ דְּרַב הוּנָא, אִמְרוּ לִיה רַבִּי בְרַיה, הִכִּי אִמְרוּ אֲבָא מְשֻׁמִּיהּ דְּרַבִּי: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, וְרַבּוּתֵינוּ בְּקִרְיָאין בְּדַבְרֵי הֲלֵכָה, מְשׁוּם רַבִּינוּ אִמְרוּ: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, דְּאִמְרוּ רַב הַקָּא בַר גִּזְרִיא אִמְרוּ רַב: מְשׁוּם כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, אִימָא דְּאִמְרוּ: וְרַבִּינוּ בְּקִרְיָאין בְּדַבְרֵי הֲלֵכָה, וְתַלְמִידֵי רַבִּינוּ, מְשׁוּם רַבִּינוּ אִמְרוּ: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, דְּאִמְרוּ רַב הַקָּא אִמְרוּ רַב הַקָּא בַר גִּזְרִיא אִמְרוּ רַב: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, וְכֵן בִּי אֵתָא רַבּוֹן, אִמְרוּ רַבִּי אֱלֶעָזָר אִמְרוּ רַב: הֲלֵכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר גְּנִישִׁין, וְכֵן בִּי אֵתָא רַבּוֹן - זֵהוּ כְּלָל וְזֵהוּ שְׁנֵיהֶם לֹוּ וְשְׁנֵיהֶם לֹוּ; לִפְדָּךְ אֲבָר אֶחָד מֵהֵן הָרִי הַשְּׁנַי בְּטַל. מְשֻׁמֵּה שְׁכַתְבוּ כְּלָל בְּתוֹךְ הַגַּט: אִישׁ פְּלוּנִי מְגַרְשׁ פְּלוּנִי, וּפְלוּנִי פְּלוּנִי, וְהַעֲרִים מְלַמְּשָׁה - כֹּוּלָן לְשִׁרְוִי, וְיִתְּנִין לְכָל אַחַת וְאַחַת; הִיָּה פּוֹתֵב טוֹפֵס לְכָל אֶחָד וְאַחַד וְהַעֲרִים מְלַמְּשָׁה, אֵת שְׁהַעֲרִים יִקְרִין עַמּוֹ - כִּשְׁרָה. **נְמוּרָא מֵאן תַּנָּא? אִמְרוּ רַבִּי יְרֵמְיָה: דְּלֵא כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר, דִּיא רַבִּי אֱלֶעָזָר, בִּין דְּאִמְרוּ עַדִּי מְסִידָה פְּרִתִּי, הָא לֹא יַדְעֵי בְּהִי מִינְיָהוּ קָא מְגַרְשָׁה. אֲפִי אִמְרוּ: אִפְּלוּ תִימָא רַבִּי אֱלֶעָזָר, אִימָא דְּבַעֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר - פְּתִיבָה לְשִׁמְיָה, נְתִיבָה לְשִׁמְיָה מִי בְּעֵי? "מְשֻׁמֵּה שְׁכַתְבוּ כְּלָל" כֹּו'. הִכִּי דְמִי כְּלָל, הִכִּי דְמִי טוֹפֵס? אִמְרוּ רַבִּי יוֹחָנָן: זֵהוּ אֶחָד לְכוּלָן - זֵהוּ כְּלָל וְזֵהוּ אֶחָד וְאַחַד - זֵהוּ טוֹפֵס; וְרִישׁ לְקִישׁ אִמְרוּ: אִפְּלוּ**

בגמרא פסולת לה. את השערים נקרים עמו - היינו תחתן, אבל עליונים פסולים - שמא לא העידו אלא על האחרון. **נְמוּרָא** מֵאן תַּנָּא - דקתני דאיכא תקנתא בתורת בנייהו לזו שניהם לזו. ולא כרבי אלעזר - אלא כרבי מאיר, הלכך כל אחת מהן מוגרשת בשלה, שהרי בא ליהדו ועליו תתומים בו. ורבי מאיר, כיון דלא בעי עדי מסירה - שפיר דמי, דהא כל בנייהו נמי, משחזמו העדים אינו דורעין כלל יתנו. הא לא ידע - עדי מסירה בהי מינייהו מירשא. ורבי יוחנן ורבי זעבא לשמה ממוררת. ורבי אלעזר, כיון דחתימה לשמה לא בעי - על כרחיך לשמה דכתיב בקרא איכתב ותחך קאי.

דלמא בשמא דאבוא חתים - דיש לז לחלות ולהכשר כיון שחתם אבוי תחת גט השני.
דלמא סימנא שויה דהא רב צייר רב - אף על גב דחתם בעו לאפקעי לשמיהו בדיסקי מעיקרא, כדאמר ב"ג פשוט' (בבא בתרא קס"ג.) ובי"שולח' (גיטין ל"א.)
 והא ש' לתיבשרי אף על גב דלא אפקע בשטר מעיקרא, כיון ששמו חתום תחת גט

ודלמא כשמא דאבוא חתום - על השני, ועל שניהם חתום. צייר כוונתו - בחתימתו כולו, ולא היה כותב שמו. הירוחא - ענף של דקל, כמובא - גם שפרש"ש עליו ולקח של ספינה. שכתבו - כתב שלו. וכי תיבא כיון דפולטי - חתימת עדין, שני שטיין מכתבו - אותן שטיין שחתמו בהן הבאין מתחת הראשון שמתא אבתיקו - ואל תל מיכבש, דהניא ב"ג פשוט' הרחיק את העדים מן החתם שני שטיין

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58

דלמא בשמא דאבוא חתים! - לא שבקי איניש
 שמויה וחתים שמא דאבוא. ודלמא סימנא שויה!
 דהא רב צייר כוונתו, רבי חנינא, רבי חסדא
 סמ"ך, רב הושעיא - ע"י, רבא בר רב הונא
 צייר מכותא - לא חציו איניש לשינוי לשמא דאבוא
 סימנא. וליתיבשר האי בשני עדים עברים, וליתיבשר
 האי בשני עדים יוני, דתני: גט שכתבו עקרית
 ועדיו יוני, וינית ועדיו עקרית - פשר! וכי תיבא,
 פיון דמפולג בשני שפיון לא, והאמר חזקיה: מולאוהו
 בקרובים - פשר! הא תני ועדיו שניהן פשרין, ותנא
 דחתימי. עד אהד עברי ועד אהד יוני. וליתיבשר
 האי בעד אהד עברי ועד אהד יוני, והאי בעד אהד
 עברי ועד אהד יוני, דהא אהד, עד אהד עברי ועד
 אהד יוני - פשר! הא תני ועדיו שניהם פשרים.
 ותנא דידן? - דלמא גונדלית חתים, ויתלמא אהד,
 ותד אהד. משנה שיער מקצת הגט וכתבו בדרף
 השני, והעדים מלמטה - פשר. חתמו עדים בראש
 הדרף, כן הוצד, או מאחוריו, בגט פשוט - פסול. הקוף
 ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע
 שניהם פסולין; סופו של זה בצד סופו של זה
 והעדים באמצע, את שהעדים נקרין עמו - פשר;
 ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע,
 את שהעדים נקרין בסופו - פשר. גט שכתבו עקרית
 ועדיו יוני, וינית ועדיו עקרית, עד אהד עברי ועד
 אהד יוני, כתב סופר ועד - פשר. איש פלוני ועד
 פשר; פן איש פלוני עד" - פשר; וכך היו
 נקני הערת שבירושלים עושין. כתב הניכתו והניכתה
 פשר. גמרא וליחוש דלמא הני תרי גיפי הוה,
 ואיתרמי ליה זמן דקמא ועדים דבתרא, וגויה לזמן
 דבתרא ועדים דקמא! אמר רבי אבא אמר רבי:
 פשיש ריוח מלמטה. ודלמא זמן דבתרא מינו יוני!
 פראמר רבי אבא אמר רבי: פשיש ריוח מלמטה,

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34

הכא

שעמינן מסיפא - איבא למימר דאיצטרך הך דהבא משום דהוא אמנא: הך דשניהם פסולין
 היינו משום דכי הויב דלא קיימי אהאי לא קיימי נמי אהאי, אבל הכא, דאין כאן אלא גט
 אחד - אם כן ודאי קיימי איתיה חתימה זו, וסיפא דסיפא, דראשו של זה בצד סופו של זה,
 איצטרך לאשמעוין דלא פסלי מבעד דכי הויב דלא קיימי אהאי לא קיימי אהאי, ולרשי
 דגרס מעיקרא: סופו של זה בצד סופו של זה - לא הוה צריך סיפא דסיפא, אלא דכל גווני
 משמעו, ויש פסחים דלא גרסי לה, ובגמרא אמר לא מיהו לה. וניחוש
 הוה - ולעיל נמי היישין לגונדלית ופסילא, אף על גב דלעיל תלין להכשר, דפרך: וליתיבשר
 האי - רב' החם משום דאבתיקא גרילס לריב שחתם גם לאחד השני, אם כן עליו יוני

הכא

חצאי גיטין, והעדים על שלו חתמו. כשיש ריוח מלמטה - גליון תחת הראשון, ודאי לא נחתך ממנו כלום, דלא נכתב בו יותר. ודלמא זמן דבתרא מינו יוני - שמא הגט שלו
 נמלך מלמטה, ולמעלה הימנו בצדו היה גט אחר כותב חותמו, וכשחזר ונמלך גליון שני, וכוון תיבא אצל תיבא לגמור גט שלי.

תוספות

כשיש ריוח מלמעלה - דודאי לא נכתב בו יותר. ודלמא אימלוכי אימליך - ומתחילה שלא לרשה, והדר אימליך לאחר מן לחורו ולגומרה, ומנאמא הראשון בטל. א"נ מיה: הוה ליה נכתב ביום ונתחם לאחר זמן, הדואיל ויש ריוח מלמעלה - נראין כן הדברים. הרי את מלמטה ופותרת מלמעלה - בדחוק כדו גמר דבור ליבא למימר דמימליך, אלא גומר עד "לכל אמר" ומתוך. ודלמא אימלוכי -

הכא נמי - פשיש ריוח מלמעלה. - ודלמא אימלוכי אימליך וכתבו! - דכתב "הרי את" מלמעלה ו'מותרת' מלמעלה. - ודלמא אימלוכי אימליך וכתבו! - דכתב "הרי את" מלמעלה ו'מותרת' לא חיישינו, רב אשי אמר: ידיעה ביה מתחתא דמגולתא. "תחמו עדים בראש הדף" וכו'. איני? והא רב חתים מן הצד! - התם פשינו כלפי כתב. - אלא הא דקתני: תקפו ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע, שניהם פסולין וליחוי הוי מציניהו כלפי כתב וליתפסר! - התם דרמי ליה סופרא. - אי הכי, סיפא דקתני: ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע, את שעתדים ינקרין בסופו - פשר; ואי דרמי באמצע, לאו פהדי האי מיקרי ולא פהדי האי מיקרי? אלא, רב פדיסקי הוה חתים. "גט שכתבו עברית וכו' כתב סופר ועד - פשר" אמר רבי ירמיה: חתם סופר שנינו. אמר רב הקדא: הא מני? רבי יוסי היא. ההיא קתובת התנים דאתיא לקמיה דרבי אבהו, דהוה דעי ליה לטופסא ולתניבת דא דחד סהרא, סבר לאכשורה, אמר ליה רבי ירמיה: חתם סופר שנינו. "כתב תניבתו ותניבתה - פשר". תנו רבנן: תניבת אבות גיטין - עד עשרה דורות; רבי שמעון בן אלעזר אומר: שלשה דורות - פשר, מפאן ואילך - פסול. כמאן אולא הא דאמר רבי חנינא: כתב תניבת אבות גיטין עד שלשה דורות, כמאן? רבי שמעון בן אלעזר. אמר רב הונא: מאי קראה? "פי תוליד בנים ובני בנים ונאשתם". אמר רבי יהושע בן לוי: לא תרבה ארץ ישראל עד שקברו בה שכעה בתי דינים עבודה זרה, ואלו הן; ורבעם בן נבט, ובענאש בן אחיה, ואחאב בן עמר, ויהוא בן נבט, ופקח בן רמיה, וימנחם בן גד, והושע בן אלה, שאמרו: "אומללה וילדת השכעה נפקה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושא והפרה". אמר רב אמי: מאי קראה? "פי תוליד בנים ובני בנים". אמרו ליה רב פהאן ורב אסי לרב: פתיב ביה בהושע בן אלה: "ויעש הרע פעניו ה' רק לא מלכו ישראל, וכתבי: 'עליו עלה שלמנאמר' וגו'! אמר להו: אותן פרדיסאות שהושבו ורבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל - בא הושע ובמילן, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל, אמר הקדוש ברוך הוא: אותן שנים עלו ישראל לרגל לכו בשבי. אמר רב הקדא אמר מר עוקבא. ואמרו לה אמר רב הקדא אמר רבי ירמיה: דרש מרימר, מאי דכתבי: "וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו פי צדיק ה' אליהו"? משום דצדיק ה' אליהו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו? אלא, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקתו ועדיין גלות יבנה קיימת, דכתבי ביה בגלות יבנה: "ההרש והמסגר אלה", הריש - שבשעה שפותחו נעשו הכל פחרש - מסגר - בין שפורין שוב אינן פותחו, וכמה? אלה. עולא אמר: שחקדים שתי שנים לינושנתם." אמר

במשי ריוח מלמעלה - דודאי לא נכתב בו יותר. ודלמא אימלוכי אימליך - ומתחילה שלא לרשה, והדר אימליך לאחר מן לחורו ולגומרה, ומנאמא הראשון בטל. א"נ מיה: הוה ליה נכתב ביום ונתחם לאחר זמן, הדואיל ויש ריוח מלמעלה - נראין כן הדברים. הרי את מלמטה ופותרת מלמעלה - בדחוק כדו גמר דבור ליבא למימר דמימליך, אלא גומר עד "לכל אמר" ומתוך. ודלמא אימלוכי -

הכא נמי - פשיש ריוח מלמעלה. - ודלמא אימלוכי אימליך וכתבו! - דכתב "הרי את" מלמעלה ו'מותרת' מלמעלה. - ודלמא אימלוכי אימליך וכתבו! - דכתב "הרי את" מלמעלה ו'מותרת' לא חיישינו, רב אשי אמר: ידיעה ביה מתחתא דמגולתא. שניכר ביה מתיחתא הקלה סביב כל הגט, ולא היה בו קלק אלא הוה לא למעלה ולא מטה. שניכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים, שדרך עושי כלפים שקושרים גניבים סביב למרות הקלף ומתחילין לחקו בסתנו, ובשאיך ריוח מלמעלה עסקין, דליבא למפריך אימלוכי אימליך, בשנונ - של חתימה כלפי כתב הגט, דדאי ודאי על גט זה חתם. ומתניתן - בשרגלי החתימה כלפי כתב הגט, דאיבא לימנר שמו למעלה מאותה חתימה היה בתוב שטר ועלי חתמו העדים. ליהוי ה' מנייהו - וגו כלפי כתב, ליתבשר, דודאי עליו חתמו דקא סלקא דעתך שיתעדיה חותמין בראש הקלף, כסדר כתב. הגיטין. דרמו להו כי עירא - העדים מוטלין בן שני גיטין בכרזה, ראשי שטות של חתימה מתחריב הגיטין כבריה הדלת שנשמעת באיר מתפרץ - כך הן נמשכין בין אירי שני הגיטין. אלא רב - כי חתים מן הצד - לא גיטין ולא פסולות. שטרות, לא בדיסקי, שהיה מומין אנשים לדין ולפני הוספר כתוב ולה איתרת הומנה בשמו. ואלו חותם בעצמם מן הצד, ואין הקפדה בכך. חתם סופר - עם עד אחד. שנינו - משמנתו דבשר, דהוה ליה שני עדים, ואשמעינן מתחתא ואל חיישינן למימר דבעל לא צוה שיתחום הסופר, אלא אמר לשנים: "אמרו לסופר פלוגי וכתבו, ופלוגי ופלוגי ויתחמו", וחסו פלוגי שלוחין לביסופא דספרא ואתחמו - לאת לא חיישינן בדאוקמינן בפרק 'מי שאחיו' (גיטין עבא). הא מני רבי יוסי היא - דאמר: מילי אל ממימרן לשתי, הוה דעי לטופסא - דרשתי, והוה מכירין כתיבת הסופר ותניבת עד אחד, ולא היו מכירין תניבת השני. עד עשרה דורות - היא תניבת, שאם כתבה גט - לא פסולא, למידי שהינה שמו ושמה. בנים - היינו רב שני. ובני בנים - היינו רב שלישי, ומכאן ואילך רבי ליה 'ונשנתם', שכעה בתי דינין - שבעה משפחות של מלכים מלכו ישראל. והגן המלכי יורדה אל חשב, שכלי בימיה של אלו, והרי כתיב דין אחד. המלך ונוו בן בנו מלכים שומר מוריע אחריז קרי חד בית דין. שלום בן יבש הוהריא לא חקשבי, לפי שלא נזכרו שנה שלמה, וכן אמר. אבל עבירי אבוי של אבאמי - על שן בית דין של אחאב קרא. ומכאן שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא הקלקול על שמו. מיהושע בן אלה גלו עשרת השבטים, ומתהייא שנתא קרי לה חורבן הדינו 'אומללה וילדת השבעה' - שילדה שבע משפחות לעבודה זרה. עליו על - מפני שלא הרשיע כשר המלכים בא הפרועות בימיו? בתמיה. פרדיסאות - שומרם. איתו שנים של עלו - הואיל שאין מוחה בידם הון אל עלו - יגלו ולכו בשבי. וישקוד - ומיחה, כמיה (כ' ע"ג)

בולא

בולא - היא לא חיישין - היינו דוקא לאמליך בין דהרי את" 'מותרת' לא חיישין, אבל מכל מקום עשה שיהא ריוח מלמעלה ולמעטה. דאי לאו הכי - חיישין דלמא גיין ליה. ואיתריה דהוי דהרי את" מלמעטה ו'מותרת' למעלה.

אמר

אמר רבי ירמיה חתם סופר שנינו - משמע דהלכה כרבי ירמיה ומדמייהו מרבי ירמיה אהא עובדא - משמע דכתי קיימא ליה חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות. וכלת סופר ועד פסול אישור סופר מובהק, ודלמא כשמואל דהבשיר כתב סופר מובהק ועד ולתחילה. אפילו בגיטין. ומכל מקום, אין להבשיר חתם סופר ועד גיטין מכת רבי ירמיה, דהוא לכל אמרתי סוסא פרק 'החלקב' (גיטין טו). ומבטיח באומר "אמר" על לפסול חתם סופר ועד משום דבניק מניה חורבה, כדאמר חתם.

וישיר

וישיר למשנה לעיל פוגו. וכן היו נקי הדעת שבידושלים כותבין - שלא היו כותבין אלא 'איש פלוגי בן פלוגי', ורבינו הנבאל, וכן רבינו רם בסרי: ותיבתא תניבתא - כשר, וכן היו נקי הדעת שבידושלים כותבין. פירוש: שלא היו כותבין אלא תניבתם כדכא. אלא תניבה שהמשפחה נקראת על שמה.

מאי

מאי קראה - 'כי תוליד' - חד דור, 'בנים' - תרי דור, 'ובני' - תרי דור, 'בנים' - תרי דור, 'שבעה'. גליהו תוספות.

שמע

רק לא מלכו ישראל, וכתבי: 'עליו עלה שלמנאמר' וגו'! אמר להו: אותן פרדיסאות שהושבו ורבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל - בא הושע ובמילן, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל, אמר הקדוש ברוך הוא: אותן שנים עלו ישראל לרגל לכו בשבי. אמר רב הקדא אמר מר עוקבא. ואמרו לה אמר רב הקדא אמר רבי ירמיה: דרש מרימר, מאי דכתבי: "וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו פי צדיק ה' אליהו"? משום דצדיק ה' אליהו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו? אלא, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקתו ועדיין גלות יבנה קיימת, דכתבי ביה בגלות יבנה: "ההרש והמסגר אלה", הריש - שבשעה שפותחו נעשו הכל פחרש - מסגר - בין שפורין שוב אינן פותחו, וכמה? אלה. עולא אמר: שחקדים שתי שנים לינושנתם." אמר

במשי ריוח מלמעלה - דודאי לא נכתב בו יותר. ודלמא אימלוכי אימליך - ומתחילה שלא לרשה, והדר אימליך לאחר מן לחורו ולגומרה, ומנאמא הראשון בטל. א"נ מיה: הוה ליה נכתב ביום ונתחם לאחר זמן, הדואיל ויש ריוח מלמעלה - נראין כן הדברים. הרי את מלמטה ופותרת מלמעלה - בדחוק כדו גמר דבור ליבא למימר דמימליך, אלא גומר עד "לכל אמר" ומתוך. ודלמא אימלוכי -

בולא

בולא - היא לא חיישין - היינו דוקא לאמליך בין דהרי את" 'מותרת' לא חיישין, אבל מכל מקום עשה שיהא ריוח מלמעלה ולמעטה. דאי לאו הכי - חיישין דלמא גיין ליה. ואיתריה דהוי דהרי את" מלמעטה ו'מותרת' למעלה.

אמר

אמר רבי ירמיה חתם סופר שנינו - משמע דהלכה כרבי ירמיה ומדמייהו מרבי ירמיה אהא עובדא - משמע דכתי קיימא ליה חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות. וכלת סופר ועד פסול אישור סופר מובהק, ודלמא כשמואל דהבשיר כתב סופר מובהק ועד ולתחילה. אפילו בגיטין. ומכל מקום, אין להבשיר חתם סופר ועד גיטין מכת רבי ירמיה, דהוא לכל אמרתי סוסא פרק 'החלקב' (גיטין טו). ומבטיח באומר "אמר" על לפסול חתם סופר ועד משום דבניק מניה חורבה, כדאמר חתם.

וישיר

וישיר למשנה לעיל פוגו. וכן היו נקי הדעת שבידושלים כותבין - שלא היו כותבין אלא 'איש פלוגי בן פלוגי', ורבינו הנבאל, וכן רבינו רם בסרי: ותיבתא תניבתא - כשר, וכן היו נקי הדעת שבידושלים כותבין. פירוש: שלא היו כותבין אלא תניבתם כדכא. אלא תניבה שהמשפחה נקראת על שמה.

מאי

מאי קראה - 'כי תוליד' - חד דור, 'בנים' - תרי דור, 'ובני' - תרי דור, 'בנים' - תרי דור, 'שבעה'. גליהו תוספות.

שמע

רק לא מלכו ישראל, וכתבי: 'עליו עלה שלמנאמר' וגו'! אמר להו: אותן פרדיסאות שהושבו ורבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל - בא הושע ובמילן, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל, אמר הקדוש ברוך הוא: אותן שנים עלו ישראל לרגל לכו בשבי. אמר רב הקדא אמר מר עוקבא. ואמרו לה אמר רב הקדא אמר רבי ירמיה: דרש מרימר, מאי דכתבי: "וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו פי צדיק ה' אליהו"? משום דצדיק ה' אליהו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו? אלא, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקתו ועדיין גלות יבנה קיימת, דכתבי ביה בגלות יבנה: "ההרש והמסגר אלה", הריש - שבשעה שפותחו נעשו הכל פחרש - מסגר - בין שפורין שוב אינן פותחו, וכמה? אלה. עולא אמר: שחקדים שתי שנים לינושנתם." אמר

במשי ריוח מלמעלה - דודאי לא נכתב בו יותר. ודלמא אימלוכי אימליך - ומתחילה שלא לרשה, והדר אימליך לאחר מן לחורו ולגומרה, ומנאמא הראשון בטל. א"נ מיה: הוה ליה נכתב ביום ונתחם לאחר זמן, הדואיל ויש ריוח מלמעלה - נראין כן הדברים. הרי את מלמטה ופותרת מלמעלה - בדחוק כדו גמר דבור ליבא למימר דמימליך, אלא גומר עד "לכל אמר" ומתוך. ודלמא אימלוכי -

שמע מינה מורה דמרי עלמא תמני מאה חומשין ותרתי - ואם תאמר: נדי דמשכנסכו לארץ עד שיצאו יש כל כר, מכל מקום מאו לא עבדו עבודה זרה! ועוד הקשה הרב רבינו אליהו: והלמא תאבדו מדר אחר "ונגשתם" קאמרו ואומר רבינו יצחק: ממתיחלת מדי היו עובדי עבודה זרה, שפסלו של מיכה היה בעמם. וברגום חובטין בן פסול ואומריס לא עשה מה שצוהו מדרם, אך לא פירש דאפילו בעמם.

זה, ורצה לומר דבגוים פסול משום "לפניהם" ולא לפני גוים, אף על פי הדיונים מדייני ישרא' על פי רש"י. דאין לה לפני גוים, כענין דיישני ישראל מצרים לחובטנו. וכן מומחין עובדן חבטט אורה ולא ככלו לצוות להדיוט לחובטנו? אלא כמו שפירש רבינו חם: הגוים חובטין אותה, שאז שר בהא הגוים. וכן פירש רב יהודאי גאון בהלכות גידולות, דבגוים וכו' ולא חתנו. וכן יצאת בירושלמי ממכילתין, אמר רב: ישראל שעשה כמעשה גוי - פסול (אפילו) באומי "איני זו ואיני מפרנס". חגי רבי חייא: גוים שעשו כמעשה ישראל - כשר, אפילו באומי (ענין זו ואיני מפרנס). ואתא דבעי אפילו באומי - דלא מתכשר בגוים שלא על פי ישראל, אף על גב דרזי כרין, אמר רבי אסי: מתניתין אמרה: כן וברגום חובטין אותו ואומריס לו: עשה מה שאשעמך אומר לך, ולא מה שאנא אומריס לך. **אלא** דרב משרשיא ברותא היא - ב"דוקת תרביס" (כבא תרביס תמא), מפרש אמאי מייית לה והלמנו חתם, כיון דברותא היא. **לפניהם** דאין תלמוד ירושלמי, הירושלמי - פירש בקונטרס: דקאי אשבעים זקנים דעלו עם משה, אף על פי שכתובין בסוף פרק "אלה המושטים", ורבינו יצחק אמר דא"האלהים" טובא דכתיבי בפרשה קאי. וכן משמע ב"החובט" (כבא קמא פדב), דמי"אלהים" נפקא לן מומחין, דאמר: מאי שניא נזיק אדם באדם ונזיק אדם בשוה - דאלהים בעינו, וליבאי, ואיבצירך קלא ד"לפניהם" דלענין עשה בעינו מומחין, **ולא** לפני הדיוטות - תימה: דמשמע דאיירי קרא בכשרים דרון, ואילו ברפין קמא קדושיין (להא), וכבבא קמא טרא), פירש מינה הדושה הכולה אשת לאיש בכל דינין כשבריה, ואינו ספולה לרון, דהן דתתן **בא סימן** (ענין זו טבט): כל הכשר לרון - כשר להייה, ואשה ספולה להינין, כדמוכח ב"החובט" (כבא קמא פתא), בפרק "שבתות הערות" (לא!); ויש לומר: דככל דפרק "שבתות באיש איירי, כלומר, כל איש הכשר לרון כשר להיעיד. והמורה דרביים בה (ששטיטס ד) "וזיאי שופטה את ישראל" - לא אריא לה כשרה לרון, השמאל לא היתה דנה אלא היתה מלמדת ליה הדיונים. אי נמי: שמא קיבלו אותה עליהם משום שכינה, מיהו, בירושלמי דיומא (פרק ששין) יש מעתה דאין שרתו ליה אינה דנה. ואומר רבינו יצחק: דקרא משמע ליה דאיירי בכל ענין, בין ביניין בין בדינונין.

א הכי זכור חובטות נמי - וזה תאמר: והוא מצינו במתא חובטות שדיו דין גולות והולות: (הא), דהוא ברבא גול פרגא דתורי דבריה (כבא קמא צב), וכבמה קמומוט ויש לומר: דהיו דחוקין אותו על ידי דקבעיה ליה זימנא לארץ ישראל. ועוד אומר רבינו יצחק: דגולות על ידי דחבלות קאמר, דאין נדח בבבל שחבל בחברו וזול לו.

כמילתא ושכיחא כו - כמו בהיראות ההולאות. ומה שאנו מקבליים גרים, אף על גב דגר צריך שלשה מומחין, כדאמרינן ב"הולות" (במתא טב), משפט כתוב ביה, אומר רבינו יצחק: דעברין שלחיתיהו, דחשיב כשביחא. ובי"הולות" (שם) נמי משמע שדיו מקבליים גרים בכלל, ואם תאמר: דהיי עברין שלחיתיהו, הוא עכשיו אין מומחין בארץ ישראל, ומי יתן לנו שרתו ליה לומר: שלחיתו דקמאי עברין. **והאמר**, רב אשי כל קלא דברא, נישאין כו - ואם תאמר: ולקמה דתרי אירוסין, דיישנין לרב אשי ויו לומר:

שמע מינה מורה דמרי עלמא - כמנין "ונגשתם", דהא כתיב "כי אבד תאבדון מדר", **משנה** מעושה - בחזקה. **נמרא** כרין - כגון הנך דאמרינן בהו: יוציא ויתן כתובה, או שדיתה אסורה לו. פסול - להיתירה לינשא. ופוסל - מן הדבורה, משום ריה חגט מה לא נפשך - דאמרת בגוים ברין פסול ופוסל. וברגום חובטין בן פסול ואומריס לא עשה

אמר רב אחא בר יעקב: שמע מינה, "מותרה" דמרי עלמא - תמני מאה חומשין ותרתי הוא. משנה גמ מעושה, בישראל - פשר, ובגוים - פסול; ובגוים, חובטין אותו ואומריס לו: עשה מה שישיראל אומריס לך (וכשר). נמרא אמר רב תמני אמר שמואל: גמ המעושה בישראל, ברין - פשר, שלא ברין - פסול ופוסל; ובגוים, ברין - פסול ופוסל, שלא ברין - אפילו ריח הגט אין בו. - מה נפשך? אי גוים בני עשוניי ניהו, איתכשורי נמי ליתכשרי? אי לאו בני עשוניי ניהו, מופסל לא ליפסלי? אמר רב משרשיא: דבר תורה לא אהת וזאת וזאת ותולה עצמה בגוי, ומפקעת עצמה מיד בעלה. - אי הכי, שלא ברין אפילו ריח הגט אין בו? ונהוין שלא ברין בישראל, ומפסיל נמי לפסול! אלא, הא דרב משרשיא ברותא היא. ומעמא מאי? ברין בכרין דישיראל מיתלה, שלא ברין בכרין ישראל לא מיתלה. אבי אשכחיה לרב יוסף דיתבי וקא מעשה אגושי, אמר ליה: והא אגני דריוטות אגני, ותניא, היה רבי סרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוראות של גוים, אף על פי שדיניהם כרבינו ישראל, או אתה רשאי להיניק להם, שניאמר: "ואלה המושטים אשר תשים לפניהם", "לפניהם" ולא לפני גוים, דבר אחר: "לפניהם" - ולא לפני דריוטות! אמר ליה: אגני שלחיתיהו קא עברין, מדי דהוה אהודאות והלואות. - אי הכי, גולות והקלות נמי! - כי עברין שלחיתיהו - כמילתא דשכיחא, במילתא דלא שכיחא - לא עברין שלחיתיהו. **משנה יצא שמה בעיר מקודשת - הרי זו מקודשת, מקודשת - הרי זו מקודשת, ובלבד שלא יהא שם אמתלא. איזו היא אמתלא? גירש איש פלוני את אשתו על תנאי, ורק לה קידושיה ספק קרוב לה ספק קרוב לו - זו היא אמתלא. **נמרא** ואסרינן לה אגבראי? והא אמר רב אשי: כל קלא דבתר נישואין - לא חיישינן אהו! - הכי קאמר: יצא שמה בעיר מקודשת - הרי זו מקודשת, מקודשת ומקודשת ומקודשת הרי**

וזה שובר של גירושין, שמא לא נתקיים התנאי. וזהו אמר אמתלא - וזהו חוקי. וזהו חוקי לה גירושיה כו" - אלא אמתלא של קידושין, והוא דרוך נמי אפסא. **נמרא** ואסרינן לה אגברא - במהויה. ואמגורשת קאי, אשת כהן שיצא קול שגירשה בעלה חובטין ומתניתין: היישין לקלא ואסרינן עליה. והאמר רב אשי כל קלא - שיצא על האשה שגישתא, ולא יצא עליה קול קודם נישואין. לא חיישינן ליה - כגון אם נשאת לבכור, ויצא עליה קול שדיתה וזהו או גרשה לא מפקין לה מיניה אלא בעודת ברהו, וזה נשואת ועומדת יחד. **וכי קאמר כו** - האי קול דמגרשת אירשא קאי, אלא שפניה שיצא עליה קול שדיתה - חיישינן לה, ואסורה לינשא אלא לאותו איש. חזר ויצא עליה קול מגורשת, שגירשה אותו פלוני שיצא על קול קידושין ממנו.

פָּרֶק עֲשִׂירִי

הַלְכָה א' מִתְנִי' בְּצֵל שְׁנֵתְנוּ לְתוֹךְ עֲדָשִׁים, אִם שְׁלֹם – מוֹתֵר. אִם חוֹתְכוּ – בְּנֹתְנָן טַעַם. וְשֹׁאֵר כֹּל הַתְּכָשִׁיל, בֵּין שְׁלֹם בֵּין מְחוּתָף – בְּנֹתְנָן טַעַם. רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר בְּצַחְנָה, שְׂאִינוּ אֵלָא לְפֹזֵל אֶת הַזֹּהֲמָה. תְּפֹחַ שְׂרִיסקוּ וּנְתָנוּ לְתוֹךְ עֶפְסָה וְחִימְצָה – הָרִי זֶה אֲסוּרָה. שְׁעוּרִין שֶׁנִּפְלוּ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל מַיִם, אֵף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מִימּוֹ – מוֹתְרִין:

גְּמֵרָא בְּצֵל שְׁנֵתְנוּ לְתוֹךְ עֲדָשִׁים כּוּ'. רַבִּי הֲזַקִּיָּה, רַבִּי אַחָאי בְּשֵׁם רַבִּי בָּא בַר מִפְּלִ: מִתְנִיתִין בְּשֶׁהוּצִיאוּ הָעֲדָשִׁים מִימִיהֶן, שֶׁהָעֲדָשִׁים צוֹפְדוֹת אוֹתוֹ שְׁלֵא יִבְלַע. וּבְמָה דְתִימַר עֲדָשִׁים צוֹפְדוֹת אוֹתוֹ שְׁלֵא יִבְלַע, וְדַכּוּתָהּ עֲדָשִׁים צוֹפְדוֹת אוֹתוֹ שְׁלֵא יִתֵּן. מִתְנִיתִין בְּכֶצֶל שֶׁל חֲלִין שְׁנֵתְנוּ לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁל תְּרוּמָה. אֲבָל בְּכֶצֶל שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנֵתְנוּ לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁל חֲלִין – לֹא בְּדָא. בִּיבֵשׁ, אֲבָל בְּלַח – אֲסוּר. בְּכֶצֶל, אֲבָל בְּקַפְלוּמוֹת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ בֵּין שְׁלֹם בֵּין מְחוּתָף – אֲסוּר.

הַעֲבִיר פְּטוּמָתוֹ – בְּמְחוּתָף הוּא. הֵיוּ שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה קַמְנִים בְּמְחוּתְכִין הֵן. הֵדָא דְתִימַר: כְּשֶׁאִין בְּקַלְפָתוֹ הַחִיצוֹנָה כְּדִי לִתֵּן טַעַם. אֲבָל אִם יֵשׁ בְּקַלְפָתוֹ הַחִיצוֹנָה כְּדִי לִתֵּן טַעַם – אֲסוּר. תַּמָּן תְּנִינָן: דְּגִים שֶׁנִּתְכַּשְׁלוּ עִם הַקַּפְלוּמוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַשְּׁבִיחַ – הַשְּׁבִיחַ לְפִי הַשְּׁבוּן. אָמַר רַבִּי הוֹשִׁיעִיָּה: מִתְנִיתָא דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה! דְּתַנִּינָן: רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר בְּצַחְנָה, שְׂאִינָהּ אֵלָא לְפֹזֵל אֶת הַזֹּהֲמָה.

[דף נ"א ע"א]

רַבְּנָן דְּמִסְרִין בְּעִינֵי: וְהֵדָא דְאָמַר רַבִּי אֶבְהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: כֹּל הָאֲסוּרִין מְשַׁעְרִין אוֹתָן בְּלוּ בְּצֵל בְּלוּ קַפְלוּמֵי, דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה. מוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה בְּכֶצֶל שֶׁל הַקְּדָשׁ, וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה בְּכֶצֶל שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה.

תְּפֹחַ שְׂרִיסקוּ וּנְתָנוּ לְתוֹךְ עֶפְסָה וְחִימְצָה – הָרִי זֶה אֲסוּרָה. תְּנִי: רַבִּי יוֹסִי מְתִיר. רַבִּי אַחָא, רַבִּי אֶבְהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בִּי רַבִּי תְּנִינָא: מַה פְּלִיגִין? בְּמַחְמוֹץ בְּמִימּוֹ. אֲבָל בְּמַחְמוֹץ בְּגוֹפּוֹ – מוֹתֵר. בְּמָה דְרַבִּי יוֹסִי אָמַר תַּמָּן אִין חִמוּצוֹ חִמוּץ כְּרוּר, בֵּן הוּא אָמַר חֵבָא אִין תְּכָשִׁילוֹ תְּכָשִׁיל כְּרוּר.

כֹּל נֹתְנֵי טַעַם, בֵּין לְשִׁבְחָה בֵּין לְפָגַם – אֲסוּר; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמַר: לְשִׁבְחָה אֲסוּר, לְפָגַם מוֹתֵר. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ: מַה פְּלִיגִין? בְּשֶׁהַשְּׁבִיחַ וְאַחַר כֵּן פָּגַם, אֲבָל פָּגַם וְאַחַר כֵּן הַשְּׁבִיחַ אֵף רַבִּי מֵאִיר מוֹדָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא שְׁנִינָא הִיא פָּגַם הִיא הַשְּׁבִיחַ, הִיא הַשְּׁבִיחַ הִיא פָּגַם הִיא הַמְּחַלְקָת. תַּמָּן תְּנִינָן: שְׁעוּרִים שֶׁנִּפְלוּ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל מַיִם, אֵף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מִימּוֹ – מִימּוֹ מוֹתְרִין. הֵדָא מִתְנִיתִין מַה הִיא? רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמַר: בְּמַחְלָקָת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ אָמַר: דְּבָרֵי חֵבֵל. רַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי בּוֹן אָמַר אֵילִין שְׁמוּעֵתָא, חֵבָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּמַחְלָקָת, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ אָמַר דְּבָרֵי חֵבֵל:

הלכה ב' מתני' הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין של תרומה, רבי מאיר אוסר ורבי יהודה מתיר. רבי יוסי מתיר בשל הימים ואוסר בשל שעורין מפני שהשעורין שואבות. תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת, הפת מותרת שאין טעם כמון אלא ריח כמון:

גמרא אמר רבי זעירא: בעון קומי רבי ינאי: נתנה על פי מגופת חבית מהו, אמר לון

[דף נ"א ע"א]

יגיד עליו רעו. מהו יגיד עליו רעו? אמר רבי יוסי: כהדא דתנינן תמן, חבית מלאה פרות ונתנה לתוך המשקין או שמלאה משקין ונתנה לתוך הפרות, כמה דאת אמר תמן והוא שיהא המשקין נוגעין בחבית והכא והוא שתהא כבר נוגעת במגופה.

אמר רבי מנא: ומינה כמה דתימא והוא שתהא המשקין נוגעין בחבית עצמה, ואף הכא והוא שתהא הכפר נוגעת במגופה עצמה. מלתיה אמרה אפילו בצוננת. אמר רבי בא: בצוננת הוה עובדא. והא תנינן חמה: אמר רב הסדא: שלא תאמר הואיל ותהכל פובש יהא מתר.

כמה רבי שמעון בן לקיש אומר: מים עושין פרות ומשקין אין עושין פרות, דלא כרבי יהודה, אלא רבי שמעון בן לקיש אומר: מים עושין פרות וחסירין, ומשקין עושין פרות ואינן חסרין. רבי יהודה אומר: אין משקין עושין פרות כל עקר.

ומה דאמר רבי יוחנן כשהיינו הולכים אצל רבי הושעיה רבה לקיסרין ללמוד תורה היינו נותנין חמטותינו על גבי קבוטין של מוריים והיינו טועמין בהו טעם מוריים, דלא כרבי יהודה, מהלומין הוי.

ואין אסור משום גזל בעל חבית? נוטלין היו רשותו של בעל חבית.

הפין מלמטון ושעורין מלמעלן, בשם שאין החטים שואבות כד אין השעורין שואבות. שעורין מלמטון וחטים מלמעלן, בשם שהשעורין שואבות כד החטים שואבות.

מהו לצלות שני שפודין אחד של בשר שהוטה ואחד של בשר נבלה בתנור אחד? רב ירמיה אמר בשם רב: אסור. ושמואל אמר בשם לוי: מתר.

[דף נ"ב ע"א]

פליגא מתניתין על רב! אין צולין שני פסחים בתנור אחד מפני התערובות. לא אמרו אלא מפני התערובות, הא שלא מפני התערובות – לא.

מי צתרי, רב אמר אסור, ושמואל אמר מתר.

איכיל שמואל לרב מי צתרי. תדין טווייה, רב הויא בר אשי בשם רב: משגר ליה בחרותא:

הַלְכָה ג' מִתְנִי' תִּלְתָּן שְׁנַפְלָה לְתוֹד הַבוֹר שֶׁל מַיִם, בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנִי, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע כְּדֵי לִתֵּן טַעַם, אֲבָל לֹא בְּעֵץ. וּבְשִׁבְעֵית וּבְכֵלְאֵי הַפָּרֶם וְהַקֹּדֶשׁ, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע וּבְעֵץ כְּדֵי לִתֵּן טַעַם.

מִי שְׁחִיו לֹא חִבְלִי תִּלְתָּן שֶׁל כֵּלְאֵי הַפָּרֶם – וְדִלְקוּ. הֵיוּ לוֹ חִבְלֵי תִּלְתָּן שֶׁל טָבַל – בּוֹתֵשׁ וּמְחַשֵּׁב כִּמְהָ זֶרַע יֵשׁ בָּהֶן, וּמִפְרִישׁ אֶת הַזֶּרַע, וְאֵינוֹ צָרִיד לְהַפְרִישׁ אֶת הָעֵץ. אִם הַפְרִישׁ, לֹא יֹאמֶר: "אֲכַתּוֹשׁ וְאֶטַל אֶת הָעֵץ וְאֶתֵּן אֶת הַזֶּרַע", אֲלֵא גוֹתֵן אֶת הָעֵץ וְאֶת הַזֶּרַע:

גְּמָרָא וְאִין עֵץ פּוֹגֵם וְחוֹזֵר וּפּוֹגֵם? מִתְנִיתִין כְּמֵאן דְּאָמַר גוֹתֵן טַעַם לְפָנֵם – אָסוּר. וְאֶפִּילוּ כְּמֵאן דְּאָמַר גוֹתֵן טַעַם לְפָנֵם – מוֹתֵר, מוֹדֵי הוּא הִקְא שֶׁהוּא אָסוּר. לְמַה? כֹּל דְּבַר שְׁנַפְלָה לְתוֹכוֹ תִּלְתָּן הוּא מוֹשְׁבִית. וְכִמְהָ הִיא חִבְלִיהָ? עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה זִרְיִן. אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: וְאַרְבַּע מִיִּנְהוּן מִיִּשְׁתָּה. מִלְתִּיהָ אָמְרָה, עַד שֶׁהֵן בְּחִבְלוֹת הֵן נִטְבָּלוֹת. מַעֲתָה, וְאֶפִּילוּ שִׁיבְלִין! אִין מַכְנִיסֵן לְכֵן. וְהִלֵּא חִבְיוֹת מַכְנִיסֵן לְכֵן! אִין גִּידוּלִיהוּן לְכֵן. וְאֵלוּ מַכְנִיסֵן לְכֵן וְגִידוּלִיהוּן לְכֵן:

הַלְכָה ד' מִתְנִי' זִיתֵי חֲלִין שְׁכַבְשֹׁן עִם זִיתֵי תְרוּמָה, פְּצוּעֵי חֲלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה, פְּצוּעֵי חֲלִין עִם שְׁלָמֵי תְרוּמָה, אוֹ כְּמֵי תְרוּמָה – אָסוּר. אֲבָל שְׁלָמֵי חֲלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה – מוֹתֵר:

[דף נ"ב ע"ב]

גְּמָרָא אָמַר רַבִּי יוֹנָה: זֹאת אוֹמְרֵת: פְּצוּעֵין – בּוֹלְעִין וּפּוֹלְטִין וְחוֹזְרִין וּבוֹלְעִין. שְׁלָמִין – בּוֹלְעִין וּפּוֹלְטִין וְעוֹד אֵינָן בּוֹלְעִין. הִדָּא אָמְרָה, לֹא לְשִׁבְחָ וְלֹא לְפָנֵם – אָסוּר.

מִתְנִיתִין – דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא. דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר גוֹתֵן טַעַם לְפָנֵם אָסוּר. וְהָא רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: גוֹתֵן טַעַם לְפָנֵם מוֹתֵר! כִּהְדָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר כְּרוּב שֶׁל שְׁקִיא שֶׁשְׁלָקוּ עִם כְּרוּב שֶׁל בַּעַל – אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלַע:

הַלְכָה ה' מִתְנִי' דָּג טָמֵא שְׁכַבְשׁוֹ עִם דָּג טָהוֹר, כֹּל גֵּרֵב שֶׁהוּא מְחֻזֵק סְאִתִּים, אִם יֵשׁ בוֹ מִשְׁקַל עֲשָׂרָה זוּז בִּיהוּדָה שֶׁהֵן חֲמִשׁ סְלָעִים בְּגָלִיל, דָּג טָמֵא צִירוֹ אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָא אוֹמֵר: רְבִיעִית כְּסִאִתִּים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶחָד מִשְׁשָׁה עֲשָׂר בּוֹ. הַגְּבִים טָמֵאִים שְׁנַכְבְּשׁוּ עִם הַגְּבִים טָהוֹרִים – לֹא פָסְלוּ אֶת צִירוֹ. הַעִיד רַבִּי צְדוּק עַל צִיר הַגְּבִים טָמֵאִים – שֶׁהוּא טָהוֹר:

גְּמָרָא תְּנִי רַבִּי יוֹדָא כִּר פְּזִי דְּבַר דְּלִיתָּה: דָּג טָהוֹר טַפַּל שְׁכַבְשׁוֹ עִם דָּג טָמֵא מְלִית – אָסוּר. וְהוֹתֵנִי רַבִּי תַּיָא: מוֹדִיחוֹ וּמוֹתֵר! אָמַר רַבִּי מְנָא: מֵאֵן דְּאָמַר מוֹתֵר, בְּשִׁכְבְּשֹׁן שְׁתִּיתֵן כְּאַחַת. מֵאֵן דְּאָמַר אָסוּר, בְּשִׁכְבְּשֹׁן זֶה אַחַר זֶה.

[דף נ"ג ע"א]

תַּדַּע לָךְ שֶׁהוּא כֵּן, דְּתַנִּינָן: אוֹ כְּמֵי תְרוּמָה אָסוּר, לֹא בְּשִׁכְבְּשֹׁן זֶה אַחַר זֶה:

כָּל גֵּרֵב שֶׁמְחֻזֵּק סְאֵתִים. בְּמַה סְאֵתָה עֵבְדָא? עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע לֹזְגִין. וְכַמָּה לֹזְגָא עֵבִיד? תְּרֵיתִין לִימְרִין. וְכַמָּה לִימְרָא עֵבְדָא? מֵאָה זִינִין. נִמְצָא כָּל זֵין וְזֵין – אַחַת מִתְּשַׁע מֵאוֹת וְשָׁשִׁים. הַזְּרִי רַבִּי יוֹסִי בֶּן רַבִּי בּוּזִי; בְּעֵבְרָא חֵד לְאַלְפָּה. רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן רַבִּי חֲנִינְיָא; רוֹבֵעַ צִיר בְּסֵאֵתִים צִיר. וְהֵלֵא אֵין צִיר דָּג טָמֵא מִצִּילוֹ!

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: חֲשָׁבִית יְתָה קְרוֹב לְמֵאֵתִים. רַבִּי אֵילָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר הֵיא: רוֹבֵעַ צִיר בְּסֵאֵתִים דְּגִים וְצִיר. אֲתָא עֵבְדָא קוּמִי רַבִּי יֵאֲשִׁיָּה וְהוֹרִי בְּנִי. וְתַנִּי בְּנִי: בְּמַה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּזִמְנֵי שְׁשׁוּלָה רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן, וּמִנִּיחַ לְפָנָיו, שְׁמַתָּר לַעֲשׂוֹת בְּפִדְר הַזֶּה. אֲכָל אִם הִיָּה שׁוּלָה רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן, וּמִנִּיחַ לְאַחֲרָיו, אֲפִילוּ יוֹתֵר מִכְּפִדְר הַזֶּה – מִתָּר עַל יְדֵי עֲלָה.

גְּבוּנְתָא אֵיקְלָקְלַת. שְׂאֵל רַבִּי חֲגִי לְרַבִּי בָּא בֶר וְבָדָא, אָמַר לִיה: דְּבַר שֶׁל רַבִּים אֵינּוּ נְאָסֵר. רַבִּי יַעֲקֹב בֶּר וְבָדִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק שְׂאֵל, וְאֵילִין אֲנִירְתָא לֹא גִים [גִּזְיִים] לֹקֵס כְּתִיב בְּהֵן, וְאֵת אָמְרָת עַל יְדֵי עֲלָה!

הַעִיד רַבִּי צְדוֹק עַל צִיר הַנְּכִים טָמְאִים שְׁחֹא טְהוֹר. מַחוּ טְהוֹר? טְהוֹר מְלַחְכְּשִׁיר. הָא לְטָמֵא, אֲפִילוּ כָּל שְׁחֹא מִטָּמֵא:

[דף נ"ג ע"ב]

הַלְכָה ו' מֵתַנִּי' כָּל הַנְּכַבְּשִׁים זֶה עִם זֶה – מִתְּרִים אֵלָא עִם הַחֲסִיּוֹת. חֲסִיּוֹת שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִיּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, יֵרַק שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִיּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה – אָסוּר. אֲבָל חֲסִיּוֹת שֶׁל חֲלִין עִם יֵרַק שֶׁל תְּרוּמָה – מִתָּר. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כָּל הַנְּשַׁלְקִים עִם הַתְּרִדִין – אָסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֹתְנִין טַעַם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: כְּרוֹב שֶׁל שְׁקָא עִם כְּרוֹב שֶׁל בַּעַל – אָסוּר מִפְּנֵי שְׁחֹא בּוֹלַע. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: כָּל הַמִּתְבַּשְׁלִין זֶה עִם זֶה – מִתְּרִין אֵלָא עִם הַבְּשָׂר. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יוֹרִי אָמַר: כְּבֵד אוֹסְרָת וְאֵינָה נְאָסְרָת, מִפְּנֵי שְׁחֵיא פּוֹלְטָת וְאֵינָה בּוֹלַעַת. בְּיָצָה שְׁנַתְבְּלָה בְּתַבְלִין אָסוּרִים – אֲפִילוּ חֲלִמוֹן שְׁלָה אָסוּר, מִפְּנֵי שְׁחֵיא בּוֹלַעַת. מִי בְּכֵשִׁים וּמִי שְׁלֻקוֹת שֶׁל תְּרוּמָה – אָסוּרִים לְזוּרִים:

גְּמָרָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לִית פֶּאן נְכַבְּשִׁים אֵלָא נְשַׁלְקִים. כְּבוּשׁ – כְּרוּתָה הוּא. רַבִּי חֲנִינְיָא תִירְתָא בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעִיא: חֲסִית בְּחֲסִית מִיִן בְּמִינוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא מִתִּיר, וְחֲכָמִים אוֹסְרִים. רַבִּי יִסָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹזִים חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּבִשָּׁר בְּבִשָּׁר שְׁחֹא מִתָּר. אָמַר רַבִּי זְעִירָא לְרַבִּי יִסָּא: וְאֵלוּ לֹא אֲתֵאמְרָת הֵדָא לֹא תוֹינָן יְדַעִין דְּהוּא בְּנִי. וְדִילְמָא לֹא אֲתֵאמְרָת! אֵלָא מוֹזִי רַבִּי עֲקִיבָא לְחֲכָמִים בְּבִשָּׁר בְּבִשָּׁר – שְׁחֹא אָסוּר.

אֲתָא רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹזִי רַבִּי עֲקִיבָה לְחֲכָמִים בְּבִשָּׁר בְּבִשָּׁר – שְׁחֹא אָסוּר. רַבִּי חֲנִינְיָא שְׁמַע לָה מִן דְּכִתְרָא, רַבִּי עֲקִיבָה אָמַר: כָּל הַמִּתְבַּשְׁלִין זֶה עִם זֶה – מִתְּרִים, חוּץ מִן הַבְּשָׂר. הָא

בְּשָׂר בְּבָשָׂר – אָסוּר. דִּילְמָא אֶתְאַמְרַת! אֵלָּא מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָה בְּבָשָׂר בְּבָשָׂר שֶׁהוּא אָסוּר.
רַבִּי חֲנַנְיָא, רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן; מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָה בְּבָשָׂר בְּבָשָׂר שֶׁהוּא אָסוּר.

[דף נ"ד ע"א]

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: הוֹיָנוּ סְבָרִין מִימֹר: שָׁל בַּעַל – בּוֹלַע. מִן מַה דִּיאָמַר רַב חוּנָא סָב מִן אִיבָה וְחַב
לְפִלּוּפָה, הִדָּא אָמְרַה שֶׁל שְׁקִי בּוֹלַע.

רַבִּי יְרֵמְיָה בְּעִי: שְׁלָקָה בְּחוֹלֵב מַהוּ? רַבִּי זְעִירָא לֹא אָכַל כְּבֵד מִימְיוֹ, שְׁלָקָה רַבִּי בָּא וְאִכְלָה לִיהַ.
וְאִית דִּיאָמַר: מִלְחָה רַבִּי בָּא וְאִכְלָה לָהּ.

חֲלָמוֹן אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלַע. תְּנִי בַר קַפְרָא: חֲלָמוֹן אָסוּר וְכַל שֶׁבֶן חֲלָבוֹן בִּיצִים. רַבִּי יִצְחָק רַבָּה
בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: בִּיצִים שֶׁשְׁלָקוֹן וּמִצָּא בְּהֵן אֶפְרוּחַ – בְּנוֹתָן טַעַם. רַבִּי זְעִירָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן
בַר אֲבָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אֲדָא בַר גְּרִשׁוֹן, רַבִּי בִירַי, רַבִּי לְוִי בַר פֶּלְטָא, זָקֵן אֶחָד בְּשֵׁם רַבִּי: שְׁשִׁים
וְאַחַת – אָסוּרוֹת, שְׁשִׁים וּשְׁתַּיִם – מִתְּרוּת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַר נַחֲמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: הַעִיד אֲדָא חֲכָרְנוּ
לְפָנֵינוּ בְּשְׁשִׁים, וְאָמַר מִי שְׁיָבִיא לִי יוֹתֵר מִשְׁשִׁים – מַכְשִׁיר אָנָּא.

אָמְרִין לְשְׁמַעוֹן בַר וִוָא, אָמַר אֶתְ חֲכִין, וְאִינוּן אָמְרִין חֲכִין, אָמַר לֹו: אָנָּא מַה דְּשַׁמְעִית, וְאִינוּן מַה
דְּשַׁמְעִין. שְׁמַעוֹן בַר וִוָא אָמַר קוּמִי רַבִּי חֲנַנְיָא: מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנֵי רַבִּין גְּמִלְיָאֵל בְּרַבִּי, אָמַר לִיה: אֲבָא
לֹא מוֹרִי בְּאַרְבָּעִים וְשֶׁבַע, וְאָנָּא מוֹרָה בְּאַרְבָּעִים וְחַמֶּשֶׁ.

רַבִּי הִיא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַנְיָא: מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנֵי רַבִּי, וְאָמַר אִית תַּפְּוֹן חֲמִשִּׁין. רַבִּי הִיא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַנְיָא:
וְהִירָק וְהַקְּלִיפִין וְהַפּוּסִים מִצְּטַרְפִּין. אָמַר רַב זְעִירָא: וְאָסוּר מִתּוֹכָן. אָמַר רַב חוּנָא: קְלִיפֵי אָסוּר מַעֲלִין
אֶת הַהֵיתֵר. רַב זְעִירָא: הִדָּא דְתִימַר וְהוּא שְׁשׁוּלְקָן בְּקְלִיפֵיהוֹן שְׁלוּקוֹת בְּשְׁלוּקוֹת, אָכַל שׁוּלְקָן בִּיצִים
קְלוּפּוֹת בְּשְׁאִינוֹן קְלוּפּוֹת, אוֹ שְׁאִינוֹן קְלוּפּוֹת בְּקְלוּפּוֹת, שְׁלוּקוֹת בְּשְׁאִינוֹן שְׁלוּקוֹת, צְרִיכִים שְׁעוֹר אַחֵר.

גְּעוּלֵי בִיצִים – מִתְּרִים, שׁוֹרוֹ עֵבֶר וְלֹא יַגְעִיל (אִיב כ"א ט'). בִּיצִים שֶׁחֲקָרִימוּ – תְּרִי אֵלּוּ אָסוּרוֹת.
מוֹזוּרוֹת, הַנֶּפֶשׁ הַיְפָה תֹאכַל, מִצָּא בְּהֵן דָּם – קוֹלָף מִקּוּם הַדָּם. רַב זְעִירָא סִלַּק לְמַבְקָרָה לְרַבִּי הִיא
בְּרִיה לְרַבִּי יִצְחָק עֲטִישְׁטֵינָא, אֲשַׁבְּחִיה יְתִיב, אָמַר לֹא שָׁנוּ אֵלָּא בְּלָבָן חֲלָמוֹן, אָכַל בְּלָבָן חֲלָבוֹן –
מִתֵּר. הוּא סָבַר דְּהוּא גְּבִיה מִן אֲבַתְתִּית. אֶתָּא רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּין חֲלָבוֹן בֵּין חֲלָמוֹן –
אָסוּר. תְּנִי רַבִּי חֲלֶפְתָּא בֶּן שְׂאוּל: חֲלָמוֹן אָסוּר, חֲלָבוֹן מִתֵּר. אָמַר רַבִּי זְעִירָא: הֵן דִּיאָמַר בְּחֲלָמוֹן
אָסוּר, בְּשֶׁנֶּמְצָא בְּמִקּוּם זְכָרוֹתוֹ שֶׁל חֲלָמוֹן, וְאִפִּילוּ חֲלָמוֹן, וְהוּא שְׁנַמְצָא בְּמִקּוּם זְכָרוֹתוֹ שֶׁל מַח
שְׁמִמְנוּ אֶפְרוּחַ נּוֹצֵר.

תַּפְּוֹן תְּנִינָן: אֵלּוּ פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, הַפּוּסִים בֵּין טְהוּרִים בֵּין טְמֵאִין. מִי כְּבָשִׁים מִי שְׁלָקוֹת, וְהַתְּמִד
עַד שְׁלֹא הִחְמִיץ. הִכָּא אֶתְ עֵבֶד לִיה אוֹכַל, וְהִכָּא אֶתְ עֵבֶד לִיה מִשְׁקָהוּ? אָמַר רַבִּי מְנָא: כָּאֵן בְּקִשְׁיִן

באן ברבינו, באן באוכל באן במשקה. אמר רבי יוסי בר רבי בון:

[דף נ"ד ע"ב]

אפלו תימר באן וכאן בקשיו, באן וכאן ברבינו, נותנין טעמים בתרומה ואין נותנין טעמים במקוה:

הדרן עלה כצל שנתנו

פֶּרֶק אֶחָד עָשׂוּר

הַלְכָה א' מִתְנִי' אין נותנין דבלה ונרונרות לתוף המוריים, מפני שהוא מאבדן. אבל נותנין את תיין למוריים. ואין מפטמין את השמן, אבל עושין תיין וינזמלין. אין מבשלין יין של תרומה, מפני שהוא ממעיטו. רבי יהודא מתיר מפני שהוא משביחו:

גמרא אין נותנין דבלה ונרונרות לתוף המוריים בוי. תני: נותן דבלה ונרונרות לתוף המוריים, בדרה שנותנין תבלין, ובלבד שלא יסחטם להוציא מימיהם, ובתבלין מתר שפך הוא מלאכתן.

צורר תבלין שנתנו לתוף קדרה זו, וחזר ונתנו לתוף קדרה אחרת, אם בטל טעמו – מתר, ואם לאו – אסור. מה בינה לבין שבת? לא בן תני: השבת שנתן טעם בקדרה – אין בה משום תרומה, ואינה מטמאה טמאת אוכלין! משלך נתנו לה, בדין הנה שלא תטמא טמאת אוכלין, והן אמרו שתטמא טמאת אוכלין, והן אמרו: מפיו שנתנה טעם בקדרה – בטלה.

רבי היא בשם רבי יוחנן: דרבי היא, דתניא: יין למוריים, רבי מתיר ורבי אלעזר בר רבי שמעון אוסר. לפיכך אם עבר ונתנו, רבי אוסר לזרים, ורבי אלעזר בר רבי שמעון מתיר לזרים. רבי מנא ברבי תנחום בעי: בדברי מי שמתיר לזרים, מוריים של גזים לפה אסור? רבי ירמיה בשם רבי היא בר ווא: משום בשולי גזים הן אסורים. התיב רבי יוסי: והתני: חמין (אומן) מתר, שאינו חמין (אומן) אסור. חמין (אומן) מתר לא אפלו מבושלין, ודכוותיה שאינו חמין (אומן) אסור ואפלו שאינן מבשלים. ואמר רבי יוחנן בר כרי: ואפלו במאן דאמר חמין (אומן) מתר, ובלבד ביודע.

הדא אמרה: הניית תרומה – מותרת, הניית עבודה זרה – אסורה.

[דף נ"ה ע"א]

רבי לעזר ורבי יוחנן, חד אמר: מפני שממעטו מופדתו. והרנא אמר: מפני שממעטו משותיו. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דאמר רבי יוחנן: מחלפה שיטתיה דרבי יהודה, ואמר רבי אלעזר: אינה מחלפת, תפון בכחן וכאן בכעלים, הוי דרבי יוחנן הוא דאמר מפני שממעטו משותיו. יהודה בן פיני רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש: מפני שממעטו משותיו:

הַלְבָּה ב' מתני' דבש תמרים, ויין תפוחים, וחומץ סיתוננות, ושאר כל מי פרות של תרומה – רבי ליעזר מחייב קרן והמש ורבי יהושע פוטר. רבי ליעזר מטמא משום משקה. אומר רבי יהושע: לא מנו חכמים שבגעה משקין כמוני פטמין, אלא אמרו: שבגעה משקין – טמאין, ושאר כל המשקין – טהורין:

גמרא הוון בעיין מימר: מה פליגינן? בהמש, אבל בקרן אף רבי יהושע מודי. מה פליגינן? לשעבר, הא בתחלה אף רבי יהושע מודי. ותנינן: דבש תמרים, רבי ליעזר מחייב במעשרות, ורבי יהושע פוטר! באן – שזכו משגטמלו, ובאן – שזכו עד שלא נטמלו. מודי רבי ליעזר שאם עשר על התמרים אפלו באספמין, דבשן – מותר. מלתיה אומר, שהוא מעשר מן התמרים על הדבש לפי תמרים.

רבי ליעזר מחייב במעשרות. תני: רבי נתן אומר: לא שרבי ליעזר מחייב במעשרות, אלא שרבי ליעזר אומר: שלא יאכל מן התמרים עד שיעשר על הדבש. מלתיה אמרה שהוא מעשר מן התמרים על הדבש לפי דבש ולפי תמרים:

[דף נ"ה ע"ב]

רבי ליעזר מטמא משום משקה. תני: רבי נתן אומר: לא שרבי ליעזר מטמא משום משקה, על מה נחלקו? על שנפל לתוכו משקה, שרבי ליעזר מטמא משום משקה, וחכמים אמרים: הולכין אחר הרוב.

על דעתיה דרבי נתן, רבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב ורבי ליעזר, שלשתן אמרו דבר אחד. רבי מאיר, דו אמר: אין מי פרות בטלוי לעולם. רבי אליעזר בן יעקב, דתני: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא – טמא. והדין רבי אליעזר דהכא.

טעמא דרבי ליעזר, וכל משקה. מה טעמא דרבנן? אשר ישתה. מה רבי אליעזר כרבי ישמעאל, דרבי ישמעאל דו אמר: כלל ופרט – הכל בכלל. ורובה מדרבי ישמעאל, דו אמר: אפלו כלל ופרט והור וכלל – הכל בכלל.

רבי פריגורי דקיסרין אמר: רבי ליעזר, בי וכו' רבי ישמעאל, אלא קד משיב רבי ליעזר לחכמים, מה דאית לכון אשר יאכל – פרט לאוכל סרוח, בן אית לי אשר ישתה – פרט למשקה סרוח. אמרו לו: לא דומין אוכלין למשקין. לא, אם אמרת באוכלין, שפן אוכל סרוח מעקרו – טהור, תאמר במשקין שפן משקה סרוח מעקרו – טמא. דבר אחר, לא, אם אמרת באוכלין, שפן אוכלין הפיחדים לאדם – אינן צריכין מחשבה, תאמר במשקין, שפן משקין הפיחדים לאדם – צריכין מחשבה.

ומפני שצריכין מחשבה יהא משקה סרוח מעקרו טמא? הואיל והן צריכין מחשבה יהא משקה סרוח מעקרו טהור. דבר אחר, אמרו לו, לא, אם אמרת באוכלין, שפן אוכלי בהמה לאדם אינן

בְּאִין בְּמַחְשָׁבָה, תֵּאמַר בְּמִשְׁקִין, שֶׁפֶן מִשְׁקָה בְּהִמָּה לְאָדָם בְּאִין בְּמַחְשָׁבָה! וְתַנִּי כּוּ: כָּל מִשְׁקָה, מִה תִּלְמוּד לומר אֲשֶׁר יִשְׁתַּה? פָּרַט לְמִשְׁקָה סְרוּחַ; דְּבָרֵי רַבִּי לִיעֶזֶר. אָמְרוּ לוֹ: אִין מִשְׁקִין יוֹצֵאִין לֹא יְדֵי עוֹפוֹת וְלֹא יְדֵי פֶּה.

[דף ג"ז ע"א]

חֲבֵרִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי לְעֶזֶר: מוֹדָה רַבִּי לִיעֶזֶר לְחֻכְמִים בְּמִשְׁקָה סְרוּחַ מַעְקְרוּ – שֶׁהוּא טָמֵא. וְהִתְנַיְנִן: הַמוֹחֵל הַיּוֹצֵא מִהוּ, רַבִּי לִיעֶזֶר מִטְהַר וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין. רַבִּי אֵילָא בְּשֵׁם רַבִּי לְעֶזֶר: מוֹדָה רַבִּי לִיעֶזֶר לְחֻכְמִים בְּמִי יָם הַגְּדוֹל, שֶׁאֶפִּילוּ הֵן סְרוּחִים, הַתּוֹרָה קָרָא אוֹתָן יָמִים, וְלִמְקוֹה הַמַּיִם קָרָא יָמִים. רַבִּי יַעֲקֹב בֶּר זַבְדִּי בְּשֵׁם רַבִּי אֶבְדָּה: מוֹדֵי רַבִּי לִיעֶזֶר לְחֻכְמִים בְּמִי תַרְדִּין וּבְמִי שְׁלֵקוֹת – שֶׁאִינָן מְכֻשָׁרִין. רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אִם יֹאמַר לָךְ אָדָם שֶׁמִּנְהַ מִשְׁקִין הוּ, אָמַר לוֹ תְּרִי טַל יָמִים מִיָּן אֶחָד הוּ, וּמִנּוּ אוֹתָן חֻכְמִים שְׁנַיִם, אֵילוּ תוֹה לֹזן חוֹרֵן לֹא מְנִינְיָה? וְאִין תוֹה חוֹרֵן לֹא תוֹה מְנִינְיָה:

הַלְכָה ג' מִתַּנִּי' אִין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבִשׁ, וְלֹא תְּפוּחִים יַיִן, וְלֹא סִיתְנִיּוֹת חֹמֶץ, וְשָׂאֵר כָּל הַפְּרוֹת אִין מִשְׁנִין אוֹתָן מִכְּרִייתָן בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֵלָא זִיתִים וְעֲנָבִים בְּלֶכֶד. אִין סוֹפְגִין אַרְבַּעִים מִשׁוֹם עֲרָלָה, אֵלָא עַל הַיּוֹצֵא מִהוֹתִים וּמִן הָעֲנָבִים. וְאִין מְבִיאִין בְּפוּרִים מִשְׁקִין אֵלָא הַיּוֹצֵא מִן הוֹתִים וּמִן הָעֲנָבִים. אִינוּ מְטַמְּא מִשׁוֹם מִשְׁקָה אֵלָא הַיּוֹצֵא מִן הוֹתִים וּמִן הָעֲנָבִים. וְאִין מְקַרְבִּין עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ אֵלָא הַיּוֹצֵא מִן הוֹתִים וּמִן הָעֲנָבִים. עֲקָצֵי תְּאֵנִים וְהַגְּרוֹגְרוֹת וְהַפְּלוּסִים וְהַחֲרוּבִים שֶׁל תְּרוּמָה – אִסּוּרִין לְזָרוּם:

גְּמֵרָא רַבִּי אֵילָא בְּשֵׁם רַבִּי לְעֶזֶר: בִּינֵי מִתְנִיתָא, אִין מְבִיאִין בְּפוּרִים מִשְׁקִין אֵלָא הַיּוֹצֵא מִן הוֹתִים וּמִן הָעֲנָבִים, וְאֶפִּילוּ מִשְׁזָכוּ בְּהוֹן בְּעֵלִים. וְהִתְנִי: דֶּרֶךְ בְּפוּרִים מִשְׁקָה לְהַכִּיָּא, מִנִּין שְׂבִיבָא? תִּלְמוּד לומר תְּבִיא! מִשְׁלֶקְטֵן מִשְׁעָה רֵאשׁוּנָה עַל מְנַת כֶּף. בְּרַם הֵבֵא בְּשֵׁלָא לְקַטֵּן מִשְׁעָה רֵאשׁוּנָה עַל מְנַת כֶּף.

זִיתִים שֶׁל תְּרוּמָה טְהוּרִים – יַעֲשׂוּ שְׁמֹן. טָמְאִים – לֹא יַעֲשׂוּ. וְעֲנָבִים בֵּין טָמְאוֹת בֵּין טְהוּרוֹת – לֹא יַעֲשׂוּ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר מִשְׁמוֹ: לֹא נִחְלְקוּ רַבִּי אֵלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל זִיתִים טְהוּרִים שְׂיַעֲשׂוּ, עַל מַה נִּחְלְקוּ? עַל הַטָּמְאִים, שֶׁרַבִּי לִיעֶזֶר אָמַר: שֵׁלָא יַעֲשׂוּ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: שְׂיַעֲשׂוּ. וְעֲנָבִים, טְהוּרוֹת – יַעֲשׂוּ, וְטָמְאוֹת – לֹא יַעֲשׂוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹדָן: מוֹדָה רַבִּי לִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּזִיתִים טְהוּרִים – שְׂיַעֲשׂוּ. עַל מַה נִּחְלְקוּ? עַל הַטָּמְאִים, שֶׁרַבִּי לִיעֶזֶר אָמַר: לֹא יַעֲשׂוּ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: יַעֲשׂוּ. וְעֲנָבִים, בֵּין טְהוּרוֹת בֵּין טָמְאוֹת – יַעֲשׂוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדָה רַבִּי אֵלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּזִיתִים טְהוּרִים – שְׂיַעֲשׂוּ, וְעֲנָבִים טָמְאוֹת – שֵׁלָא

יַעֲשׂוּ. וְעַל מַה נִּחְלָקוּ? עַל זֵיתִים טְמֵאִים וְעַל עֲנָבִים טְהוֹרוֹת, שֶׁרַבִּי לִיעֲזָר אָמַר: שְׂלֵא יַעֲשׂוּ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: שְׂיַעֲשׂוּ.

כָּל עֲמֵא רַבִּיין עַל דְּרַבִּי מַאִיר,

[דף נ"ז ע"ב]

בְּעֲנָבִים טְהוֹרוֹת – שְׂיַעֲשׂוּ. וְלִמָּה אָמַר שְׂלֵא יַעֲשׂוּ? חֲשׂוּבוֹת הֵן לְאוֹכֵל יוֹתֵר מִזֶּה הַמִּשְׁקָה. כָּל עֲמֵא רַבִּיין עַל דְּרַבִּי יוֹדֵן בְּעֲנָבִים טְמֵאוֹת – שְׂלֵא יַעֲשׂוּ. וְלִמָּה אָמַר יַעֲשׂוּ? בְּשִׁבְלֵי לְהַנּוֹת מִן הַחֲרָצִינִים וּמִן הַחֲרָצִינִים. זֵיתִים טְמֵאִים, רַבִּי וְרַבִּי מַאִיר חֲדָא. רַבִּי יַעֲקֹב וְרַבִּי יוֹדֵן חֲדָא. הֵיאֵךְ עֵבְדִין עֵיבְדָא?

רַבִּי זְעִירָא בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִם מִתְּנִיתִין בְּמוֹבְלְעוֹת בְּאוֹכֵל. רַבִּי זְעִירָא: כָּל דִּתְרוּמוֹת וְהַטְהָרוֹת שְׂמוּעָה בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

הַלְכָה ד' מִתְּנִי' גְּרַעֲיֵי תְרוּמָה, בְּזִמְנֵי שְׁחֵן מִכְּנָסָן – אֲסוּרוֹת. וְאִם הַשְּׁלִיכֵן – מִתְּרוֹת. וְכֵן עֲצֻמוֹת שֶׁל קְדוּשִׁים] בְּזִמְנֵי שְׁחֵן מִכְּנָסָן – אֲסוּרוֹת. וְאִם הַשְּׁלִיכֵן – מִתְּרוֹת. הַמּוֹרְסֵן – מִתֵּר. סְבִינֵי, שֶׁל חֲדָשׁוֹת – אֲסוּרוֹת, וְשֶׁל יִשְׁנוֹת – מִתְּרוֹת. נוֹהֵג בְּתְרוּמָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא נוֹהֵג בַּחֲלִינֵי. הַמְּסַלֵּת קָב אוֹ קָבִים לְסָאָה – לֹא יֵאבֵד אֶת הַשָּׂאָר, אֲלֵא יִנְחָנָה בְּמָקוֹם הַמּוֹצֵנֶע.

מְגוּרָה שֶׁפָּנָה מִפְּנֵי תְרוּמָה – אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמְלַקֵּט אַחַת אַחַת, אֲלֵא מְכַבֵּד כְּדֶרְכּוֹ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַחֲוִלִין. וְכֵן חֲבִית שֶׁל שְׁמֵן שֶׁנִּשְׁפָּכָה – אֵין מְחִיבִים אוֹתוֹ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמְטַפֵּחַ, אֲלֵא נוֹהֵג בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא נוֹהֵג בַּחֲלִינֵי. הַמְּעַרְהָ מִכַּד לְכַד וְנוֹטֵף שֶׁלֶשׁ טַפִּיִן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַחֲוִלִין. וְאִם הִרְכִּינָה וּמִיצָת – תְּרִי זוֹ תְרוּמָה. וְכַפָּה יְהֵא בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי וְיִוְלִיכָנָה לְכַתֵּן? אַחַד מִשְׂמוּנָה לְשְׂמִינִית:

גְּמָרָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּגִלְעָיִי אֲגָסִים וְקְרוֹסְמוּלִין הֵיא מִתְּנִיתָא. אָמַר רַבִּי לְעֶזֶר: אֲפִלוּ תִימָא בְּגִלְעָיִי הֶרְטָב בְּמַחוּסְרִין לְמַצְמִין. וְהֵיא תְנִינָן: וְכֵן עֲצֻמוֹת הַקְּדוּשָׁה, אֵינן לְמִימֵר בְּמַחוּסְרוֹת לְמַצְמִין? לֹא בְּרֵאשֵׁי כְּנָפִים הַמְּחוּסְרִין. אֲתָא רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: בְּרֵאשֵׁי כְּנָפִים הַמְּחוּסְרִין הֵיא מִתְּנִיתָא.

וְאֵלּוּ הֵן הַחֲדָשׁוֹת, כָּל זִמְנֵי שֶׁהַבְּרִיּוֹת רְגִילִין לְחַבּוֹמֵי. רַבִּי אַחָא אָמַר: עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם.

רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּן הֵיא שְׁעוּרָה. וְהַתְּנִי: מְסַלֵּת בְּחַטִּיִן כָּל שֶׁהוּא רוֹצֵה, וּמְנַקֵּב בְּיָרֵק כָּל שֶׁהוּא רוֹצֵה? רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמַעֲמִידוֹ עַל תְּרוּמוֹתוֹ. רַבִּי יְרֵמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֵילָא: בְּאֵן בְּשָׁנֵי רַעְבוֹן, בְּאֵן בְּשָׁנֵי שִׁבְעָה.

תַּפְּזֵן תְּנִינָן: מַעֲי אַבְסִיחָה, וְקָנִיבַת יָרֵק שֶׁל תְּרוּמָה, רַבִּי דוּסָא מִתִּיר לְזָרִים, וְחַכְמִים אוֹסְרִים. רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֲלֵא בְּקָנִיבַת יָרֵק שֶׁל גְּנָנִין, אֲבָל בְּקָנִיבַת יָרֵק שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים, אִם

רַבֵּנּוּ מוֹדִיין. רַבִּי בּוּז בְּעֵינָיו: לֹא מִסְתַּבְּרָא בְּתְרוּמָה גְּדוּלָּה, אֲבָל בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִין הָעֲלִין

[דף נ"ז ע"א]

תְּלוּשִׁין עַל הָעֲלִין, וְלֹא תְּקַלְחִים תְּלוּשִׁין עַל תְּקַלְחִים.

תַּמָּן תַּנְיִנָּן: הִרְכִּינָה וּמִיצַת – הִרִי הִיא שֶׁל מוֹכֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לִית כָּאֵן שֶׁל מוֹכֵר, אֲלֵא שֶׁל לֹחֵת. וְהִכָּא אִתָּי אָמַר חֲכִין! אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֲלֵעָזָר: מִשּׁוּם יֹאשׁ.

וְאִם בְּקִדְשׁ בֵּן. אֲתָא רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: וְאִם בְּקִדְשׁ בֵּן. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה: לֹא שֵׁנו אֲלֵא בְּקִדְשִׁים שְׂוִישׁ לְהֵן מִתִּירִין, אֲבָל בְּקִדְשִׁים שְׂאִין לְהֵן מִתִּירִין, אֲפִלּוּ כֹל שְׁהוּא – צָרִיד לְהַחְזִיר. רַבִּי בּוּז בַּר הִיא בְּעֵי: הִדִּין לֹג שְׁמֹן שֶׁל מִצֹּרַע – צָרִיד לְהַחְזִיר, אוֹ אֵינּוּ צָרִיד לְהַחְזִיר? אִין תֵּימַר צָרִיד לְהַחְזִיר וְלֹא הַחְזִיר – עוֹבֵר מִשּׁוּם יִתְרוֹן! רַבִּי הוֹיִנָּא לֹא אָמַר בֵּן, אֲלֵא אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה: לֹא שֵׁנו אֲלֵא בְּקִדְשִׁים שְׂוִישׁ לְהֵם מִתִּירִין, אֲבָל בְּקִדְשִׁים שְׂאִין לְהֵם מִתִּירִין, אֲפִלּוּ כֹל שְׁהוּא – צָרִיד לְהַחְזִיר. וְהִדִּין לֹג שְׁמֹן שֶׁל מִצֹּרַע לֹא בְּקִדְשִׁים שְׂוִישׁ לְהֵן מִתִּירִין הוּא, וְתֵימַר צָרִיד לְהַחְזִיר! הִדָּא אָמְרָה צָרִיד לְהַחְזִיר, וְלֹא הַחְזִיר – עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲסָרוֹן.

תַּנִּי רַבִּי הַלְפָתָא בֶּן שְׂאוּל: קִדְרָה שֶׁבִּשְׁל בֵּה תְרוּמָה – מוֹנְעִילָה בְּחַמִּין שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים וְדִיו. אָמַר רַבִּי בָּא: וְאִין לְמַדִּין מִסְּנֵה לְעַנְיָן נִבְלָה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: קְשִׁייתָה קוּמִי רַבִּי בָּא, תְרוּמָה – בְּעוֹן מִיתָה, וְנִבְלָה – בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאִתָּי אָמַר חֲכִין! אָמַר לִיהֵ: כְּמֹאֵן דְּאָמַר: מִאֲלִיתָן קִבְלוּ עֲלֵיתָן אֵת הַמַּעֲשָׂרוֹת.

רַבִּי יוֹסְטִי בַר שׁוֹנֵם בְּעֵי קוּמִי רַבִּי מְנָא:

[דף נ"ז ע"ב]

תַּנְיִנָּן אִם הִרְכִּינָה וּמִיצַת – הִרִי זֶה תְרוּמָה, וְאִתָּי אֲמַרְתָּ חֲכִין! אָמַר לִיהֵ: כָּאֵן עַל יְדֵי הָאוּר נִגְעַל וְיוֹצֵא.

שְׁמָרִים שֶׁל תְרוּמָה, הִרְאִשׁוֹן וְהַשְׁנִי – אָסוּר, וְהַשְּׁלִישִׁי – מִתֵּר. בְּפֹה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּשָׁנְתָן לְתוֹכָן מִיּוֹם, אֲבָל לֹא נִתְּן לְתוֹכָן מִיּוֹם, אֲפִלּוּ שְׁלִישִׁי – אָסוּר. שְׁמָרִים שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, רִאשׁוֹן – אָסוּר, וְשְׁנִי – מִתֵּר. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אִם הַשְׁנִי – אָסוּר בְּנֹתָן טַעַם. רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹצְדָק: תְּקַדְּשׁ כְּמִי מִנֵּן. הִרְיוֹסָן שֶׁל זָב, רִאשׁוֹן – טָמֵא, וְשְׁנִי – טָהוֹר. בְּפֹה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁלָּא נִתְּן לְתוֹכָן מִיּוֹם, אֲבָל נִתְּן לְתוֹכָן מִיּוֹם, אֲפִלּוּ עֲשִׂירִי – טָמֵא.

רַבִּי יוֹדֵן בַּר אֲחַתִּיָּה דְרַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: פְּחוֹת מִכָּאֵן – נֹתְנָו בְּנֵרוֹ. רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי יוֹדֵן: בְּאוֹכֵל – בְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה קָלָה. הִדָּא דְתֵימַר בְּטָמֵא. הִדָּא בְּבִיצָה בְּטָמֵא. אֲבָל

טהור, אָפְלוּ כָּל שֶׁהוּא – צָרִיף לְהַחְזִיר בְּדִמְאֵי. אָבֵל בְּדִמְאֵי, בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר, בֵּין רוֹב בֵּין מוֹעַם – צָרִיף לְהַחְזִיר:

הַלְכָה ה' מִתְנִי' בְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה – מֵאֲכִילִין אוֹתָן לְבַחֲמָה וְלַחֲיָה וְלַתְרַנְגּוּלִין. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָׁכַר פָּרָה מִכֶּהֱן – מֵאֲכִילָה בְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. וְכֵהֵן שֶׁשָׁכַר פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אָף עַל פִּי שְׁמוֹנוֹנְתֶיהָ עָלָיו – לֹא יֵאֲכִילָנָה בְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂם פָּרָה מִכֶּהֱן – לֹא יֵאֲכִילָנָה בְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה. וְכֵהֵן שֶׁשָּׂם פָּרָה מִיִּשְׂרָאֵל – מֵאֲכִילָה בְּרִשְׁיֵי תְרוּמָה.

מִדְּלִיקוֹן שְׁמֹן שֶׁרָפָה בְּבִתֵּי כְּנָסִיּוֹת וּבְבִתֵּי מִדְּרָשׁוֹת, וּבְמִבּוֹאוֹת אֶפְלִין, וְעַל גְּבֵי הַחֹלִים, בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן.

בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵאת לְכֶהֱן וְהִיא לְמוֹדָה לְבֵא אֶצֶל אֲבִיהָ – אֲבִיהָ מִדְּלִיק בְּרִשְׁוֹתֶיהָ. מִדְּלִיקוֹן בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה, אָבֵל לֹא בְּבֵית הָאֶבֶל; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בְּבֵית הָאֶבֶל, אָבֵל לֹא בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר כֹּאן וְכֹאן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מֵתִיר כֹּאן וְכֹאן:

גְּמֵרָא מִנֵּין לְפָרְתוֹ שֶׁל כֶּהֱן שֶׁהִיָּתָה שׁוּמָא אֶצֶל יִשְׂרָאֵל – שֶׁאֵינָה מֵאֲכִילָה בְּתְרוּמָה? תִּלְמוּד לומר

וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה קִנְיָן כְּסָפוֹ וְגו'. יְכוּל לֹא יֵאֲכִילָנָה בְּכַרְשִׁינִין? תִּלְמוּד לומר: הֵם.

[דף נ"ח ע"א]

אֵית תְּנִי תְנָא: יְכוּל לֹא תֹאכַל בְּכַרְשִׁינִין וּבְתִלְתָּן. רַבִּי חֻזְקִיָּה, רַבִּי יְרֻמְיָה, רַבִּי הִיא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן: לֵית כֹּאן תִּלְתָּן, תִּלְתָּן דְּכַר תּוֹרָה.

לֹא כֵן תְּנִי: מִנֵּין לְכֶהֱן שֶׁקָּנָה עֶבֶד וְלִישְׂרָאֵל כּוּ שֶׁתְּפוֹת אֶפְלוּ אֶחָד מִמָּאָה כּוּ, שֶׁאֵינּוּ מֵאֲכִילוּ בְּתְרוּמָה? תִּלְמוּד לומר: וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה. תְּנִי כֹר קֶפְרָא: אֶחָד זוֹ וְאֶחָד זוֹ – לֹא תֹאכַל בְּתְרוּמָה.

מִדְּלִיקוֹן שְׁמֹן שֶׁרָפָה בְּבִתֵּי כְּנָסִיּוֹת וּבְבִתֵּי מִדְּרָשׁוֹת כּוּ. שְׁמַעוֹן כֹּר בֵּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן: כֵּן הִיא מִתְנִיתָא, וְעַל גְּבֵי הַחֹלִים בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן, הִיא מִתְנִיתָא קְדַמֵּיתָא, אֶפְלוּ שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן.

תְּנִי רַבִּי הִיא: בְּקוֹר הַחֹלִים – אֵין לוֹ שְׁעוֹר. אָמַר רַבִּי הִיא כֹר אֲדָא: מִתְנִיתָא אֲמָרָה כֵן, וְעַל גְּבֵי הַחֹלִים בְּרִשׁוֹת כֶּהֱן!

רַבִּי יְרֻמְיָה בְּעָא קוּמֵי רַבִּי זְעִירָא: עַד כְּדוֹן בְּתְרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֶּהֱן, וְאֶפְלוּ בְּתְרוּמָת גּוֹרְנוֹ? אָמַר לִיה: מֵאֵן יִמַר לָךְ בְּתְרוּמָת גּוֹרְנוֹ? רַבִּי יוֹנָה וְרַבִּי יוֹסִי. רַבִּי יוֹנָה – כֶּרְבִּי יְרֻמְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי – כֶּרְבִּי זְעִירָא. מֵאֵן דְּאָמַר בְּתְרוּמָת גּוֹרְנוֹ נִחְלַק וְאֲתִי, אֲתִי. לְמֵאֵן דְּאָמַר בְּתְרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֶּהֱן, בְּלֵא כֵן אֵינּוּ צָרִיף זְכִיָּה. אָמַר לִיה: בְּמִזְבֵּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר.

תְּנִי יִשְׂרָאֵל וְכֵהֵן שֶׁהָיוּ שֶׁתְּפִין בְּחֻנוֹת – מִמְּלֵא יִשְׂרָאֵל אֵת הַנֵּר שְׁמֹן שֶׁרָפָה, וְעוֹלָה לְעֹלֶיהָ, וְיִוֹרֵד

מִסְכַּת נְגָעִים פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. אין מצורע מטהר מצורע אחר, אבל נשאל הוא על הטמאה ועל הטהרה. הכל כשרין לטהר את המצורע, ואפלו זב, ואפילו טמא-מת. וכשם שמצוה לטהרן - כך מצוה לטמאן. וכהן שטמא - מצוה לטהר, שנאמר (ויקרא יג, נט): "לטהרו או לטמאו", בארץ ובחוצה לארץ:

ב. אזוב הכשר לחטאת - כשר למצורע. הזה בו לחטאת - כשר למצורע. רבי אליעזר אומר: "עץ ארז ואזוב ושני תולעת" (ויקרא יד, מט) האמור בתורה - שלא נעשתה בהן מלאכה:

ג. אמר רבי יהודה: שבת היתה, והלכתי אצל רבי טרפון בביתו, אמר לי: 'יהודה בני! תן לי סנדלי', ונתתי לו. פשט ידו לחלון ונתן לי מקל. אמר לי: 'בני! בזו טהרתי שלשה מצרעים', ולמדתי בה שבע הלכות, שהן של ברוש, וראשה טרופ, ארפה אמה, ועביה כרביע כרע המטה, חלוק לאחד, ושנים לארבעה, מזין ושונין משלשלין ומטהרין, בפני הבית ושלא בפני הבית, ומטהרין בגבולין.

ד. היה מביא שתי צפרים דרור, ואלו הן: הדרות בעיר. רבי שמעון אומר: אלו הקפלאות. שחט את אחת מהן "אל כלי חרש על מים חיים" (ויקרא יד, ה). חפר וקברה לפניו - אסור בהנאה. טבל והזה שבע פעמים על אחורי ידו של מצורע, ויש אומרים: על מצחו. ואם הזה עליו מכל מקום - יצא. וכן היה מזה על השקוף של הבית מבחוץ, ואם הזה עליו מכל מקום - יצא. שלחה וחוזה - מתרת באכילה. וכשרה לטהר מצורע אחר, אפלו שש וחמש פעמים, מתרת באכילה, וכשרה לטהר זו במצורע אחר:

ה. רבי יוסי הגלילי אומר: ריסי עיניו אין צריך לגלח. גלח ושיר שתי שערות בתגלחתו הראשונה, וחזר וגלחן בתגלחתו

שניה - לא עלתה לו שניה, אלא תגלחתו הראשונה בלבד:

ו. תגלחת של מצורע - טבילתו מעכבתו, ושאר כל מעשיו - אין מעכבין. שחיטת צפרים והזאתו ותגלחתו - ביום. ושאר כל מעשיו - בין ביום ובין בלילה. אלו - באנשים. ושאר כל מעשיו - בין באנשים בין בנשים. אלו - בכהנים. ושאר כל מעשיו - בין כהנים בין בלויים בין בישראלים:

ז. מצורע - מתר בתשמיש המטה במי גמרו, ואסור בימי ספרו. רבי יוסי ביהודה אומר: אם בימי ספרו אסור, קל וחמר בימי גמרו. אמר רבי חיא: אמרתי לפני רבי, למדתני רבנו שלא היה יותם לעזיה אלא בימי חלוטו. אמר לו: אף אני כך אמרתי:

ח. שתי צפרים של מצורע שמתה אחת מהן, או שברחה, או שנעשת טרפה - יקח זוג לשניה. שחט אחת מהן, ונמצאת שניה שלא דרור, או טרפה - שתיהם מתרות, ויביא שתים בתחלה. שחטה ומתה חברתה, או שנעשית טרפה - שתיהן אסורות, ויביא שתים בתחלה. שחטה שלא עץ ארז ואזוב ושני תולעת, רבי אומר: הואיל והקצה למצותה - אסורה. רבי שמעון אומר: הואיל ונשחטה שלא כמצותה - מתרת:

ט. מצורע טובל בלשכת המצרעים, ובא ועומד בשער נקנור, רבי יהודה אומר: אין צריך טבילה, שכבר טבל מבערב. אמרו לו: לא מן השם הוא זה, אלא כל הנכנס לעזרה, היה טובל, ומביא אשמו ולגו בידו, ומעמידו בשער נקנור, והכהן עומד מבפנים, ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו תחת הכבש, וכהן מניח ידו תחת ידו של המצורע, ומוליך ומביא ומעלה ומוריד, וסומך שתי ידיו עליו, ונכנס ושוחט בצפון:

י. כל הסמיכות שבמקדש - תכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשערי נקנור. כל הסמיכות שבמקדש - היו לצפון של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשערי נקנור, שלא יכול

לְכַנֵּס בְּעִזְרָה עַד שִׁיזְרַק עָלָיו מַדָּם חֲטָאתוֹ
וְאָשָׁמוּ:

יא. הַקָּדִים עוֹלְתוֹ לְחֲטָאתוֹ - מִה שֶׁעָשׂוּי עָשׂוּי. הַקָּדִים עוֹלְתוֹ לְאָשָׁמוּ - עוֹלָה לְגַבִּי מִזְבֵּחַ וְטַעוֹן נִסְכִּים, אֲלֵא שְׁלֵא עָלוּ לְבַעֲלִים לְשׁוֹם חוֹבָה. הַקָּדִים חֲטָאתוֹ לְאָשָׁמוּ - תְּעַבֵּר צוּרְתוֹ וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה:

מִסְכַּת נְגָעִים פָּרָק תְּשִׁיעִי

א. אֲשֶׁם מְצוּרַע שֶׁנִּשְׁחַט שְׁלֵא לְשָׁמוּ, או שְׁלֵא נִתֵּן מַדְּמוֹ עַל גְּבִי בַּהוֹנוֹת - הֲרִי זֶה עוֹלָה לְגַבִּי מִזְבֵּחַ וְטַעוֹן נִסְכֵי, אֲלֵא שְׁלֵא עָלָה לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וְצָרִיךְ לְהֵבִיא אֲשֶׁם אַחֵר לְהִכְשִׁירוֹ:

ב. שֶׁחָטוּ חוּץ לְזִמְנוֹ וְחוּץ לְמִקְוָמוֹ - תְּעַבֵּר צוּרְתוֹ וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה. הִיוּ שְׁנֵי כֹהֲנִים מְקַבְּלִין אֶת דָּמוֹ, אֶחָד בְּכָלִי וְאֶחָד בִּיד, זֶה שֶׁקָּבַל בְּכָלִי - מְקַבֵּל תְּחִלָּה, וְזֶה שֶׁקָּבַל בִּיד מְקַבֵּל אַחֲרָיו. וְאִם שָׁנָה - כִּשֶׁר. זֶה שֶׁקָּבַל בְּכָלִי - מְקַבֵּל בִּימִין, וְזֶהוּ שֶׁקָּבַל בִּיד - מְקַבֵּל. וְאִם שָׁנָה - פְּסוּל: זֶה שֶׁקָּבַל בְּכָלִי - בָּא וְזוּרְקוֹ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְזֶה שֶׁקָּבַל בִּיד - בָּא לוֹ אֲצֵל מְצוּרַע. אִם שָׁנָה - פְּסוּל. נִשְׁפָּךְ שֶׁל יָד - לֹא יִתֵּן מִשֶּׁל כָּלִי. נִשְׁפָּךְ שֶׁל כָּלִי - לֹא יִתֵּן מִשֶּׁל יָד. אִם יֵשׁ דָּם נֶפֶשׁ - יִחְזֹר וְיִקְבַּל. עַד מָתַי מוֹעֲלִין בְּשָׁמֶן? עַד שִׁיזְרַק אֶת הַדָּם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: עַד שִׁיזֶה הַזְּאוּתִיו. וְשׁוֹיִן, שְׂאִסוֹר בְּאֲכִילָה עַד שִׁיִּתֵּן מִתֵּן שְׁבַע וּמִתֵּן בַּהוֹנוֹתֵיו. הַקָּדִים מִתֵּן שָׁמֶן לְמִתֵּן דָּם - יְמַלְאֲנוּ שָׁמֶן, וְיִתֵּן מִתֵּן שָׁמֶן אַחֵר מִתֵּן דָּם. הַקָּדִים מִתֵּן בַּהוֹנוֹת לְמִתֵּן שְׁבַע - יְמַלְאֲנוּ שָׁמֶן, וְיִתֵּן מִתֵּן בַּהוֹנוֹת אַחֵר מִתֵּן שְׁבַע. הַקָּדִים מִתֵּן בַּהוֹנוֹת זוֹ לְזוֹ - יִחְזֹר וְיִתֵּן עַל גְּבִי בַּהוֹנוֹת כְּסֻדְרָן:

ג. שִׁירֵי הַשָּׁמֶן שְׁבֵלֵג, הִיָּה נֶאֱכַל לְזִכְרֵי כַּהֲנֵי, וְשִׁבִּיד - נוֹתְנוֹ עַל רֹאשׁ הַמִּטְהָר וְכִפָּר. חֶסֶר הַלּוּג עַד שְׁלֵא יֵצוּק - יְמַלְאֲנוּ. מְשִׁיצָק - יְבִיא אַחֵר כְּתַחֲלָה; דְּבָרֵי רַבִּי טְרַפּוֹן. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִף עַל פִּי שִׁיצָק - יְמַלְאֲנוּ. וְאִם מְשִׁיזֶה חֶזֶר הַלּוּג - הַכֵּל

מוֹדִים שִׁיבִיא אַחֵר כְּתַחֲלָה. נִתֵּן מְקַצֵּת הַמִּתְנוּת בְּכַפְּנִים וְנִשְׁפָּךְ הַלּוּג - יְבִיא לּוּג אַחֵר וְיִתְחִיל כְּתַחֲלָה בְּכַפְּנִים. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: יִתְחִיל מִמְּקוֹם שְׁפָסֶק:

ד. גִּמְרַה הַמִּתְנוּת שְׁכַפְּנִים, וְנִשְׁפָּךְ הַלּוּג - יְבִיא לּוּג אַחֵר וְיִתֵּן עַל הַבַּהוֹנוֹת. נִתֵּן מְקַצֵּת שְׁכַבְּהוֹנוֹת וְנִשְׁפָּךְ הַלּוּג - יְבִיא לּוּג אַחֵר וְיִתְחִיל כְּתַחֲלָה עַל הַבַּהוֹנוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: יִתְחִיל מִמְּקוֹם שְׁפָסֶק. גִּמְרַה הַמִּתְנוּת שֶׁל הַבַּהוֹנוֹת - דְּבָרֵי הַכֵּל מִתְנוּת הַרֹאשׁ אֵינֶן מְעַכְבִּין. כֵּלָן אֵינֶן נֶאֱכָלִין חוּץ מִן הָאֲחֵרוֹן שֶׁהוּא נֶאֱכָל. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כֵּלָן נֶאֱכָלִין:

ה. מְצוּרַע שֶׁהֵבִיא עֲנִי וְהִעֲשִׂיר אוֹ עֲשִׂיר וְהִעֲנִי - הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲטָאת; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר הָאֲשֶׁם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר צְפָרִים.

ו. שְׁנֵי מְצַרְעִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ עוֹלוֹתֵיהֶן - זֶה נוֹתֵן שְׁלֹ לְזֶה, וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹ לְזֶה. נִתְעַרְבוּ פְּרֻדוֹתֵיהֶן - זֶה נוֹתֵן שְׁלֹ לְזֶה, וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹ לְזֶה. נִתְעַרְבוּ לּוּגֵיהֶן - זֶה נוֹתֵן שְׁלֹ לְזֶה, וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹ לְזֶה. וְאִם הִזֵּה מְשַׁנִּיחַן עַל אֶחָד מֵהֶן - יֵצֵא. נִתְעַרְבוּ אֲשׁוּמוֹתֵיהֶן, זֶה יִשְׁחַט לְשֵׁם מִטְהָר וְזֶה יִשְׁחַט לְשֵׁם מִטְהָר. מִזֶּה מְשַׁנִּיחַן עַל שְׁנֵיהֶן. נִתְעַרְבוּ חֲטָאתֵיהֶם - זֶה יִשְׁחַט לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא, וְזֶה תִּשְׁחַט לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. מִתֵּה אַחַת מִן הַחֲטָאוֹת - יְבִיא חֲטָאת בְּשִׁתְּפוּת, וְיִתְנֶה עֲלֶיהָ וְתֶאֱכַל:

ז. נִזְרַק דָּם שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וּמִת אֶחָד מִן הַמְצַרְעִין - חֲטָאת הַשְּׁנִיָּה מִתָּה. וְאִם שְׁחוּטָה הִיא - הַדָּם יִשְׁפָּךְ וְתַעֲבֹר צוּרְתָהּ וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה. מִה עוֹשִׂין לְתַקֵּן מְצוּרַע הַנִּשְׂאָר? זֶה הַשְּׂאֵלָה שְׂאֵלוֹ אֲנָשִׁי אֶלְפִּסְנִדְרִיא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאָמַר לְהֵן: לְהֵבִיא חֲטָאת בְּהֵמָה אֵינּוּ יָכוֹל, שְׂאִין חֲטָאת בְּהֵמָה בָּאָה עַל הַסְּפֵק, וְחֲטָאת הָעוֹף אֵינּוּ יָכוֹל, שֶׁעֲשִׂיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עֲנִי לֹא יֵצֵא. הֵא כִּיצֵד? יִכְתֹּב נְכִסּוֹ לְאַחֲרִים, וְנִמְצָא

עני, ומביא חטאת העוף. אמר להן רבי יהושע: עכשיו שאלתם דבר חכמה:

מסכת פרה פרק ראשון

א. פר בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד - הרי זה פר שלם. ורבי אליעזר אומר: נותנים לו שלשים יום אחר עשרים וארבעה חדש, שכל פרים שבתורה "בן בקר" - בן שתי שנים. "פר" - בן שלש שנים. רבי יוסי הגלילי אומר: "פרים" - בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח): "ופר שני בן בקר תקח לחטאת". רבי שמעון אומר: מה תלמוד לומר "ופר שני"? אלא שני לראשון, מה הראשון לא נאכל - אף שני לא נאכל. אמר רבי שמעון: חטאת למה הוא דומה? לפרקליט שנכנס לרצות, רצה לפרקליט ונכנס הדורון.

ב. רבי אומר: מה תלמוד לומר: "ופר שני בן בקר תקח לחטאת"? אם ללמד שהם שנים, הרי כבר נאמר: "ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה", מפני שיכול, תקדים חטאת לעולה בכל מעשה, תלמוד לומר: "ופר שני בן בקר תקח לחטאת". אי "פר שני בן בקר תקח לחטאת" יכול תקדים עולה לחטאת בכל מעשה? תלמוד לומר (במדבר ח, ח): "ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה". הא כיצד? דם חטאת קדם לדם עולה, מפני שהוא מרצה. אברי עולה קודמין לאמורי חטאת, מפני שהן כליל לאשים. אמר רבי שמעון: חטאת למה היא דומה? לפרקליט שנכנס לרצות, רצה הפרקליט ונכנס דורון אחריו. רבי יוסי אומר: מה תלמוד לומר: "ופר שני בן בקר תקח לחטאת", אם ללמד שהן שנים, הרי כבר נאמר: "ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה". אם כן למה נאמר: "ופר שני בן בקר תקח לחטאת", יכול תהא חטאת הלויים נאכלת? תלמוד לומר "שני" - ! שני לעולה. מה עולה לא נאכלת - אף חטאת לא נאכלת. פיוצא בו אמר רבי יוסי: - "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עלות לאלהי

ישראל, פרים שנים עשר על כל ישראל, אילים תשעים, וששה כבשים, שבעים ושבעה צפירי חטאת, שנים עשר - הכל עולה לה" (עזרא ח, לה). אפשר שחטאת עולה? אלא מה עולה לא נאכלת, אף חטאת אינה נאכלת, שהיה רבי יוסי אומר: על עבודה זרה הביאום.

ג. רבי מאיר אומר: כל מקום שנאמר בתורה "עגל" סתם - בן שנה, שנאמר (ויקרא ט, ג): "ועגל וכבש בני שנה. בן בקר - בן שתי שנים, שנאמר (שם ט, ב): "קח לה עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים"; תמימים - לשנים. ותמימים - מכל מום. רבי יוסי אומר: נאמר (בראשית טו, ט): "עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש" - ושלשה מן הפרים ושלשה מן האילים, הבא על כל המצות, ופר יום הכפורים, ועגלה ערופה. שלש מן אילים - אשם ודאי, ואשם תלוי, וכבשה של יחיד. שלש מן שעירים - שעירי הרגלים, שעיר של יום הכפורים, ושעיר של נשיא.

ד. "כבשים בני שנה" האמור בתורה - שלש מאות וששים וחמשה כנגד ימות החמה; דברי רבי. וחכמים אומרים: מאחד בניסן לאחד בניסן, מחמשה עשר באב לחמשה עשר באב, אם נתעברה שנה - נתעברה לו.

ה. שנה האמורה בבתי ערי חומה ושתיים שבשדה אחוזה, ושש שבעבד עברי, ושאר כל השנים של בן ושל בת - כלן מיום ליום. ועולת חובה ליחיד - כשרות מיום שלשים והלאה, ואף ביום שלשים. ואם הקריבן ביום השמיני - כשרות. רבי אליעזר אומר: הפסח אינו כשר אלא מיום שלשים והלאה. זה הכלל שאמרו משום רבי אליעזר: כל שנאמר בו "בן שנה" - כשר מיום שלושים והלאה. ואם הקריבן מיום השמיני - כשר. בכור שנולד בו מום - שוחטין ואוכלין אותו, ואפלו בן יומו.

מִסְכַּת פֶּרָה פָּרָק שְׁנַי

א. רבי אליעזר אומר: אינה נקחת מן העובדי כוכבים. אמרו לו: מעשה ולקחיה מבין העובדי כוכבים בצידן 'דומא' שמו. רבי יהודה אומר: משמרין אותה שלא לעבד בה כל עבודה. אמרו לו: אם כן, אין לדבר סוף! אלא הרי היא בחזקת כשרה. רבי מאיר אומר: פרה שגלגלי עיניה שחורין, אם אין פרה אחרת פיוצא בה - כשרה. נטלו קרנים וטלפים והזכר עמהן - כשרה יוצא דפן. רבי שמעון מכשיר אתנו, ומחיר - פסולה. ורבי אליעזר מכשיר, שנאמר (דברים כג, יט): "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך" - אין זו באה לבית.

מה שאין בעגלה וחמר בעגלה מה שאין בפרה, שהפרה אינה כשרה אלא אדמה, ומומין פוסלים בה, ושעשה עמה מלאכה - פסולה, מה שאין כן בעגלה. חמר בעגלה, שהעגלה שנים פוסלת [בה] - מה שאין כן בפרה.

ה. היו בה שתי שערות שחורות או לבנות. בתוך גומא אחת - פסולה. בתוך שתי גומות - כשרה. רבי יהודה אומר: אפלו שתי גומות והן מוכיחות זה את זה - פסולה. היו בה שתי שערות עקרון מאדים וראשן משחיר. רבי יוסי בן המשלם אומר: מספר את העליון ואינו חושש משום גוזה.

מִסְכַּת פֶּרָה פָּרָק שְׁלִישִׁי

א. מה בין כהן השורף את הפרה לכהן של יום הכפורים? אלא כהן של יום הכפורים - הפרשתו לקדשה ואחיו הכהנים נוגעין בו. כהן השורף את הפרה - הפרשתו לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעין בו, חוץ מן המסייעין אותו ואותן שהן מזיזין עליו.

ב. כל עבודות שחיבין עליהן במקדשין - פסולה בפרה. נכנסה לרבקה ודשה עם אמה - כשרה. בשביל שתינק ותידוש - פסולה. זה הכלל, כל שלצרכה - כשרה. לצורך אחרת - פסולה. והעל פוסל לעבודה ושלא לעבודה. נפדית על כל פסול שבה מתה - תפדה. מצא אחרת נאה הימנה - תפדה. שחטה על גבי מערכתה - אין לה פדיון. אם מתרומת הלשכה היתה באה - דמיה נופלין לתרומת הלשכה.

ב. חצרות היו בירושלים בנויות על גבי הסלע, ותחתיהן חלל, מפני קבר התהום. ומביאין נשים מעברות ויולדות שם, ומגדלות שם את בניהן עד שיהיו כבני שבע כבני שמונה שנה, ומביאין שורים ועל גביהן דלתות, ותינוקות יושבין עליהן. רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות כל עקר, מפני שדעתו של תינוק גסה עליו, שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר התהום, אלא מביאין שורים המצרים שכריסן רחבות, והתינוקות יושבין על גביהן, וכוסות של אבן בידם. הגיעו לשילוח, ירדו ומלאו וישבו להן על גביהן, והכל שוין שהתינוקות צריכין טבילה. אמר לפניו רבי יעקב: כוסות היו תלויין בקרני שורים, כיון ששהו שורים לשחות - נתמלאו הכוסות. אמר להם: אל תתנו מקום לצדוקים לרדות אחריהם.

ג. חמר בפרה מה שאין במקדשין, ובמקדשין מה שאין בפרה, שהפרה אינה כשרה אלא אדמה, ועבודה פוסלת בה, מה שאין כן במקדשין.

ד. חמר במקדשין, שהמקדשין אינן נפדין אלא על מום קבוע, ואין יוצאין לחלין לגזוז ולעבד. והגוזז והעובד בהן - סופג את הארבעים, מה שאין כן בפרה. חמר בעגלה מה שאין במקדשין, חמר במקדשין מה שאין בעגלה, שהעגלה - שנים פוסלת בה, והעבודה פוסלת בה, מה שאין כן במקדשין. חמר במקדשין, שהמקדשין אינן נפדין אלא על מום קבוע, ואין יוצאין לחלין לגזוז ולעבד, והגוזז והעובד בהן - לוקה את הארבעים, מה שאין כן בעגלה. חמר בפרה

גדול! מה אתה נאָה להיות כהן גדול! רד וטבול אַחַד! ירד וטבול, ועלה. לאחר טבילה צָרַם לוּ בַּאֲזָנוֹ. אָמַר לוֹ: 'בֶּן זַכַּאי! לְכַשְׁאֲפָנָה לְךָ'. אָמַר לוֹ: 'כִּשְׁתַּפְּנָה'. לא שָׁהָה שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד שֶׁנִּתְּנָוהוּ בַּקֶּבֶר. בא אביו אצל רבן יוחנן בן זכאי. אָמַר לוֹ: לא נִפְנָה בְּנִי שֶׁהָעָרִיב שָׁמְשׁוּ. מָקוֹם גִּתָּה וּמַעְרַכְתָּה הָיוּ תַּחְתֵּיהֶן חֲלָלִין מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם.

ו. כִּפְתוּהָ בַחֲבֵל שֶׁל מַגָּג, וּנְתָנוּהָ עַל גְּבִי הַמַּעְרָכָה. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים בְּמוֹכְנֵי הֵיתָה עוֹלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כִּבְשׁ הָיוּ עוֹשִׂין לָהּ שֶׁהֵיתָה עוֹלָה בּוֹ, רֵאשִׁיָּה לְדָרוֹם וּפְנִיָּה לְמַעְרָב. כִּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה? שׁוֹחֵט בִּימִינוֹ וּמִקְבְּלוֹ בְּשִׂמְלוֹ, וּמִזָּה בְּאֶצְבְּעוֹ הַיְמָנִית. וְאִם שָׁנָה - פְּסוּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּימִינוֹ הָיָה שׁוֹחֵט, וְנוֹתֵן הַסִּפִּין לְפָנָיו, אוֹ לְזָה שְׁעוֹמֵד בְּצִדוֹ, וּמִקְבֵּל בִּימִינוֹ, וְנוֹתֵן בְּשִׂמְלוֹ, וּמִזָּה בְּאֶצְבְּעוֹ הַיְמָנִית, וְאִם שָׁנָה - פְּסוּל. נִתְּזוּ בִידוֹ, כִּשְׁהוּא מִזָּה, בֵּין חוּץ לְגִתָּהּ וּבֵין חוּץ לְמַעְרַכְתָּהּ - פְּסוּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: חוּץ לְגִתָּה - פְּסוּל. רַבִּי חוּץ לְמַעְרַכְתָּהּ - יַחְזִיר. וְאִם לֹא הַחְזִיר - כָּשֵׁר. וְאִם הוֹצִיא הַדָּם שֶׁבִידוֹ וְהַחְזִירוֹ - כָּשֵׁר.

ז. פָּקַע מַעוֹרָה וּמִשְׁעָרָה וּמִבְּשָׂרָהּ חוּץ לְגִתָּהּ - יַחְזִיר. וְאִם לֹא הַחְזִיר - פְּסוּל. חוּץ מִמַּעְרַכְתָּהּ - הָרִי זֶה מֵרַבָּה עָלָיו עֲצִים, וְשׁוֹרְפוֹ בְּמִקְוָמוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כַּזֵּית - מַעֲכָבֶת. פְּחוֹת מְכֻזֵּית - אֵין מַעֲכָבֶת. פָּקַע מִקְרָנָהּ וּמִטְּלַפָּהּ וּמִפְּרָשָׁה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחְזִיר, שְׁכָל דְּבַר שֶׁאֵין מַעֲכָב בְּחִתָּהּ - אֵין מַעֲכָב בְּשִׂרְפָתָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צְדוֹק מוֹסִיף: "אֲשֶׁלִּיךְ? אֲשֶׁלִּיךְ? אֲשֶׁלִּיךְ?" וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: "הֵן! הֵן! הֵן!" שְׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל דְּבַר וְדָבַר. בֵּין שֶׁקָּרְעָה בֵּיד בֵּין שֶׁקָּרְעָה בַסִּפִּין, וּבֵין שֶׁנִּקְרָעָה מֵאֲלִיָּהּ וּבֵין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ גּוֹפָה, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ שִׂרְפָתָהּ, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלִשְׁתָּן כְּאֶחָת, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלִשְׁתָּן זֶה אַחַר זֶה - כָּשֵׁרָה.

ג. באו לשער היוצא מעזרת נשים לחיל, וקָלַל שֶׁל אֶבֶן הָיוּ קְבוּעִין בַּכֶּתֶל שֶׁל עֲזֵרֶת נָשִׁים, וְכִסּוּיָהֶן שֶׁל אֶבֶן. נִרְאִין בַּחֲלִיל, וּבַתּוֹכָן אֶפֶר מִכָּל פְּרָה וּפְרָה שֶׁהָיוּ שׁוֹרְפִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר יט, ט): "וְהֵיתָה לְעֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת". מִכָּה אֵת הַזְּכָר וְנִרְמַע לְאַחֲרָיו, וְאֶפְרוֹ נִשְׁפָּךְ, נוֹטֵל וּמִקְדָּשׁ מִזָּה שְׁמִשְׁפָּךְ. מַעֲשִׂים אֵלוֹ עָשׂוּ כִשְׁעָלוֹ מִן הַגּוֹלָה; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֶפְרָן יָרְדָה עִמָּהֶן לְבָבֵל וְעָלָה. אָמְרוּ לוֹ: וְהֵלֵא נִטְמָא בְּאַרְץ הָעַמִּים! אָמְרוּ לָהֶם: לֹא גָזְרוּ טְמֵאָה עַל אֶרֶץ הָעַמִּים אֲלָא לְאַחַר שְׁעָלוֹ מִן הַגּוֹלָה.

ד. יִשְׁמַעְאֵל בֶּן פְּאֵבִי שָׂרָף שְׁתִּים, אַחַת בְּטָבוֹל יוֹם וְאַחַת שְׁנַעֲשִׂית בְּמַעְרַבֵי הַשְּׁמֶשׁ הָיוּ דְנִים עָלֶיהָ. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר נֶאֱכָל בְּטָבוֹל יוֹם וְתִרְוַמָּה נֶאֱכָלֶת לְמַעְרַבֵי שְׁמֶשׁ. מַעֲשֵׂר שֶׁנֶּאֱכָל לְמַעְרַבֵי שְׁמֶשׁ - כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסִיפוֹ לוֹ קִדְשָׁהּ. קִדְשֵׁי קִדְשִׁים נֶאֱכָלִין לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים וְקִדְשִׁים קְלִים חוּץ מִן הַקְּלָעִים. קִדְשִׁים קְלִים נֶאֱכָלִין לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים - כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסִיפוֹ לָהֶן קִדְשָׁהּ. קִדְשֵׁי קִדְשִׁים נֶאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד וְקִדְשִׁים קְלִים נֶאֱכָלִים לְשָׁנֵי יָמִים. קִדְשִׁים קְלִים הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד - כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסִיפוֹ לָהֶן קִדְשָׁהּ. אָמַר לָהֶם: אִם מְקִימִין אָנוּ אוֹתָהּ, מוֹצִיאִין אָנוּ שֵׁם רַע עַל הָרֵאוֹנוֹת, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ, גָּזְרוּ עָלֶיהָ וְשִׁפְכָהּ וְעָשָׂה אַחֲרַת בְּטָבוֹל יוֹם.

ה. וְכִבְשׁ הָיוּ עוֹשִׂים מֵהַר הַבֵּית לְהַר הַמִּשְׁחָה, כִּפִּין עַל גְּבִי כִפִּין, וְכִפָּה כְּנָגֵד הָאֵטָם, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שֵׁם כִּבְשׁ אֲלָא עַמּוּדִים שֶׁל שֵׁשׁ הָיוּ קְבוּעִין בְּאַרְץ, וְכִלּוֹנִסְאוֹת שֶׁל אֲרוֹז עַל גְּבִיָּהֶן, וְהַפְּרָה לֹא הֵיתָה צְרִיכָה לְצֵאת בְּכִבְשׁ. וּמִטְמֵאִין הָיוּ הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אֵת הַפְּרָה, מִפְּנֵי הַצְּדוּקִין, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים: 'בְּמַעְרַבֵי שְׁמֶשׁ הֵיתָה נַעֲשִׂית'. וּמַעֲשָׂה בְּצְדוּקֵי אֶחָד שֶׁהָעָרִיב שָׁמְשׁוּ, וּבֵא לְשָׂרָף אֵת הַפְּרָה. וַיֵּדַע בּוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וּבֵא וְסָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו. וְאָמַר לוֹ: 'אִישִׁי כֵּהֵן

שהוא סגן. ושאר כל הפרות - בכהן גדול; דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: אותה באלעזר שהוא סגן. ושאר כל הפרות אפלו בכהן הדיוט.

ד. מצותה בארבעה בגדי לכן של פהן הדיוט. עשאה בבגדי זהב ובבגדי חול - פסולה. שאלו תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי: פרה במה נעשית? אמר להם: בבגדי זהב. אמרו לו: למדתנו רבנו בבגדי לכן! אמר להם: יפה אמרתם, אם מעשה שעשו ידי, וראו עיני - שכחתי, ששמעו אזני - על אחת במה וכמה! ולא שלא היה יודע, אלא שהיה מבקש לזרז את התלמידים. ויש אומרים: את הלל הזקן שאלו, לא שלא היה יודע, אלא שהיה מבקש לזרז את התלמידים. שהיה רבי יהושע אומר: השונה ואינו עמל - דומה לזורע ואינו קוצר. הלומד תורה ומשכחה, דומה לאשה שיולדת וקוברת. רבי עקיבא אומר: זמר בה תדירא זמר.

ה. אין שורפין שתי פרות בבת אחת. משנעשית אפר - מביא אחרת, ושורף על גבה ואינו חושש. שרפה בשני חצאין, זו אחר זו; רבי אומר: אומר אני בזו, שהיא כשרה. ארע בה פסול בשחיתתה, בין קדם פסולה בין לאחר פסולה - אינה מטמאה בגדים. בהזאתה, קדם פסולה - אינה מטמאה בגדים. רבי שמעון אומר: בין לפני פסולה בין לאחר פסולה - אין מטמאה בגדים, מפני שהיא נדונית על שם סופה. אמר רבי שמעון: מצאתי חנינא בן גמלא בציידין, ואמר: פרה שארע בה פסול, מהו? אמרתי לו: לפני פסולה - מטמא בגדים. אחר פסולה - אינו מטמא בגדים. אמר לי: והלא משמך אמר לי רבי אליעזר: 'בין לפני פסולה, בין לאחר פסולה - אינה מטמאה בגדים, מפני שהיא נדונית על שם סופה'? אמרתי לו: לא אמרתי! אבל בין אמרתי בין לא אמרתי - נראין דברי!

ח. נתנן עד שלא הצת האור ברבה, או משנעשית אפר - פסולה. נטל עצם או שחור וקדש בו - הרי זה לא עשה בו כלום. אם יש בו אבק כל שהוא, או עצם מגופו - כותשו ומקדש בו וכשר. וחולקין אותו לשלשה חלקים: אחד נתן בחיל, ואחד נתן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות. זה שמתחלק לכל המשמרות - היו ישראל מזין הימנו. זה שנתן בהר המשחה - היו כהנים מקדשין בו. זה שנתן בחיל - היו משמרין אותה, שנאמר (במדבר יט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת".

מסכת פרה פרק רביעי

א. פרה אינה נפסלת בלינה, ואפילו שחטה היום ושרפה למחר - כשרה. הזה בלילה - הזאתו פסולה. ואפלו כלן ביום, ואחת בלילה - הזאתו פסולה. הזה בכלי - הזאתו פסולה. ואפלו כלן ביד ואחת בכלי - הזאתו פסולה. הזה בשמאל - הזאתו פסולה. ואפלו כלו בימין ואחת בשמאל - הזאתו פסולה. הזו שבעה כהנים כאחת - הזאתו פסולה. זה אחר זה - הזאתו כשרה. הזאות שבפרה שהזו שלא לשמן, או שאינה מכוננת, או שחסר אחת מהן, או שטבל אחת והזה שתיים, שתיים והזה אחת - הרי אלו פסולות.

ב. שמנה מתוך שבעה, אם הוא בכהן אחד - פסולה, שעשה עמה מלאכה. ואם כהן אחר - כשרה. שרפה אונן ומחסר כפורים - כשרה. איסי הבבלי אומר: מחסר כפורים - פסולה. שרפה שלא רחויץ ידים ורגלים - פסולה. ורבי אליעזר מכשיר, שנאמר (שמות ל, כ): "בבאם אל אהל מועד ירחצו מים" - אין קדוש ידים ורגלים אלא לפנים.

ג. רבי יוסי הגלילי אומר: עולות שהקריבו אבותינו על הר סיני לא היה בהם הפשט ונתוח אלא ממתן תורה ואילף. שרפת פרה והזאותיה - בכהן גדול. כל מעשיה - בכהן הדיוט, שנאמר (במדבר יט, ג): "ונתתם אתה אל אלעזר הפהן"; אותה באלעזר -

מִסְכַּת פֶּרָה פָּרָק חֲמִישִׁי

א. הַמְבִיא כָּלִי חֶרֶס לַחֲטָאת - טוֹבֵל וְלֵן עַל הַכֶּבֶשֶׂן. לֵן עַד שְׁלֹא טָבַל; רַבִּי מִטְמֵא. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֵן וְאַחֵר כֶּף טָבַל, אִם לֹא הָיָה בַחֲזֻקַת הַמִּשְׁתַּמֵּר - טְמֵא. לַתְּרוּמָה - פּוֹתַח כֶּבֶשֶׂן וְנוֹטֵל. מִצְאוּ פְתוּחַ, אוֹ שֶׁנִּפְתַּח אַחַד מֵהֶן - טְמֵא. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִן הַסֵּדֶר הַשְּׁנַיִם. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: מִן הַסֵּדֶר הַשְּׁלִישִׁי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן: בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים - מִסֵּדֶר הַשְּׁלִישִׁי. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים - מִן הַסֵּדֶר הַשְּׁנַיִם. וְזוֹ מִשְׁנֵה הָרֵאשׁוֹנָה. רַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ: פּוֹתַח וְנוֹטֵל, וְאִינוּ נִמְנָע. וְהַחֵבֵר בָּא, אֶפְלוּ לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים וְנוֹטֵל. גְּלָה חֶפְאִים וּמִצְאָ אֶבֶק עַל גִּבֵּי כָּלִים - הָרִי זֶה נִטַּל אַחַד מֵהֶן, כֵּלָן בְּרִשׁוֹת עִם הָאֶרֶץ.

ב. מְקוּם שֶׁשָּׂם מִשְׁקַעֲיָן אֶת הַנְּאוֹת בְּטִיט הַלְּבָן, וְחֵבֵר עוֹמֵד אֵף עַל שְׁקוּעוֹ. וְעִם הָאֶרֶץ עוֹמֵד עַל הָעֲמוּד שֶׁעוֹמֵד עָלָיו - אִינוּ טְמֵא אֲלֵא אוֹתוֹ עֲמוּד בְּלִבְדוֹ. הַחֵבֵר עוֹמֵד לְמַעְלָה, וְעִם הָאֶרֶץ לְמַטָּה - שׁוֹלָה וְנוֹתֵן לוֹ. נֶאֱמַן עִם הָאֶרֶץ לוֹמֵר: 'לֹא טְמֵאתִי'; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַחֲזֻקַת הַמִּשְׁתַּמֵּר.

ג. מֵלֵא דְלִי לְשִׁתּוֹת וְחֹשֵׁב עָלָיו, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמִים - יַעֲרָה וְצָרִיךְ לִנְגֹב. אִם מִשְׁהִיגֵיעַ לְמִים חֹשֵׁב עָלָיו - יַעֲרָה וְאִינוּ צָרִיךְ לִנְגֹב. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵף אִינוּ צָרִיךְ לְעָרוֹת. שֶׁלְּשֵׁל דְּלִי לְמֵלֵא, וְנִפְסַק הַחֵבֵל מִיָּדוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמִים חֹשֵׁב עָלָיו - יַעֲרָה וְצָרִיךְ לִנְגֹב. עוֹדָה בְּמִים וְחֹשֵׁב עָלָיו - מַעֲרָה וְאִין צָרִיךְ לִנְגֹב. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵף אִינוּ צָרִיךְ לְעָרוֹת.

ד. שְׁפוּפֶרֶת שֶׁחֲתָכָה לַחֲטָאת, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִטְּבִיל, וְאִין צָרִיךְ לְטְמֵא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יְטֵא וְיִטְבִּיל. כִּנְס לְתוֹכָהּ מִי חֲטָאת וְאֶפְרָ חֲטָאת, אִם עַד שֶׁלֹּא יִטְבִּילָנָה - טְמֵא. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְטַהֵר. וּמַעֲשֶׂה בְּאַחַד שֶׁחֲתָךְ שְׁפוּפֶרֶת בְּבֵית שְׁעָרִים, וְהָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן מְטַהֵר וְחֲכָמִים מִטְּמֵאִין.

ו. לְעוֹלָם מְרַבִּין לָהּ עֲצִים עַד שֶׁנַּעֲשִׂית אֶפְרָ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵף כְּשֶׁהָיוּ מְרַבִּים - לֹא הָיוּ מְרַבִּים, אֲלֵא חֲבִילֵי אֲזוּב, שֶׁאֶפְרָן מְרַבֵּה וְיָפָה. כָּל מַעֲשֶׂה פֶּרָה בְּיוֹם, חוּץ מֵאֲסִיפַת הָאֶפְרָ וְהַמְלוּי וְהַקְדוּשׁ. כָּל מַעֲשִׂיהָ בְּכַהֲנִים, חוּץ מֵאֲסִיפַת הָאֶפְרָ וְהַמְלוּי וְהַקְדוּשׁ. לְעוֹלָם אִין מְמַלְאִין וְאִין מְקַדְּשִׁין וְאִין מִזִּין מִמֶּנָּה עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶפְרָ. כָּל מַעֲשִׂיהָ - מְלֵאכָה פּוֹסְלַת, חוּץ מֵאֲסִיפַת אֶפְרָה וְהַזֹּאת מִימֶיהָ.

ז. שֶׁשׁ מַעֲלוֹת לַחֲטָאת: מִמְּלֵאִין וּמְקַדְּשִׁין מִי חֲטָאת בְּכָל מְקוּם. מִזִּין מִי חֲטָאת וְאֶפְרָ חֲטָאת בְּכָל מְקוּם. עִם הָאֶרֶץ שְׁאָמַר: 'טְהַרְתִּי לַחֲטָאת' - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. 'כָּלִים הִלְלוּ טְהוּרִין לַחֲטָאת' - מְקַבְּלִין הֵימָנוּ. טָבַל לְהַזוֹת וְלֹא הִזָּה - אוֹכַל בְּתְרוּמָתוֹ לְעָרֵב. רָאוּ בִּידוֹ מִי חֲטָאת וְאֶפְרָ חֲטָאת - עוֹשִׂין עַל גִּבּוֹי טְהוּרוֹת, וְעַל גִּבֵּי בְּגָדָיו וְעַל גִּבֵּי סִנְדְּלָיו.

ח. עִם הָאֶרֶץ שֶׁהִבִּיא כָּלִים לַחֲטָאתוֹ - חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ. אֲבָל הִבִּיא לַתְּרוּמָתוֹ - אִין חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ. הִבִּיא לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ, שֶׁל חֲטָאת - חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ; שֶׁל תְּרוּמָה - אִין חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ. חֵבֵר שְׁאָמַר לְעַם הָאֶרֶץ: 'הִבִּיא כָּלִים לַחֲטָאתוֹ' - חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ. 'הִבִּיא לַתְּרוּמָתוֹ' - אִין חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ. 'הִבִּיא לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ', שֶׁל חֲטָאת - חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ בֵּין לוֹ וּבֵין לְאַחֵר לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ, וּבְלִבְדוֹ שֶׁלֹּא יַעֲרִים. וְאִם הָעָרִים - הָרִי אֵלוֹ טְמֵאִין. וְשֶׁל תְּרוּמָה - אִין חֵבֵר לּוֹקַח מִמֶּנּוּ לַחֲטָאתוֹ וְלַתְּרוּמָתוֹ. עִם הָאֶרֶץ שְׁאָמַר: 'כָּלִים הִלְלוּ לַחֲטָאתִי הַבְּאֲתִי, וְנִמְלַכְתִּי עָלֶיהֶן לַתְּרוּמָתִי', הוֹאִיל וְנִתְיַחֲדוּ בְּרִשׁוֹת עִם הָאֶרֶץ שְׁעָה אַחַת - הָרִי אֵלוֹ טְמֵאִין.

ה, הכל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מִן הַחֲרָשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁיר מְכַשֵּׁיר בְּקָטָן. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא אוֹמֵר: חֲרָשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן שֶׁקִּדְּשׁוּ, וְאַחֲרֵים רוֹאִין אוֹתָן קְדוּשִׁין - כָּשֶׁר. טוֹמְטוֹם - קְדוּשׁוֹ פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק עֶרֶל, וְהָעֶרֶל פְּסוּל לְקַדֵּשׁ. אֲנֵדְרוּגִינוֹס - קְדוּשׁוֹ כָּשֶׁר. וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק אִשָּׁה. אִשָּׁה פְּסוּלָה לְקַדֵּשׁ.

ו. שׁוֹלֵי כְּלֵי עֵץ, כְּלֵי עֶצֶם, וְכֵלֵי זְכוּכִית - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהֶן. מִגּוּפָה שֶׁהִתְקִינָה לְכֵלֵי - כְּשֶׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהּ. בֵּיצַת הַנְּעֻמִית - כְּשֶׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהּ. הַחֹקֵק אֶמֶת הַמַּיִם וְעֵשֶׂה בָּהּ בֵּית קַבּוּל, אֵף עַל פִּי שֶׁתְּלִשׁוּהָ הַמַּיִם וְחִבְרוּהוּ - אֵין מְמַלְאִין בָּהּ, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ, וְאֵין מְזִין מִמֶּנָּה, וְאֵינָה צְרִיכָה צְמִיד פְּתִיל, וְאֵין פּוֹסְלֵת אֶת הַמְּקָנָה. תְּלִשָּׁה וְחִבְרָה, וְחָשַׁב עָלֶיהָ אַחַר תְּלִישָׁתָה - מְמַלְאִין בָּהּ, וּמְקַדְּשִׁין בָּהּ, וּמְזִין הֵימְנָה, וְצְרִיכָה צְמִיד פְּתִיל, וּפּוֹסְלֵת אֶת הַמְּקָנָה.

ז. מַעֲזֵן הַיּוֹרֵד לְמַכְתְּשֵׁת וּמִבְּקֵשׁ לְקַדֵּשׁ בָּהּ - מִפְּסִיק וּמְנַגֵּב, וְחוֹזֵר וּמְמַשִּׁיךְ אֶת הַמַּיִם וּמְקַדֵּשׁ. שֶׁקֶת שֶׁנִּמְמִיּוֹת סוֹכְבוֹת אוֹתָהּ, אִם הָיוּ מְעוֹרְבוֹת כְּשֶׁפּוֹפְרֵת הַנּוֹד - קְדוּשׁ אֶחָד לְכֻלָּן. וְאִם לֹא - צְרִיכָה קְדוּשׁ לְכֹל אֶחָד וְאֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עֵשֶׂה לָּהּ עֲטָרָה שֶׁל טֵיט, כְּדֵי שֶׁיִּלְכוּ מֵיָם לָשֶׁם, בֵּין שֶׁנִּטְּלָת עֵמָה וּבֵין שֶׁאֵין נִטְּלָת עֵמָה - כְּשֶׁרָה. הַשֶּׁקֶת שֶׁל טֵיט, אִם נִטְּלָת עֵמָה - כְּשֶׁרָה. וְאִם לֹא - פְּסוּלָה.

ח. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁהִקִּיפָן זו לְזוֹ וְעֵשָׂאן שֶׁקֶת, וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת, וְכֵן הַשֶּׁקֶת שֶׁנִּחְלָקָה לְשָׁנַיִם; אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בְּזוֹ הַלָּכָה קִפְצָתִי לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאִמְרָתִי לְפָנָיו: שְׁתִּיהֵן אֵינָן מְקַדְּשׁוֹת! שֶׁהַמַּיִם שֶׁבִּסְדֵּק אֵינָן אֲגוּרִין כְּכֵלֵי. וְאִם נִגַע בְּסָפוּג שֶׁהַמַּיִם חוּצָה לוֹ - פְּסוּלָה. וְאִם לֹא נָפַל אֶלָּא לְתוֹךְ מְקַדְּשִׁין - נוֹטְלָן וְסוֹחֲטִין, וְהַמַּיִם כְּשֵׁרִין.

רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם חֲזוֹ דְאֲנָא יְהִיב קְדָמִיכוֹן יוֹמָא הַיּוֹם בְּרָכָה וְקַלְלָה: דִּין בְּרָכּוֹן וְלִנְטִין:

רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן בְּרָכָה וְקַלְלָה – הָאֲמִוּרוֹת בְּהַר גְּרִזִים וּבְהַר עֵיבֵל.

אֶת-הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְיָ יֵת בְּרָכּוֹן אִם תִּקְבְּלוּן לְפָקוּדֵיָא דִּינִי אֲלֵהֲכוֹן דְאֲנָא מְפָקִיד אֲלוֹקֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם: יֵתְכוֹן יוֹמָא דִּין:

את הברכה – על מנת אשר תשמעו.

וְהַקְלָלָה אִם-לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְיָ אֲלוֹקֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵלְכֹת אַחֲרֵי אֲלוֹקִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-יִדְעֶתֶם: וְלִנְטִין אִם לֹא תִקְבְּלוּן לְפָקוּדֵיָא דִּינִי אֲלֵהֲכוֹן וְתִסְטוּן מִן אוֹרְתָא דְאֲנָא מְפָקִיד יֵתְכוֹן יוֹמָא דִּין לְמַהֲדָּ בְּתַר טַעֲוֹת עֲמִמְיָא דְלֹא יִדְעֶתוּן:

מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵלְכֹת וּגְמוּר – הָא לְמַדְתָּ שְׁכַל הַעוֹבֵד עֲבוּדָה נְרָה הָרִי הוּא סַר מִכָּל הַדֶּרֶךְ שְׁנַצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַמּוֹדָה בַּעֲבוּדָה נְרָה, כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.

ס

וְהָיָה כִּי יָבִיֵאֵךְ יְיָ אֲלוֹקֵיךְ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אָתָּה בָא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִתְּתָה אֶת-הַבְּרָכָה עַל-הַר גְּרִזִים וְאֶת-הַקְלָלָה עַל-הַר עֵיבֵל: וְיִהְיֶה אֲרִי יַעֲלֶנְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְאַרְעָא דְאָתָּה עַלִּיל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ וְתַתִּין יֵת מְבָרְכֵיָא עַל טוֹרָא דְגְרִיזִין וְיֵת מְלַטְטֵיָא עַל טוֹרָא דְעֵיבֵל:

וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה – כְּתַרְגוּמוֹ, "יֵת מְבָרְכֵיָא", אֶת הַמְבָרְכִים. עַל הַר גְּרִזִים – כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִים הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם, וּפְתַחוּ בְּבְרָכָה, "בְּרוּךְ הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה" וּגְמוּר, כָּל הָאֲרוּרִים שֶׁבַּפְּרָשָׁה אָמְרוּ תַחֲלָה בְּלִשׁוֹן "בְּרוּךְ"; וְאַחַר כֵּן הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבֵל, וּפְתַחוּ בְּקַלְלָה.

הֲלֹא-הִמָּה בְּעֵבֶר הַיִּרְדּוֹן אַחֲרֵי דְרָךְ מְבוֹא הַשָּׁמַשׁ בְּאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּעַרְבָה מוֹל הַגְּלָגֶל אֲצֵל אֱלוֹנֵי מִרְהָ: הֲלֹא אֲנוֹן בְּעֵבֶרָא דִּירְדְנָא אַחֲרֵי אוֹרְחָ מַעֲלֵנִי שְׁמִשָּׁא בְּאַרְעַ כְּנַעֲנָאָה דִּינְתִיב בְּמִישְׁרָא לְקַבִּיל גְּלָגֶלָא בְּסִטְרָ מִישְׁרֵי מוֹרְהָ:

הֲלֹא הִמָּה – נֹתֵן בְּהֶם סִימָן. אַחֲרֵי – אַחַר הַעֲבֵרַת הַיִּרְדּוֹן הַרְבֵּה, וְהִלָּאָה לְמַרְחֹק, וְזֵהוּ לִשׁוֹן אַחֲרֵי. כָּל מְקוֹם שְׁנַצְמַר "אַחֲרֵי", מְפָלֵג הוּא. דְרָךְ מְבוֹא הַשָּׁמַשׁ – לְהֵלֵן מִן הַיִּרְדּוֹן לְצִד מַעֲרֵב. וְטַעַם הַמְקַרָא מוֹכִיחַ שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרִים, שְׁנֹנְקִדוּ בְּשְׁנֵי טַעֲמִים: "אַחֲרֵי" נְקוּד בְּפִשְׁטָא, וְ"דְרָךְ" נְקוּד בְּמִשְׁפָּל, וְהוּא דְגוּשׁ; וְאִם הִנֵּה "אַחֲרֵי דְרָךְ" דְּבוּר אֶחָד, הִנֵּה נְקוּד "אַחֲרֵי" בְּמִשְׁרַת, בְּשׁוֹפֵר הַפּוּד, וְ"דְרָךְ" בְּפִשְׁטָא, וְרַפָּה. מוֹל הַגְּלָגֶל – רְחוּק מִן הַגְּלָגֶל. אֱלוֹנֵי מִרְהָ – שְׁכָם הוּא, שְׁנַצְמַר: "עַד מְקוֹם שְׁכָם עַד אֱלוֹן מוֹרְהָ".

כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיִּרְדּוֹן לְבֹא לְרִשְׁתָּהּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְיָ אֲלוֹקֵיכֶם נֹתֵן לְכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם אֹתָהּ וַיִּשְׁבַּתֶּם-בָּהּ: אַרְי אַתּוֹן עֹבְרִין יֵת יִרְדְנָא לְמִיעַל לְמִירְתָּ יֵת אַרְעָא דִּינִי אֲלֵהֲכוֹן יְהִיב לְכוֹן וְתִירְתּוֹן יֵתָּה וְתַתְּבוֹן בַּהּ:

כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיִּרְדּוֹן וּגְמוּר – נִסִּים שֶׁל יִרְדּוֹן יִהְיוּ סִימָן בְּיַדְכֶם, שְׁתַּבְּאוּ וְתִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.

וַיִּשְׁמְרֶתֶם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: וְתִטְרוּן לְמַעַבְדָּ יֵת כָּל קִימְיָא וְיֵת דִּינְיָא דְאֲנָא יְהִיב קְדָמִיכוֹן יוֹמָא דִּין:

פְּרִשְׁת אַבּוּד עֲבוּדָה נְרָה וְהַקְמַת הַמְקַדָּשׁ

אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאָרֶץ אֲשֶׁר נֹתֵן יְיָ אֲלוֹקֵי אֲבֹתֵיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל-הַיָּמִים אֲשֶׁר-אַתֶּם חַיִּים עַל-הָאָדָמָה: אֱלִין קִימְיָא וְדִינְיָא דְתִטְרוּן לְמַעַבְדָּ בְּאַרְעָא דִּיהֵב יְיָ אֱלֹהָא דְאַבְהֶתְךָ לְךָ לְמִירְתָּהּ כָּל יוֹמָיָא דְאַתּוֹן קִימִין עַל אַרְעָא:

אַבְדָּ תְּאַבְדּוּן אֶת-כָּל-הַמְקַמּוֹת אֲשֶׁר עֲבַדְוּ-שָׁם אַבְדָּא תְּאַבְדּוּן יֵת כָּל אַתְרֵיָא דְפִלְחוּ תַמְנָן עֲמִמְיָא דְאַתּוֹן

יִרְתִּיזוּ יִתְהוּזוּ יִתְטַעְוֹתְהוּזוּ עַל טוֹרִיאַ רְמִיאַ וְעַל רְמִתְאַ
וּתְחוֹת כָּל אֵילָן עֲבוּףִי:

הַגּוֹלִים אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אַתֶּם אֶת־אֱלוֹקֵיהֶם
עַל־הַהָרִים הַרְמִים וְעַל־הַגְּבֻעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ
רַעְנָן:

אבד תאבדון – אבד ואחר כך תאבדון; מכאן לעוקר עבודה זרה, שצריך לשרש אחריה. את כל המקומות אשר עבדו שם וגומר – ומה תאבדון מהם? את אלוקיהם אשר על ההרים.

וּתְתַרְעוּזוּ יִתְאִיגוּרִיהוּזוּ וּתְתַמְבְּרוּזוּ יִתְקַמְתְּהוּזוּ וְאֲשִׁירִיהוּזוּ
תִּיקְדוּזוּ בְּנוֹרָא וְצִלְמֵי טַעְוֹתְהוּזוּ תִקְצְצוּזוּ וּתְמַבְּדוּזוּ יִתְ
שׁוּמְהוּזוּ מִן אַתְרָא הַהוּא:

וְנִמְצַתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתֶם וְשִׁבְרַתֶּם אֶת־מִצְבְּחֹתֶם
וְאֲשִׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלוֹקֵיהֶם
תִּגְדַּעְוּ וְאֲבַדְתֶּם אֶת־שְׁמֵם מִן־הַמְּקוֹם הַהוּא:

מזבח – של אבנים הרבה. מצבה – של אבן אחת, והוא "בימוס" ששינינו במשנה: "אבן שתצבה מתחלטה לבימוס". אשרה – אילן הנעבד. ואבדתם את שמם – לכנות להם שם לגנאי: בית גלגל – קורין לה בית כרנא; עין פל – עין קויז.

לֹא תַעֲבֹדוּן כִּן קִדְם יְיָ אֱלֹהֵכֹון:

לֹא־תַעֲשׂוּן כִּן לִי אֱלוֹקֵיכֶם:

לא תעשון כן – להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר: "ונמצתם את מזבחותם ואבדתם את שמם... לא תעשון כן", אזתרה למוחק את השם, ולנוחץ אבן מן המזבח או מן העזרה. אמר רבי לשמעאל: וכי מעלה על דעתך שישאל גותצין את המזבחות? אלא שלא תעשו כמעשיהם, ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיתרב.

אֱלוֹקֵיךָ לֹא־תִרְעִי יְיָ אֱלֹהֵכֹון מִכָּל שַׁבְּטֵיכֹון
לֹא־שַׁבְּטֵיכֶם לְעוֹם אֶת־שְׁמוֹ שֶׁם לְשַׁכְּנוּ
לְתַדְרָשׁוּ וּבֵאתִי שְׁמָה:

כִּי אִם־אֱלֹהֵי־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְיָ אֱלוֹקֵיכֶם
מִכָּל־שַׁבְּטֵיכֶם לְעוֹם אֶת־שְׁמוֹ שֶׁם לְשַׁכְּנוּ
לְתַדְרָשׁוּ וּבֵאתִי שְׁמָה:

לשכנו תדרשו – זה משפן שילה.

וּתִיתְוּזוּ לְתַמָּן עֲלוֹתְכֹון וּנְכַסַּת קוּדְשֵׁיכֹון וְיִתְ מַעֲשֵׂרֵיכֹון
וְיִתְ אַפְרָשׁוֹת יְדָכֹון וּנְדָרֵיכֹון וּנְדָבָתְכֹון וּבְכוּרֵי תוֹרֵיכֹון
וְעַנְכֹון:

וּהִבַּאתֶם שְׁמָה עֲלֵתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת
מַעֲשֵׂרֵתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יְדְכֶם וּנְדָרֵיכֶם
וּנְדָבָתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקֶרְכֶם וְצֹאנְכֶם:

וזבחיכם – שלמים של חובה. מעשרתיכם – מעשר בהמה ומעשר שני, לאכל לפנים מן החומה. תרומת ידכם – אלו הבכורים, שנואמר בהם: "ולקח הפהו השנא מידך". ובכרת בקרכם – לתתם לפתנים, ויקריבם שם.

וְאֶכְלֶתֶם־שֶׁם לְפָנַי יְיָ אֱלוֹקֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל
מִשְׁלַח יְדְכֶם אַתֶּם וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּהּ יְיָ
אֱלוֹקֵיךָ:

וְאֶכְלֶתֶם־שֶׁם לְפָנַי יְיָ אֱלוֹקֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל
מִשְׁלַח יְדְכֶם אַתֶּם וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּהּ יְיָ
אֱלוֹקֵיךָ:

אשר ברכה ה' – לפי הברכה הבא.

לֹא תַעֲבֹדוּן כָּל דְּאִנְחָנָא עֲבָדִין כָּא יוֹמָא דִּין גְּבַר כָּל
דְּכָשֶׁר בְּעֵינֹוהִי:

לֹא תַעֲשׂוּן כָּל־אֲשֶׁר אִנְחָנוּ עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם
אִישׁ כָּל־הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו:

לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגומר – מוסב למעלה, על "כי אתם עברים את הירדן" וגומר: כשתעברו את הירדן – מיז מתרים אתם להקריב בבמה כל ארבע עשרה שנה של כבוש וחלוק, ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום במשכן, שהיא עמכם ונמשח, והוא פשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות; אבל בבמה אין קרב אלא הנדר והנדב, וזהו איש כל הישר בעיניו: נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם, ולא על ידי חובה, אותם תקריבו בבמה.

כִּי לֹא־בְאַתֶּם עַד־עֵתָה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־
הַנְּחִלָּה אֲשֶׁר־יְיָ אֱלוֹקֵיךָ נָתַן לְךָ:

כִּי לֹא־בְאַתֶּם עַד־עֵתָה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־
הַנְּחִלָּה אֲשֶׁר־יְיָ אֱלוֹקֵיךָ נָתַן לְךָ:

כי לא באתם – כל אותו ארבע עשרה שנה: עד עתה. כמו 'עדיין'. אל המנוחה – זו שילה. הנחלה – זו ירושלים.

וְעַבְרַתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבַּתֶּם בְּאַרְץ אֲשֶׁר־יְיָ
אֱלוֹקֵיכֶם מְנַחֵל אֶתְכֶם וְהִנִּית לְכֶם מִכָּל־
אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב וְיִשְׁבַּתֶּם־בְּטוֹחַ:

וְעַבְרַתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבַּתֶּם בְּאַרְץ אֲשֶׁר־יְיָ
אֱלוֹקֵיכֶם מְנַחֵל אֶתְכֶם וְהִנִּית לְכֶם מִכָּל־
אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב וְיִשְׁבַּתֶּם־בְּטוֹחַ:

ועברתם את הירדן וישבתם בארץ – שמתלקיה, ויהא כל אחד מפיר את חלקו ואת שבתו. והנחת לכם – לאחר כבוש וחלוק, ומנוחה מן

שני

<p>והיה המקום אשר יבחר יי אלוקיכם בו לשכון שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת קדכם וכל מבחר גדריכם אשר תדרו לי:</p>	<p>ויהי אתרא דיתרעי יי אלהכון ביה לאשראה שכינתיה תמן לתמן תיתון ית כל דאנא מפקיד יתכון עלותכון ונכסת קודשיכון מעשריכון ואפרשות ידכון וכל שפר גדריכון דתדרון קדם יי:</p>
---	---

והיה המקום וגומר – בנו לכם בית הבחירה בירושלים. וכן הוא אומר בְּדוֹד: "ויהי פי יושב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מפל אויביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא, ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלוקים יושב בתוך היריעה". שמה תביאו וגומר – למעלה אמור לענין שילה, וכאן אמור לענין ירושלים. ולקדח חלקם הכתוב, לתן הטר בין זו לזו; משחרבה שילה ובאו לגוב, וחרבה גוב ובאו לגבעון – היו הבמות מתרות, עד שבאו לירושלים. מבחר גדריכם – מלמד שביא מן המבחר.

<p>ושמתם לפני יי אלוקיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהתיכם והלולי אשר בשעריכם פי אין לו תלק ונתלה אתכם:</p>	<p>ותחדון קדם יי אלהכון אתון ובניכון ובנותכון ועבדיכון ואמהתכון ולינאה דבקרונכון ארי לית ליה חולק ואחסנא עמכון:</p>
--	---

<p>השמר לה פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה:</p>	<p>אסתמר לה דלמא תסיק עלוותך בכל אתרא דתחזי:</p>
---	--

<p>פי אם במקום אשר יבחר יי באחד שבטיה שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה:</p>	<p>אלוקין באתרא דיתרעי יי בחדא מן שבטיה תמן תסיק עלוותך ותמן תעביד כל דאנא מפקיד לה:</p>
--	--

באחד שבטיה – בחלקו של בנימין; ולמעלה הוא אומר "מפל שבטיכם". הא כיצד? כשקנה דוד את הגרן מארונה היבוסי, גבה הזקב מפל השבטים; ומפל מקום הגרן בחלקו של בנימין הנה.

<p>רק בכל אנת נפשך תזבח ו אכלת בשר כברפת יי אלוקיך אשר נתן לך בכל שערך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל:</p>	<p>לחוד בכל רעות נפשך תפוס ותיכול בשרא כברפתא דיי אלהך דיהב לה בכל קרנך מסאבא ודכיא ייכלוניה כבשר טבא ואילא:</p>
---	--

רק בכל אות נפשך – במה הכתוב מדבר? אם בבשר תאונה, להתיירה להם בלא הקרבת אמורים, הרי אמור במקום אחר: "פי ירחיב ה' את גבולך" וגומר "ואמרת אכלה בשר" וגומר. במה זה מדבר? בקדשים שגפל בהם מום, שיופדו ויאכלו בכל מקום. יכול יפדו על מום עובר? תלמוד לומר רק. תזבח ואכלת – אין לה בהם הטר גזה ותלב, אלא אכילה על ידי זביחה. הטמא והטהור – לפי שבא מפת קדשים, שגאמר בהם: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", הצרף להמיר בו שטמא וטהור אוכלים בקערה אחת, כצבי וכאיל שאין קרבו בא מהם. כצבי וכאיל – לפטרן מן הזרע והלחיים והקבה.

<p>רק הדם לא תאכלו עלי הארץ תשפכנו פמים:</p>	<p>לחוד דמא לא תיכלון על ארעא תישדניה פמיא:</p>
--	---

<p>לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנה ותירשך ויצהרך ובכלת בקרך וצאנך וכל גדלך אשר תדר ונדבתיך ותרומת ידך:</p>	<p>לית לה רשו למיכל בקרנך מעשר עבורך ותמרך ומשחך ובכורי תורך ועאנך וכל גדך דתדר ונדבתך ואפרשות ידך:</p>
--	---

לא תוכל – בא הכתוב לתן לא מעשה על הדבר. לא תוכל – רבי יהושע בן קרחה אומר: יכול אתה אכל אינך רשאי. פיוצא בו, "ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם", יכולים היו אלא שאינו רשאי, לפי שפרת להם אברהם ברית לשלוח מהם מערת המכפלה. ולא יבוסים היו אלא חתיים היו, אלא על שם העיר ששמה "יבוסי". כך מפרש בפרקי דרבי אליעזר. והוא שגאמר: "פי אם הסיף העורים והפסחים", צלמים שפיתבו עליהם את השבועה. ובכלת בקרך – אזהרה לפהגים. ותרומת ידך – אלו הבכורים.

<p>פי אם לפני יי אלוקיך תאכלנו במקום אשר יבחר יי אלוקיך בו אתה ובנה ובתך ועבדך</p>	<p>אלוקין קדם יי אלהך תיכלניה באתרא דיתרעי יי אלהך ביה את וברך וברתך ועבדך ואמתך ולינאה דבקרנך</p>
--	--

ונאמתה והלוי אשר בשעריך ושמתת לפני יי ותחדי קדם יי אלהך בכל אושטות ידך: אלוקיה בכל משלח ידך:

לפני ה' – לפני מן החומה. והלוי אשר בשעריך – אם אין לה לתת לו מחלקו, כגון מעשר ראשון, תן לו מעשר עני; אין לה מעשר עני, הנמנהו על שלמיה.

השמר לה פן תעזב את הלוי פלימיך על אסתמר לה דלמא תרחיק ית לינאה פל יומך על ארעה: אדמתך:

השמר לה – לתן לא מעשה על הדבר. על אדמתך – אבל בגולה אינה מזקק עלינו יותר מעניי ישראל.

ס פרשת בשר תאנה

פיינרתיב יי אלוקיה את גבלה פאשר דבר לה בשאר ארי תת רעי נפשך למיכל בשרא בכל רעות נפשך בכל אנת נפשך תאכל בשר: תיכול בשרא:

פי נרתיב וגומר – למדה תורה דרך ארץ, שלא תאנה אדם לאכל בשר אלא מתוך רחבת ידים ועשר. בכל אנת נפשך וגומר – אבל במדבר נאסר להם בשר חליו, אלא אם פו מקדישה ומקריבה שלמים.

פיינרתיב ממך המקום אשר יבחר יי אלוקיה לשום שמו שם וזבתת מבקרך ומצאנה אשר נתן יי לה פאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אנת נפשך:

פי נרתיב ממך המקום – ולא תוכל לבוא ולעשות שלמים בכל יום, כמו עקשו שהמשכן הולך עמכם. וזבתת וגומר פאשר צויתך – למדנו שיש צווי בזביתה היאך ישחט, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני.

אך פאשר יאכל את העזב ואת האיל פן תאכלנו הטמא והטהור יחדו יאכלנו:

אך פאשר יאכל את העזב וגומר – אינה מזקק לאכלו בטהרה. אי מה עבי ואיל חלבן מטר, אף חליו חלבן מטר? תלמוד לומר אך.

רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר:

רק חזק לבלתי אכל הדם – ממה שנאמר חזק, אתה למד שהיו שטופים בדם לאכלו, לפיכך הצריך לומר חזק, דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר: לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות. אם הדם, שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאנה לו, הצריך לסתקף באזהרתו, קל וחומר לשאר מצוות. ולא תאכל הנפש עם הבשר – אזהרה לאבר מן החי.

לא תאכלנו על הארץ תשפכנו פמים: לא תיכלניה על ארעה תישדניה פמיא:

לא תאכלנו – אזהרה לדם התמצית.

לא תאכלנו למען ייטב לה ולבנה אתריך פיי תעשה הישר בעיני יי: לא תיכלניה בדיל דייטב לה ולבנה בתרה ארי תעביד דכשר קדם יי:

לא תאכלנו – אזהרה לדם האברים. למען ייטב לה וגומר – צא ולמד מתן שכרן של מצוות: אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אתריו, קל וחומר לגזל נעריות, שנפשו של אדם מתאנה להם.

רק הקדשיה אשר יהיו לה ונדריה תשא ובאת אלי המקום אשר יבחר יי: לחוד קודשיה דיהון לה וגדרה תטול ותיתי לאתרא דיתרעי יי:

רק קדשיה – אף על פי שאמה מטר לשחט חליו, לא הסרתי לה לשחט את הקדשים ולאכלו בשעריה בלא הקרבה, אלא הביאם לבית הבחירה.

ועשית עליה הבשר והדם על מזבח יי וקסת קודשיה ישפך על מזבח יי אלוקיה: ותעביד עלוניה בשרא ודמא על מדבחה דיי אלהך ודם נכסת קודשיה ישפך על מדבחה דיי אלהך ובשרא

והבשר תאכל:

תיכול:

ועשית עליה – אם עולות הן, תן הבשר והדם על גבי המזבח; ואם זבחי שלמים הם, דם זבחה ישפך על המזבח תחלה, ואחר כך והבשר תאכל. ועוד דרשו רבותינו, רק קדשיה, שבא ללמד על הקדשים שבחוצה לארץ, וללמד על התמורות ועל נלדות קדשים שיקרבו.

שמר ושמעת את פליהדברים האלה אשר אנכי מצוה למען ייטב לך ולבגיה אחריה עד-עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני יי אלוהיך: ודכשר קדם יי אלהך:

שמר – זו משנה, שאמה צריך לשמרה בבטנה שלא תשכח, כענין שנאמר: "כי נעים כי תשמרם בבטנה"; ואם שנית, אפשר שתשמע ותקום. הא כל שאינו בכלל משנה, אינו בכלל מעשה. את כל הדברים – שתהא חביבה עליה מצוה קלה כמצוה חמורה. הטוב – בעיני השמים. והישר – בעיני אדם.

שלישי

פרשת חקות הגוים

כי-יכרית יי אלוהיך את-הגוים אשר אתה בא-שמה לרשת אותם מפניה וירשת אתם וישבת בארצם:

ארי ישיצי יי אלהך ית עממיא דאת עלייל לתמן למירת יתהון מן קדמך ומירת יתהון ותמיב בארעהון:

השמר לך פן-תנקש אתריהם אחרי השמדם מפניה ופן-תדרש לאלוהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את-אלוהיהם ואעשה כן גמ-אני:

אסתמר לך דלמא תתקיל בתריהון בתר דינשתיצון מן קדמך ודלמא תתבע לטעותהון למימר איכדין פלחין עממיא האליו ית טעותהון ואעביד כן אף אנא:

פן תנקש – אונקלוס תרגם לשון 'מוקש'. ואני אומר שלא חש לדקדק בלשון, שלא מצינו בו'ן בלשון 'יוקש', ואפלו ליסוד הנזכר ממנו. אבל בלשון טרוף וקשקוש מצינו בו'ן, "וארכבתה דא לדא נקשון". ואף זה, אני אומר: פן תנקש אתריהם – פן תטרף אתריהם להיות כרוד אחר מעשיהם. וכן: "נקש נושה לכל אשר לו" – מקלל את הרשע להיות עליו נושים רבים, ויהיו מחזירין ומתנקשין אחר ממונו. אחרי השמדם מפניה – אחר שתראה שאשמידם מפניה, יש לה לתת לב, מפני מה נשמדו אלו? מפני מעשים מקלקלים שבידיהם. אף אתה לא תעשה כן, שלא יבואו אחריי וישמידו. איכה יעבדו – לפי שלא ענש על עבודה זרה אלא על זבות וקטור ונסוף והשתחואה, כמו שכתוב: "בלתי לה לבדו" – דברים הנעשים לגבות; בא ולמדך פאן, שאם דרפה של עבודה זרה לעבודה זרה אחר, כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס, זו היא עבודתו, וחיב. אבל זבות וקטור ונסוף והשתחואה – אפלו שלא בדרפה חיב.

לא-תעשה כן ליני אלוהיך פי כל-תועבת יי אשר שזא עשו לאלוהיהם פי גם את-בניהם ואת-בנותיהם ישרפו באש לאלוהיהם:

לא תעביד כן קדם יי אלהך ארי כל דמרתק קדם יי דשני עבדין לטעותהון ארי אף ית בגיהון וית בנתהון מוקדין בגורא לטעותהון:

פי גם את בניהם – גם, לרבות את אבותיהם ואמותיהם. אמר רבי עקיבא: אני ראיתי גוי ששפתו לאביו לפניו כלבו ואכלו.

את פליהדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא-תספ עליו ולא תגרע ממנו:

ית כל פתגמא דאנא מפקיד יתכון יתיה תטרון למעבד לא תיספון עלוהי ולא תמנעון מגיה:

את כל הדבר – קלה כבחמורה. תשמרו לעשות – לתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה; שכל 'השמר' – לשון לא תעשה הוא, אלא שאין לוקין על 'השמר' של עשה. לא תספ עליו – תמשה טוטפות בתפלין ותמשה מיניו בלולב, ארבע ברכות בברכת כהנים.

פרשת נביא השקר

פ

כי-יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליה אות או מופת:

ארי יקום בינך נביא או חלים חלמא ויתין לך את או מופת:

נתן אליה אות – בשמים, כענין שנאמר בגדעון: "ועשית לי אות", ואומר: "יהי נא חרב אל הגזח" וגומר. או מופת – בארץ; אף על פי כן לא תשמע לו. ואם תאמר: מפני מה נתן לו הקדוש ברוך הוא ממשלה לעשות אות? פי מנסה ה' אלוהיכם אתכם.

ובא האות והמופת אשר-דבר אליה לאמר וייתי אתה ומופתא דמליל עמך למימר נהך בתר טעות

עממיא דלא ידעתגון ונפלתגון:

גללה אחרי אלוקים אחרים אשר לא-ידעתם ונעבדם:

לא תקביל לפתגמי נביא שהוא או מן חלים חלמא שהוא ארי מנסי יי אלהכון יתכון למדע האיתיכון רחמין ית יי אלהכון בכל לבכון ובכל נפשכון:

לא תשמע אל-דברי הנביא שהוא או אל-חולם החלום שהוא פי מנסה יי אלוקיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את-יי אלוקיכם בכל לבבכם ובכל-נפשכם:

בטר פולחנא דיני אלהכון תהכון וימיה תדחלון וית פקודוהי תטרון ולמימריה תקבלון וקדמוהי תפלתון ולדחלתיה תתקרבון:

אחרי יי אלוקיכם תלכו ואתו תיראו ואת-מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון:

ואת מצותיו תשמרו – תורת משה. ובקלו תשמעו – בקול הנביאים. ואתו תעבדו – במקדשו. ובו תדבקון – הדבק בדרכיו: גמל חסדים, קבר מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקדוש ברוך הוא.

ונביא שהוא או חלים חלמא שהוא יתקטיל ארי מליל סטיא על יי אלהכון דאפיק יתכון מארעא דמצרים ודפרקו מבית עבדו לאטעיותו מן אורחא דפקדו יי אלהו למתו בה ותפלי עביד דביש מבינך:

והנביא הוא או חלם החלום הוא יומת פי דבר-סרה על-יי אלוקיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפקדו מבית עבדים להדיחו מן-הדרך אשר צונו יי אלוקיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

סרה – דבר המוסר מן העולם, שלא היה ולא נברא ולא צוייתו לדבר כן; דיטולוד"א [בלעז. והפקדו מבית עבדים – אפלו אין לו עליה אלא שפדאה, דיו.

פרשת מסית ומדיח

ס

ארי ימלכנך אחוה בר אמך או ברך או ברתיך או אמת קימך או חברך דכנפשיך בסתרא למימר גהך ונפלת לטעות עממיא דלא ידעתא את ואבהתך:

פי יסיתך אחיה בן-אמה או-בנה או-בתך או אישתי חיקך או רעה אשר פנפשיך בסתר לאמר גללה ונעבדה אלוקים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך:

פי יסיתך – אין הסתה אלא גרוי, שנאמר: "אם ה' הסיתה בי", אמיטר"א בלעז, שמשויאו לעשות כן. אחיה – מאב, או בן אמה, מאם. חיקך – השוכנת בחיקך ומחקה בך, אפיקייד"א בלעז. וכן: "ומחיק הארץ", מיסוד המקצוע בארץ. אשר פנפשיך – זה אביו. פרש לך הפתוב את התביבין לך, קל וחמר לאחרים. בסתר – דבר הפתוב בהנה, שאין דברי מסית אלא בסתר; וכן שלמה הוא אומר: "בנשף בערב יום באישון לילה ונפלה". אשר לא ידעת אתה ואבתיך – דבר זה גנאי גדול הוא לך; שאם האמות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם, וזה אומר לך: עזב מה שמסרו לך אבותיה.

מטעות עממיא דבסתרגיכון דקריבין לך או דרחיקין מנך מסיפי ארעא ועד סיפי ארעא:

מאלוקי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחקים ממך מקצה הארץ ועד-קצה הארץ:

הקרבים אליך או הרחקים – למה פרט קרובים ורחוקים? אלא כף אמר הפתוב: מטיבן של קרובים אתה למד טיבן של רחוקים; כשם שאין ממש בקרובים, כך אין ממש ברחוקים. מקצה הארץ – זו חמה ולבנה וצבא השמים, שהן מהלכין מסוף העולם ועד סופו.

לא תיבי ליה ולא תקביל מגיה ולא תחוס עינך עלוהי ולא תרחים ולא תכסי עלוהי:

לא-תאבה לו ולא תשמע אליו ולא-תחוס עינך עליו ולא-תחמל ולא-תכסה עליו:

לא תאבה לו – לא תהא תאב לו, לא תאהבנו. לפי שנאמר: "ואהבת לרעה כמוך", את זה לא תאהב. ולא תשמע אליו. – בהתחננו על נפשו למחל לו. לפי שנאמר: "עזב תעזב עמו", לזה לא תעזב. ולא תחוס עינך עליו – לפי שנאמר: "לא תעמד על דם רעה", על זה לא תחוס. ולא תחמל – לא תהפך בזכותו. ולא תכסה עליו – אם אתה יודע לו חובה, אינך רשאי לשתק.

ארי מקטל תקטלוגיה ידך תהי ביה בקדמיתא למקטליה וידא דכל עמא בבתריתא:

פי הרג תהרגנו ידך תהיה-בו בראשונה לתמיתו ויד פליהעם באחרונה:

פי הרג פהרגנו – אם נצא מבית דין זכאי, תחזירנו לחובה; נצא מבית דין חייב, אל תחזירנו לזכות. נדף תקנה בו בראשונה – מצנה ביד הנפת להמיתו. לא מת בידו, נמות ביד אחרים, שנאמר: "ויד כל העם" וגומר.

וסקלתו באבנים ומת פי בקש להדיחך מעל יי אלוקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ותרגמניה באבניא וימות ארי בעא לאטעיותך מדחלתא דיי אלהך דאפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך: וכל ישראל ישמעון ויחדלון ולא ייספון למעבד פפתגמא בישא הדין בינך:

פרשת עיר הנדחת

ס

פי תשמע באחת עריך אשר יי אלוקיך נתן לך לשבת שם לאמר: ארי תשמע בחדא מן קרנך דיי אלהך יהיב לך למתב תמן למימר:

לשבת שם – פרט לירושלים, שלא נתנה לדירה. פי תשמע וגומר לאמר – אומרים כן: נצאו אנשים בני בליעל.

נצאו אנשים בני בליעל מקרבך ודיחו את יושבי עירם לאמר גלכה ונעבדה אלוקים אחרים אשר לא ידעתם: נפקו גוברין בני רשעא מבינך ואטעיאו ית יתבי קרתהון למימר נהך ונפלח לטענות עממיא דלא ידעתון:

בני בליעל – בלי על, שפרקו עלו של מקום. אנשים – ולא נשים. יושבי עירם – ולא יושבי עיר אחרת. מכאן אמרו: אין נעשית עיר הנדחת עד שדיחו אנשים, ועד שיהיו מדיחה מתוכה.

ודרשת וקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך: ותתבע ותבדוק ותשאל זאת וקושטא פיון פתגמא אתעבידת תועיבתא הדא בינך:

ודרשת וקרת ושאלת היטב – מכאן למדו שבע תקירות, מרביי המקרא. פאן יש שלש: דרישה, וחקירה, והיטב. ושאלת אינו מן המגן, ומגנו למדו בדיקות. ובמקום אחר הוא אומר: "ודרשו השופטים היטב", ובמקום אחר הוא אומר: "ודרשת היטב"; למדו "היטב" לגנרה שנה, לפן האמור של זה בזה.

הנה תפה את יושבי העיר ההוא לפי חרב התרם אתה ואת כל אשר ביה ואת בהמתה לפי חרב: ממחא תמחי ית יתבי קרתא ההיא לפתגם דחרב גמר יתה וית כל דבה וית בעירה לפתגם דחרב:

הנה תפה – אם אינך יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם, המיתם באחרת.

ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה פליל ליי אלוקיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד: וית כל עדאה תכנוש לגו פתאה ותוקיד בנורא ית קרתא וית כל עדאה גמיר קדם יי אלהך ותהי תל חרוב לעולם לא תתבני עוד:

לה' אלוקיך – לשמו ובשבילו.

ולא ידבק בידיך מאומה מן החרם למען ישוב יי מתרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבה כאשר נשבע לאבתך: ולא ידבק בידיך מדעם מן חרמא בדיל דיתוב יי מתקוף רוגזיה ויתין לך רחמין וירחם עליך ויסגינך פמא דקיים לאבתך:

למען ישוב ה' – מתרון אפו – שפך זמן שעבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם הערות רש"י מביא מלה צרפתית, שהיא בינוני במשמעות של שם פעולה.

פי תשמע בקול יי אלוקיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום לעשות הישר בעיני יי אלוקיך: ארי תקביל למימרא דיי אלהך למטר ית כל פקודיה דאנא מפקיד לך יומא דין למעבד דכשר קדם יי אלהך:

פרשת גדידה וקרתה

רביעי

בָּנִים אַתֶּם לִי אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ בְּנֵי אֶתְוִן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְהַמָּוֶן וְלֹא-תִשְׁיִמוּ קִרְתָּהּ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת:

לא תתגדדו – לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת, כדרך שהאמורים עושים; לפי שאתם בניו של מקום, ואתם ראויין להיות נאים, ולא גדודים ומקרחים. בין עיניכם – אצל הפדחת. ובמקום אחר הוא אומר: "לא יקרחו קרחה בראשם", לעשות כל הראש בבין העינים.

כִּי עִם קְדוּשַׁת אֲתָהּ לִי אֱלֹהֵיךָ וּבָרָךְ בְּתָר יְיָ אֲרִי עִם קְדִישׁ אֶת קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיךָ וּבָרָךְ אֶת־רַעֲי יְיָ לְמַהוֹי לִיהִ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:

כי עם קדוש אתה – קדשת עצמך מאבותיך; ועוד, וברך בחר ה'.

ס פְּרֻשַׁת הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה

לֹא תֹאכַל כָּל-תוֹעֵבָה: לא תיכול כל דמרתק:

כל תועבה – כל שתעבתי לה; כגון צרם און בכור כזי לשחטו במדינה, הרי דבר שתעבתי לה, "כל מום לא יקנה בו"; ובא ולמד פאן, שלא ישחט ויאכל על אותו המום. בשל בשר בחלב, הרי דבר שתעבתי לה; הזהיר פאן על אכילתו.

זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ לְשׂוֹר עֹשֶׂה כְּשֹׁבִים וְיִשָּׂה עֲזִים: דין בעירא דתיכלון תורין אמרין דרחלין וגדיו דעזין:

זאת הבהמה וגומר איל וצבי ויחמור – למדנו שהחיה בכלל בהמה; ולמדנו שהבהמה ותיבה טמאה מרבה מן הטהורה, שבכל מקום פורט את המועט. ואקו – מתרגם "נעלא". "נעלי סלע", הוא אישטיינבו"ק. ותאו – "תורבלא", תור היער. "באלא" – יער בלשון ארמי.

אֵיל וְצָבִי וְיַחְמֹר וְאֵקוּ וְדִישָׁן וְתָאוּ וְנִזְמָר: אילא וטבאי ויחמורא ונעלא ורימא ותורבלא ודיצא:

וְכָל-בְּהֵמָה מִפְּרֹסַת פְּרֹסָה וְשִׁסְעַת וְשִׁסְעַת שְׁתֵּי פְרֹסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֲתָהּ תֹאכְלוּ: וכל בעירא דסדיקא פרסתה ומטלפן טלפין תרתין פרסתה מסקא פשרא בבעירא יתה תיכלון:

מפרסת – סדיקה, פתרגומו. פרסה – פלנט"א. ושסעת – חלוקה בשתי צפונים; שיש סדיקה ואינה חלוקה בצפונים, והיא טמאה. בבהמה – משמע: מה שנמצא בבהמה, אכל. מפאן אמרו, שהשליל נתר בשחיטת אמו.

אֵךְ אֶת-זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפְּרֹסָה הַשְּׂסוּעָה אֶת-הַגָּמֶל וְאֶת-הָאֲרֻנָּבֶת וְאֶת-הַשֶּׁפָּן כִּי-מַעֲלָה גֵרָה הִמָּה וּפְרֹסָהּ לֹא הִפְרִיסוּ טְמָאִים הֵם לָכֶם: ברם ית דין לא תיכלון ממסקי פשרא ומסדיקי פרסתא מטלפי טלפניא ית גמלא וית ארנבא וית טבנא ארי מסקי פשרא אנון ופרסתהון לא סדיקא מסאבין אנון לכוון:

השסועה – בריה היא, שיש לה שני גבין ושתי שדראות. אמרו רבותינו: למה נשנו? בבהמות מפני השסועה, ובעופות מפני "הראה", שלא נאמרו בתורת פהנים.

וְאֶת-הַחֲזִיר כִּי-מִפְרִיס פְּרֹסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טְמָא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ: וית חזירא ארי סדיק פרסתא הוא ולא פשר מסאב הוא לכוון מבשרהון לא תיכלון ובנבילתהון לא תקרבון:

ובנבילתם לא תגעו – רבותינו פשו: ברגל, שאדם חב לטהר את עצמו ברגל. יכול יהיו מזקרים בכל השנה? תלמוד לומר: "אמר אל הבהנים" וגומר. ומה טמאת המת חמורה, פהנים מזקרים ואין ישראל מזקרים, טמאת נבלה קלה לא כל שפן.

ס פְּרֻשַׁת הַדָּג הַטְּהוֹר

אֶת-זֶה תֹּאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּיָּם כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סֹנְפִיר וְקַשְׂקֵשׁ תֹּאכְלוּ: ית דין תיכלון מפל דבמיא כל דליה ציצין וקלפין וקלפין תיכלון:

וְכָל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סֹנְפִיר וְקַשְׂקֵשׁ לֹא תֹאכְלוּ טְמָא הוּא לָכֶם: וכל דלית ליה ציצין וקלפין לא תיכלון מסאב הוא לכוון:

פְּרֻשַׁת הָעוֹף הַטָּהוֹר

פְּלִי-צִפּוֹר טָהוֹר תֹּאכְלוּ: כָּל צִפּוֹר דְּכִי תִיכְלוּן:

כָּל צִפּוֹר טָהוֹר תֹּאכְלוּ – לְהַתִּיר מִשְׁלַחַת שְׁבַמְצֻרָע.

וְזֶה אֲשֶׁר לֹא-תֹאכְלוּ מֵהֶם הַגֵּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעֲזֻנְיָה: וְדִין דְּלֹא תִיכְלוּן מִנְהוֹן נִשְׂרָא וְעַר וְעֲזֻיָּא:

וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם – לְאַסֵּר אֶת הַשְּׁחוּטָה.

וְהִרְאָה וְאֶת-הָאֵלֶּה וְהַדִּיָּה לְמִינָהּ: וּבֵת פְּנֹפֵא וְטָרְפִיתָא וְדִיתָא לְזִנְיָה:

וְהִרְאָה וְאֶת הָאֵיָה וְגוֹמֵר – הִיא 'רָאָה', הִיא 'אֵיָה', הִיא 'דִּיָּה'; וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָה 'רָאָה'? שְׂרוּאָה בְּיוֹתֵר. וְלָמָּה הִזְהִירָהּ בְּכָל שְׁמוּתֶיהָ? שְׁלֹא לִמְן פְּתַחוּן פֶּה לְבַעַל דִּין לְחַלְקָה, שְׁלֹא יִהְיֶה הָאוֹסְרָה קוֹרָא אוֹתָהּ "רָאָה", וְהִבָּא לְהַתִּיר אוֹמֵר: זֶה "דִּיָּה" שְׁמָה אוֹ "אֵיָה" שְׁמָה, וְזוֹ לֹא אֶסֶר הַפְּתוּב. וּבַעֲוֹפוֹת פֶּרֶט לֶךְ הַטְּמָאִים, לְלַמֵּד שֶׁהַעוֹפוֹת הַטָּהוֹרִים מְרַבִּים עַל הַטְּמָאִים; לְפִיכָךְ פֶּרֶט אֶת הַמוּעָט. הַתְּנַשְׁמָת – קֶלֶב"א שׁוּרִי"ץ.

וְאֵת פְּלִי-עֶרְב לְמִינּוּ: וְיָת כָּל עוֹרְבָא לְזִנְיָה:

וְאֵת בֵּת הַיַּעֲנָה וְאֶת-הַתְּתֻמָּס וְאֶת-הַשְּׁחָף וְאֶת-הַגֵּץ לְמִינָהּ: וְיָת בֵּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפּוֹר שְׁחָפָא וְנִצָּא לְזִנְיָה:

אֶת-הַכּוֹס וְאֶת-הַיַּנְשׁוּף וְהַתְּנַשְׁמָת: וְקִדְיָא וְקַפּוּפָא וּבּוֹתָא:

וְהַקָּאָת וְאֶת-הַרְחֻמָּה וְאֶת-הַשְּׁלֶךְ: וְקָתָא וִירְקָרִיקָא וְשְׁלִינוּנָא:
שְׁלֶךְ – הַשּׁוֹלָה דְגִיָּים מִן הַיָּם.

וְהַתְּסִיָּדָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפָת וְהָעֵטְלָה: וְתוֹרִיתָא וְאֲבוּ לְזִנְיָה וְנִגְרָ טוֹרָא וְעֵטְלִיפָא:
דּוּכִיפָת – הוּא תְרַנְגוּל הַבֵּר, וּבְלַעַז הִירוּפ"א, וְכַרְבְּלָתוּ כְּפוּלָה.

וְכָל שְׂרָץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֹאכְלוּ: וְכָל רַחֲשָׂא דְעוֹפָא מְסָאב הוּא לְכוּן לֹא יִתְאֲכְלוּן:
שְׂרָץ הָעוֹף – הֵם הַנְּמוּכִים הַרוֹחֲשִׁים עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן זְבוּבִים וְצִרְעִים וְחַגְבִּים טְמָאִים, הֵם קְרוּיִים שְׂרָץ.

פְּלִי-עוֹף טָהוֹר תֹּאכְלוּ: כָּל עוֹף דְּכִי תִיכְלוּן:

כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכְלוּ – וְלֹא אֶת הַטְּמָא; בָּא לִמְן עֲשֵׂה עַל לֹא מַעֲשֵׂה. וְכֵן בְּהִמָּה, "אֵתָה תֹאכְלוּ" – וְלֹא בְּהִמָּה טְמָאָה, וְלֹא הִבָּא מִכָּל עֲשֵׂה – עֲשֵׂה; לְעַבֵּר עֲלֵיהֶם בַּעֲשֵׂה וְלֹא מַעֲשֵׂה:

לֹא תֹאכְלוּ כָּל-נְבִלָה לְגַר אֲשֶׁר-בְּשַׁעְרֶיהָ תִתְנַנֶּה וְאֹכְלָה אוֹ מִכֹּר לְנִכְרֵי פִי עִם קְדוּשָׁתָה לִי אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ: לֹא תִיכְלוּן כָּל נְבִילָא לְתוֹתֵב עַרְל דְּבִקְרָןָה תִתְנַנֶּה וְיִיכְלַנְהָ אוֹ תִזְבַּנְנָה לְבַר עַמְמִין אֲרִי עִם קְדִישׁ אֵת גְּדָם יִי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכְלוּן בְּשֹׁר בַּחֲלֵב:

לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ – גַּר תּוֹשֵׁב, שְׁקִבֵּל עָלָיו שְׁלֹא לְעַבֵּד עַבּוּדָה זָרָה, וְאוֹכֵל נְבִלוֹת. פִּי עִם קְדוּשָׁתָה לֵה' – קְדוּשָׁתָה אֵת עֲצֻמָּהּ בְּמִתֵּר לָךְ; דְּבָרִים הַמְתָּרִים וְאַחֲרֵים נוֹהֲגִים בָּהֶם אֶסוּר, אֵל תִּתִּירֵם בְּפִנְיָהֶם. לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי – שְׁלֹשׁ פְּעֻמִּים; פֶּרֶט לְחִיָּה, וְלַבְּהִמָּה טְמָאָה.

פְּרֻשַׁת מַעֲשֵׂר שְׁנִי

חֲמִישִׁי

עֲשׂוֹר תַעֲשׂוֹר אֶת כָּל-תְּבוּאֹת זְרַעְךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה: עֲשִׂיָּא תַעֲשִׂיָּר יָת כָּל עַלְלַת זְרַעְךָ דִּיפִיק חִקְלָא שְׁנָא שְׁנָא:

לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי וְגוֹמֵר עֲשׂוֹר תַעֲשׂוֹר – מַה עֲנִין זֶה אֲצֵל זֶה? אָמַר לָהֶם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: לֹא תִגְרַמוּ לִי לְבַשֵּׁל גְּדִיִּים שֶׁל תְּבוּאָה עַד שֶׁהוּן בְּמַעֲי אֲמוּתִיהוּן, שְׂאֵם אִין אֲתֵם מַעֲשִׂרִים מִעֲשָׂרוֹת כְּרָאוּי, כְּשֶׁהוּא סְמוּךְ לְהַתְּבַשֵּׁל – אֲנִי מוֹצִיא רוּחַ קְדִים וְהִיא מִשְׁדַּפְתָּן, שְׁנָאֲמַר: "וּשְׂדֵפָה לְפָנַי קָמָה"; וְכֵן לְעִנְיָן בְּכוֹרִים. שְׁנָה שְׁנָה – מִכָּאן שְׂאִין מַעֲשָׂרִין מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיָּשׁוּן.

וְאֹכְלֹתָ לְפָנָי יִי אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַרְךָ לְשִׁכְּוֹן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דְגָנְךָ תִירְשֶׁנָּה וְיִצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקִרְךָ וְצִאֲנָךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת- וְתִיכּוֹל גְּדָם יִי אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּיתְרַעֲי לְאֲשֶׁרָא שְׁכִינְתִּיהָ תִמְן מַעֲשֵׂר עַבּוּרְךָ חֲמִיָּךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תוֹרְךָ וְעַנְךָ בְּדִיל דְּתִילַף לְמַדְחַל גְּדָם יִי אֱלֹהֶיךָ כָּל יוֹמִיָּא:

וְאֹכְלֹתָ לְפָנָי יִי אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַרְךָ לְשִׁכְּוֹן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דְגָנְךָ תִירְשֶׁנָּה וְיִצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקִרְךָ וְצִאֲנָךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת-

יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים:

ואכלת וגומר – זה מעשך שני; שִׁבְבֵר לַמְדִּנּוּ לַתּוֹן מֵעֶשֶׂר רֵאשׁוֹן לַלַּיִם, שְׁנֹאמֵר: "כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וגומר, וְנָתַן לָהֶם רִשׁוֹת לְאָכְלוּ בְּכָל מְקוֹם, שְׁנֹאמֵר: "וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם"; עַל כָּרְחֵךְ, זֶה – מֵעֶשֶׂר אַחֵר הוּא.

וְכִי־יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדָּרָךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־ יִרְתַּק מִמֶּךָ הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יִבְרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
כִּי יִבְרַכְךָ – שֶׁתִּהְיֶה הַתְּבוּאָה מְרֻבָּה לְשֵׁאת.

וְנִתְּתָה בַּכֶּסֶף וּצְרַתְּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֵל־ הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּאֱנֶה נִפְשֶׁךָ בַּבֶּקֶר וּבַצֹּאן וּבַיִּין וּבַשֶּׂכֶר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמַּתְתָּ אֹתָהּ וּבִיתְךָ:

וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל דְּתִתְרַעֲי נִפְשֶׁךָ בְּתוֹרֵי וּבַעֲנֹא וּבַחֲמֵר חֲדַת וְעִתִּיק וּבְכָל דְּתִשְׁאַלְנָךְ נִפְשֶׁךָ וְתִיכּוֹל תִּמְן קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְתַחֲדֵי אֶת וְאֲנֹשׁ בֵּיתְךָ:
בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאֱנֶה נִפְשֶׁךָ – כָּלֵל. בַּבֶּקֶר וּבַצֹּאן וּבַיִּין וּבַשֶּׂכֶר – פָּרֵט. וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ – חֲזֵר וְכָלֵל. מֵה הַפָּרֵט מִפָּרֵשׁ – וְלֵד וְלִדּוֹת הָאֲרִיץ וְרֵאשׁוֹי לְמֵאֲכַל אָדָם וְכוּלִיָּהּ.

וְהִלְנִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ כִּי אֵין לּוֹ חֶלֶק וְנִתְּלָה עִמָּךְ:
וְהִלּוּי וגומר לא תעזבונו – מִלְתָּן לּוֹ מֵעֶשֶׂר רֵאשׁוֹן. כִּי אֵין לּוֹ חֶלֶק וְנִתְּלָה עִמָּךְ – יִצְאוּ לְקַט שְׂכָחָה וּפִאָה וְהַפָּקֵר, שְׂאָף הוּא יֵשׁ לּוֹ חֶלֶק עִמָּךְ בְּהוֹ כְּמוֹךָ, וְאֵינָן חֲבִיבֵי בַּמֵּעֶשֶׂר.

וְלִינוּאָה דְּבַקְרוּךְ לֹא תִרְתַּקְנֶיהָ אֲרִי לִית לִיה חוּלְק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ:
וְיִתִּי לִינוּאָה אֲרִי לִית לִיה חוּלְק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ וְגִיּוֹרָא וְיִתְמָא וְאַרְמְלָתָא דְּבַקְרוּךְ וְיִיכְלוּן וְיִשְׁבְּעוּן בְּדִיל דִּיבְרַכְנָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ דְּתַעֲבִיד:

מקצה | שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מֵעֶשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׂנָה הַהִוא וְהַנְּחַת בַּשְּׁעָרֶיךָ:
מקצה שְׁלֹשׁ שָׁנִים – בָּא וְלָמַד, שְׂאָם הַשָּׂהָה מֵעֶשְׂרוֹתָיו שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וְשָׁנָה לְשִׁמְטָה, שְׂיִבְעָרָם מִן הַבַּיִת בַּשְּׁלִישִׁית.

פְּרִשְׁת מֵעֶשֶׂר עֲנִי

וּבָא הַלּוּי כִּי אֵין־לוֹ חֶלֶק וְנִתְּלָה עִמָּךְ וְהִגֵּר וְהִתְּוֹם וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וּשְׂבָעוּ לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:
וּבָא הַלּוּי – וְיִטַּל מֵעֶשֶׂר רֵאשׁוֹן. וְהִגֵּר וְהִתְּוֹם – וְיִטְלוּ מֵעֶשֶׂר שָׁנִי, שֶׁהוּא שֶׁל עֲנִי שֶׁל שָׁנָה זוֹ; וְלֹא תֵאֱכְלוּ אֹתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּדָרָךְ שְׁנֹקֶקֶת לְאָכַל מֵעֶשֶׂר שָׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאָכְלוּ וּשְׂבָעוּ – תָּן לָהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה. מִכָּאן אָמְרוּ: "אֵין פּוֹחַתִּין לְעֲנֵי בְּגָרוֹן" וְכוּלִיָּהּ. וְאֹתָהּ מוֹלִיד לִירוּשָׁלַיִם מֵעֶשֶׂר שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וְשָׁנָה שְׁהִישִׁית, וּמִתְּנֻדָּה: "בְּעִרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", כְּמוֹ שְׁמִפְרֵשׁ ב'כִּי תִכְלֶה לְעֶשֶׂר'.

מסוף | שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מֵעֶשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׂנָה הַהִוא וְהַנְּחַת בַּשְּׁעָרֶיךָ:
מסוף שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲבִיד שְׁמִטָּתָא:
מקץ שְׁבַע שָׁנִים – יְכוּל שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה? תַּלְמוּד לּוֹמֵר: "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע"; וְאָם אֹתָהּ אוֹמֵר: שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה לְהַלְנוּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאֵךְ הֵיאֵךְ קִרְבָּה? הֵיאֵךְ לְמַדְתָּ, שְׂבַע שָׁנִים לְמַנְוֵן הַשְּׂמִטוֹת.

פְּרִשְׁת שְׁמִטַּת כֶּסָּפִים

וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּט כָּל־בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְהוֹ לֹא־יִגָּשׁ אֶת־רַעְהוֹ וְאֶת־ אֲחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לִיָּי:
וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּט אֶת יָדוֹ שֶׁל כָּל בַּעַל מִשָּׂה;.
מקץ שְׁבַע שָׁנִים – יְכוּל שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה? תַּלְמוּד לּוֹמֵר: "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע"; וְאָם אֹתָהּ אוֹמֵר: שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה לְהַלְנוּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאֵךְ הֵיאֵךְ קִרְבָּה? הֵיאֵךְ לְמַדְתָּ, שְׂבַע שָׁנִים לְמַנְוֵן הַשְּׂמִטוֹת.

מקץ שְׁבַע שָׁנִים – יְכוּל שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה? תַּלְמוּד לּוֹמֵר: "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע"; וְאָם אֹתָהּ אוֹמֵר: שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה לְהַלְנוּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאֵךְ הֵיאֵךְ קִרְבָּה? הֵיאֵךְ לְמַדְתָּ, שְׂבַע שָׁנִים לְמַנְוֵן הַשְּׂמִטוֹת.

מקץ שְׁבַע שָׁנִים – יְכוּל שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה? תַּלְמוּד לּוֹמֵר: "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע"; וְאָם אֹתָהּ אוֹמֵר: שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה לְהַלְנוּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאֵךְ הֵיאֵךְ קִרְבָּה? הֵיאֵךְ לְמַדְתָּ, שְׂבַע שָׁנִים לְמַנְוֵן הַשְּׂמִטוֹת.

מקץ שְׁבַע שָׁנִים – יְכוּל שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה? תַּלְמוּד לּוֹמֵר: "קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע"; וְאָם אֹתָהּ אוֹמֵר: שְׂבַע שָׁנִים לְכָל מְלָנָה וּמְלָנָה לְהַלְנוּת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאֵךְ הֵיאֵךְ קִרְבָּה? הֵיאֵךְ לְמַדְתָּ, שְׂבַע שָׁנִים לְמַנְוֵן הַשְּׂמִטוֹת.

אִפְסֵי כִּי לֹא יִהְיֶה-בְּךָ אֲבִיּוֹן כִּי-בָרַךְ יְבָרְכֶךָ יְיָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נִתְּנָה לְרִשְׁתָּהּ: לחוד ארי לא יהי בך מספינא ארי ברכא יברכנך יי בארעא די אלהיך יהיב לך אחסנא למירתה:

אִפְסֵי כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן – וְלֹהֲלוֹ הוּא אֹמֵר: "כִּי לֹא יִתְדַל אֲבִיּוֹן" ? אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום, אביונים באחרים ולא בכם; וכשאריו אתם עושים רצונו של מקום, אביונים בכם. אביון – דל מעני; ולשון אביון, שהוא מאב לכל דבר.

רק אם-שמוע תשמע בקול יי אלוקיך לשמר לעשות את-כל-המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום: לחוד אם קבלא תקביל למימרא די אלהיך למטר למעבד ית כל תפקידתא הדא דאנא מפקיד לך יומא דיון:

רק אם שמוע תשמע – אז לא יהיה בך אביון. שמוע תשמע – שמע קמנא, משמיעין אותו הרבה.

כִּי-יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּרַכְךָ בְּאֶשֶׁר דְּבַר-לְךָ וְהִעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִעֲבֹט וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשָׁלוּ: ארי יי אלהיך ברכך כמא דמליל לך ותזיף לעממין סגיאיין ואת לא תזיף ותשלוט בעממין סגיאיין ובה לא ישלטון:

כֹּאשֶׁר דָּבַר לְךָ – וְהִיכֵן דָּבַר? "בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר". וְהִעֲבַטְתָּ – כָּל לְשׁוֹן הַלְוָאָה, כְּשֶׁנוֹפֵל עַל הַמְלוּחָה – נוֹפֵל בְּלִשׁוֹן מִפְּעִיל, כְּגוֹן: "וְהַלְוִיָּהּ", "וְהִעֲבַטְתָּ"; וְאִם הָיָה אֹמֵר 'וְעֲבַטְתָּ' – הָיָה נוֹפֵל עַל הַלְוָה, כְּמוֹ 'וְלוֹיָת'. וְהִעֲבַטְתָּ גוֹיִם – יְכוּל שְׂתַהֲא לְנָה וּמַלְנָה לְנָה? תַּלְמוּד לֹמַר: וְאַתָּה לֹא תִעֲבֹט. וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים – יְכוּל גוֹיִם אַחֲרַיִם מוֹשְׁלִים עָלֶיךָ? תַּלְמוּד לֹמַר: וּבְךָ לֹא יִמְשָׁלוּ.

פרשת הצדקה

ס

כִּי-יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן מֵאֲחַד אַחֶיךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֹאמַץ אֶת-לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת-יְיָדְךָ מֵאֲחֵיךָ הָאֲבִיּוֹן: ארי יהי בך מספינא חד מאחך בחדא מקרנך בארעך די אלהיך יהיב לך לא תתקיף ית לבך ולא תקפוץ ית ידך מאחור מספינא:

כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן – הַתּוֹאֵב תֹּאֵב קוֹדֵם. מֵאֲחַד אַחֶיךָ – אַחֶיךָ מֵאֲבִיךָ קוֹדֵם לְאֲחֶיךָ מֵאִמְךָ. שְׁעָרֶיךָ – עֲנִי עִירָךָ קוֹדֵם לְעֲנֵי עִיר אַחֲרָת. לֹא תֹאמַץ – יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמֵּצֵטֵעַר אִם יָתֵן אִם לֹא יָתֵן, לְכַף נְאֻמְךָ: לֹא תֹאמַץ. יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְקוֹפְצָה, לְכַף נְאֻמְךָ: וְלֹא תִקְפֹּץ. מֵאֲחֵיךָ הָאֲבִיּוֹן – אִם לֹא תִתֵּן לוֹ, סוֹפֵף לְהִיּוֹת אֲחִיו שֶׁל אֲבִיּוֹן.

כִּי-פָתַח תִּפְתַּח אֶת-יְדֶךָ לֹו וְהִעֲבַט תִּעֲבִיטְנוּ דִּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ: ארי מפתח תפתח ית ידך ליה ואונפא תונפניה כמסת חוסרניה דחסיר ליה:

פָּתַח תִּפְתַּח – אִפְלוּ כְּמָה פְּעֻמִּים. כִּי פָתַח תִּפְתַּח – הָרִי כִּי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֵלָא". וְהִעֲבַט תִּעֲבִיטְנוּ – אִם לֹא רָצָה בְּמַתְנֶה, תֵּן לוֹ בְּהַלְוָאָה. דִּי מַחְסְרוֹ – וְאִי אַתָּה מִצְוָה לְהַעֲשִׂירוֹ. אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ – אִפְלוּ סוּס לְרַכַּב עָלָיו וְעַבְד לְרוּץ לִפְנָיו. לוֹ – זֶה אִשָּׁה; וְכֵן הוּא אֹמֵר: "אֲעֲשֶׂה לוֹ עֵזר כְּגִדּוֹ".

הַשְׁמֵר לְךָ פְּוִי-יְהִינָה דְבַר עִם-לְבָבְךָ בְּלִיעַל לְאִמֵר קִרְבָּה שְׁנַת-הַשָּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרַעַה עֵינְךָ בְּאֲחֵיךָ הָאֲבִיּוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֲלֵ-יְיָ וְהָיָה בְּךָ חֲטָא: אסתמר לך דלמא יהי פתגם עם לבך ברשע למימר קריבת שתא דשביעיתא שתא דשמטתא ותבאש עינך באחור מספינא ולא תתין ליה ויקרי עליך קדם יי ויהי בך חובא:

וְקָרָא עָלֶיךָ – יְכוּל מִצְוָה? תַּלְמוּד לֹמַר: "וְלֹא יִקְרָא". וְהָיָה בְּךָ חֲטָא – מִפְּל מְקוֹם, אִפְלוּ לֹא יִקְרָא. אִם כֵּן, לְמָה נְאֻמְךָ: וְקָרָא עָלֶיךָ? מִמַּהר אָנִי לְפָרַע עַל יְדֵי הַקּוֹרָא יוֹתֵר מִמִּי שְׂאִינּוּ קוֹרָא.

נָתַתָּן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא-יִרַע לְבָבְךָ בְּתַתְּךָ לוֹ כִּי בִגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יְדֶךָ: מתן תתין ליה ולא יבאש לבך במתנך ליה ארי בדיל פתגמא הדיון יברכנך יי אלהיך בכל עובדך ובכל אושטות ידך:

נָתַתָּן תִּתֵּן לוֹ – אִפְלוּ מֵאֵה פְּעֻמִּים. לוֹ – בֵּינּוּ לְבִינְךָ. כִּי בִגְלַל הַדָּבָר – אִפְלוּ אֲמַרְתָּ לָתֵן, אַתָּה נוֹטֵל שְׂכָר הָאֲמִירָה עִם שְׂכָר הַמַּעֲשֶׂה.

כִּי לֹא-יִתְדַל אֲבִיּוֹן מִקְרַב הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי אֲנָכִי מִצְוָה לְאִמֵר פָּתַח תִּפְתַּח אֶת-יְדֶךָ לְאֲחֵיךָ לְעֲנִיךָ: ארי לא יפסוק מספינא מגו ארעא על כן אנא מפקיד לך למימר מפתח תפתח ית ידך לאחור לענך ולמספינך

וּלְאַבְיֵיךָ בְּאַרְצֶךָ:

בְּאַרְעֶךָ:

על פן – מפני כן. לאמר – עצמה לטובתך אני משיאך. לאחריך – לענףך – לאיזה אח? לעני. לענףך – ביו"ד אחד, לשון עני אחד הוא; אבל "ענייך" בשני יודי"ן, שני עניים.

ס

פְּרִשְׁת הַהֶעֱנָקָה לְעֶבֶד

פִּי־יִמְכַר לָךְ אֶתִּיךָ הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה וְעֶבְדְּךָ
שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי
מֵעִמָּךְ:
אֲרִי יִזְדַּבֵּן לָךְ אַחֲוֶיךָ בֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹ בַת יִשְׂרָאֵל וַיִּפְלַחְנָךְ
שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תִּשְׁלַחְנָהּ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ:
מֵעִמָּךְ:

פי ימכר לך – על ידי אחרים; במכרוהו בית דין בגנותו הכתוב מדבר. והרי כבר נאמר: "פי תקנה עבד עברי", ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר? אלא מפני שני דברים שנותחדשו כאן: אחד, שכתוב או העבריה, אף היא תצא בשש. ולא שמכרוה בית דין, שאין האשה נמכרת בגנותה, שנאמר: "בגנותו" ולא 'בגנותה'; אלא בקטנה שמכרה אביה. ולמד כאן, שאם יצאו שש שנים קדם שמתביא סימניו, תצא. ועוד חדש כאן, העניק מעניק.

וְכִי־תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם:
וְאֲרִי תִפְטָרְנִיהָ בֶּרֶךְ חֲוָרִין מֵעִמָּךְ לֹא תִפְטָרְנִיהָ רִיקָן:

הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לֹא מִצְאָנְךָ וּמִגְרָנְךָ וּמִיִּקְבֶּה אֲשֶׁר
בִּרְכֶּךָ יִי אֱלֹהֶיךָ תִתֶּן־לוֹ:
אֶפְרָשָׁא תִפְרִישׁ לִיה מֵעֵנְךָ וּמֵאֲדָרְךָ וּמִמַּעְצָרְתְּךָ דְּבִרְכֶּךָ יִי
אֱלֹהֶיךָ תִתֵּן לִיה:

העניק מעניק – לשון 'עדי', בגבה ובמראית העין, דבר שניתה נפר שהטיבות לו. ויש מפרשים לשון הטענה על צנארו. מצאנך מגרנך ומיקבך – יכול אין לי אלא אלו בלבד? תלמוד לומר: אשר ברכך, מפל מה שברכך בוראך. ולמה נאמרו אלו? מה אלו מיחדים, שהם בכלל ברכה, אף כל שהוא בכלל ברכה, יצאו פירות. ולמדו רבותינו במסכת קדושין בגזרה שנה, כמה גותן לו מפל מין ומין.

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְיָ
אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
הַיּוֹם:
וְתִזְכֹּר אֲרִי עֶבְדָּא הַיּוֹמָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּפְרַקְךָ יִי אֱלֹהֶיךָ
עַל כּוֹן אֲנָא מִפְקִיד לָךְ יַת פִּתְגָמָא הַדִּין יוֹמָא דִּין:

וזכרת פי עבד היית – והענקתי ושניתי לך מבזת מצרים ובזת הכים; אף אתה הענק וישנה לו.

וְהָיָה כִּי־יֵאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצָא מֵעִמָּךְ כִּי אֶהְבֶּדְךָ
וְאֶת־בֵּיתְךָ כִּי־טוֹב לֹא עִמָּךְ:
וַיְהִי אֲרִי יֵימַר לָךְ לֹא אֶפּוֹק מֵעִמָּךְ אֲרִי רִיחְמָךְ וּלְאַנְשֵׁי
בֵּיתְךָ אֲרִי טוֹב לִיה עִמָּךְ:

וְלִקְחָתָּ אֶת־הַמְרָצֵעַ וְנִתְתָּהּ בְּאָזְנוֹ וּבְדָלַת וְהָיָה
לָךְ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לְאַמְתְּךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן:
וְתִסַּב יַת מְרָצֵעָא וְתִתֵּן בְּאִוְדָנִיהָ וּבְדִשָׁא וַיְהִי לָךְ עֶבֶד פְּלַח
לְעֹלָם וְאַף לְאַמְתְּךָ תַּעֲבִיד כֵּן:

עבד עולם – יכול כמשמעו? תלמוד לומר: "ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשביו", הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל. ואף לאמתה תעשה כן – הענק לה. יכול אף לרציעה השנה הכתוב אותה? תלמוד לומר: "ונאם אמר יאמר העבד"; עבד נרצע ואין אמה נרצעת.

לֹא־יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּשִׁלְחָךָ אֶתוֹ חֲפָשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי
מִשְׁנֵה שָׂכָר שָׂכִיר עֶבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִרְכֶּךָ יִי
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:
לֹא יקשי בעינך במפטריך תיה בר חורין מעמך ארי על
חד תרין פאגרא אגירא פלחך שית שנין ויברכנך יי אלהיך
בכל דתעביד:

פי משנה שכר שכיר – מפאן אמרו: עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה, ונהו כפלים שבפבודת שכירי יום. ומהו עבודתו בלילה? רבו מוסר לו שפחה כנענית, והולדות לאדון.

שְׁבִיעִי

פְּרִשְׁת הַבְּכוֹר

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלַד בְּבִקְרָךְ וּבְצִאָנְךָ הַזָּכָר
תִּקְדָּשׁ לַיְי אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבַד בְּבִכּוֹר שׁוֹרְךָ וְלֹא
תִּגְזוּ בְּכוֹר צִאָנְךָ:
כָּל בּוֹכְרָא דִּיתְלִיד בְּתוֹרְךָ וּבְעֵנְךָ דְּכָרִין תִּקְדָּשׁ קָדָם יִי
אֱלֹהֶיךָ לֹא תַפְלַח בְּבוֹכְרָא דְּתוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ בּוֹכְרָא דְּעֵנְךָ:

כל הבכור וגומר תקדיש – ובמקום אחר הוא אומר: "לא תקדיש איש אותו". הא כיצד? אינו מקדישו לקרבן אחר; וכאן למד שמצנה לומר: הרי אתה קדוש לבכורה. דבר אחר: אי אפשר לומר תקדיש, שכבר נאמר "לא תקדיש", ואי אפשר לומר "לא תקדיש", שהרי כבר נאמר תקדיש; הא כיצד? מקדישו אתה הקדש עלוי, ונותן להקדש כפי טובת הנאה שבו. לא מעבד בבכר שורך ולא תגזו וגומר – אף

החלופה למדו רבותינו שאסור, אלא שדבר הכתוב בהנה.

לפני יי אלוהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר יי אתה וביתך: ואנש ביתך: קדם יי אלהך תיכלניה שנה בשנה באתרא דיתרעי יי את

לפני ה' אלוהיך תאכלנו – לכהן הוא אומר; שכבר מצינו שהוא ממתנות פהנה, אחד תם ואחד בעל מום, שנאמר: "ובשרם יהיה לך" וגומר. שנה בשנה – מכאן שאין משהין אותו יותר על שנתו. יכול יהא פסול משעברה שנתו? כבר הקש למעשר, שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלוהיך מעשר דגנה תירשה ויצרקה ובכרת בקרך וצאנה"; מה מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה, אף בכור אינו נפסל, אלא שמצנה תוך שנתו. שנה בשנה – אם שתטו בסוף שנתו, אוכלים אותו היום ויום אחד משנה אחרת; למד שנאכל לשני ימים ולילה אחד.

וקיינהו בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו ליי אלוהיך: וארי יהי ביה מומא חגיר או עור כל מום ביש לא תכסניה קדם יי אלהך:

מום – פלל. פסח או עור – פרט. כל מום רע – חזר וכלל. מה הפרט מפרש, מום הגלוי ואינו חוזר, אף כל מום שבגלוי ואינו חוזר.

בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל: בקרנך תיכלניה מסאבא ודכיא פחדא כבשר טביא ואילא:

רק אתדמו לא תאכל עלהארץ תשפכו פמיה: לחוד ית דמיה לא תיכול על ארעא תישדניה כמיה:

רק את דמו לא תאכל – שלא תאמר: הואיל וכלו הטר הבא מקלל אסור הוא, שהרי קדוש, ונשחט בחוץ בלא פדיון ונאכל – יכול יהא אף הדם מותר? תלמוד לומר: רק את דמו לא תאכל.

פרשת הפסח

פ

שמור את חדש האביב ועשית פסח ליי אלוהיך פי בחדש האביב הוציאת יי אלוהיך ממצרים לילה: טר ית ירחא דאביבא ותעביד פסחא קדם יי אלהך ארי בירחא דאביבא אפקד יי אלהך ממצרים ועבד לך גסין בליליא:

שמור את חדש האביב – מקדם הוא, שמר שיהא ראוי לאביב, להקריב בו את מנחת העמר; ואם לאו, עבר את השנה. ממצרים לילה – והלא ביום יצאו, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגומר? אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות לצאת, שנאמר: "ויקרא למשה ולאהרן לילה" וגומר.

ונבחת פסח ליי אלוהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר יי לשפן שמו שם: ותכוס פסחא קדם יי אלהך מן בני ענא ונכסת קודשניא מן תורי באתרא דיתרעי יי לאשראה שכינתיה תמן:

ונבחת פסח לה' אלוהיך צאן – שנאמר: "מן הכבשים ומן העזים תקחו" ובקר – תזבח לחגיגה; שאם נמנו על הפסח חבורה מרבה, מביאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השבע. ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק זה.

לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני פי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: לא תיכול עלוהי חמיע שבועא יומין תיכול עלוהי פטירא לחים עניי ארי בבהילו נפקתא מארעא דמצרים בדיל דתזכר ית יום מפקדא מארעא דמצרים כל יומי חייך:

לחם עני – לחם שמזכיר את העני שנתענו במצרים. פי בחפזון יצאת – ולא הספיק בצק להחמיץ; וזה יהיה לך לזכרון. וחפזון – לא שלף היה אלא של מצרים, שכן הוא אומר: "ותחזק מצרים על העם" וגומר. למען תזכר – על ידי אכילת הפסח והמצה, את יום צאתך.

ולא יראה לך שאר בכלגבלה שבעת ימים ולא יליו מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר: ולא יתחזי לך חמיר בכל תחומך שבועא יומין ולא יבית מן בשרא דתכוס ברמשא ביומא קדמא לצפרא:

ולא יליו מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר – אזהרה לזמירת פסח דורות, לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים. ויום ראשון האמור כאן הוא ארבעה עשר בניסן, כמה דאת אמר: "אף ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". ולפי שנסתלק הפסח מענינו של פסח והתחיל לדבר בחקות שבעת ימים, כגון: "שבעת ימים תאכל עליו מצות, ולא יראה לך שאר בכלגבלה", הצרף לפרש באיזו זביחה הוא מזוהר; שאם כתב: "ולא יליו מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר", הייתי אומר: שלמים הנשחטים כל שבועה – פלן בכל תותירו, ואינו נאכלין אלא ליום ולילה; לכך כתב: בערב ביום הראשון. דבר אחר: בחגיגת ארבעה עשר הפסח מדבר; ולמד עליה שנאכלת לשני ימים,

ו'הראשון' האמור כאן – ביום טוב הראשון הפתוח מדבר. וכן משמעות המקרא: בשר חגיגה אשר תזבח בערב לא יליו ביום טוב הראשון עד בקר של שני, אבל נאכלת היא בארבעה עשר ובחמשה עשר. וכך היא שנויה במסכת פסחים.

לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר –
יי אלוהיך נתן לך:
לית לך רשו למכס ית פסחא בחדא מן קרנך דיי אלהך
יהיב לך:

פי אם אל-המקום אשר יבחר יי אלוהיך
לשכן שמו ושם תזבח את הפסח בערב כבוא
השמש מועד צאתה ממצרים:
אלוקין באתרא דיתרעי יי אלהך לאשראה שכינתיה תמן
תכוס ית פסחא ברמשא פמיעל שמשא זמן מפקד
ממצרים:

בערב כבוא השמש מועד צאתה ממצרים – הרי שלשה זמנים חלוקים: בערב, משש שעות ולמעלה, זבחהו; וכבוא השמש תאכלהו; ומועד צאתה אתה שורפהו, פלומר: נעשה נותר, ונצא לבית השורפה.

ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יי אלוהיך
בו ופנית בבקר והלכת לאהליך:
ותבשיל ותיכול באתרא דיתרעי יי אלהך ביה ותתפני
בצפרא ותהך לקרנך:

ובשלת – זהו צלי אש, שאף הוא קרוי בשול. ופנית בבקר – לבקרו של שני; מלמד שטעון לינה לילה של מוצאי יום טוב.

לששת ימים תאכל מצות ובניום השביעי עצרת
ליי אלוהיך לא תעשה מלאכה:
שתא יומין תיכול פטירא וביומא שביעאה פניש קדם יי
אלהך לא תעביד עבידא:

לששת ימים תאכל מצות – ובמקום אחר הוא אומר: "שבעת ימים" ? שבעה מן הישן, וששה מן החדש. דבר אחר: למד על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה, ומכאן אתה למד לששת ימים. שהרי שביעי בכלל הנה, ונצא מן הכלל ללמד, שאין אכילת מצה בו חובה אלא רשות; ולא ללמד על עצמו נצא, אלא ללמד על הכלל פלו נצא: מה שביעי רשות, אף כלם רשות, חוץ מלילה הראשון שהכתוב קבעו חובה, שנאמר: "בערב תאכלו מצות". עצרת לה' אלוהיך – עצר עצמה מן המלאכה. דבר אחר: כגופיא של מאכל ומשמה, לשון "נעצרה נא אותך".

פרשת חג השבועות

ס

שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה
תחל לספר שבעה שבועות:
שבעא שבועין תמני לך משיריות מגלא בחצד עמרא
דארמותא תשרי לממני שבעא שבועין:

מהחל חרמש בקמה – משוקצר העמר, שהוא ראשית הקציר.

ועשית חג שבועות ליי אלוהיך מסת גזבת ידך
אשר נתן כאשר יברכה יי אלוהיך:
ותעביד חגא דשבועיא קדם יי אלהך מסת גזבת ידך
דתמין כמא דיברכנך יי אלהך:

מסת גזבת ידך – די גזבת ידך, הכל לפי הברכה, הבא שלמי שמחה וקדש קרואים לאכל.

ושמת לפניו יי אלוהיך אתה ובנה ובתך
ועבדך ואמתך וסלוי אשר בשעריך והגר
והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר
יבחר יי אלוהיך לשכון שמו שם:
ותחדי קדם יי אלהך את וברך וברךך ועבדך ואמתך
וליואה דקרנך וגיורא ונתמא וארמלתא דבינך באתרא
דיתרעי יי אלהך לאשראה שכינתיה תמן:

וסלוי והגר והיתום והאלמנה – ארבעה שלי כנגד ארבעה שלה, "בנה ובתך ועבדך ואמתך": אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך:

וזכרת פי עבד היית וגומר – על מנת כן פדיתיה, שתשמר ומעשה את החקים האלה.
וזכרת פי עבד היית וגומר – על מנת כן פדיתיה, שתשמר ומעשה את החקים האלה.

פרשת חג הסוכות

פ

חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך
מגרגר ומיקבך:
חגא דמטליא תעביד לך שבעא יומין במכושך מאדרך
וממעצרתך:

באספך – בזמן האסוף, שאתה מכניס לבית פרות הקיץ. דבר אחר: באספך מגרגר ומיקבך, למד שמסככין את הסוכה בפסלת גרן ויקב.

וּשְׁמַחְתָּ בְּחֶגְךָ אֶתְּהָ וּבְנֶגְךָ וּבְתֵבֶךָ וְעַבְדְּךָ וְאֹמְתֶךָ
וְהַלְוֵי וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

וּתְחַדִּי בְּחֶגְךָ אֶתְּ וּבְרֵךְ וּבְרַתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאֹמְתֶךָ וְלִינוּאָה
וּגְיוּרָא וְנִתְמָא וְאַרְמְלָתָא דְבְקָרוּךְ:

שִׁבְעַת יָמִים תַּחֲגַל לִי אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
יִבְתָּר יְיָ כִּי יִבְרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאֹתֶיךָ
וּבְכֹל מַעֲשֵׂיךָ יְדִיךָ וְהִייתָ אִתָּךְ שְׂמֵחַ:

שִׁבְעָא יוֹמִין תִּיחֹג קַדָּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּיתְרַעֵי יְיָ אֲרִי
יִבְרַכְנֶךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל עֲלֻלְתֶךָ וּבְכֹל עוֹבְדֵי יְדֶךָ וְתִהְיֶי בְרַם
חַדִּי:

וְהִייתָ אִתָּךְ שְׂמֵחַ – לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אִין זֶה לְשׁוֹן צְוּי, אֵלֶּא לְשׁוֹן הַבְּטָחָה. וְלִפִּי תַלְמוּדוֹ, לְמַדוּ מִכָּאן לְרַבּוֹת לַיְלִי יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן לְשִׁמְחָה.

שְׁלוֹשׁ פְּעֻמִּים | בְּשִׁנָּה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרָךְ אֶת־
פָּנָי | יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְתָּר בְּחֶג הַמַּצּוֹת
וּבְחֶג הַשִּׁבְעוֹת וּבְחֶג הַסֻּפּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פָּנָי
יְיָ רִיקָם:

תֵּלַת זְמַנִּין בְּשִׁתָּא יִתְחַזֵּן כָּל דְּכוּרָךְ קַדָּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא
דִּיתְרַעֵי בְּחֶגָא דְּפִטְרִיָּא וּבְחֶגָא דְּשַׁבּוּעֵיָא וּבְחֶגָא דְּמִטְלֵיָא
וְלֹא יִתְחַזֵּן קַדָּם יְיָ רִיקָנִין:

וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פָּנָי ה' רִיקָם – אֵלֶּא הֵבֵא עוֹלוֹת רֵאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה.

אִישׁ כְּמַתְנַת יְדוֹ כְּבַרְכַּת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר גָּתַן־
לָךְ:

גְּבַר כְּמַתְנַת יְדִיָּה כְּבַרְכַּתָּא דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּיהַב לָךְ:

אִישׁ כְּמַתְנַת יְדוֹ – מִי שֵׁיֵשׁ לוֹ אוֹכְלִין תְּרַבָּה וּנְכֻסִים מְרַבִּים, יְבִיא עוֹלוֹת מְרַבּוֹת וְשַׁלְמִים מְרַבִּים.

יא וַעֲמַלְתֶּיהָ אִם אֲחֻזָּהּ וּרְאֵתָהּ רְאֵתָהּ כִּי מֵת בְּגַה
וּתְקַם וּתְאָבֵד אֶת כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה: וַתִּקַּח יְהוֹשֻׁבֶעַ
בֶּת־הַמֶּלֶךְ־יִזְרָם אֲחֻזָּהּ וְאֲחֻזָּהּ אֶת־יֹאָשׁ בֶּן־אֲחֻזָּהּ
וַתִּגְדַּב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ הַמְּמוֹתָיִם הַמְּמוֹמְתִים
אֹתוֹ וְאֶת־מִינְקָתוֹ בַּחֲזֵר הַמַּטּוֹת וַיִּסְתְּרוּ אֹתוֹ מִפְּנֵי
עַמְלֵיהוּ וְלֹא הוֹמַת: וַיְהִי אִתָּהּ בַּיִת יְהוָה מִתְחַבֵּא
שָׁשׁ שָׁנִים וַעֲמַלְתֶּיהָ מְלָכָה עַל־הָאָרֶץ: וּבְשָׁנָה
הַשְּׁבִיעִית שָׁלַח יְהוֹיָדָע וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוִיֹת
הַמַּאֲוִיֹת לַפָּרִי וְלַרְצִים וַיָּבֵא אֹתָם אֵלָיו בַּיִת יְהוָה
וַיִּכְרַת לָהֶם בָּרִית וַיִּשְׁבַּע אֹתָם בְּבַיִת יְהוָה וַיֵּרָא אֹתָם
אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ: וַיִּצְנַם לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן
הַשְּׁלִישִׁית מִכֶּם בְּאֵי הַשַּׁבָּת וְשָׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת בַּיִת
הַמֶּלֶךְ: וְהַשְּׁלִישִׁית בְּשַׁעַר סוּר וְהַשְּׁלִישִׁית בְּשַׁעַר
אֲחֵר הַרְצִים וְשָׁמְרָתָם אֶת־מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מִסָּח:
וּשְׁתֵּי הַיָּדוֹת בְּכֶם כֹּל יֵצְאֵי הַשַּׁבָּת וְשָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמֶרֶת בַּיִת־יְהוָה אֶל־הַמֶּלֶךְ: וְהַקְּפָתָם עַל־הַמֶּלֶךְ
סָבִיב אִישׁ וּכְלָיו בְּיָדוֹ וְהָבֵא אֶל־הַשְּׂדֵרוֹת יוֹמָת וְהָיוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּצִאתוֹ וּבְבֹאוֹ: וַיַּעֲשׂוּ שָׂרֵי הַמַּאֲוִיֹת
הַמַּאֲוִיֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוֹיָדָע הַפְּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ
אֶת־אֲנָשָׁיו בְּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יֵצְאֵי הַשַּׁבָּת וַיָּבֵאוּ אֶל־
יְהוֹיָדָע הַפְּהֵן: וַיִּתֵּן הַפְּהֵן לְשָׂרֵי הַמַּאֲוִיֹת
אֶת־הַחֲנִיט וְאֶת־הַשְּׁלֹטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִד אֲשֶׁר
בְּבַיִת יְהוָה: וַיַּעֲמְדוּ הַרְצִים אִישׁ וּכְלָיו בְּיָדוֹ מִפְּתֵי
הַבַּיִת הַיְמָנִית עַד־פְּתֵי הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לַמְּזֻבָּח
וּלְבַיִת עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב: וַיִּוָּצֵא אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן
עָלָיו אֶת־הַגִּזְרֹן וְאֶת־הָעֵדוּת וַיִּמְלְכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשַׁחֻהוּ
וַיְכֹוֹ־כֹף וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ: וַתִּשְׁמַע עַמְלֵיהָ אֶת־
קוֹל הַרְצִין הָעָם וַתָּבֵא אֶל־הָעָם בַּיִת יְהוָה: וַתֵּרָא
וְהִגָּה הַמֶּלֶךְ עֹמֵד עַל־הָעֹמֹד כַּמִּשְׁפָּט וְהַשָּׂרִים
וְהַחֲצֻצְרוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַם הָאָרֶץ שָׁמַח וַתִּקַּע
בַּחֲצֻצְרוֹת וַתִּקְרַע עַמְלֵיהָ אֶת־בְּגָדֶיהָ וַתִּקְרָא קוֹשֶׁר
קוֹשֶׁר: וַיִּצְאוּ יְהוֹיָדָע הַפְּהֵן אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוִיֹת
פְּקָדֵי הַחֵיל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הוֹצִיאוּ אֹתָהּ אֶל־מִבַּיִת
לְשַׂדְרָת וְהָבֵא אֲחֵרֶיהָ הַמֵּת בַּחֲרָב כִּי אָמַר הַפְּהֵן אֶל־
תּוֹמַת בַּיִת יְהוָה: וַיִּשְׁמְעוּ לָהּ יְלָדִים וַתָּבֵאוּ דָרָד־מְבוֹא
הַסּוּסִים בַּיִת הַמֶּלֶךְ וַתּוֹמַת שָׁם: וַיִּכְרַת יְהוֹיָדָע אֶת־
הַבָּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לַהֲלוֹת לַעַם
לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם: וַיָּבֵאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ
בַּיִת־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָיו וְאֶת־צִלְמֵי שִׁבְרוּ
הַיֵּטֵב וְאֵת מִתְּנֵן פָּהֵן הַבַּעַל הֲרָגוּ לִפְנֵי הַמְּזֻבָּחוֹת
וַיִּשְׂם הַפְּהֵן פְּקָדֹת עַל־בַּיִת יְהוָה: וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי

הַמַּאֲוִיֹת וְאֶת־הַפָּרִי וְאֶת־הַרְצִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ
וַיִּרְיֵדוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבַּיִת יְהוָה וַיָּבֹאוּ דָרָד־שַׁעַר
הַרְצִים בַּיִת הַמֶּלֶךְ וַיִּשָּׁב עַל־כֶּסֶף הַמֶּלְכִים: וַיִּשְׁמַח
כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהַעִיר שָׁקֵטָה וְאֶת־עַמְלֵיהָ הַמִּיתוּ
בַּחֲרָב בַּיִת מֶלֶךְ הַמֶּלֶךְ:

יב בֶּן־שִׁבְעֵי שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמֶלְכוֹ: בְּשָׁנַת־שִׁבְעַ
לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם
וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שִׁבְעַ: וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַפְּהֵן: וְכָךְ
הַבְּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבָּחִים וּמִקְטָרִים בַּבְּמוֹת:
וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַפְּהֵנִים כָּל־כֶּסֶף הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר־
יּוֹבֵא בַיִת־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עָרְפוֹ
כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב־אִישׁ לְהָבִיא בַיִת יְהוָה:
וַיִּקְחוּ לָהֶם הַפְּהֵנִים אִישׁ מֵאֵת מִכְּרוֹ וְהֵם יַחֲזִקוּ אֶת־
בֵּדֶק הַבַּיִת לְכָל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֵּדֶק: וַיְהִי בְשָׁנַת
עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְקוּ הַפְּהֵנִים
אֶת־בֵּדֶק הַבַּיִת: וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לַיהוֹיָדָע
הַפְּהֵן וּלְפְהֵנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים
אֶת־בֵּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה אֶל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מִכְּרֵיכֶם
כִּי־לְבֵדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֶהוּ: וַיֹּאמְרוּ הַפְּהֵנִים לְבַלְתִּי קַח־
כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבַלְתִּי חִזַּק אֶת־בֵּדֶק הַבַּיִת: וַיִּקַּח
יְהוֹיָדָע הַפְּהֵן אַרְוֹן אֶחָד וַיִּקַּב חֵר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ
אֶצֶל הַמְּזֻבָּח בַּיָּמִין מִיָּמִין בְּבוֹא־אִישׁ בַּיִת יְהוָה
וַנְּתַנוּ־שָׁמָּה הַפְּהֵנִים שְׁמָרֵי הַסֶּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַמּוֹבֵא בַיִת־יְהוָה: וַיְהִי כִּרְבַב הַכֶּסֶף
בְּאָרוֹן וַיַּעַל סֶפֶר הַמֶּלֶךְ וְהַפְּהֵן הַגָּדוֹל וַיִּצְרְרוּ וַיִּמְנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף הַנּוֹמָצָא בַיִת־יְהוָה: וַנְּתַנוּ אֶת־הַכֶּסֶף
הַמְּתָכֵן עַל־יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַפְּקָדִים הַמִּפְקָדִים
בַּיִת יְהוָה וַיּוֹצִיאוּהוּ לְחַרְשֵׁי הָעֵץ וּלְבָנִים הָעֹשִׂים
בַּיִת יְהוָה: וְלִגְדָרִים וּלְחֻצְבֵי הָאָבֶן וּלְקַנּוֹת עֲצִים
וְאֲבָנֵי מַחְצָב לְחִזַּק אֶת־בֵּדֶק בַּיִת־יְהוָה וּלְכָל אֲשֶׁר־
יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחִזְקָה: אֲדָּ לֹא יַעֲשֶׂה בַיִת יְהוָה
סִפּוֹת כֶּסֶף מִזְמָרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֻצְרוֹת כָּל־כְּלֵי זָהָב
וְכָל־כֶּסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוֹבֵא בַיִת־יְהוָה: כִּי־לַעֲשֵׂי
הַמְּלָאכָה יִתְּנֶהוּ וַיַּחֲזִקוּ־בוֹ אֶת־בַּיִת יְהוָה: וְלֹא
יִחְשְׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם
לְתַת לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בְּאִמְנָה הֵם עֹשִׂים: כֶּסֶף
אֲשֶׁם וְכֶסֶף חֲטָאוֹת לֹא יוֹבֵא בַיִת יְהוָה לְפְהֵנִים יְהוּ:
אֲזִי יַעֲלֶה חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּלְחַם עִלָּתָהּ וַיִּלְכְּדָהּ
וַיִּשְׂם חֲזָאֵל פָּנָיו לַעֲלוֹת עַל־יְרוּשָׁלַם: וַיִּקַּח יְהוֹאָשׁ

מִלֶּדֶת־יְהוּדָה אֶת כָּל־הַקְּדוּשִׁים אֲשֶׁר־הִקְדִּישׁוּ
יְהוֹשֻׁפָט וַיהוֹרָם וַאֲחֻזַּיָּהוּ וְאַבְתָּיו מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־
קְדוּשָׁיו וְאֶת כָּל־הַזֹּהֵב הַנִּמְצָא בְּאֶצְרוֹת בֵּית־יְהוָה
וּבֵית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח לְחֻזַּאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיַּעַל מֵעַל
רֹוּשָׁלָם׃ וַיֵּתֶר דְּבָרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הַלְוֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃
וַיִּקְמוּ עִבְדָיו וַיִּקְשְׁרוּ־קֶשֶׁר וַיִּכּוּ אֶת־יוֹאָשׁ בֵּית
מִלְא הַיֵּרֶד סֵלָא׃ וַיּוֹזְכֵר בּוֹ־שְׂמֹעַת וַיְהוּזָבֵד בֶּן־
שֹׁמֵר עִבְדָיו הִפְּהוּ וַיִּמָּת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אַבְתָּיו
בְּעִיר דֹּד וַיִּמְלֹךְ אַמְצִיָּה בְּנוֹ תַחְתָּיו׃

יג בַּשָּׁנָת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשׁ שָׁנָה לְיוֹאָשׁ בּוֹ־אֲחֻזַּיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ יְהוּזָבָד בְּוִיָּהוּא עַל־יִשְׂרָאֵל
בְּשִׁמְרוֹן שִׁבְעַת עָשָׂרָה שָׁנָה׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיִּלְךְ אַחֲרַי חַטָּאת יַרְבְּעָם בּוֹ־נִבְט אֲשֶׁר־הִחְטִיא אֶת־
יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר מִמֶּנֶּה׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּתְּנֵם בְּיַד חֻזַּאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם וּבְיַד בּוֹ־הֶדֶד בּוֹ־חֻזַּאֵל
כָּל־הַיָּמִים׃ וַיִּתֵּל יְהוּזָבָד אֶת־פָּנָי יְהוָה וַיִּשְׁמַע אֵלָיו
יְהוָה כִּי רָאָה אֶת־לַחֲמֵץ יִשְׂרָאֵל כִּי־לַחֲמֵץ אַתֶּם מֶלֶךְ
אֲרָם׃ וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ וַיִּצְאֻהוּ מִתַּחַת יַד־
אֲרָם וַיִּשְׁבּוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶהְלִיָּהֵם כְּתַמּוּל שְׁלֹשׁוֹם׃
אֲךָ לֹא־סָרוּ מִחַטָּאת בֵּית־יַרְבְּעָם אֲשֶׁר־הִחְטִיא אֶת־
יִשְׂרָאֵל בְּהַ הַלֶּךְ וְגַם הָאֲשֶׁרָה עֲמֵדָה בְּשִׁמְרוֹן׃ כִּי לֹא
הִשְׁאִיר לַיהוּזָבָד עִם כִּי אִם־חַמְשִׁים פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרֵה
רֶכֶב וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים רַגְלִים כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּשְׁמַם
כְּעֹפֶר לְדָשׁ׃ וַיֵּתֶר דְּבָרֵי יְהוּזָבָד וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה
וּגְבוּרָתוֹ הַלְוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יְהוּזָבָד עִם־אַבְתָּיו וַיִּקְבְּרוּהוּ
בְּשִׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ יוֹאָשׁ בְּנוֹ תַחְתָּיו׃ בַּשָּׁנָת שְׁלֹשִׁים
וּשְׁבַע שָׁנָה לְיוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ יְהוּזָבָד בּוֹ־
יְהוּזָבָד עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שִׁשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה׃
וַיַּעַשׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטָּאוֹת
יַרְבְּעָם בּוֹ־נִבְט אֲשֶׁר־הִחְטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהַ הַלֶּךְ׃
וַיֵּתֶר דְּבָרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר
גִּלְחָם עִם אַמְצִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה הַלְוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־
סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יוֹאָשׁ עִם־
אַבְתָּיו וַיַּרְבְּעָם יִשָּׁב עַל־כִּסְאוֹ וַיִּקְבֵר יוֹאָשׁ בְּשִׁמְרוֹן
עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲלִישָׁע חָלָה אֶת־חֲלִיוֹ אֲשֶׁר
יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיִּגְבֶּה עַל־פָּנָיו
וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי רַכָּב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו׃ וַיֹּאמֶר לוֹ
אֲלִישָׁע קַח קֶשֶׁת וְחַצִּים וַיִּקַּח אֵלָיו קֶשֶׁת וְחַצִּים׃

וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הֲרַכָּב יָדָה עַל־הַקֶּשֶׁת וַיַּרְכָּב
יָדוֹ וַיִּשָּׂם אֲלִישָׁע יָדָיו עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר פָּתַח
הַחֲלוֹן קְדָמָה וַיִּפְתַּח וַיֹּאמֶר אֲלִישָׁע יְרֵה וַיִּזֹּר וַיֹּאמֶר
חֲצִי־תְשׁוּעָה לַיהוָה וְחֲצִי תְשׁוּעָה בְּאָרָם וְהַכִּיתָ אֶת־
אֲרָם בְּאַפְקַ עַד־פְּלָה׃ וַיֹּאמֶר קַח הַחַצִּים וַיִּקַּח
וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הֲדָ־אַרְצָה וַיִּךְ שְׁלֹשׁ־פַּעְמַיִם
וַיַּעֲמֵד׃ וַיִּקְצַף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת
חַמָּשׁ אוֹ־שֵׁשׁ פַּעְמַיִם אִזּוּ הַכִּיתָ אֶת־אֲרָם עַד־פְּלָה
וְעַתָּה שְׁלֹשׁ פַּעְמַיִם תִּכָּה אֶת־אֲרָם׃ וַיִּמָּת אֲלִישָׁע
וַיִּקְבְּרוּהוּ וּגְדוּדֵי מוֹאָב יָבֹאוּ בְּאֶרֶץ בְּנֵי שָׁנָה׃ וַיִּהְיֶה
הֵם קְבָרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ אֶת־הַגְּדוּד וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת־
הָאִישׁ בְּקִבְרֵי אֲלִישָׁע וַיִּלְךְ וַיַּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת
אֲלִישָׁע וַיִּחַי וַיִּקָּם עַל־רַגְלָיו׃ וַיַּחֲזִיאֵל מֶלֶךְ אֲרָם
לַחֲצִי אֶת־יִשְׂרָאֵל כָּל יָמָי יְהוּזָבָד׃ וַיִּחַר יְהוָה אֹתָם
וַיִּרְחַמֵם וַיִּפֹּן אֲלֵיהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם וַיִּצְחַק
וַיַּעֲקֹב וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם וְלֹא־הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו
עַד־עַתָּה׃ וַיִּמָּת חֻזַּאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם וַיִּמְלֹךְ בּוֹ־הֶדֶד בְּנוֹ
תַחְתָּיו׃ וַיִּשָּׁב יְהוּזָבָד בּוֹ־יְהוּזָבָד וַיִּקַּח אֶת־הָעֶרְיִם
מִיַּד בּוֹ־הֶדֶד בּוֹ־חֻזַּאֵל אֲשֶׁר לָקַח מִיַּד יְהוּזָבָד אָבִיו
בַּמְּלַחְמָה שְׁלֹשׁ פַּעְמַיִם הִפְּהוּ יוֹאָשׁ וַיִּשָּׁב אֶת־עֶרְיֵי
יִשְׂרָאֵל׃

יד בַּשָּׁנָת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בּוֹ־יְהוּזָבָד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ
אַמְצִיָּהוּ בּוֹ־יְהוּזָבָד מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ בּוֹ־עֶשְׂרִים וְחַמָּשׁ
שָׁנָה הָיָה בְּמַלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְתֵשַׁע שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם
וַיִּשָּׂם אִמּוֹ יְהוּזָבָד וַיַּעֲדֵן מִן־יְרוּשָׁלַם׃ וַיַּעַשׂ
הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי יְהוָה רָק לֹא כְּדוֹד אָבִיו כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
יוֹאָשׁ אָבִיו עָשָׂה׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם
מִזִּבְחֵים וּמִקְטָרִים בְּבָמוֹת׃ וַיִּהְיֶה כְּאֲשֶׁר חֻזָּקָה
הַמְּמַלְכָה בְּיָדוֹ וַיִּךְ אֶת־עִבְדָיו הַמַּפְסִים אֶת־הַמֶּלֶךְ
אָבִיו׃ וְאֶת־בְּנֵי הַמַּפְסִים לֹא הִמִּית פַּכְתּוֹב בְּסֹפֶר־
תּוֹרַת־מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יִוָּמְתוּ אָבוֹת
עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יִוָּמְתוּ עַל־אָבוֹת כִּי אִם־אִישׁ
בְּחַטָּאוֹ יָמוּת יוֹמָת׃ הוּא־הִפָּה אֶת־אָדָם בְּגִי־מַלְלַח
הַמֶּלֶךְ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים וְתִפְשׂ אֶת־הַסֵּלַע בַּמְּלַחְמָה
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ יְקַתָּאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ אִזּוּ שְׁלַח
אַמְצִיָּה מִלְּאָכִים אֶל־יְהוּזָבָד בּוֹ־יְהוּזָבָד בּוֹ־יְהוּזָבָד
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָכֵה נִתְרָאָה פָּנִים׃ וַיִּשְׁלַח
יְהוּזָבָד מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אַמְצִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר
הַחוֹת אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן שְׁלַח אֶל־הָאָרֶז אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן
לֵאמֹר תִּנְהַ־אֶת־בִּתְּךָ לְבָנִי לְאִשָּׁה וְתַעֲבֹר תֵּית הַשָּׂדֶה

ישראל וימלך זכריה בנו תחתיו:

טו בשנת עשרים ושבע שנה לירבעם מלך ישראל מלך עזריה בן-אמציה מלך יהודה: בן-שש עשרה שנה היה במלכו וחמשים ושנים שנה מלך בירושלם ושם אמו יכליהו מירושלם: וניעש הישר בעיני יהוה ככל אשר-עשה אמציהו אביו: רק הבמות לא-סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות: וינגע יהוה את-המלך ויהי מצרע עדי-יום מתו וישב בבית החפשיית ויותם בן-המלך על-הבית שפט את-עם הארץ: ויתר דברי עזריהו וכל-אשר עשה הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי יהודה: וישקב עזריה עם-אבתיו ויקברו אתו עם-אבתיו בעיר דוד וימלך יותם בנו תחתיו: בשנת שלשים ושמונה שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריהו בן-ירבעם על-ישראל בשמרון ששה חדשים: וניעש הרע בעיני יהוה כאשר עשו אבתיו לא סר מחטאות ירבעם בן-נבט אשר החטיא את-ישראל: ויקשר עליו שלם בן-יבש ויפיהו קבל-עם וימיתהו וימלך תחתיו: ויתר דברי זכריה הנם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי ישראל: והוא דבר-יהוה אשר דבר אל-יהוא לאמר בני רביעים ישבו לך על-כסא ישראל ויהי-כן: שלום בן-יביש מלך בשנת שלשים ותשע שנה לעזריה מלך יהודה וימלך ירחימים בשמרון: וניעל מנחם בן-גדי מתרצה ויבא שמרון וניד את-שלום בן-יביש בשמרון וימיתהו וימלך תחתיו: ויתר דברי שלום וקשרו אשר קשר הנם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי ישראל: אז יפה-מנחם את-תפסח ואת-כל-אשר-בה ואת-גבוליה מתרצה כי לא פתח וניד את כל-התרותיה בקע: בשנת שלשים ותשע שנה לעזריה מלך יהודה מלך מנחם בן-גדי על-ישראל עשר שנים בשמרון: וניעש הרע בעיני יהוה לא סר מעל חטאות ירבעם בן-נבט אשר-החטיא את-ישראל כל-ימיו: בא פול מלך-אשור על-הארץ ויתן מנחם לפול אלף כפר-כסף להיות ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו: ויצא מנחם את-הכסף על-ישראל על כל-גבורי החיל לתת למלך אשור חמשים שקלים כסף לאיש אחד וישב מלך אשור ולא-עמד שם בארץ: ויתר דברי מנחם וכל-אשר עשה הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי ישראל: וישקב ירבעם עם-אבתיו עם מלכי

אשר בלבנון ותרמס את-החומ: הנה הכית את-אדום ונשאף לבד הכבד ושב בביתו ולמה תתגרה ברעה ונפלתה אתה ויהודה עמו: ולא-שמע אמציהו וניעל הואש מלך-ישראל ויתראו פנים הוא ואמציהו מלך-יהודה בבית שמש אשר ליהודה: וינגע יהודה לפני ישראל וינסו איש לאהלו: ואת אמציהו מלך-יהודה בן-יהואש בן-אחזיהו תפש הואש מלך-ישראל בבית שמש ויבאו ויבא ירושלם ויפרץ בחומת ירושלם בשער אפרים עדי-שער הפנה ארבע מאות אמה: וילקח את-כל-הזהב-והכסף ואת כל-הפלים הנמצאים בית-יהוה ובאצרות בית המלך ואת בני התערבות וישב שמרונה: ויתר דברי יהואש אשר עשה וגבורתו ואשר גלחם עם אמציהו מלך-יהודה הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי ישראל: וישקב יהואש עם-אבתיו ויקבר בשמרון עם מלכי ישראל וימלך ירבעם בנו תחתיו: ויחי אמציהו בן-יואש מלך יהודה אחרי מות יהואש בן-יהואחז מלך ישראל חמש עשרה שנה: ויתר דברי אמציהו הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי יהודה: ויקשרו עליו קשר בירושלם וינס לכישה וישלחו אתריו לכישה וימתהו שם: וישאו אתו על-הסוסים ויקבר בירושלם עם-אבתיו בעיר דוד: וניקחו כל-עם יהודה את-עזריה והוא בן-שש עשרה שנה וימלכו אתו תחת אביו אמציהו: והוא בנה את-אילת וישבה ליהודה אחרי שקב-המלך עם-אבתיו: בשנת חמש-עשרה שנה לאמציהו בן-יואש מלך יהודה מלך ירבעם בן-יואש מלך-ישראל בשמרון ארבעים ואחת שנה: וניעש הרע בעיני יהוה לא סר מפל-חטאות ירבעם בן-נבט אשר החטיא את-ישראל: הוא השיב את-גבול ישראל מלבוא חמת עדי-הערבה כדבר יהוה אלהי ישראל אשר דבר ביד-עבדו יונה בן-אמתי הנביא אשר מגת החפר: כיראה יהוה את-עני ישראל מרה מאד ואפס עצור ואפס עזוב ואין עזר לישראל: ולא-דבר יהוה למחות את-שם ישראל מתחת השמים ויושיעם ביד ירבעם בן-יואש: ויתר דברי ירבעם וכל-אשר עשה וגבורתו אשר-גלחם ואשר השיב את-דמשק ואת-חמת ליהודה בישראל הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי ישראל: וישקב ירבעם עם-אבתיו עם מלכי

למלכי ישראל: וישבב מנחם עם-אבתיו וימלך
פקחיה בנו תחתיו: בשנת חמשים שנה לעזריה
מלך יהודה מלך פקחיה בן-מנחם על-ישראל
בשמרון שנתים: וניעש הרע בעיני יהנה לא סר
מחטאות רבבם בן-נבט אשר החטיא את-ישראל:
ויקשר עליו פקח בן-רמליהו שלישו ויפיהו
בשמרון בארמון בית-המלך מלך את-ארגב ואת-
הארזה ועמו חמשים איש מבני גלעדים וימתהו
וימלך תחתיו: וינתר דברי פקחיה וכל-אשר עשה
הנם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי ישראל:
בשנת חמשים ושתים שנה לעזריה מלך יהודה
מלך פקח בן-רמליהו על-ישראל בשמרון עשרים
שנה: וניעש הרע בעיני יהנה לא סר מן-חטאות
רבבם בן-נבט אשר החטיא את-ישראל: בימי
פקח מלך-ישראל בא תגלת פלאסר מלך-אשור ויקח
את-עיון ואת-אבל בית-מעכה ואת-ינזם ואת-קדש
ואת-תצור ואת-הגלעד ואת-הגלילה כל ארץ נפתלי
ויגלם אשורה: ויקשר-קשר הושע בן-אלה על-
פקח בן-רמליהו ויפיהו וימיתהו וימלך תחתיו בשנת
עשרים ליותם בן-עזיה: וינתר דברי-פקח וכל-
אשר עשה הנם כתובים על-ספר דברי הימים
למלכי ישראל: בשנת שתים לפקח בן-רמליהו
מלך ישראל מלך יותם בן-עזיהו מלך יהודה: בן-
עשרים וחמש שנה הנה במלכו ושש-עשרה שנה
מלך בירושלם ושם אמו ירושא בת-צדוק: וניעש
הישר בעיני יהנה פכל אשר-עשה עזיהו אביו
עשה: רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים
ומקטרים בבמות הוא בנה את-שער בית-יהנה
העליון: וינתר דברי יותם אשר עשה הלא-הם
כתובים על-ספר דברי הימים למלכי יהודה:
בנימים הים החל יהנה להשליח ביהודה רצין מלך
ארם ואת פקח בן-רמליהו: וישבב יותם עם-אבתיו
ויקבר עם-אבתיו בעיר דנד אביו וימלך אחז בנו
תחתיו:

טז בשנת שבע-עשרה שנה לפקח בן-רמליהו מלך
אחז בן-יותם מלך יהודה: בן-עשרים שנה אחז
במלכו ושש-עשרה שנה מלך בירושלם ולא-עשה
הישר בעיני יהנה אלקיו פדנד אביו: וילך בדרך
מלכי ישראל וגם את-בנו העביר באש פתעבות
הגולם אשר הוריש יהנה אתם מפני בני ישראל:

וינבב ויקטר בבמות ועל-הגבעות ותחת פל-עץ
רענו: אז יעלה רצין מלך-ארם ופקח בן-רמליהו
מלך-ישראל ירושלם למלחמה ויצרו על-אחז ולא
יכלו להלחם: בעת ההיא השיב רצין מלך-ארם
את-אילת לארם וינשל את-היהודים מאילות
וארמים ואדמים באו אילת וישבו שם עד היום
הזה: וישלח אחז מלאכים אל-תגלת פלאסר מלך-
אשור לאמר עבדך ובנה אני עלה והושעני מפח
מלך-ארם ומפח מלך ישראל הקומים עלי: ויקח
אחז את-הכסף ואת-הזהב הנמצא בית יהנה
ובאצרות בית המלך וישלח למלך-אשור שחד:
וישמע אליו מלך אשור ויעל מלך אשור אל-
דמשק ויתפשטה ויגלה קירה ואת-רצין המית: וילך
המלך אחז לקראת תגלת פלאסר מלך-אשור דמשק
וירא את-המזבח אשר בדמשק וישלח המלך אחז
אל-אוריה הכהן את-דמות המזבח ואת-תבניתו
לכל-מעשהו: ויבן אוריה הכהן את-המזבח פכל
אשר-שלח המלך אחז מדמשק בן עשה אוריה
הכהן עד-בוא המלך-אחז מדמשק: ויבא המלך
מדמשק וירא המלך את-המזבח ויקרב המלך על-
המזבח ויעל עליו: ויקטר את-עלתו ואת-מנחתו
ויסר את-נסכו ויזרק את-דם השלמים אשר-לו על-
המזבח: ואת המזבח הגחשת אשר לפני יהנה
ויקרב מאת פני הפית מבין המזבח ובין יהנה
ויתן אתו על-ירך המזבח צפונה: ויצוהו ויצוה
המלך-אחז את-אוריה הכהן לאמר על המזבח
הגדול הקטר את-עלת-הבקר ואת-מנחת הערב
ואת-עלת המלך ואת-מנחתו ואת עלת פל-עם הארץ
ומנחתם ונספיהם וכל-דם עלה וכל-דם-זבח עליו
תזרק ומזבח הגחשת יהנה-לי לבקר: וניעש אוריה
הכהן פכל אשר-צוה המלך אחז: ויקצץ המלך אחז
את-המסגרות המכונות ויסר מעליהם ואת-הפיר
ואת-הים הורד מעל הבקר הגחשת אשר תחתיה
ויתן אתו על מרצפת אבנים: ואת-מוסף מיסד
השבת אשר-בנו בבית ואת-מבוא המלך החיצונה
הסב בית יהנה מפני מלך אשור: וינתר דברי אחז
אשר עשה הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים
למלכי יהודה: וישבב אחז עם-אבתיו ויקבר עם-
אבתיו בעיר דנד וימלך חזקיהו בנו תחתיו:

יז בשנת שתים עשרה לאחז מלך יהודה מלך

הושע בן-אלה בשמרון על-ישראל תשע שנים:
ויעש הרע בעיני יהוה רק לא כמלכי ישראל אשר
היו לפניו: עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי-
לו הושע עבד וישב לו מנחה: וימצא מלך-אשור
בהושע קשר אשר שלח מלאכים אל-סווא מלך-
מצרים ולא-העלה מנחה למלך אשור כשנה בשנה
ויעצרהו מלך אשור ויאסרהו בית כלא: ויעל מלך-
אשור בכל-הארץ ויעל שמרון ויצר עליה שלש
שנים: בשנת התשעית להושע לכד מלך-אשור
את-שמרון ויגל את-ישראל אשורה וישב אותם
בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי: ויהי כי-תטאו
בני-ישראל ליהוה אלהיהם המעלה אתם מארץ
מצרים מתחת יד פרעה מלך-מצרים וייראו אלהים
אחרים: ויילכו בחקות הגוים אשר הוריש יהוה
מפני בני ישראל ומלכי ישראל אשר עשו: ויחפאו
בני-ישראל דברים אשר לא-כן על-יהוה אלהיהם
ויבנו להם במות בכל-עריהם ממגדל נוצרים עד-
עיר מבצר: ויצבו להם מצבות ואשרים על כל-
גבעה גבהה ותחת כל-עץ רענן: ויקטרו-שם בכל-
במות פגוים אשר-הגלה יהוה מפניהם ויעשו
דברים רעים להכעיס את-יהוה: ויעבדו הגללים
אשר אמר יהוה להם לא תעשו את-הדבר הזה:
ויעד יהוה בישראל וביהודה ביד כל-נביאי נביאו
כל-חזה לאמר שבו מדרךכם הרעים ושמרו מצותי
חקותי ככל-התורה אשר צויתי את-אבותיכם ואשר
שלחתי אליכם ביד עבדי הנביאים: ולא שמעו
ויקשו את-ערפם כערף אבותם אשר לא האמינו
ביהוה אלהיהם: וימאסו את-חקיו ואת-בריתו
אשר פרת את-אבותם ואת עדותיו אשר העיד בם
ויילכו אחרי ההבל ויהלו ואחרי הגוים אשר
סביבתם אשר צוה יהוה אתם לבלתי עשות כהם:
ויעזבו את-כל-מצות יהוה אלהיהם ויעשו להם
מסכה שנים שני עגלים ויעשו אשירה וישתחוו
לכל-צבא השמים ויעבדו את-הבעל: ויעבירו את-
בניהם ואת-בנותיהם באש ויקסמו קסמים וינחשו
ויתמכרו לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו:
וניתאנה יהוה מאד בישראל ויסרם מעל פגיו לא
נשאר רק נשכט יהודה לבדו: גם-יהודה לא שמר
את-מצות יהוה אלהיהם ויילכו בחקות ישראל אשר
עשו: וימאס יהוה בכל-זרע ישראל ויענם ויתנם
ביד-שסים עד אשר השליכם מפגיו: כי-קרע

ישראל מעל בית דוד וימליכו את-ירבעם בן-נבט
וידא וידח ירבעם את-ישראל מאחרי יהוה
והחטיאם חטאה גדולה: ויילכו בני ישראל בכל-
חטאות ירבעם אשר עשה לא-סרו ממנה: עד
אשר-הסיר יהוה את-ישראל מעל פגיו כאשר דבר
ביד כל-עבדיו הנביאים ויגל ישראל מעל אדמתו
אשורה עד היום הזה: ויבא מלך-אשור מבבל
ומכותה ומענא ומחמת וספרונים וישב בערי שמרון
תחת בני ישראל וירשו את-שמרון וישבו בעריה:
ויהי בתחלת שבתם שם לא יראו את-יהוה וישלח
יהוה בהם את-האריות ויהיו הרגים בהם: ויאמרו
למלך אשור לאמר הגוים אשר הגלית ותושב בערי
שמרון לא ידעו את-משפט אלהי הארץ וישלח-בם
את-האריות והנם ממתים אותם כאשר אינם ידעים
את-משפט אלהי הארץ: ויצו מלך-אשור לאמר
הליכו שמה אחד מהפגנים אשר הגליתם משם
ויילכו וישבו שם וירם את-משפט אלהי הארץ:
ויבא אחד מהפגנים אשר הגלו משמרון וישב
בבית-אל ויהי מורה אתם איך ייראו את-יהוה:
ויהיו עשים גוי אלהיו ויניחו בבית הבמות
אשר עשו השמרונים גוי גוי בעריהם אשר הם
ישבים שם: ואנשי בבל עשו את-ספות בנות
ואנשי-כות עשו את-גרגל ואנשי חמת עשו את-
אשימא: והענים עשו נבח ואת-פרתק והספרוים
שרפים את-בניהם באש לאדרמלך וענמלך אלה
אלהי ספרים ספרונים: ויהיו יראים את-יהוה
ויעשו להם מקצותם פהגי במות ויהיו עשים להם
בבית הבמות: את-יהוה היו יראים ואת-אלהיהם
היו עבדים כמשפט הגוים אשר-הגלו אתם משם:
עד היום הזה הם עשים כמשפטים הראשנים אינם
יראים את-יהוה ואינם עשים כחקתם וכמשפטים
וכתורה וכמצוה אשר צוה יהוה את-בני יעקב
אשר-שם שמו ישראל: ויכרת יהוה אתם ברית
ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים ולא-תשתחו
להם ולא תעבדום ולא תזבחו להם: כי אם-את-
יהוה אשר העלה אתכם מארץ מצרים בכת גדול
ובזרוע נטויה אתו תיראו ולו תשתחו ולו תזבחו:
ואת-החקים ואת-המשפטים והתורה והמצוה
אשר פתב לכם תשמרון לעשות כל-הימים ולא
תיראו אלהים אחרים: והברית אשר-פתי אתכם
לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים: כי אם-את-

יהנה אלהיכם תיראו והוא יציל אתכם מינד פל-
איביכם: ולא שמעו פי אם כמשפטם הראשון הם
עשים: ויהיו הגוים האלה יראים את-יהוה ואת-
פסיליהם היו עבדים גם-בניהם ובני בניהם כאשר
עשו אבתם הם עשים עד היום הנה:

יח ויהי בשנת שלש להושע בן-אלה מלך ישראל
מלך חזקיה בן-אחז מלך יהודה: בן-עשרים וחמש
שנה הנה במלכו ועשרים ותשע שנה מלך בירושלם
ושם אמו אבי בת-זכריה: ויעש הישר בעיני יהוה
ככל אשר-עשה דוד אביו: הוא הסיר את-הבמות
ושבר את-המצבת וכת את-האשרה וכתת גחש
הגחשת אשר-עשה משה פי עדי-הימים ההמה היו
בני-ישראל מקטרים לו ויקראלו גחשתו: ביהנה
אלהי-ישראל בטח ואחריו לא-הנה כמהו בכל מלכי
יהודה ואשר היו לפניו: וידבק ביהוה לא-סר
מאחריו וישמר מצותיו אשר-צנה יהוה את-משה:
והנה יהוה עמו בכל אשר-יצא ישכיל וימרד
במלך-אשור ולא עבדו: הוא-הנה את-פלשתים
עדי-ענה ואת-גבוליה ממגדל נוצרים עדי-עיר
מבצר: ויהי בשנה הרביעית למלך חזקיהו היא
השנה השביעית להושע בן-אלה מלך ישראל עלה
שלמנאסר מלך-אשור על-שמרון ויצר עליה:
ויכדה מקצה שלש שנים בשנת-שש לחזקיהו היא
שנת-תשע להושע מלך ישראל גלדה שמרון:
ויגל מלך-אשור את-ישראל אשורה וינחם בתלח
ובחבור גהר גוזן וערי מדי: על אשר לא-שמעו
בקול יהוה אלהיהם ויעברו את-בריתו את פל-אשר
צוה משה עבד יהוה ולא שמעו ולא עשו: ובארבע
עשרה שנה למלך חזקיה עלה סנחריב מלך-אשור
על פל-ערי יהודה הבצרות ויתפשם: וישלח
חזקיה מלך-יהודה אל-מלך-אשור לכישה לאמר
חטאתי שוב מעלי את אשר-תתן עלי אשא וישם
מלך-אשור על-חזקיה מלך-יהודה שלש מאות
כפר-כסף ושלשים כפר זהב: ויתן חזקיה את-פל-
הכסף הנמצא בית-יהוה ובאצרות בית המלך: בעת
היא קצץ חזקיה את-דלתות היכל יהוה ואת-
האמנות אשר צפה חזקיה מלך יהודה ויתנם למלך
אשור: וישלח מלך-אשור את-תרטן ואת-רבי-
סריס ואת-רבשקה מן-לכיש אל-המלך חזקיהו
בתיל כבד ירושלם ויעלו ויבאו ירושלם ויעלו

ויבאו ויעמדו בתעלת הברכה העליונה אשר במסלת
שדה כבס: ויקראו אל-המלך ויצא אליהם
בן-חלקיהו אשר על-הבית ושבנה הספר ויואח בן-
אסף המזכיר: ויאמר אליהם רבשקה אמרו-נא
אל-חזקיהו פה-אמר המלך הגדול מלך אשור מה
הבטחון הנה אשר בטחת: אמרת אד-דבר-שפתים
עצה וגבורה למלחמה עתה עלי-מי בטחת פי מרדת
בי: עתה הנה בטחת לך על-משענת הקנה הרצון
הנה על-מצרים אשר יסמוך איש עליו ונא בכפו
ונקבה כן פרעה מלך-מצרים לכל-הבטחים עליו:
וכי-תאמרון אלי אל-יהוה אלהינו בטחנו הלא-
הוא אשר הסיר חזקיהו את-במתיו ואת-מזבחתיו
ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח הנה תשתחו
בירושלם: ועתה התערב נא את-אדני את-מלך
אשור ואתנה לך אלפים סוסים אמ-תוכל לתת לך
רכבים עליהם: ואיך תשיב את פני פתת אתך עבדי
אדני הקטנים ותבטח לך על-מצרים לרכב
ולפרשים: עתה המבלעדי יהוה עליתי עלי-המקום
הנה להשחתו יהוה אומר אלי עלה על-הארץ הזאת
והשחיתה: ויאמר אליקים בן-חלקיהו ושבנה
ויואח אל-רבשקה דבר-נא אל-עבדיך ארמית פי
שמעים אנחנו ואל-תדבר עמנו יהודית באזני העם
אשר על-החמה: ויאמר אליהם רבשקה העל
אדניך ואליך שלחני אדני לדבר את-הדברים האלה
הלא על-האנשים הישבים על-החמה לאכל את-
צואתם חריהם ולשפות את-מימי רגליהם שניהם
עמכם: ויעמד רבשקה ויקרא בקול-גדול יהודית
וידבר ויאמר שמעו דבר-המלך הגדול מלך אשור:
כה אמר המלך אל-ישא לכם חזקיהו פי-לא יוכל
להציל אתכם מידו: ואל-יבטח אתכם חזקיהו אל-
יהוה לאמר העל יצילנו יהוה ולא תנתן את-העיר
הזאת ביד מלך אשור: אל-תשמעו אל-חזקיהו פי
כה אמר מלך אשור עשו-אתי ברכה וצאו אלי
ואכלו איש-צפנו ואיש תאנתו ושתי איש מי-ברו:
עדי-באי ולקחתי אתכם אל-ארץ פארצכם ארץ דגן
ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ גית יצהר ודבש
ותני ולא תמתו ואל-תשמעו אל-חזקיהו פי-ינסית
אתכם לאמר יהוה יצילנו: ההעל הצילו אלהי
הגוים איש את-ארצו מינד מלך אשור: אנה אלהי
חמת וארפד אנה אלהי ספרנים הנע וענה פי-הצילו
את-שמרון מדי: מי בכל-אלהי הארצות אשר-

הצילו את-ארצם מידי כייציל יהנה את-ירושלם
מידי: והתרישו העם ולא-ענו אתו דבר כיימצנת
המלך היא לאמר לא תענהו: ויבא אליקים בן-
חלקיה אשר-על-הבית ושבנא הספר ויואח בן-אסף
המזפיר אל-חזקיהו קרועי בגדים ויגדו לו דברי
רבשקה:

יט ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את-בגדיו
ויתכס בשק ויבא בית יהוה: וישלח את-אליקים
אשר-על-הבית ושבנא הספר ואת זקני הכהנים
מתפסים בשקים אל-ישעיהו הנביא בן-אמוץ:
ויאמרו אליו פה אמר חזקיהו יום-צרה ותוכחה
ונאצה היום הנה פי באו בנים עד-משפר וכח אין
ללדה: אוילי ישמע יהנה אלהיה את כל-דברי
רבשקה אשר שלחו מלך-אשור אדניו לתרה אלהים
חי והוכיח בדברים אשר שמע יהנה אלהיה ונשאת
תפלה בעד השארית הנמצאה: ויבאו עבדי המלך
חזקיהו אל-ישעיהו: ויאמר להם ישעיהו פה
תאמרון אל-אדניכם פה אמר יהנה אל-תירא מפני
הדברים אשר שמעת אשר גדפו נערי מלך-אשור
אתי: הנני נתן בו רוח ושמע שמועה ושב לארצו
והפלתיו בתרב בארצו: וישב רבשקה וימצא את-
מלך אשור נלחם על-לבנה פי שמע פי נסע מלכיש:
וישמע אל-תרהקה מלך-כוש לאמר הנה יצא
להלחם אתך וישב וישלח מלאכים אל-חזקיהו
לאמר: פה תאמרון אל-חזקיהו מלך-יהודה לאמר
אל-ישאך אלהיה אשר אתה בטח בו לאמר לא תנתן
ירושלם ביד מלך אשור: הנה אתה שמעת את
אשר עשו מלכי אשור לכל-הארצות להחרימם
ואתה תנצל: והצילו אתם אלהי הגוים אשר שחתו
אבותי את-גזון ואת-חרון ורצף ובני-עזון אשר
בתלאשור: אינו מלך-חמת ומלך ארפד ומלך לעיר
ספרנים הנע וענה: ויילח חזקיהו את-הספרים מיד
המלאכים ויקראם ויעל בית יהנה ויפרשהו חזקיהו
לפני יהוה: ויתפלל חזקיהו לפני יהוה ויאמר יהנה
אלהי ישראל ישב הכרבים אתה-הוא האלהים
לבדך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את-השמים
ואת-הארץ: הטטה יהנה אוננה ושמע פקח יהנה
עיניך וראה ושמע את דברי סנחריב אשר שלחו
לתרה אלהים חי: אמנם יהנה החריבו מלכי אשור
את-הגוים ואת-ארצם: ונתנו את-אלהיהם באש פי

לא אלהים המה פי אם-מעשה ידי-אדם עץ ואבן
ויאבדום: ועתה יהנה אלהינו הושיענו גא מידו
ונידעו כל-ממלכות הארץ פי אתה יהנה אלהים
לבדך: וישלח ישעיהו בן-אמוץ אל-חזקיהו לאמר
פה-אמר יהנה אלהי ישראל אשר התפללת אלי-
סנחריב מלך-אשור שמעתי: ונה הדבר אשר-דבר
יהנה עליו בנה לך לענה לך בתולת בת-ציון אתריך
ראש הניעה בת ירושלם: את-מי חרפת וגדפת
ועל-מי הרימות קול ותשא מרום עיניך על-קדוש
ישראל: ביד מלאכיך חרפת אדני ותאמר ברכב
ברב רכבי אני עליתי מרום הרים ורפתי לבגון
ואכרת קומת ארזיו מבחור ברשיו ואבואה מלון
קצה יער פרמלו: אני קרתי ושתימי מים זרים
ואחרב בכה-פעמי כל יארי מצור: הלא-שמעת
למרחוק אתה עשיתי למימי קדם ויצרתיה עתה
הביאתיה ותהי להשות גלים נצים ערים בצרות:
וישביהו קצרי-יד תתו ויבשו היו עשב שדה וירק
דשא חציר גזות ושדפה לפני קמה: וישבתך וצאתך
ובאך ידעתי ואת התרגזת אלי: יגעו התרגזת אלי
ושאננת עליה באוני ושמתי חחי באפך ומתגלי
בשפתיה והשבתיה בדרך אשר-באת בה: וזה-לך
האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש
ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו
פרים: וינספה פליטת בית-יהודה הנשארה שרש
למטה ועשה פרי למעלה: כי מירושלם תצא
שארית ופליטה מהר ציון קנאת יהנה [צבאות]
תעשה-זאת: לכן פה-אמר יהנה אל-מלך אשור לא
יבא אל-העיר הזאת ולא-יורגה שם חץ ולא-יקדמנה
מגן ולא-ישפך עליה סללה: בדרך אשר-יבא בה
ישוב ואל-העיר הזאת לא יבא גאם-יהוה: ויגנתי
אל-העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דנד עבדי:
ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יהנה ויך במתנה
אשור מאה שמונים וחמשה אלה וישקמו בכקר
והנה כלם פגרים מתים: וינסע וילך וישב סנחריב
מלך-אשור וישב בנינה: ויהי הוא משתחוה בית
נסך אלהיו ואדר-מלך ושראצר [בנין] הנהו בתרב
ותמה נמלטו ארץ ארט וימלך אסר-חדן בנו
תחתיו:

כ בנימים הם חלה חזקיהו למות ויבא אליו
ישעיהו בן-אמוץ הנביא ויאמר אליו פה-אמר יהנה

צו לבינתך כי מת אתה ולא תחיה: ויטב את-פניו
אל-הקיר ויתפלל אל-יהוה לאמר: אנה יהוה זכר-
נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם
והטוב בעיניך עשיתי וניבך חזקתהו בכי גדול: ויהי
ישעיהו לא יצא העיר חצר התיכנה ודבר-יהוה הנה
אליו לאמר: שוב ואמרת אל-חזקתהו נגיד-עמי פה-
אמר יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את-תפלתך
ראיתי את-דמעתך הנני רפא לך ביום השלישי
תעלה בית יהוה: והספתי עלי-ימיה חמש עשרה
שנה ומפך מלך-אשור אצילך ואת העיר הזאת
וגנותי עלי-העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי:
ויאמר ישעיהו קחו דבלת תאגים ויקחו וישומו על-
השחין ויחי: **לב** ויאמר חזקתהו אל-ישעיהו מה אות
כי-ירפא יהוה לי ועליתי ביום השלישי בית יהוה:
ויאמר ישעיהו זה-לך האות מאת יהוה כי יעשה
יהוה את-הדבר אשר דבר הלך הצל עשר מעלות
אם-ישוב עשר מעלות: ויאמר יחזקתהו נקל לצל
לנטות עשר מעלות לא כי ישוב הצל אתרנית עשר
מעלות: ויקרא ישעיהו הנביא אל-יהוה וישב את-
הצל במעלות אשר ירדה במעלות אתו אתרנית
עשר מעלות: בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן-
בלאדן מלך-בבל ספרים ומנחה אל-חזקתהו כי שמע
כי תלה חזקתהו: וישמע עליהם חזקתהו ויראם את-
כל-בית נכתה את-הכסף ואת-הזהב ואת-הבשמים
ואת שמן הטוב ואת בית כליו ואת כל-אשר נמצא
באוצרתיו לא-הנה דבר אשר לא-הראם חזקתהו
בביתו ובכל-ממשלתו: ויבא ישעיהו הנביא אל-
המלך חזקתהו ויאמר אליו מה אמרו האנשים האלה
ומאין יבאו אליך ויאמר חזקתהו מארץ רחוקה באו
מבבל: ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקתהו את
כל-אשר בביתו ראו לא-הנה דבר אשר לא-
הראיתם באצרתיו: ויאמר ישעיהו אל-חזקתהו
שמע דבר-יהוה: הנה ימים באים ונשא כל-אשר
בביתך ואשר אצרו אבתך עד-היום הנה בבלה לא-
יותר דבר אמר יהוה: ומבניך אשר יצאו ממך אשר
תוליד יקח יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל:
ויאמר חזקתהו אל-ישעיהו טוב דבר-יהוה אשר
דברת ויאמר הלוא אם-שלום ואמת יהיה בימי:
ולתר דברי חזקתהו וכל-גבורתו ואשר עשה את-
הברכה ואת-התעלה ויבא את-המים העירה הלא-
הם פתובים על-ספר דברי הנמים למלכי יהודה:

וישכב חזקתהו עם-אבתיו וימלך מנשה בנו
תחתיו:

כא בן-שנים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים
וחמש שנה מלך בירושלם ושם אמו הפצי-בה:
ויעש הרע בעיני יהוה פתועבת הגוים אשר הוריש
יהוה מפני בני ישראל: וישב ויבן את-הבמות אשר
אבד חזקתהו אביו ויקם מזבחת לפעל ויעש אשרה
כאשר עשה אחאב מלך ישראל וישתחו לכל-צבא
השמים ויעבד אתם: ובנה מזבחת בבית יהוה אשר
אמר יהוה בירושלם אשים את-שמי: ויבן מזבחות
לכל-צבא השמים בשתי חצרות בית-יהוה: והעביר
את-בנו באש ועוגן ונחש ועשה אוב וידעגים הרבה
לעשות הרע בעיני יהוה להכעיס: וישם את-פסל
האשרה אשר עשה בבית אשר אמר יהוה אל-דוד
ואל-שלמה בנו בבית הזה ובירושלם אשר בחרתי
מכל שבטי ישראל אשים את-שמי לעולם: ולא
אסיה להניד רגל ישראל מן-האדמה אשר נתתי
לאבותם רק אם-ישמרו לעשות ככל אשר צויתים
ולכל-התורה אשר-צוה אתם עבדי משה: ולא
שמעו ויתעם מנשה לעשות את-הרע מן-הגוים
אשר השמיד יהוה מפני בני ישראל: וינדבר יהוה
ביד-עבדיו הנביאים לאמר: יען אשר עשה מנשה
מלך-יהודה התעבות האלה הרע מכל אשר-עשו
האמרי אשר לפניו ויחטא גם-את-יהודה בגלוליו:
לכן פה-אמר יהוה אלהי ישראל הנני מביא רעה
על-ירושלם ויהודה אשר כל-שמעה שמעו תצלנה
שתי אזניו: ונטיתי על-ירושלם את קו שמרון
ואת-משקלת בית אחאב ומחיתי את-ירושלם
כאשר-ימחה את-הצלחת מחה והפך על-פניה:
ונטשתי את שארית נחלתי ונתתים בנד איביהם
והיו לבז ולמשסה לכל-איביהם: יען אשר עשו
את-הרע בעיני ויהיו מכעסים אתי מן-היום אשר
יצאו אבותם ממצרים ועד היום הזה: וגם דם נקי
שפך מנשה הרבה מאד עד אשר-מלא את-ירושלם
פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את-יהודה
לעשות הרע בעיני יהוה: ולתר דברי מנשה וכל-
אשר עשה וחתטאתו אשר חטא הלא-הם פתובים
על-ספר דברי הנמים למלכי יהודה: וישכב מנשה
עם-אבתיו ויקבר בגו-ביתו בגו-עזא וימלך אמון
בנו תחתיו: בן-עשרים ושתים שנה אמון במלכו

וּשְׂתִים שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ מִשְׁלֶמֶת בַּת-
תְּרוּץ מִן-יִטְבָּה: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּאֲשֶׁר
עָשָׂה מִנְשֵׂה אָבִיו: וַיִּלְלֵךְ בְּכָל-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר-הִלְךְ
אָבִיו וַיַּעֲבֹד אֶת-הַגְּלִילִים אֲשֶׁר עָבַד אָבִיו וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
לָהֶם: וַיַּעֲזֹב אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו וְלֹא הִלְךְ בְּדַרְךְ
יְהוָה: וַיִּקְשְׁרוּ עֲבַדֵי-אֱמֹן עָלָיו וַיִּמְיתוּ אֶת-הַמֶּלֶךְ
בְּבֵיתוֹ: וַיִּפֹּד עִם-הָאָרֶץ אֶת כָּל-הַקְּשָׁרִים עַל-הַמֶּלֶךְ
אֱמֹן וַיִּמְלִיכוּ עִם-הָאָרֶץ אֶת-יֹאשִׁיָּהוּ בְּנוֹ תַחְתָּיו:
וַיִּתֵּר דָּבְרֵי אֱמֹן אֲשֶׁר עָשָׂה הַלְּאֵהֶם פְּתוּבִים עַל-
סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לַמֶּלֶךְ יְהוֹדָה: וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ
בְּקִבְרָתוֹ בְּגֹר-עֲזָא וַיִּמְלֹךְ יֹאשִׁיָּהוּ בְּנוֹ תַחְתָּיו:

כב בן-שמנה שנה יאשיהו במלכו ושלשים ואחת
שנה מלך בירושלם ושם אמו ודינה בת-עדינה
מבצקת: ויעש הישר בעיני יהוה וילך בכל-דרך
דוד אביו ולא-סר ימין ושמאול: ויהי בשמנה
עשרה שנה למלך יאשיהו שלח המלך את-שפן בן-
אצליהו בן-משלם הספר בית יהוה לאמר: עלה
אל-חלקיהו הפהן הגדול ויתם את-הפסח המובא
בית יהוה אשר אספו שמרי הסף מאת העם: ויתנה
ויתנוהו על-יד עשי המלאכה המפקדים בבית בית
יהוה ויתנו אתו לעשי המלאכה אשר בבית יהוה
לחזק בידק הבית: לתרשים ולבנים ולגדרים ולקנות
עצים ואבני מחצב לחזק את-הבית: אך לא-יתשב
אתם הפסח הנתן על-ידם פי באמונה הם עשים:
ויאמר חלקיהו הפהן הגדול על-שפן הספר ספר
התורה מצאתי בבית יהוה ויתן חלקיה את-הספר
אל-שפן ויקראהו: ויבא שפן אל-המלך
וישב את-המלך דבר ויאמר התיכו עבדיך את-
הפסח הנמצא בבית ויתנהו על-יד עשי המלאכה
המפקדים בית יהוה: ויגד שפן הספר למלך לאמר
ספר גתן לי חלקיה הפהן ויקראהו שפן לפני המלך:
ויהי כשמע המלך את-דברי ספר התורה ויקרע
את-בגדיו: ויצו המלך את-חלקיה הפהן ואת-
אחיקם בן-שפן ואת-עכבור בן-מיכיה ואת שפן
הספר ואת עשיה עבד-המלך לאמר: לכו דרשו
את-יהוה בעדי ובעד-העם ובעל כלי-יהודה על-
דברי הספר הנמצא הזה פי-גדולה חמת יהוה אשר-
היא נצתה בנו על אשר לא-שמעו אבותינו על-דברי
הספר הזה לעשות ככל-הפיתוב עלינו: ויילך
חלקיהו הפהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל-

חלדה הנביאה אשת שלם בן-תקוה בן-חרחס שמר
הבגדים והיא ישבת בירושלם במשנה וידברו
אליה: ונתאמר אליהם פה-אמר יהוה אלהי ישראל
אמרו לאיש אשר-שלח אתכם אלי: פה אמר יהוה
הנני מביא רעה אלי-המקום הזה ועל-ישובו את כלי-
דברי הספר אשר קרא מלך יהודה: תחת אשר
עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים למען הכעיסני בכל
מעשה ידיהם ונצתה חמתי במקום הזה ולא תכבה:
ואל-מלך יהודה השלח אתכם לדרש את-יהוה פה
תאמרו אליו פה-אמר יהוה אלהי ישראל הדברים
אשר שמעת: וזעו רד-לבבך ותפגע מפני יהוה
בשמעך אשר דברתי על-המקום הזה ועל-ישובו
להיות לשמה ולקללה ותקרע את-בגדיך ותכפה
לפני וגם אנכי שמעתי נאם-יהוה: לכן הנני אספך
על-אבתיך ונאספת אל-קברתיך בשלום ולא-
תראינה עיניך בכל הרעה אשר-אני מביא על-
המקום הזה וישבו את-המלך דבר:

כג וישלח המלך ויאספו אליו פלזקני יהודה
וירושלם: ויעל המלך בית-יהוה וכל-איש יהודה
וכל-ישרי ירושלם אתו והפנהים והנביאים וכל-
העם למקטן ועד-גדול ויקרא באזניהם את-כל-
דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה: ויעמד המלך
על-העמוד ויכרת את-הברית לפני יהוה ללכת אתר
יהוה ולשמר מצותיו ואת-עדותיו ואת-חקתיו בכל-
לב ובכל-נפש להקים את-דברי הברית הזאת
הכתבים על-הספר הזה ויעמד כל-העם בברית:
ויצו המלך את-חלקיהו הפהן הגדול ואת-כניה
המשנה ואת-שמרי הסף להוציא מהיכל יהוה את
כלי-הכלים העשויים לבעל ולאשרה ולכל צבא
השמים וישרפם מתוך לירושלם בשדמות קדרון
ונשא את-עפרם בית-אל: והשבית את-הפמרים
אשר נתנו מלכי יהודה ויקטר בפמות בערי יהודה
ומסבי ירושלם ואת-המקטרים לבעל לשמש ולירח
ולמזלות ולכל צבא השמים: ויצא את-האשרה
מבית יהוה מתוך לירושלם אל-גתל קדרון וישרף
אתה גתל קדרון וידק לעפר וישלך את-עפרה על-
הבר בני העם: ויתל את-בתי הקדשים אשר בבית
יהוה אשר הנשים ארנות שם בתים לאשרה: ויבא
את-כלי-הפנהים מערי יהודה וישמא את-הפמות
אשר קטרו-שמה הפנהים מגבע עד-באר שבע

וּנְתַן אֶת־בְּמֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פָּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ
שׁוּר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאל אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: אֵךְ
לֹא יַעֲלוּ כַּהֲנֵי הַבְּמֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלַם כִּי
אִם־אָכְלוּ מִצֹּת בְּתוֹךְ אַחֵיהֶם: וַטַּמָּא אֶת־הַתֶּפֶת
אֲשֶׁר בְּגִי בְנֵי בְו־הַגָּם לְבַלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת־בְּנֹו
וְאֶת־בֶּתּוֹ בְּאֵשׁ לְמִלְךָ: וַיִּשְׁבַּת אֶת־הַסּוֹסִים אֲשֶׁר
נָתַנּוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לְשִׁמְשׁ מִבְּאֵ בֵית־יְהוָה אֶל־לְשַׁפְתִּי
נְתַן־מִלְךָ הַסּוֹרִים אֲשֶׁר בַּפְּרָנְרִים וְאֶת־מַרְכָּבוֹת
הַשְּׁמֶשׁ שָׂרָף בְּאֵשׁ: וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל־הַגָּג
עֲלִית אֲחֹזוּ אֲשֶׁר־עָשׂוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת
אֲשֶׁר־עָשָׂה מְנַשֶּׁה בְּשָׂתֵי חֲצָרוֹת בֵּית־יְהוָה נָתַן
הַמֶּלֶךְ וַיִּרֶץ מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת־עַפְרָם אֶל־גַּחַל
קִדְרוֹן: וְאֶת־הַבְּמֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר
מִימִין לְהַר־הַמִּשְׁחִית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
לְעִשְׂתָּרַת שִׁקְץ צִידוֹנִים וְלִכְמוֹשׁ שִׁקְץ מוֹאָב
וְלַמִּלְכָם תוֹעֵבַת בְּגִי־עַמּוֹן טַמָּא הַמֶּלֶךְ: וַיִּשְׁבֵר אֶת־
הַמִּצְבֹּת וַיִּכְרַת אֶת־הָאֲשֵׁרִים וַיִּמְלֵא אֶת־מְקוֹמָם
עִצְמוֹת אָדָם: וְגַם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבֵית־אֵל
הַבָּמָה אֲשֶׁר עָשָׂה יִרְבֵּעָם בְּו־נֹבֵט אֲשֶׁר הִחֲטִיֵּא אֶת־
יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא וְאֶת־הַבָּמָה נָתַן
וַיִּשְׂרָף אֶת־הַבָּמָה הַזֶּקֶ לְעַפֵּר וְשָׂרָף אֲשֶׁרָה: וַיִּנְפוֹ
יֹאשִׁיָהוּ וַיִּרְא אֶת־הַקְּבָרִים אֲשֶׁר־שָׁם בְּהָר וַיִּשְׁלַח
וַיִּקַּח אֶת־הָעִצְמוֹת מִן־הַקְּבָרִים וַיִּשְׂרָף עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּטַּמָּאֵהוּ כַּדָּבָר יְהוָה אֲשֶׁר קָרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
קָרָא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיֹּאמֶר מַה הַצִּיּוֹן הַלֵּז
אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֲנֹשֵׁי הָעִיר הַקְּבָר
אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּא מִיְהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית־אֵל:
וַיֹּאמֶר הַגִּיחוּ לוֹ אִישׁ אֶל־יָבֵעַ עִצְמוֹתַי וַיִּמְלִטוּ
עִצְמוֹתַי אֶת עִצְמוֹת הַנְּבִיא אֲשֶׁר־בָּא מִשְׁמֶרוֹן:
וְגַם אֶת־כָּל־בְּתֵי הַבְּמֹת אֲשֶׁר בְּעָרֵי שְׂמֹרוֹן אֲשֶׁר
עָשׂוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס הַסִּיר יֹאשִׁיָהוּ וַיַּעַשׂ
לָהֶם כְּכָל־הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית־אֵל: וַיִּזְבַּח
אֶת־כָּל־כַּהֲנֵי הַבְּמֹת אֲשֶׁר־שָׁם עַל־הַמִּזְבְּחוֹת וַיִּשְׂרָף
אֶת־עִצְמוֹת אָדָם עֲלֵיהֶם וַיִּשְׁבֵר יְרוּשָׁלַם: וַיִּצְוּ הַמֶּלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עָשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּפְּתוֹב
עַל סֶפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפְּסַח הַזֶּה מִימֵי
הַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר שִׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכָל יְמֵי מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כִּי אִם־בַּשְּׂמִנָּה עָשְׂרָה שָׁנָה
לְמִלְךָ יֹאשִׁיָהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלַם:
וְגַם אֶת־הָאֲבוֹת וְאֶת־הַיָּדְעָנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־

הַגִּלְלִים וְאֶת כָּל־הַשְּׁקָצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה
וּבִירוּשָׁלַם בַּעַר יֹאשִׁיָהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַכְּתוּבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מִצָּא חִלְקִיָהוּ הַכֹּהֵן
בֵּית יְהוָה: וַיִּכְמְאוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מִלְךָ אֲשֶׁר־שָׁב
אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מַאֲדוֹ כְּכָל
תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאֶתְרִיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ: אֵךְ לֹא־שָׁב יְהוָה
מִחֲרוֹן אַפּוֹ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר־חָרָה אַפּוֹ בִּיהוּדָה עַל כָּל־
הַכְּעָסִים אֲשֶׁר הִכְעִיסוּ מְנַשֶּׁה: וַיֹּאמֶר יְהוָה גַּם אֶת־
יְהוּדָה אֲסִיר מֵעַל פְּנֵי כַּאֲשֶׁר הִסְרֵיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל
וְמֵאֲסִיתִי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר־בְּתַרְתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם
וְאֶת־הַבַּיִת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי יְהִיָּה שְׁמִי שָׁם: וַיִּתֵּר דְּבָרֵי
יֹאשִׁיָהוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הִלֵּא־הֶם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: וַיִּנְמְיוּ עָלָה פְּרַעְיָה נָכָה
מִלְךָ־מִצְרַיִם עַל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל־נְהַר־פָּרַת וַיִּלְךָ
הַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָהוּ לְקַרְאֵהוּ וַיִּמִּיתֵהוּ בַּמַּגִּדוֹ כְּרֹאֲתוֹ אֲתוֹ:
וַיִּנְרַכְּבֵהוּ עַבְדּוֹ מֵת מִמַּגִּדוֹ וַיִּבְאֵהוּ יְרוּשָׁלַם
וַיִּקְבְּרֵהוּ בַקְּבָרָתוֹ וַיִּקַּח עִם־הָאֶרֶץ אֶת־יְהוֹאָחָז בֶּן־
יֹאשִׁיָהוּ וַיִּמְשַׁחוּ אֹתוֹ וַיִּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו: וַיִּבְרַךְ
עֲשָׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה יְהוֹאָחָז בְּמִלְכּוֹ וַיִּשְׁלַח חֲדָשִׁים
מִלְךָ בִּירוּשָׁלַם וְשָׁם אִמּוֹ חַמוּטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלְּבָנָה:
וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכָל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו:
וַיֹּאסֶרְהוּ פְּרַעְיָה נָכָה בַּרְבֵּלָה בְּאֶרֶץ חֲמַת בַּמֶּלֶךְ
מִמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וַיִּתֵּן־עֲנֹשׁ עַל־הָאֶרֶץ מֵאָה כֶּסֶף־
כֶּסֶף וְכֶסֶף זָהָב: וַיִּנְמְלְךָ פְּרַעְיָה נָכָה אֶת־אֱלִיקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָהוּ תַּחַת יֹאשִׁיָהוּ אָבִיו וַיִּסָּב אֶת־שְׁמוֹ יְהוִיקִים
וְאֶת־יְהוֹאָחָז לְקַח וַיִּבְאֵא מִצְרַיִם וַיִּמַּת שָׁם: וַהֲפֶסֶף
וַהֲזָהָב נָתַן יְהוִיקִים לְפְרַעְיָה אֵךְ הָעֵרִיד אֶת־הָאֶרֶץ
לְתַת אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי פְּרַעְיָה אִישׁ כְּעָרְפוֹ נָגַשׁ אֶת־
הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב אֶת־עַם הָאֶרֶץ לְתַת לְפְרַעְיָה נָכָה:
וַיִּבְרַךְ עֲשָׂרִים וְחַמְשָׁן שָׁנָה יְהוִיקִים בְּמִלְכּוֹ וְאֶת־
עֲשָׂרָה שָׁנָה מִלְךָ בִּירוּשָׁלַם וְשָׁם אִמּוֹ זְבִידָה זְבוּדָה
בַּת־פְּדָיָה מִן־רוּמָה: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכָל
אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו:

כַּד בְּיָמָיו עָלָה נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְהִי־לוֹ
יְהוִיקִים עֹבֵד שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיִּשָּׁב וַיִּמְרַד־בוֹ: וַיִּשְׁלַח
יְהוָה בּוֹ אֶת־גְּדוּדֵי כַּשְׂדִּים וְאֶת־גְּדוּדֵי אַרְם וְאֶת
גְּדוּדֵי מוֹאָב וְאֶת גְּדוּדֵי בְּגִי־עַמּוֹן וַיִּשְׁלַחֵם בִּיהוּדָה
לְהַאֲבִידוֹ כַּדָּבָר יְהוָה אֲשֶׁר דָּבָר בְּיַד עַבְדּוֹ
הַנְּבִיאִים: אֵךְ עַל־פִּי יְהוָה הִיָּתַל בִּיהוּדָה לְהַסִּיר
מֵעַל פְּנֵי בַחֲטָאת מְנַשֶּׁה כְּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה: וְגַם דָּם־

הַנְּקִי אֲשֶׁר שָׁפַךְ וַיִּמְלֵא אֶת־יְרוּשָׁלַם דָּם נְקִי וְלֹא־
אָבָה יְהוָה לְסַלַחַ: וַיִּתֵּר דְּבַרִי יְהוֹנָדָה וְכָל־אֲשֶׁר
עָשָׂה הִלֵּא־הֶם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבַרִי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יְהוּדָה: וַיִּשְׁכַּב יְהוֹנָדָה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִן
בְּנוֹ תַחְתָּיו: וְלֹא־הָסִיף עוֹד מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְצִאת
מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְקָח מֶלֶךְ בְּכָל מַגְחַל מִצְרַיִם עַד־נְהַר־
פָּרָת כֹּל אֲשֶׁר הִיָּתָה לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם: בְּיַם־שִׁמְשֹׁן
עָשְׂרָה שָׁנָה יְהוֹיָכִן בְּמַלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֶלֶךְ
בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ נַחֲשָׁתָא בַת־אֶלְנָתָן מִירוּשָׁלַם:
וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אָבוֹיו: בָּעֵת
הַהִיא עָלָה עָלָיו עַבְדֵי נְבַכְדַּנְאֶצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלַם
וַתִּבֹּא הָעִיר בְּמַצּוֹר: וַיָּבֹא נְבַכְדַּנְאֶצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־
הָעִיר וַעֲבָדָיו צָרִים עָלֶיהָ: וַיִּצָּא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־
יְהוּדָה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְאִמּוֹ וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו
וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בַּשָּׁנָה שְׁמֹנֶה לְמַלְכוֹ:
וַיּוֹצֵא מִשָּׁם אֶת־כָּל־אוֹצְרוֹת בַּיִת יְהוָה וְאוֹצְרוֹת
בַּיִת הַמֶּלֶךְ וַיִּקְצָץ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה

שְׁלֵמָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּהִיכָל יְהוָה כַּאֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה:
וְהַגִּלְגָּלִים אֶת־כָּל־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֶת כָּל־
גְּבוּרֵי הַחֵיל עָשְׂרָה עָשָׂר אֲלָפִים גּוֹלָה וְכָל־הַתְּרָשׁ
וְהַמִּסְגָּר לֹא נִשְׁאַר זוּלַת זוּלַת עִם־הָאָרֶץ: וַיִּגְדַּל אֶת־
יְהוֹיָכִין בְּבֵלְיָה וְאֶת־אָמִם הַמֶּלֶךְ וְאֶת־נְשֵׁי הַמֶּלֶךְ וְאֶת־
סָרִיסָיו וְאֶת אוֹלֵי אֵילֵי הָאָרֶץ הוֹלִיךְ גּוֹלָה מִירוּשָׁלַם
בְּבֵלְיָה: וְאֶת כָּל־אֲנָשֵׁי הַחֵיל שְׁבַעַת אֲלָפִים וְהַתְּרָשׁ
וְהַמִּסְגָּר אֲלֶף־חָמֵשׁ הַפֶּלֶא גְבוּרִים עָשָׂה מִלְחָמָה וַיָּבִיֵאֵם
מֶלֶךְ־בָּבֶל גּוֹלָה בְּבֵלְיָה: וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־מַתְנַגְיָה
דָּדוּ תַחְתָּיו וַיִּסָּב אֶת־שְׁמוֹ צְדַקְיָהוּ: בְּיַם־שִׁמְשֹׁן
וַאֲחַת שָׁנָה צְדַקְיָהוּ בְּמַלְכוֹ וַאֲחַת עָשְׂרָה שָׁנָה מֶלֶךְ
בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ חַמְיִטָל חַמוּטָל בַת־יִרְמְיָהוּ
מִלְבָּנָה: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
יְהוֹנָדָה: כִּי עַל־אֶף יְהוָה הִיָּתָה בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה
עַד־הַשְּׁלֹכּוֹ אַתֶּם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צְדַקְיָהוּ בְּמֶלֶךְ
בָּבֶל:

טז נסח ברכות התפלה וסידורן:

ברוך אתה יהוה, אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא. אל עליון, גומל חסדים טובים וקונה הכל, וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם, מלך רחמן מושיע ומגן. ברוך אתה יהוה, מגן אברהם.

אתה גבור לעולם יהוה, מחיה מתים אתה רב להושיע, משיב הרוח מוריד הגשם, מכלכל חיים בחסד. מחיה מתים ברחמים רבים, רופא חולים, וסומך נופלים ומתיר אסורים, ומקים אמונתו לישגי עפר. מי כמוך בעל גבורות, ומי דומה לך ממת ומחיה, ונאמן אתה, להחיות מתים. ברוך אתה יהוה, מחיה המתים.

אתה קדוש, ושמוך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך, סלה. ברוך אתה יהוה, האל הקדוש.

אתה חונן לאדם דעת, ומלמד לאנוש בינה; חננו מאתך דעה, ובינה והשכל. ברוך אתה יהוה, חונן הדעת.

השיבנו אבינו לתורתך, וקרבנו מלפנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה, לפניך. ברוך אתה יהוה, הרוצה בתשובה.

סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחל לנו מלפנו כי פשענו, כי אל טוב וסלח, אתה. ברוך אתה יהוה, חנון ומרבה לסלח.

ראה בענינו, וריבה ריבנו, ומהר לגאלנו, כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה יהוה, גואל ישראל.

רפאנו יהוה אלהינו ונרפא, הושיענו ונושעה, והעלה רפואה שלמה לכל תחלואינו, כי אל רופא רחמן אתה. ברוך אתה יהוה, רופא חולי עמו ישראל.

ברכנו יהוה אלהינו בכל מעשה ידינו, וברך את שנותינו ותן טל ומטר על פני האדמה, ושבע את העולם פלו מטובך, ורוה פני תבל מעשר מתנות ידיך. ושמרה והצילה יהוה אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה, מפל מיני משחית ומפל מיני פרענות; ותן לה אחרית ותקוה שבע ושלום וברכה, כשנים הטובות. ברוך אתה יהוה, מברך השנים.

תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ את כל גליותינו, מארבע כנפות הארץ, לארצנו. ברוך אתה יהוה, מקבץ נדחי עמו ישראל.

השיבה שופטינו כבראשונה, ויועצינו כבתחלה,

והסר ממנו יגון ואנחה, ומלך עלינו אתה לבדך ברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה יהוה, מלך אוהב צדקה ומשפט.

למשפדים אל תהי תקוה, כל המינים כרגע יאבדו, ומלכות זדון תעקר ותשבר, מהרה בימינו. ברוך אתה יהוה, שובר אויבים ומכניע זדים.

על הצדיקים ועל החסידים ועל גרי הצדק, ועל שארית עמך בית ישראל, יהמו רחמיך יהוה אלהינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת; ושים חלקנו עמהם לעולם, לא נבוש, כי בשמך בטחנו, ולישועתך נשענו. ברוך אתה יהוה, משען ומבטח לצדיקים.

תשכן בתוך ירושלים עירך, כאשר דברת, ובנה אותה בנין עולם, במהרה בימינו. ברוך אתה יהוה, בונה ירושלים.

את צמח דויד, מהרה תצמיח, וקרנו, תרום בישועתך. ברוך אתה יהוה, מצמיח קרן הישועה.

שמע קולנו יהוה אלהינו, חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים ורצון את תפלתנו; מלפניך מלפנו, ריקם אל תשיבנו: כי אתה, שומע תפלת כל פה. ברוך אתה יהוה, שומע התפלה.

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה, והשב העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. ותרצנו, ותחזינה עינינו בשובך לנו, לציון ברחמים, כמאז. ברוך אתה יהוה, המחזיר שכינתו לציון.

מודים אנחנו לך: שאתה הוא יהוה אלהינו, צור חיינו מגן ישענו, אתה הוא, לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורין בידיך, ועל נשמותינו הפקודות לך, על נסידך ונפלאותיך שפכל עת ועת, ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך, המרחם כי לא תמו חסדיך, כל החיים יהללו את שמך הגדול, כי טוב האל הטוב. ברוך אתה יהוה, הטוב שמך ולך נאה להודות.

שים שלום טובה וברכה, חן וחסד ורחמים עלינו ועל ישראל עמך, וברכנו פלנו, ממאור פניך: כי ממאור פניך נתת לנו יהוה אלהינו, תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ושלום, וטוב בעיניך, לברך את עמך ישראל בכל עת בשלום. ברוך אתה יהוה, המברך את עמו ישראל בשלום.

יז בימות החמה, אומר בברכה שניה רב להושיע, מוריד הטל, מכלכל חיים בחסד...; ומברך ברכה תשיעית, בנסח זה:

בְּרַכְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדִינוּ, וּבְרַךְ אֶת שְׁנוֹתֵינוּ בְּטַלְלֵי רִצּוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה, כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

יח בְּלִילֵי מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים וּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנִסְחָה זֹה:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לְאִנוּשׁ בִּינָה; וְאַתָּה הַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, וּבֵין אֹר לַחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְגוֹיִים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, כֵּן פָּדַדְנוּ וְהִצִּילְנוּ מִכָּל מִיַּיִן מִשְׁחִית וּמִכָּל מִיַּיִן פְּרַעֲנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לְבוֹא בְּעוֹלָם; וְשִׁמְרָנוּ מִן הַכֹּל, וְחָנְנוּ מֵאֲתֵךְ דַּעַת וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חוֹנֵן הַדַּעַת.

יט בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים, וּבַחֲלוֹ שְׁלֹמוֹעַד, מוֹסִיף בְּבִרְכַת שֶׁבַע עֲשָׂרָה בְּעֶרְבִית וּשְׁחָרִית וּמִנְחָה, וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנִסְחָה זֹה:

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְתַפְלֹתֶם שְׁעָה, וְהִשָּׁב הָעֲבוּדָה לְדַבִּיר בֵּיתְךָ, וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלְתֶם מִהָרָה בְּאַהֲבָה תִּקְבַּל בְּרִצּוֹן, וְתִהְיֶה לְרִצּוֹן תְּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וַיְבֹא יִגִּיעַ יִרְאֶה יִרְצֶה יִשְׁמַע יִפְקֹד יִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכוֹרֵנוּ, זְכוֹרֵן אֲבוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵן יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, זְכוֹרֵן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ, זְכוֹרֵן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלְטָה לְטוֹבָה לְחַן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים-בְּיוֹם רֵאשִׁי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְלִהְיוֹשִׁיעֵנוּ. זְכוֹרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פְּקַדְנוּ בּוֹ לְבִרְכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בְּדַבֵּר יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים; חוּס וְחָנְנוּ, וּרַחֵם עָלֵינוּ, וּמְלַטְנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וּיְגוֹן, וּשְׁמַחְנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְתִרְצָנוּ, וְתִחַזְּקֵנוּ עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְנוֹךְ, לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים, כְּמֵאז. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמַּחְזִיר שְׂכִינְתּוֹ לְצִיּוֹן.

כּ וּבַחֲלוֹ שְׁלֹמוֹעַד אוֹמֵר:

בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה-אוֹ, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסִּפּוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְלִהְיוֹשִׁיעֵנוּ...

כא בְּיוֹם תַּעֲנִית, מְבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁשׁ עֲשָׂרָה הֵיחִיד בְּנִסְחָה זֹה:

שָׁמַע קוֹלְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, חוּס וּרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבַּל בְּרַחֲמִים וּרִצּוֹן אֶת תְּפִלְתָנוּ; מְלַפְנֶיךָ מְלַפְנוּ, רִיקִים אֶל תְּשִׁיבָנוּ. עָנְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עָנְנוּ בְּיוֹם צוּם הַתַּעֲנִית הַזֶּה-כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אֶל תִּסְתַּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאֶל תַּעֲלֵם אֲזָנְךָ מִשְׁמַע תְּפִלְתָנוּ, וְהִיָּה קְרוֹב, לְשׁוֹעֵנוּ: טָרֵם נִקְרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נְדַבֵּר, וְאַתָּה תִּשְׁמַע. כְּדַבֵּר שְׁנֵאמַר וְהִיָּה טָרֵם-יִקְרָאוּ, וְאֲנִי אֶעֱנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וְאֲנִי אֲשַׁמַּע. כִּי אַתָּה, שׁוֹמַע תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹמַע תְּפִלָּה.

כב וּשְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמֵר נִסַּח זֶה, בְּרָכָה בְּפָנֵי עַצְמָה;

אֲחֵר בְּרָכָה שְׁבִיעִית, אוֹמֵר:

עָנְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ... עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וְאֲנִי אֲשַׁמַּע. כִּי אַתָּה עוֹנֶה, בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה; פּוֹדֶה, וּמַצִּיל. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה.

כג בְּתַשְׁעָה בָּאָב, מְבָרֵךְ בְּרָכַת אַרְבַּע עֲשָׂרָה בְּנִסְחָה זֹה:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עָלֵינוּ, וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ: הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻבָה הַשּׁוֹמְמָה, הַנְּתוּנָה בִּיד זָרִים, הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חַפּוּי, כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יֵלְדָה. וַיְבַלְעוּהָ לְגִיוֹנִים, וַיִּירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים; וַיִּתְּנוּ אֶת נְבִלַת עֲבָדֶיךָ, מֵאֲכָל לַעֲוֹן הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמָרָר תִּבְכֶּה, וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ: לְבִי לְבִי עַל חֲלָלֵיהֶם, מְעִי מְעִי עַל הַרוּגֵיהֶם. רֵאֵה יְהוָה וְהִבִּיטָהּ, וּרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָהּ-כִּי אַתָּה יְהוָה בָּאֵשׁ יִסְדַּתָּהּ, וּבָאֵשׁ אַתָּה עֲתִיד לְבַנוֹתָהּ: כְּפִתּוּב וְאֲנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נֶאֱמַר-יְהוָה, חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב; וּלְכַבּוֹד, אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.

כד בְּפוּרִים, מְבָרֵךְ בְּרָכַת שְׁמוֹנֶה עֲשָׂרָה בְּנִסְחָה זֹה:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָּךְ: שְׂאֵתָה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיִּינוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא, לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדָה לָּךְ וְנִסְפָּר תְּהִלְתֶּךָ עַל חַיִּינוּ הַמְּסוּרִין בִּיְדֶיךָ, וְעַל נְשִׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָּךְ, עַל נְסִיף שְׁבָכַל יוֹם וַיּוֹם, וְעַל נְפִלְאוֹתֶיךָ שְׁבָכַל עֵת וְעֵת, עַל הַנְּסִים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, שְׁעֲשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ בְּיָמִים הֵם בְּזָמַן הַזֶּה: בְּיָמֵי מְרֹדְכִי וְאַסְתֵּר, כְּשֶׁעָמַד הָמֵן הָרַע עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבִקְשׁ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגׁ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, מִנְעֵר וְעַד זָקֵן טוֹף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, וּשְׁלָלָם לְבָז; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עֲמַדְתָּ לָּהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וַדַּנְתָּ אֶת דֵּינָם, וּרְבַתְּ אֶת רִיבָם, וְנִקְמַתְּ אֶת נִקְמַתָם; וְהִפְרַתְּ אֶת עֲצָתּוֹ, וְקַלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְהַשְׁבּוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֵאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו עַל הָעֵץ; וְעֲשִׂיתָ לָּךְ שֵׁם גְּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעֲשִׂיתָ עִמָּהֵן פֶּלֶא וְנִסִּים, כֵּן עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בְּעֵת וּבַעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כָּלֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָּךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ.

כה בְּחֲנֻכָּה, מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּנִסְחָה זֹה:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָּךְ... עַל נְפִלְאוֹתֶיךָ שְׁבָכַל עֵת וְעֵת, עַל הַנְּסִים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַמְּלַחְמוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַפְּדוּת וְעַל הַפְּרָקוֹן, שְׁעֲשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ בְּיָמִים הֵם בְּזָמַן הַזֶּה: בְּיָמֵי מִתְתִּיָה בֶן יוֹחָנָן כּוֹהֵן גְּדוֹל חֲשֵׁמְנָאִי וּבְנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן הַרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְבַטְלָם מִתּוֹרַתְךָ, וְלִהְעַבְּרִים מִחֻקֵּי רִצּוֹנְךָ; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עֲמַדְתָּ לָּהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וַדַּנְתָּ אֶת דֵּינָם, וּרְבַתְּ אֶת רִיבָם, וְנִקְמַתְּ

את נקמתם; ומסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעוטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים ופושעים ביד עושי תורתך; ועשית לה שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמהם נסים וגבורות, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם יהוה אלהינו, אנו מודים לך.

כו שליח צבור, מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה:

נקדישך ונעריצך, ונשלש לך קדשה משלשת, בדבר האמור על ידי נביאך וקרא זה אל-זה ואמר, קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות; מלא כל-הארץ, כבודו. כבודו וגדלו, מלא עולם; ומשרתיו שואלים, איה מקום כבודו. משבחים ואומרים, ברוך כבוד-יהוה, ממקומו. ממקומך מלפנו תופיע ותמלך עלינו, פי מחכים אנו לך. מתי תמלך בציון, בחיינו ובימינו. תשכן ותגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך, לדור ודור ולנצח נצחים. ועינינו תראינה במלכות עזך, בדבר האמור בשירי קדשך על ידי דויד עבדך משיח צדקך: ימלך יהוה, לעולם-אלהיך ציון, לדר ודר: הללו-יהוה. לדור ודור נגיד גדלך, ולנצח נצחים קדשך נקדיש; ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש, פי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יהוה, האל הקדוש.

בעת ששליח צבור אומר בברכה זו וקרא זה אל-זה ואמר, כל העם עונים: קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות; מלא כל-הארץ, כבודו. וכשהוא אומר איה מקום כבודו, כל העם עונים: משבחים ואומרים, ברוך כבוד-יהוה, ממקומו. וכשהוא אומר בחיינו ובימינו, כל העם עונים אמר על ידי דויד משיח צדקך, כל העם עונים: ימלך יהוה, לעולם-אלהיך ציון, לדר ודר: הללו-יהוה. וכל אלו הדברים שעונים הצבור, הוא קורא עמהן; ולא יגביה קולו, בעת שהן עונים עמו.

ואחד היחיד ואחד הצבור, בעשרת ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים, אומר בסוף ברכה זו, כאמור ויגבה יהוה צבאות, במשפט; והאל, הקדוש, נקדש, בצדקה. ברוך אתה יהוה, המלך הקדוש.

כז שליח צבור אומר קדיש לעולם קדם כל תפלה, ואחר כל תפלה; ואחר שאומר סדר היום, בכל עת שיאמר סדר היום, יתחנן מעט, ויאמר קדיש; וכשישלים לקרות בתורה, ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים, כשיגמר תחנוניו, יאמר קדיש.

כח נסח הקדיש:

יתגדל ויתקדש שמייה רבה. בעלמא די ברא

כרעותיה, וימליך מלכותיה, ויצמח פרקניה, ויקרב משיחיה, ויפרק עמיה, בחייכון וביומיכון ובחיייהון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב; ואמרו אמן. יהא שמייה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמא. יתברך. ישתבח יתפאר, יתרוםם יתעלה, יתהדר יתהלל, ויתנשא שמייה דקדשא בריך הוא. לעילא לעילא מפל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא; ואמרו אמן.

בעת שיאמר שליח צבור יתגדל ויתקדש שמייה רבה, כל העם עונים אמן. ובעת שהוא אומר תחלה ואמרו אמן, כל העם עונים אמן יהא שמייה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמא; ומצות חכמים הראשונים לענות אמן יהא שמייה רבה מברך, בכל כוחו שלאדם. וכשהוא אומר יתברך, כל העם עונים אמן. וכשהוא אומר בריך הוא, כל העם עונים אמן. וכשהוא אומר בסוף ואמרו אמן, כל העם עונים אמן. וכסדר הזה עונים, בכל קדיש וקדיש.

כט קדיש בתרא. כל קדיש שאומר שליח צבור אחר שגומר התפלה, שאינו אומר אחריו פלוס, אלא כל העם שומעין אותו ויוצאין ונפטריין-נהגו העם פלוס, להוסיף בסופו נסח זה:

תתקבל צלותכון ותתעביד בעותכון וצלותהון ובעותהון דכל בית ישראל, קדם אבוהון די בשמיא; יהא שלמא רבא משמיא וסיעתא ופרקנא עליכון ועלנא, ועל כל קהלהון דישראל; ואמרו אמן. עושה שלום במרומיו, הוא ברחמיו יעשה שלום על כל ישראל.

ל קדיש דרבנן. כל עשרה מישראל או יתר שהיו עוסקין בתלמוד תורה שבעל פה, ואפלו במדרשות או בהגדות-פשהן מסימין, אומר אחד מעומד קדיש בנסח זה:

יתגדל ויתקדש שמייה רבה. דעתיד לחדתא עלמא, ולאחאה מיתיא ולמפרק חייא, ולמבני קרתא דירשלים ולשכללא היכלא קדישא, ולמעקר פלחנא נכראה מן ארעא ולאחבא פלחנא די שמייה לאתריה בזיויה וביקריה, וימליך מלכותיה ויצמח פרקניה, ויבע משיחיה ויפרק עמיה, בחייכון וביומיכון ובחיייהון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב; ואמרו אמן. יהא שמייה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמא. יתברך. ישתבח יתפאר, יתרוםם יתעלה, יתהדר יתהלל, ויתנשא שמייה דקדשא בריך הוא. לעילא לעילא מפל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא; ואמרו אמן. על רבנן ועל תלמידיהון ועל תלמידי תלמידיהון דעסקין באורייתא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר, יהי לכון ולהון חנא וחסדא ורחמי וסיעתא ורוחא מקדם אבוהון די בשמיא, ואמרו אמן. יהא שלמא רבא

משמיה וסיעתא ופרקנא... עושה שלום במרומיו, הוא ברחמיו יעשה שלום על כל ישראל. וזה הוא הנקרא קדיש דרבנו.

לא נהגנו להתחנן בפילת פנים בדברים ובפסוקים אלו-פעמים בכלן, ופעמים במקצתן:

לפניך, אני פורע ומשתחוה ומתחנן-אדון העולם, אלהי האלהים ואדוני האדונים: כי לא על-צדקתינו, אנחנו מפילים תחנונינו לפניך-כי, על-רחמיך הרבים. מה-נאמר ליהוה, מה-נדבר, ומה-נצטדק. חטאנו ועווננו, והרשענו ומרדנו; וסור ממצותך, וממשפטך. לך אדני הצדקה, ולנו בשת הפנים. השחרו פנינו מפני אשמתנו, ונכפפה קומתנו מפני עוונותינו; אין לנו פה להשיב, ולא מצח להרים ראש. אלהי בשתי ונכלמת-להרים אלהי פני, אליך: כי עונותינו רבו למעלה ראש, ואשמתנו גדלה עד לשמים. אין בנו מעשים. עשה עמנו צדקה למען שמך, כמו שהבטחתנו על ידי נביאיך: למען שמי אאריך אפי, ותהלתי אחטם-לך-לבבתי, הכריתך. לא למענכם אני עשה, בית ישראל: כי אם-לשם-קדשי. לא לנו יהוה, לא-לנו: כי-לשמך, תן כבוד-על-חסדך, ועל-אמתך. למה, יאמרו הגוים: איה-נא, אלהיהם. אנא יהוה, אל-תפן, אל-קשי העם הזה, ואל-רשעו, ואל-חטאתו. סלח-נא, לעון העם הזה-כגדל חסדך; וכאשר נשאתה לעם הזה, ממצרים ועד-הנה. למען-שמך יהוה; וסלחת לעוני, כי רב-הוא. אדני שמעה, אדני סלחה, אדני הקשיבה ועשה, ואל-תאחר: למעןך אלהי-כי-שמך נקרא, על-עירך ועל-עמך.

לב נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים, כשנגביה פניו מן הקרקע; בפסוקים אלו, אומר:

ואנחנו, לא נדע מה-נעשה-כי עליך, עינינו. זכר-רחמיך יהוה, וחסדיך: כי מעולם המה. אל-תזכר-לנו, עונת ראשנים: מהר, יקדמונו רחמיך-כי דלונו מאד. קומה, עזרתה לנו; ופדנו, למען חסדך. יהי-חסדך יהוה עלינו: כאשר, יחלנו לך. אם-עונות תשמר-יה-אדני, מי יעמד. כי-עמך הסליחה-למען, תורא. יהוה הושיעה: המלך, יעננו ביום-קראנו. כי-הוא, ידע יצרנו; זכור, כי-עפר אנחנו. עזרנו, אלהי ישענו-על-דבר כבוד-שמך; והצילנו וכפר על-חטאתינו, למען שמך.

לג וכן נהגו העם להתחנן אחר סדר היום תמיד, בתחנונים אלו:

יהוה, אלהי אברהם יצחק וישראל אבתינו, שמרה-זאת לעולם, ליצר מחשבות לבב עמך; והכן לבבם, אליך. והוא רחום, יכפר עון-ולא-ישחית: והרבה, להשיב אפו; ולא-יעיר, כל-חמתו. כי-

אתה אדני, טוב וסלח; ורב-חסד, לכל-קראיך. צדקתך צדק לעולם; ותורתך אמת. מי-אל כמוך, נשא עון ועבר על-פשע, לשארית, נחלתו: לא-החזיק לעד אפו, כי-חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו, יכבש עונותינו; ותשליך במצלות ים, כל-חטאותם. תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר-נשבעת לאבתנו, מימי קדם. ברוך אדני, יום יום: יעמס-לנו-האל ישועתנו סלה. יהוה צבאות עמנו; משגב-לנו אלהי יעקב סלה. יהוה צבאות-אשרי אדם, בטח בך. ברוך אלהינו ברוך אדונינו, ברוך בוראנו שבראנו לכבודו, שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת על ידי משה רבנו, חיי עולם נטעה בתוכנו. הרחמן יפתח לבנו לתלמוד תורתו, ויתן בלבנו אהבתו ויראתו, לעשות רצונו כרצונו, ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה-למען לא ניגע לריק, ולא נלד לבהלה. פן יהי רצון ורחמים מלפניך יהוה אלהינו, שנחיה לשמר חקיך בעולם הזה ולימות המשיח, כדי שנוזפה ונירש טוב לחיי העולם הבא. למען, יזמרך כבוד-ולא ידום: יהוה אלהי, לעולם אודך. יהיו לרצון אמרי-פי, והגיון לפני לפניך: יהוה, צורי וגאלי.

לד ונהגו מקצת העם, לקרות בכל יום אחר תחנונים אלו, שיר מזמור שהיו הלויים אומרים בבית המקדש באותו היום. וקוראין לדוד: אליך יהוה, נפשי אשא, כל המזמור. וקוראין אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינה, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם: שנאמר וכל בניך, למודי יהוה; ורב, שלום בניך. אין פאלהינו, אין פאדונינו, אין פמלפנו, אין פמושיענו; מי פאלהינו, מי פאדונינו, מי פמלפנו, מי פמושיענו; נודה לאלהינו, נודה לאדונינו, נודה למלפנו, נודה למושיענו; ברוך אלהינו, ברוך אדונינו, ברוך מלפנו, ברוך מושיענו; אתה הוא אלהינו, אתה הוא מלפנו, אתה הוא מושיענו. אתה תקום, תרחם ציון: כי-עת לחנה, כי-בא מועד. אך צדיקים, יודו לשמך; ישבו ישרים, את-פניך. ויבטחו בך, יודעי שמך: כי לא-עזבת דרשיך יהוה. כי, כל-העמים, ילכו, איש בשם אלהיו; ואנחנו, נלך בשם-יהוה אלהינו-לעולם ועד.

לה כבר אמרנו בספר זה שבימי השבתות וימים טובים, מתפלל אדם בכל תפלה שבע ברכות-שלוש ראשונות ושלוש אחרונות, וברכה אחת אמצעית מעין היום. ובראש השנה וביום הפפורים שליובל, מתפלל באמצע שלוש ברכות ובתפלת מוסף בלבד; ונמצא מתפלל במוסף בשני ימים אלו, תשע ברכות. ובמוסף ראש חדש ובמוסף חלו שלמועד, מתפלל שבע-שלוש ראשונות ושלוש אחרונות, וברכה אחת באמצע.

זוה הוא נסח כל הברכות האמצעיות:

לו ברכה אמצעית שלילי שבת:

אתה קדשת את יום השביעי לשמך, תכלית מעשה שמים וארץ, וברכתו מכל הימים, וקדשתו מכל הזמנים: פאמור ויברך אלהים את יום השביעי, ויקדש אתו, כי בו שבת מכל מלאכתו, אשר ברא אלהים לעשות. אלהינו ואלהי אבותינו-רצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך, ושמח נפשנו בישועתך ושבענו מטובך, וטהר לבנו לעבדך באמת; והנחילנו באהבה וברצון שבתות קדשך, וינוחו בם כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה יהוה, מקדש השבת.

לז ברכה אמצעית שלשחרית שבת:

ישמח משה במתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו, כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני, שני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהן שמירת שבת. וכן פתוב בתורתך, ושמרו בני-ישראל, את-השבת, לעשות את-השבת לדרתם, ברית עולם. ביני, ובין בני ישראל-אות היא, לעלם: כי-ששת ימים, עשה יהוה את-השמים ואת-הארץ, וביום השביעי, שבת וינפש. ישמחו במלכותך שומרי שבת קוראי ענג, עם מקדשי שביעי. אלהינו ואלהי אבותינו-רצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצוותיך... ברוך אתה יהוה, מקדש השבת.

לח ברכה אמצעית שלמוסף שבת:

למשה צוית על הר סיני מצות שבת, זכור ושמור, ובו צויתנו יהוה אלהינו, להקריב לך קרבן מוסף פראוי. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו; ושם נעשה לפניך את קרבנות חובתנו, תמידין פסדרן ומוספין כהלפתן, ואת מוספי יום המנוח הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמו שפתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. לא נתתו מלפנו לגויי הארצות, ולא הנחלתו מלפנו לעובדי פסילים, גם במנוחתו, לא ישפנו ערלים: לבית ישראל נתתו, זרע ישורון אשר בם בחרת; חמדת ימים, אותו קראת. אלהינו ואלהי אבותינו-רצה נא במנוחתנו... ברוך אתה יהוה, מקדש השבת.

לט ברכה אמצעית שלמנחת שבת:

אתה אחד, ושמך אחד; ומי פעמך ישראל, גוי אחד בארץ. עטרת תהלה ותפארת ישועה, לעמך נתת; אברהם יגל, יצחק ירנו, יעקב ובניו ינוחו בו, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. יפירו בניך וידעו, כי מאתך היא מנוחתם; הנח לנו אבינו, ואל תהי צרה ויגון

ביום מנוחתנו. אלהינו ואלהי אבותינו-רצה נא במנוחתנו... ברוך אתה יהוה, מקדש השבת.

מ ברכה אמצעית שלמוסף ראש חדש:

ראשי חדשים לעמך נתת, זמן כפרה לכל תולדותם, להיותם מקריבין לפניך זבחי רצון, ושעירי חטאת לכפר בעדם; זכרון לכלם יהיה, תשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין, ועולת ראש חדש נעלה עליו; שירי דויד נשמע בעירך, האמורים לפני מזבחך לרצון. אהבת עולם תביא להם, וברית אבות לבנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו, מפני חטאינו, גלינו מארצנו, ונתרחק מעל אדמתנו. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו; ושם נעשה לפניך את קרבנות חובתנו, תמידין פסדרן ומוספין כהלפתן, ואת מוספי יום ראש החדש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמו שפתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את ראש החדש הזה לטובה לברכה, לחן לחסד ולרחמים, לחיים ולשלום; ויהי ראש החדש הזה סוף וקץ לכל חטאותינו וצרותינו, תחלה וראש לפדות נפשנו-כי בעמך ישראל מכל האמות בחרת, וראשי חדשים להם נתת. ברוך אתה יהוה, מקדש ישראל וראשי חדשים.

מא ברכה אמצעית שלמוסף ראש חדש שחל להיות בשבת:

אתה יצרת עולמך מקדם, כלית מלאכתך ביום השביעי; ובחרת בנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצוותיך וקרבנתנו מלפנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש, עלינו קראת. ותתן לנו יהוה אלהינו שבתות למנוחה, ויום ראש החדש הזה לכפר בעדנו. ומפני חטאינו, גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, ואין אנו יכולין לעשות לפניך, קרבנות חובותינו. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו; ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין פסדרן ומוספין כהלפתן, ואת מוספי יום המנוח הזה ויום ראש החדש הזה, נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שפתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את ראש החדש הזה לטובה... לפדות נפשנו. ורצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצוותיך... וינוחו בם כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה יהוה, מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.

מב ברכה אמצעית שליום טוב שלפסח, בערבית

אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצוותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך; ושמך הגדול והקדוש, עלינו קראת. ותתן לנו יהוה אלהינו, מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג המצות הזה, זמן חרותנו באהבה-זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא יגיע יראה ירצה ישמע יפקד יזכר לפניך זכרוננו, זכרון אבותינו, זכרון ירושלים עירך, זכרון משיח בן דָּוִד עבדך, זכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפלטה לטובה לחן לחסד ולרחמים-ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה, לרחם בו עלינו ולהושיענו. זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה, פקדנו בו לברכה, הושיענו בו לחיים, בדבר ישועה ורחמים; חוס וחננו, ורחם עלינו, ומלטנו בו מכל צרה ויגון, ושמחנו בו שמחה שלמה, כי אל מלך רחום וחנון אתה. והשיאנו יהוה אלהינו, את ברפת מועדיך לחיים לשמחה ולשלום, כאשר רצית ואמרת לברכנו כן תברכנו, סלה. וקדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך, ושמח נפשנו בישועתך ושבוענו מטובך, וטהר לבנו לעבדך באמת; והנחילנו בשמחה ובששון מועדי קדשך, וישמחו בם כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה יהוה, מקדש ישראל והזמנים.

מג ברכה אמצעית שלמוסף הפסח:

אתה בחרתנו מכל העמים... זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו, גלינו מארצנו ונתרחק מעל אדמתנו; ואין אנו יכולין לעלות להראות להשתחוות לפניך בבית בחירתך, בנה הדרך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו-מפני היד שנסתלחה במקדשך. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו, שתשוב ותרם עליו ועלינו ברחמיך הרבים, ותקבץ פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירפתי ארץ, והביאנו לציון עירך ברה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובתנו, תמידין כסדרן ומוספין כהלפתן, ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג המצות הזה, נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. מלך רחמן, רחם עלינו; טוב ומטיב, הדרש לנו; שובה עלינו בהמון רחמיך, בגלל אבותינו שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה, וכונן מקדשך על מכונו, והראנו בבנינו, ושמחנו בתקונו; והשב ישראל אל נוהו-וכוהנים לעבודתם, ולוים לדוכנו, וישראל למעמדן, וארמון על משפטו ישב. ושם נעלה ונראה לפניך בשלוש פעמי רגלינו, כפתוב בתורתך: שלוש פעמים בשנה יראה כל-זכורך את-פני יהוה אלהיך, במקום אשר יבחר-בחג המצות ובחג

השבועות, ובחג הסוכות; ולא יראה את-פני יהוה, ריקם. איש, כמתנת ידו, כברפת יהוה אלהיך, אשר נתן-לך. והשיאנו יהוה אלהינו, את ברפת מועדיך... ברוך אתה יהוה, מקדש ישראל והזמנים.

מד וכנסח זה הוא מתפלל בחג השבועות ובחג הסוכות, בלא חסרון ולא יתר: אלא שבחג השבועות, הוא אומר את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג השבועות הזה, זמן מתן תורתנו באהבה-זכר ליציאת מצרים. וכן הוא אומר, ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג השבועות הזה, לרחם בו עלינו... ובמוסף, הוא אומר ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג השבועות הזה. וכן בחג הסוכות, הוא אומר את יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג הסוכות הזה, זמן שמחתנו... וכן בשמיני עצרת, אומר את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג שמיני עצרת הזה, זמן שמחתנו... וכן במוסף, אומר ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג שמיני עצרת הזה, נעשה ונקריב לפניך. ואם חל יום טוב להיות בשבת, אומר אתה בחרתנו... ותתן לנו יהוה אלהינו שבתות למנוחה, מועדים לשמחה וחגים וזמנים לששון, את יום המנוח הזה, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג פלוני הזה... וכן במוסף, אומר ואת מוספי יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג פלוני... ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה, וביום הכפורים, אם חלו להיות בשבת, בין בשאר תפלות בין במוסף. וחזתם בכל התפלות שלשלושה רגלים, מקדש השבת וישראל והזמנים; ובראש השנה, הוא חזתם מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון. וביום הכפורים, הוא חזתם מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים.

מה נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים, להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים: בברכה ראשונה, מוסיפין זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים, מלך רחמן, ומושיע ומגן; ברוך אתה יהוה, מגן אברהם. ומוסיפין בברכה שנייה, מי כמוך אב הרחמן, זוכר יצוריו ברחמים לחיים, ונאמן אתה, להחיות מתים. ברוך אתה יהוה, מחיה המתים. ומוסיפין בברכת שמונה עשרה, זכר רחמיך יהוה אלהינו, וכבש פעסך, וכתב לחיים, כל בני בריתך. ברוך אתה יהוה, הטוב שמך ולך נאה להודות. ומוסיפין בברכה אחרונה, ובספר חיים ברכה ושלוש, ונזכר ונפתח לפניך, אנו וכל עמך בית ישראל, לחיים ולשלום. ברוך אתה יהוה, המברך את עמו ישראל בשלום. ובתפלת נעילה יום הצום,

אומר בברכות אלו מקום זכרנו לחיים, חתמנו לחיים. וכל התוספות האלו, מנהג מקומות; ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישית בנסח זה, בשני ימים שלראש השנה בכל תפלה ותפלה מארבע התפלות; וכן נהגו מקצת, לברך אותה באותו הנסח בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות שליום הכפורים; וזה הוא נסחה:

אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך, סלה. ובכן תן פחדך יהוה אלהינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת; וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כלם אגדה אחת, לעשות רצונך בלבב שלם-כמו שידענו יהוה אלהינו, שהשלטון מלפניך, עז בינך וגבורה בימינך, ושמך נורא על כל מה שבראת. ובכן תן כבוד לעמך תהלה ליראיך, תקוה לדורשיך פתחון פה למיחלים לך; שמחה לארצך ששון לעירך, וצמיחת קרן לדויד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך. ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו, וחסידים ברנה יגילו ועולתה תקפץ פיה; וכל הרשעה פלה פעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ. ומלכות העליזה מהרה תעקר ותשבר, ותמלך אתה הוא יהוה אלהינו מהרה על כל מעשיך, בירושלים עירך, ובהר ציון משכן כבודך ונגד זקניך כבוד. כפתוב וחפרה הלבנה, ובושה החמה: כי-מלך יהוה צבאות, בהר ציון ובירושלם, ונגד זקניו, כבוד. ונאמר יהוה ימלך, לעלם ועד. ונאמר ויגבה יהוה צבאות, במשפט; והאל, הקדוש, נקדש, בצדקה. ברוך אתה יהוה, המלך הקדוש.

מו ברכה אמצעית שלראש השנה, בערבית ושחרית ומנחה:

אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצוותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך; ושמך הגדול והקדוש, עלינו קראת. ותתן לנו יהוה אלהינו, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום הזכרון הזה, זכרון תרועה באהבה-זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא... כי אל מלך רחום וחנון אתה. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם פלו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך; וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמרו כל אשר נשמה באפו, יהוה אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצוותיך... ודברך אמת וקים לעד. ברוך אתה יהוה, מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון.

מז ברכה ראשונה משלוש ברכות אמצעיות שלמוסף ראש השנה:

אתה בחרתנו מכל העמים... זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו, גלינו מארצנו... תמידין פסדך ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום הזכרון הזה, נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית: שלא עשנו כגויי הארצות, ולא שמנו ככל משפחות האדמה, שלא שם חלקנו בהם, ולא גורלנו ככל המונם-שהם משתחיים להבל וריק, ומתפללים לאל לא יושיע. ואנו משתחיים לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ; מושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עז בגבהי מרומים. הוא אלהינו, ואין עוד; אמת מלפנו, ואין זולתו. כפתוב בתורתך וידעת היום, והשבת אל-לבבך, כי יהוה הוא האלהים, בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת: אין, עוד. אוחילה לאל אחלה פניו, אשאלה ממנו מענה לשון, אשר בקהל עם אשיר עזו, אביעה רננו בעד מפעליו. לאדם מערכי-לב; ומיהוה, מענה לשון. אדני, שפתי תפתח; ופי, יגיד תהלתך. ברוך אתה יהוה-למדני חקיך. על פן נקוה לך יהוה אלהינו, לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ והאלילים פרות יכרתו, לתפן עולם במלכות שדי. וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ; יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יהוה אלהינו יכרעו ויפלו, ולכבוד שמך הגדול יקר יתנו, ויקבלו כלם על מלכותך, ותמלך עליהם לעולם ועד. כי המלכות, שלך היא; ולעולמי עד, תמלך בכבוד. כפתוב בתורתך, יהוה ימלך, לעלם ועד. וכתוב לא-הביט און ביעקב, ולא-ראה עמל בישראל; יהוה אלהיו עמו, ותרועת מלך בו. וכתוב ויהי בישרון, מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל. ובדברי קדשך כתוב לאמר, כי ליהוה, המלוכה; ומשל, בגוים. וכתוב יהוה מלך, גאות לבש: לבש יהוה, עז התאזר; אף-תכון תבל, בל-תמוט. וכתוב ימלך יהוה, לעולם-אלהיך ציון, לדר ודר: הללו-יה. וכתוב שאו שערים, ראשיכם... ועל ידי עבדיך הנביאים נאמר, כה-אמר יהוה מלך-ישראל וגאלו, יהוה צבאות: אני ראשון ואני אחרון, ומבלעדי אין אלהים. וכתוב ועלו מושעים בהר ציון, לשפט את-הר עשו; והיתה ליהוה, המלוכה. וכתוב והיה יהוה למלך, על-כל-הארץ; ביום ההוא, יהיה יהוה אחד-ושמו אחד. ובתורתך, כתוב לאמר-שמע, ישראל: יהוה אלהינו, יהוה אחד. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם פלו בכבודך... ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצוותיך... ודברך אמת וקים

לעד. ברוך אתה יהוה, מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון.

היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם בפנים, או כעבדים: אם בפנים-רחמנו, פרחם אב על בנים; ואם כעבדים-עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

מח ברכה שניה:

אתה זוכר מעשה עולם, ופוקד כל יצורי קדם; לפניך נגלו כל תעלומות, והמון נסתרות שמבראשית: כי אין שכחה לפני כסא כבודך, ואין נסתר מנגד עיניך; אתה זוכר את כל המפעל, וגם כל היצור לא נכחד ממך. הכל גלוי לפניך יהוה אלהינו, צופה ומביט עד סוף כל הדורות: כי תביא חק זכרון להפקד כל רוח ונפש, ולהזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית. מראשית, כזאת הודעת; ומלפנים, אותה גלית. זה היום תחלת מעשיך, זכרון ליום ראשון: כי חק לישראל הוא; משפט, לאלהי יעקב. ועל המדינות-בו יאמר איזו לחרב איזו לשלום, איזו לרעב איזו לשבע. ובריות-בו יפקדו להזכירם לחיים, ולמות. מי לא נפקד ביום הזה, כי זכר כל היצור לפניך בא: מעשה איש ופקדתו, ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי כל מעללי איש. אשרי איש שלא ישפחך, וכן אדם יתאמץ בך: כי דורשיך לעולם לא יפשלו, וגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך. הלוא את נוח באהבה זכרת, ותפקדהו בהמון רחמיך בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם. על כן זכרנו בא לפניך יהוה אלהינו, להרבות זרעו כעפרות תבל, וצאצאיו כחול הים. כפתוב בתורתך, ויזכר אלהים, את-נח, ואת כל-החיה ואת-כל-הבהמה, אשר אתו בתבה; ויעבר אלהים רוח על-הארץ, וישכו המים. וכתוב וישמע אלהים, את-נאקתם; ויזכר אלהים את-בריתו, את-אברהם את-יצחק ואת-יעקב. וכתוב וזכרתי, את-בריתי יעקוב; ואף את-בריתי יצחק ואף את-בריתי אברהם, אזכר-והארץ אזכר. ובדברי קדשך פתוב לאמר, זכר עשה, לנפלאותיו; חנון ורחום יהוה. טרף, נתן ליראיו; יזכר לעולם בריתו. ונאמר זכר לעולם בריתו; דבר צוה, לאלף דור. ונאמר ויזכר להם בריתו; וינחם, פרב חסדו. ועל ידי עבדיך הנביאים פתוב לאמר, הלך וקראת באזני ירושלם לאמר, כה אמר יהוה, זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולתיך-לכתך אחרי במדבר, בארץ לא זרועה. וכתוב וזכרתי אני את-בריתי אותך, בימי נעורייך; והקימותי לך, ברית עולם. וכתוב הן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשעים-כי-מדי דברי בו, זכר אזכרנו עוד; על-כן, המו מעי לו-רחם ארחמנו, נאם-יהוה. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה

ויבוא יגיע יראה... כי אל מלך רחום וחנון אתה. וזכרנו בזכרון טוב מלפניך, ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי קדם. וזכר לנו יהוה אלהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה, אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותראה לפניך העקיפה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמי לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את פעסך, ויגלו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עמנו במדת רחמים, ואל תתנהג עמנו במדת הדין. ובעבור שמך הגדול, ישוב אפך מעמך ישראל, ומעירך, ומנחלתך. וקים לנו יהוה אלהינו, את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך: וזכרתי להם, ברית ראשנים: אשר הוצאתי-אתם מארץ מצרים לעיני הגוים, להיות להם לאלהים-אני יהוה. כי זכר כל הנשפחות אתה מעולם, כי אין שכחה לפני כסא כבודך; ועקידת יצחק אבינו, לזרעו היום תזכר. ברוך אתה יהוה, זוכר הברית.

היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם בפנים, או כעבדים: אם בפנים-רחמנו, פרחם אב על בנים; ואם כעבדים-עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

מט ברכה שלישית:

אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך, לדבר עמהם; מן השמים השמעתם קולך, ונגלית עליהם בערפלי טהר. גם כל העולם פלו חל מלפניך, ובריות בראשית חרדו ממך, בהגלותך מלכנו על הר סיני, ללמד לעמך תורה ומצוות. ותשמיעם את הוד קולך, ודברות קדשך מלהבי אש; בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת. כפתוב בתורתך, ויהי ביום השלישי בהית הבקר, ויהי קלת וברקים וענן כבד על-ההר, וקל שפר, חזק מאד; ויחרד כל-העם, אשר במחנה. וכתוב ויהי קול השפר, הולך וחזק מאד; משה ידבר, והאלהים יעננו בקול. וכתוב וכל-העם ראים את-הקולות ואת-הלפידים, ואת קול השפר, ואת-ההר, עשן; וירא העם וינעו, ויעמדו מרחק. ובדברי קדשך פתוב לאמר, עלה אלהים, בתרועה; יהוה, בקול שופר. וכתוב בחצרות, וקול שופר-הריעו, לפני המלך יהוה. וכתוב הללו-יה: הללו-אל בקדשו... תהלל יה: הללו-יה. ועל ידי עבדיך הנביאים נאמר, כל-ישבי תבל, ושכני ארץ, פנשא-נס הרים תראו, וכתקע שופר תשמעו. וכתוב והיה ביום ההוא, יתקע בשופר גדול, ובאו האבדים בארץ אשור, והנדחים בארץ מצרים; והשתחוו ליהוה בהר הקדש, בירושלם. וכתוב ויהוה עליהם יראה, ויצא כפרק חצו; ואדני יהוה בשופר יתקע, והלך בסערות תימן. יהוה צבאות, יגן עליהם; כן תגן על עמך, בשלומך. תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס

לְקַבּוּץ גְּלוּיֵינוּ, וְקָרַב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִים, וּנְפֻצוֹתֵינוּ כְּנֶס מִירְכַתֵי אֶרֶץ; וְהֵבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירֶךָ בְּרָנָה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ, כְּמִצְוֶה עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל יַדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם, וּבְרֵאשֵׁי חַדְשֵׁיכֶם-וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצָצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם, וְעַל זְבַחֵי שְׁלָמֵיכֶם; וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי אֱלֹהֵיכֶם, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם. כִּי שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפֵר אֶתְּהָ מֵעוֹלָם, וּמֵאֲזִין תְּרוּעָה וְאִין דוֹמָה לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים.

הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל יִצְוֵי עוֹלָמִים, אִם כְּפָנִים, אוֹ כְּעַבְדִּים: אִם כְּפָנִים-רַחֲמָנוּ, כְּרַחֵם אֲבָ עַל בְּנֵים; וְאִם כְּעַבְדִּים-עֵינֵינוּ לָךְ תְּלוּיֹת עַד שֶׁתַּחֲנֹנוּ וְתוֹצִיא לְאוֹר מִשְׁפָּטָנוּ, קְדוֹשׁ.

נ בְּרָכָה אֲמַצְעִית שְׁלִיּוֹם צוּם הַכְּפוּרִים, בְּעֶרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה וְנִעִילָה:

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ... וְתַתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, אֶת יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם הַכְּפוּרִים הַזֶּה, לְמַחִילָה וְלִסְלִיחָה וְלִכְפּוּר בּוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ בְּאַהֲבָה-זְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיִבּוֹא... כִּי אֵל מְלֶכֶת רַחוּם וְחַנוּן אַתָּה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַחֵל לְעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוּם הַכְּפוּרִים הַזֶּה, מַחֵה וְהַעֲבִיר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ-כְּאִמּוֹר אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מַחֵה פְּשָׁעֶיךָ, לְמַעַנִּי: וְחַטָּאתֶיךָ, לֹא אֶזְכֹּר. וְכַתּוּב מַחִיתִי כְּעָב פְּשָׁעֶיךָ, וְכַעֲנַן חַטָּאוֹתֶיךָ; שׁוּבָה אֵלַי, כִּי גָאֲלֶתֶיךָ. וְכַתּוּב כִּי-בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם,

י ו ם ש ל י ש י

נג נסח הודוי:

אֲנִי אֱלֹהֵינוּ, וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ-תְּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתָנוּ, וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִלִּפְנֵינוּ מִתַּחֲנַנְתָּנוּ: שָׂאִין אָנוּ עֲזֵי פָנִים וְקִשֵׁי עֶרֶף, שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנֶיךָ, צְדִיקִים אֲנַחְנוּ, וְלֹא חֲטָאנוּ. אֲבָל חֲטָאנוּ אֲנַחְנוּ, וְאֲבוֹתֵינוּ: אֲשַׁמְנוּ, בְּגִדְנוּ, גָּזְלָנוּ, דִּבְרָנוּ דְפִי, הַעֲוִינוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ, זָדָנוּ, חֲמִסְנוּ, טַפְלָנוּ שָׁקַר, יַעֲצֹנוּ רַע, כָּזַבְנוּ, לָצָנוּ, מְרַדְנוּ, נֶאֱצָנוּ, סָרְרָנוּ, עֹוִינוּ, פְּשַׁעְנוּ, צָרְרָנוּ, קִשִׁינוּ עֶרֶף, רִשְׁעָנוּ, שַׁחַתְנוּ, תַּעֲוִינוּ תַּעֲבָנוּ תַּעֲתַעְנוּ; סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים, וְלֹא שׁוּה לָנוּ. וְאַתָּה צְדִיק, עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ: כִּי אַמֶּת עֲשִׂיתָ, וְאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ. מַה נֶּאֱמַר לְפָנֶיךָ, יוֹשֵׁב מְרוֹם; מַה נִּסְפָּר לְפָנֶיךָ, שׁוֹכֵן שְׁחִקִים. הֲלוֹא הִנְסַתְרוֹת וְהִנְגַּלוֹת, אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רְזֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל חַי; אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בֵּטוֹן, וְרוֹאֶה כְּלִיּוֹת וְלֵב. וְאִין כָּל דְּבָר נֶעֱלַם מִמֶּךָ, וְאִין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל חַטָּאוֹתֵינוּ, וְתִכְפֹּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִסְלַח לְכָל פְּשָׁעֵינוּ: וְעַל חֲטָא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה, וְעַל חֲטָא שְׁחַטָּאנוּ

לְטַהַר אַתְּכֶם: מִפֶּל, חַטָּאתֵיכֶם, לְפָנַי יְהוָה, תְּטַהְרוּ. כִּי אַתָּה סִלַּחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמַחֲלָן לְשַׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל; וּמִבְּלַעְדֶּיךָ, אִין לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלַךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כָּל בְּכַבּוּדְךָ... וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתַן חֶלְקָנוּ בְּתוֹרַתְךָ, וּשְׁבַעְנוּ מְטוֹבְךָ וּשְׂמַח נַפְשָׁנוּ בִּישׁוּעַתְךָ; וְטַהַר לִבָּנוּ לְעַבְדְּךָ בְּאַמֶּת, וְדַבְּרֶךָ אַמֶּת וְקִים לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְלַךְ עַל כָּל הָאֶרֶץ, מוֹחֵל וְסוֹלַח לְעוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכְּפוּרִים.

נא בְּרָכָה אֲמַצְעִית שְׁלָמוֹסְךָ:

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים... זְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ... תַּמִּידִין כְּסִדְרוֹן וּמוֹסָפִין כְּהַלְפָתָנוּ, וְאַתָּה מוֹסָפִי יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם צוּם הַכְּפוּרִים הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ, כְּמוֹ שֶׁפְּתַבַּת עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל יַדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַחֵל לְעוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַזֶּה... וּמִבְּלַעְדֶּיךָ, אִין לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלַךְ עַל כָּל הָעוֹלָם... וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְשָׁנוּ... מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכְּפוּרִים.

נב נהגו העם בכל תפלות המוספין, כשהוא אומר כמו שפיתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך, מזכיר קרבנות אותו היום כמו שהן כתובין בתורה, וקורא אותן הפסוקים; ואם לא הזכיר, פיון שאמר כמו שפיתבת עלינו בתורתך, שוב אינו צריך.

לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן, וְעַל חֲטָא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּסִתְרָה, וְעַל חֲטָא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלוּי, וְעַל חֲטָא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנְסָה, וְעַל חֲטָא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן; וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ עֲשֵׂה, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְקַ לְעֲשֵׂה, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ קִרְבָּן, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ מַלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ מִיתָה בְּיַדֵי שְׁמַיִם, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ כְּרַת, וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חֵיבִין עָלֵינוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין, חֵנֶק וְהַרְג שְׂרָפָה וְסַקְלָה. עַל הַגְּלוּיִים לָנוּ, וְעַל שְׂאִינָן גְּלוּיִין לָנוּ: הַגְּלוּיִים לָנוּ, כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ; וּשְׂאִינָן גְּלוּיִין לָנוּ, חֲטָאנוּ עַל כָּלֶם. וְאַתָּה יוֹדֵעַ כָּל הַנְּסַתְרוֹת, כְּפִתּוּב הַנְּסַתְרוֹת-לִיהוָה, אֱלֹהֵינוּ; וְהַנְּגַלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ, עַד-עוֹלָם-לְעֲשׂוֹת, אַת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כִּי אַתָּה סִלַּחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמַחֲלָן לְשַׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל; וּמִבְּלַעְדֶּיךָ, אִין לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵי, עַד שְׁלֹא נוֹצַרְתִּי, אִינִי כְּדָאִי; וְעַכְשָׁו שְׁנוֹצַרְתִּי, כְּאֵלוֹ לֹא נוֹצַרְתִּי. עֲפָר אֲנִי בְּחַיִּי, קַל וְחִמֵּר בְּמִיתָתִי. הָרִי אֲנִי

לפניך יהוה אלהי, ככלי מלא בושׁה וכלמה. יהי רצון מלפניך, שלא אחטא, ומה שחטאתי מרק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורין. ויהיו לרצון אמרי-פי, והגיון לבי לפניך: יהוה, צורי וגאלי.

פסדר הזה, מתודה בערבית ושחרית ומוסף ומנחה, בין יחיד, בין שליח צבור. והיחיד אומר ודוי זה, אחר תפלתו, אחר שגומר שים שלום, קדם שיפסע שלוש פסיעות. ושליח צבור אומר באמצע ברכה אמצעית-קדם שיאמר אלהינו ואלהי אבותינו, מחל לעוונותינו... מתודה ודוי פסדר הזה; ואחר כך אומר מחל לעוונותינו ביום צום הכפורים...

נד בנעילה מתודה פסדר הזה, אומר:

מה נאמר לפניך, יושב מרום; מה נספר לפניך, שוכן שחקים. כי עוונותינו רבו מלמנות, וחטאתינו עצמו מלספר: מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקנו, מה מעשינו, מה נאמר לפניך, יהוה אלהינו. הלוא כל הגבורים כאין לפניך, ואנשי השם פלא היו, וחכמים כבלי מדע, ונבונים כבלי השכל. כי כל מעשינו תהו, וימי חיינו הבל לפניך; כפתוב בדברי קדשך, ומותר האדם מן-הבהמה אין, כי הכל הבל. אבל אתה הבדלת אנוש מראש, ותפירהו לעמד לפניך: כי מי יאמר לך, מה תעשה; ואם יצדק, מה יתן לך. ותתן לנו יהוה אלהינו, את יום הכפורים הזה קצ מחילה לכל חטאתינו, למען נחדל מעשק ידינו, ונשוב לעשות חקי רצונך בלבב שלם-כדבר שנאמר, דרשו יהוה, בהמצאו; קראהו, בהיותו קרוב. יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבתיו; וישב אל-יהוה וירחמהו, ואל-אלהינו פי-ירבה לסלח. ואתה אלוה סליחות, טוב ומטיב, חנון ורחום, ארך אפים ורב חסד; מרבה להשיב, רוצה בתשובתן שלרשעים. ואין אתה חפץ במיתתו, כפתוב חי-אני נאם אדני יהוה, אם-אחפץ במות הרשע, כי אם-בשוב רשע מדרך, וחייה: שובו שובו מדרכיכם הרעים, ולמה תמותו-בית ישראל. השיבנו וקבלנו ומחל לנו וסלח, פגדל חסדך. יהיו לרצון אמרי-פי, והגיון לבי לפניך: יהוה, צורי וגאלי.

נה נסח ברכת המזון:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, הן את העולם פלו בטוב בחסד וברחמים. וטובו הגדול לא חסר לנו ואל יחסר לנו לעולם ועד, כי הוא זן ומפרנס לכל-כאמור פותח את-ידך; ומשביע לכל-חי רצון, ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא. ברוך אתה יהוה, הן את הכל.

נודה לך יהוה אלהינו, ונברכך מלפנו, כי הנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ברית ותורה; על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים, על תורתך שלמדדתנו על חקי רצונך שהודעתנו. על כלם

יהוה אלהינו, אנו מודים לך ומברכים את שמך-כאמור ואכלת, ושבעת-וברכת את-יהוה אלהיך, על-הארץ הטבה אשר נתן-לך. ברוך אתה יהוה, על הארץ ועל המזון.

רחם יהוה אלהינו על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך, ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, ומלכות בית דויד משיחך תחזיר למקומה בימינו. ובנה את ירושלים בקרוב, כאשר דברת. ברוך אתה יהוה, בונה ברחמיך את ירושלים.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, האל, אבינו, מלפנו, אדירנו, בוראנו, קדושנו, קדוש יעקב, המלך הטוב והמטיב, שבכל יום ויום הוא גומלנו חן וחסד ורחמים, וכל טוב. הרחמן ישתבח לדורי דורים. הרחמן יתפאר לנצח נצחים. הרחמן יפרנסנו בכבוד. הרחמן יזכנו לימות המשיח, ולבנין בית המקדש, ולחיי העולם הבא. מגדול ישועות מלפנו; ועשה-חסד למשיחו לדוד ולזרעו, עד-עולם. כפירים, רשו ורעבו; ודרשי יהוה, לא-יחסרו כל-טוב. הודו ליהוה פי-טוב: פי לעולם חסדו.

נו המפטיר בנביא, מברך לפניך:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים, ורצה בדבריהם, הנאמרים באמת. ברוך אתה יהוה-הבוחר בתורה, ובמשה עבדו, ובישראל עמו, ובנביאי האמת והצדק.

ומברך לאחריה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים צדיק בכל הדורות. האל הנאמן-האומר ועושה מדבר ומקים, אשר כל דבריו האמת והצדק; נאמן הוא יהוה אלהינו, ונאמנים דבריך, ודבר מדבריך אחור לא ישוב ריקם, כי אל נאמן אתה. ברוך אתה יהוה, האל הנאמן בכל דבריו. רחם על ציון, כי היא בית חיינו, ולעגומת נפש תנקם נקם מהרה בימינו, ותבנה מהרה. ברוך אתה יהוה, בונה ירושלים. את צמח דויד מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה יהוה, מגן דויד. על התורה ועל הנביאים, ועל יום המנוח הזה שנתת לנו יהוה אלהינו לקדשה לכבוד ולתפארת-על הכל, אנו מברכין את שמך. ברוך אתה יהוה, מקדש השבת.

וביום טוב, הוא אומר: ועל יום טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו יהוה אלהינו לששון ולשמחה. ברוך אתה יהוה, מקדש ישראל והזמנים.

ואם היה שבת ויום טוב, כולל שניהן וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים: פנסח שהוא חותרם בתפלה בברכה אמצעית באותו היום, כך הוא חותרם

בְּבִרְכָה אַחֲרוֹנָה זֹ.

נַז הַעֲנִינֹת שְׁנֵהֲגוּ רַב הָעַם לְקָרוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שַׁבַּת וְשַׁבָּת, וּמִפְטִירֵינָם בְּהֵן; וְאֵלוּ הֵן:

בְּרֵאשִׁית- "הֵן עֲבָדֵי אֶתְמַךְ-בוּ" עַד "אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתִּים" בִּישְׁעֶיהָ;

אֱלֹהֵי תוֹלְדֹת נַח- "רְנִי עֲקָרָה, לֹא יִלְדָה" בִּישְׁעֶיהָ עַד "הִטּוּ אֲזַנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי";

לֶךְ-לֶךְ- "וְאֶל-מִי תִדְמִינִי, וְאֲשׁוּהָ" עַד "אֲנִי ה' אֶעֱנֶם, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזָבֶם" בִּישְׁעֶיהָ;

וַיֵּרָא אֱלֹהֵי- "וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשִׂי... " עַד "וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנֵהּ, וַתִּצְאָ" בְּמַלְכִים;

וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה-תַּחֲלַת מַלְכִים עַד "יַחֲיֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד, לְעֹלָם";

וְאֱלֹהֵי תוֹלְדֹת יִצְחָק- "מִשָּׂא דְבַר-ה', אֶל-יִשְׂרָאֵל, בְּיַד מַלְאָכָי" עַד "וְעַרְבָה, לָהּ"... " בְּתַרְי עֶשֶׂר;

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב- "וְעַמִּי תְלוּאִים, לְמִשׁוֹבְתַי" עַד "וַיִּבְנֶבְיָא, הָעֵלָה"... " בְּתַרְי עֶשֶׂר;

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב- "חֲזוֹן, עֲבָדֶיהָ" עַד סוֹף סִפְרוֹ, בְּתַרְי עֶשֶׂר;

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב- "עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל..." עַד "אֲרִיָּה שָׂאָג, מִי לֹא יֵירָא..." " בְּתַרְי עֶשֶׂר;

וַיְהִי מִקְצֵ- "וַיִּקְצַץ שְׁלֹמֹה, וְהִנֵּה חֲלוּם..." עַד "וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, מֶלֶךְ עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל", בְּמַלְכִים;

וַיִּגַּשׁ אֱלֹהֵי- "וְאֶתְהָ בֶן-אָדָם, קַח-לֶךְ עֵץ אֶחָד..." עַד "וַיִּזְדַּעַו, הַגּוֹיִם, כִּי אֲנִי ה'..." " בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

וַיַּחֲיֵי יַעֲקֹב- "וַיִּקְרְבוּ יָמֵי-דָוִד, לְמוֹת..." עַד "וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב, עַל-כִּסֵּא דָוִד..." " בְּמַלְכִים.

נַח וְאֱלֹהֵי שְׁמוֹת- "בֶּן-אָדָם, הוֹדַע אֶת..." עַד "וַיֵּצֵא לֶךְ שֵׁם בְּגוֹיִם..." " בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

וְאֶרְא- "וְלֹא-יְהִי עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל, סֵלֹן מִמֵּאִיר..." עַד "בֵּינֵם הָהוּא, אֶצְמִיחַ קְרוֹן..." " בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

בֹּא אֶל פְּרַעַה- "מִשָּׂא, מִצְרַיִם..." עַד "אֲשֶׁר בְּרָכוּ ה' צְבָאוֹת", בִּישְׁעֶיהָ;

וַיְהִי בְּשִׁלַּח- שִׁירַת דְּבוּרָה, מִן "וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא..." עַד "וַתִּשְׁקַט הָאָרֶץ, אַרְבַּעִים שָׁנָה";

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ- "בְּשַׁנַּת-מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ..." עַד "לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה..." " בִּישְׁעֶיהָ;

וְאֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּטִים- "הַדְּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֶל-יִרְמְיָהוּ..." עַד "לֹא-יִכְרַת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן-רַכָּב..." ";

וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה- "וְה', נָתַן חֲכָמָה לְשְׁלֹמֹה..." עַד "וּשְׁכַנְתִּי, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..." " בְּמַלְכִים;

וְאֶתְהָ תְצוּהָ- "הֲגִד אֶת-בֵּית-יִשְׂרָאֵל..." עַד "וַיִּרְצֵאתִי אֶתְכֶם..." " בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

כִּי תִשָּׂא- "וּדְבַר-ה' הָיָה אֶל-אֱלֹהֵינוּ..." עַד "וַיִּרְכַּב אַחֲאָב, וַיִּלְךְ יִזְרְעֵאלָהּ", בְּמַלְכִים;

וַיִּקְהַל- "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, וַיִּקַּח אֶת-חִירוֹם מִצֹּר" עַד "וַתִּתֶּם, מְלֶאכֶת הָעֲמוּדִים..." " בְּמַלְכִים;

אֱלֹהֵי פְקוּדֵי- "וַיַּעַשׂ חִירוֹם-אֶת-הַפְּלִרוֹת..." עַד "וְהַפְתּוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי..." " בְּמַלְכִים.

נֹט וַיִּקְרָא- "עַם-זֶה יִצְרַתִּי לִי..." עַד "כֹּה-אָמַר ה' מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל וּגְאֹלוֹ..." " בִּישְׁעֶיהָ;

צוּ אֶת אֶהְרֹן- "עֲלוּתֵיכֶם סָפוּ עַל-זְבָחֵיכֶם..." עַד "כִּי-בָאֵלָה חֲפָצַתִּי, נֹאֵם-ה'" " בִּישְׁעֵיהָ;

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי- "וַיִּסָּף עוֹד דָּוִד אֶת-כָּל-בָּחוּר..." עַד "כָּל אֲשֶׁר בִּלְבָבָךְ לֵךְ עֲשֵׂה", בְּשִׁמּוּאֵל;

אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ- "וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֹשָׁה..." עַד "וַיִּלְךְ מֵאֲתוֹ, כְּבָרַת-אֶרֶץ", בְּמַלְכִים;

זֹאת תִּהְיֶה- "וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע..." " וְאֶרְבַּעָה אֲנָשִׁים..." " וּמִדְּלָג עַד "וְלֹא-הִשְׁלִיכֶם מֵעַל-פְּנֵינוּ..." " בְּמַלְכִים;

אַחֲרֵי מוֹת- "הַתְּשֻׁפֵּט הַתְּשֻׁפֵּט..." עַד "וַנַּחֲלֵת בָּךְ, לְעֵינַי גּוֹיִם..." " בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

קִדְשִׁים תִּהְיוּ- "בְּאוֹ אֲנָשִׁים מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל..." עַד "צְבִי הִיא, לְכָל-הָאֲרָצוֹת", בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

אָמַר אֶל-הַכְּהֵנִים- "וְהַכְּהֵנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צְדוֹק..." עַד "כָּל-נִבְלָה..." " בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל;

בְּהַר סִינַי- "ה' עָזִי וּמַעֲזִי, וּמְנוּסִי..." עַד "רַפְּאֵנִי ה' וְאַרְפֵּא", בִּישְׁעֵיהָ;

אִם בַּחֲקֵתִי- "הַנִּבָּא עַל-רוּעֵי יִשְׂרָאֵל..." עַד "וְהַצִּלְתִּים, מִיַּד הָעֲבָדִים בְּהֵם", בִּישְׁעֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

ס בְּמִדְבַר סִינַי- "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל..." עַד "וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי, בְּאַמוּנָה..." " בְּתַרְי עֶשֶׂר;

נִשְׂא- "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרַעָה..." עַד "וַיִּגְדַּל הַנַּעַר, וַיְבָרְכֵהוּ ה'" " בְּשׁוֹפְטִים;

בְּהַעֲלֵתְךָ- "רְנִי וְשִׁמְחִי, בַּת-צִיּוֹן..." עַד "יָדִי זָרְבָבֵל, יִסְדּוּ..." " בְּתַרְי עֶשֶׂר;

שְׁלַח לֶךְ- "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן..." עַד "וּגִם-נִמְגּוֹ כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, מִפְּנֵינוּ", בִּישְׁעֵיהָ;

וַיִּקַּח קֶרֶח- "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם, לָכוּ וְנִלְכְּהָ הַגִּלְגָּל..." עַד "כִּי לֹא-יִטֹּשׁ ה'" " בְּשִׁמּוּאֵל;

זֹאת חֻקְת- "וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי..." עַד "מִיָּמִים יִמְיָה..." " בְּשׁוֹפְטִים;

וַיֵּרָא בָּלָק- "וְהָיָה שְׂאֲרִית יַעֲקֹב..." עַד "וְהַצָּנֵעַ

לְכַת, עִם-אֱלֹהֵיךָ", בְּתַרְי עֶשְׂר;

פִּינְחָס-"וַיַּד-ה', הִיְתָה אֶל-אֱלֹהֵיו... " עַד "וַיִּקָּם, וַיִּלְךְ אַחֲרַי אֱלֹהֵיו", בְּמַלְכִים;

רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת-"וַיִּתֵּן מֹשֶׁה, לְמִטֵּה בְנֵי-רְאוּבֵן... " עַד "וַיִּחַלְקוּ, אֶת-הָאָרֶץ", בִּיהוֹשֻׁעַ;

אֱלֹה מִסְעֵי-"אֱלֹה הַנְּחֻלַת... " עַד "וַיִּתְּנוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם", בִּיהוֹשֻׁעַ.

סָא אֱלֹה הַדְּבָרִים-"וְאֱלֹה הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל-יִשְׂרָאֵל-וְאֶל-יְהוּדָה... " עַד "וְהִייתֶם לִי, לְעָם", בִּירְמְיָה;

וְאֶתְחַנֵּן-"וְאֶתְפַּלֵּל, אֶל-ה', אַחֲרַי תִּתֵּי... " עַד "שְׂדוֹת בְּכַסֵּף יִקְנוּ... ", בִּירְמְיָה;

וְהִיָּה עֵקֶב-"הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאֲזֵנֵי יְרוּשָׁלַם... " עַד "וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ גּוֹיִם, וּבּוֹ יִתְהַלְלוּ", בִּירְמְיָה;

רָאָה אֲנֹכִי-"הֲנֵה יָמִים בָּאִים נְאֻם-ה', וְהִקְמַתִי לְדוֹד צֶמַח צְדִיק... " עַד "אִם-יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים", בִּירְמְיָה;

שְׁפָטִים-"וַיְהִי, פֶּאֶשֶׁר זָקֵן שְׂמוּאֵל... " עַד "וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל... ", בְּשְׂמוּאֵל;

כִּי תֵצֵא-"וַיֹּאסְפוּ פִלְשִׁתִּים אֶת-מַחְנֵיהֶם... " עַד "וַיְהִי דוֹד לְכָל-דָּרְכוֹ, מִשְׁכִּיל; וְה', עֲמוֹ", בְּשְׂמוּאֵל; וְהִיָּה כִי תִבֵּא-"אִז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ... " עַד "וְלֹא

הָיָה כִּיֹּם הַהוּא... ", בִּיהוֹשֻׁעַ;

אֲתֶם נִצְבִים-"וַיֹּאסֵף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל... " עַד "כְּרָמִים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא-נִטְעַתֶם... ", בִּיהוֹשֻׁעַ;

הֲאִזְנִנו-"וְלִקְחֵתִי אֲנִי מִצְמַרְת הָאָרֶז... " עַד "וְהָשִׁיבוּ, וְחִיו", בִּיחִזְקֵאל;

וְזֹאת הַבְּרָכָה-"וַיְהִי, אַחֲרַי מוֹת מֹשֶׁה-עֶבֶד ה'... ", וּמִדְּלָג עַד "וַיְהִי ה', אֶת-יְהוֹשֻׁעַ...".

סָב כָּל שַׁבַּת שְׁקוֹרִין בָּה שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת, מִפְּטִירִין בָּה מַעֲנִין פְּרָשָׁה אַחְרוֹנָה; וְזֶה הוּא הַמְּנַהֵג, בְּרַב הַמְּקוֹמוֹת.

סָג וְכֵן נִהְגוּ רַב הָעָם, לְהִיּוֹת מִפְּטִירִין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעִיָּה, מֵאַחַר תְּשֻׁעָה בָּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

בְּשַׁבַּת שְׂאֵחַר תְּשֻׁעָה בָּאָב-"נִחְמוּ נִחְמוּ, עַמִּי...";

בְּשַׁנְיָה-"וְתֹאמְרוּ צִיּוֹן, עֲזַבְנִי ה'...";

בְּשְׁלִישִׁית-"עֲנִיָּה סַעְרָה...";

בְּרִבְעִית-"אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא, מִנְחַמְכֶם...";

בְּחַמִּישִׁית-"רְנִי עֲקָרָה, לֹא יִלְדָּה";

בְּשִׁשִּׁית-"קוּמִי אוּרִי, כִּי בָּא אוּרְךָ";

בְּשִׁבְעִית-"שׁוּשׁ אֲשִׁישׁ...".

י ו ם ר ב י ע י

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הַלְכוּתֵינוּ עֶשְׂר, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוּת שַׁבַּת, הַלְכוּת עֲרוּבִין, הַלְכוּת שְׁבִיתַת עֶשְׂר, הַלְכוּת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הַלְכוּת חֲמֵץ וּמִצָּה, הַלְכוּת שׁוֹפָר וְסִפָּה וְלוּלָב, הַלְכוּת שְׁקָלִים, הַלְכוּת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הַלְכוּת תְּעִנּוּיּוֹת, הַלְכוּת מְגִלָּה וְחִנּוּכָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁלְתוֹרָה הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חֲמֵשׁ וּשְׁלוֹשִׁים-תְּשַׁע עֶשְׂרָה מֵהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֵׂה; וַיֵּשׁ בּוֹ שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

הַלְכוּת שַׁבַּת

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת-שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלוֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לְשַׁבַּת בְּשַׁבְּעֵי; שְׁלֹשׁ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; שְׁלֹשׁ לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבַּת; שְׁלֹשׁ לַצָּאת חוּץ לְגִבּוֹל בְּשַׁבַּת; לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם בְּזִכְרֶיהָ. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ.

הַלְכוּת שַׁבַּת פֶּרֶק א

א, ב כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַלְכוּת שַׁבַּת שֶׁהַעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה חַיֵּב-הָרִי זֶה חַיֵּב כְּרַת, וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה, חַיֵּב סִקְלָה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, חַיֵּב חֲטָאת.

א, ג וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהַעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פְּטוּר-הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַכְּרַת, וּמִן הַסִּקְלָה, וּמִן הַקְּרָבֵן; אֲבָל אֲסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבַּת: וְאֲסוּרוֹ מִדְּבָרֵי

א, א שְׁבִיתָה בְּשַׁבְּעֵי מִמְּלָאכָה-מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַיּוֹם הַשַּׁבְּעִי תִשְׁבַּת". וְכָל הַעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, בְּטַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא-תַעֲשֵׂה כָּל-מְלָאכָה". וּמֵה הוּא חַיֵּב עַל עֲשִׂית מְלָאכָה-אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ בְּזִדּוֹן, חַיֵּב כְּרַת, וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה, נִסְקָל; וְאִם עֲשֵׂה בְּשׁוֹגֵגָה, חַיֵּב קְרָבֵן חֲטָאת קְבוּעָה.

סופרים, הרחקה מן המלאכה; והעושה אותו בזדון, מכין אותו מכת מרדות. וכן כל מקום שנאמר אין עושין כד ופך, או אסור לעשות כד ופך בשבת-העושה אותו דבר בזדון, מכין אותו מכת מרדות.

א, ד וכל מקום שנאמר מתר לעשות כד ופך, הרי זה מתר לכתחלה. וכן כל מקום שנאמר אינו חיב כלום, או פטור מכלום-אין מכין אותו כלל.

א, ה דברים המתרים לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה-אם לא נתפון לאותה מלאכה, הרי זה מתר. כיצד: גורר אדם מטה וכסא ומגדל וכיוצא בהן בשבת, ובלבד שלא יתפון לחפר חריץ בקרקע בשעת גרידתו; ולפיכך אם חפרו הקרקע, אינו חושש בכך-לפי שלא נתפון. וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתפון לעקר אותן; לפיכך אם נעקרו, אינו חושש. ורוחץ ידיו מעפר הפרות וכיוצא בו, ובלבד שלא יתפון להשיר השער; לפיכך אם נשר, אינו חושש. פרצה דחוקה-מתר להפנס לה בשבת, אף על פי שמשיר צרורות. וכן כל דבר שאינו מתפון כגון זה.

א, ו עשה מעשה, ונעשת בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה-אף על פי שלא נתפון לה, חיב: שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה. כיצד: הרי שצריך לראש עוף לשחק בו לקטן, וחתך ראשו בשבת-אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד, חיב: שהדבר ידוע, שאי אפשר שיחתך ראש החי אלא והמות בא בשבילו. וכן כל כיוצא בזה.

א, ז כל העושה מלאכה בשבת-אף על פי שאינו צריך לגוף המלאכה, חיב עליה. כיצד: הרי שכפה את הנר מפני שהוא צריך לשמן כדי שלא יאבד, או כדי שלא ישרף חרס שלנר-חיב: מפני שהכפוי מלאכה, והרי נתפון לכבות, ואף על פי שאינו צריך לגוף הכפוי, ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרס או מפני הפתילה-הרי זה חיב. וכן המעביר את הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים, או המכבה את הגחלת, כדי שלא יזקו בהן רבים-חיב: אף על פי שאינו צריך לגוף הכפוי, או לגוף ההעברה, אלא להרחיק ההזק-הרי זה חיב. וכן כל כיוצא בזה.

א, ח כל המתפון לעשות מלאכה, ונעשת לו מלאכה אחרת שלא נתפון לה-פטור עליה, לפי שלא נעשת מחשבתו. כיצד: זרק אבן או חץ בחברו או בבהמה, כדי להרגו, והלך ועקר אילן בהליכתו, ולא הרג-הרי זה פטור. קל וחומר, אם נתפון לאסור קל, ונעשה אסור חמור, כגון שנתפון לזרק בכרמלית, ועברה האבן לרשות הרבים-שהוא פטור. וכן כל כיוצא בזה. נתפון לעשות דבר המתר, ונעשת

מלאכה-כגון שנתפון לחתך את התלוש, וחתך את המחבר-אינו חיב כלום. וכן כל כיוצא בזה.

א, ט נתפון ללקט תאנים שחורות, ולקט לבנות, או שנתפון ללקט ענבים ואחר כך תאנים, ונהפך הדבר ולקט התאנים בתחלה ואחר כך ענבים-פטור. אף על פי שלקט כל שחשב-הואיל ולא לקט פסדר שחשב, פטור: שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת, והרי הוא כמתעסק שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו.

א, י היו לפניו שתי נרות דולקות, או כבות, ונתפון לכבות זו וכבה את זו, או להדליק זו והדליק את זו-חיב: שהרי עשה מין המלאכה שחשב לעשותה. הא למה זה דומה, למי שנתפון ללקט תאנה זו, ולקט תאנה אחרת, או למי שנתפון להרג את זה, והרג את זה-שהרי נעשת מלאכה שחשב לעשותה.

א, יא אבל אם נתפון להדליק ראשונה, ולכבות שניה אחריה, ונהפך הדבר וכבה ראשונה, ואחר כך הדליק שניה אחריה-פטור. כפה זו והדליק זו בנשימה אחת, חיב-שאף על פי שלא הקדים ההדלקה, הרי לא אחר אותה, אלא שתיהן כאחת, ולפיכך חיב. וכן כל כיוצא בזה. וכל העושה מלאכה כמתעסק, ולא נתפון לה-פטור.

א, יב כל המתפון לעשות מלאכה, ונעשת ביותר על כונתו-חיב; בפחות מכוונתו, פטור. כיצד: הרי שנתפון להוציא משא לאחריו ובא לו לפניו, חיב-שהרי נתפון לשמירה פחותה, ונעשת שמירה מעלה. אבל אם נתפון להוציא לפניו ובא לו לאחריו, פטור-שהרי נתפון להוציא בשמירה מעלה, והוציא בשמירה פחותה. וכן כל כיוצא בזה.

א, יג היה חגור בסינר, והשליך המשא בין בשרו וחלוקו-בין שבא זה המשא שדרך להוציאו בדרך הזאת לפניו, בין שבא לאחריו-חיב: שפן דרכו להיות חוזר.

א, יד כל המתפון לעשות מלאכה בשבת, והתחיל בה, ועשה פשעור-חיב, אף על פי שלא השלים כל המלאכה שנתפון להשלימה. כיצד: הרי שנתפון לכתב אגרת או שטר בשבת-אין אומרים לא יתחיב זה עד שישלים חפצו ויכתב כל האגרת, או כל השטר, אלא משכיכתב שתי אותיות, יתחיב. וכן אם נתפון לארג בגד שלם-משייארג שני חוטין, יתחיב; ואף על פי שפונתו להשלים, הואיל ועשה פשעור בכונה, חיב. וכן כל כיוצא בזה.

א, טו כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו, ועשו אותה שנים בשתפות-בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו והניחו השני ברשות אחרת, בין שעשו אותה שניהם כאחד

מתחלה ועד סוף, פגון שאחזו שניהם בקלמוס וכתבו או אחזו כפר והוציאוהו מרשות לרשות-הרי אלו פטורין.

א, טז ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד שיצטרפו, פגון שנים שאחזו קורה והוציאוה לרשות הרבים-הואיל ואין כוח באחד מהן לעשותה לבדו, ועשו אותה בשתפות מתחלה ועד סוף-שניהן חיבין, ושעור אחד לשניהן. היה כוח באחד להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה-זה שייכול, חיב; והשני מסייע הוא, ומסייע אינו חיב כלום. וכן כל פיוצא בזה.

א, יז כל המקלקלן, פטורין. פיצד: הרי שחבל בחברו או בבהמה דרך השחתה, וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה-הרי זה פטור;

י ו ם ח מ י ש י

הלכות שבת פרק ב

חפר גמה ואינו צריך אלא לעפרה, הרי זה מקלקל ופטור. אף על פי שעשה מלאכה, הואיל וכוונתו לקלקל, פטור.

א, יח כל המקלקל על מנת לתקן, חיב. פיצד: הרי שסתר כדי לבנות במקומו, או שמחק כדי לכתב במקום שמחק, או שחפר גמה כדי לבנות בתוכה יסודות, וכל פיוצא בזה-חיב. ושעורו, פשעור המתקן.

א, יט כל העושה מלאכה בשבת, מקצתה בשגגה ומקצתה בזדון-בין שהזיד ולבסוף שגג, בין ששגג ולבסוף הזיד-פטור: עד שיעשה שעור המלאכה כלה מתחלה ועד סוף בזדון, ואחר כך יהיה חיב כרת וסקלה; או יעשהו פלו בשגגה מתחלה ועד סוף, ואחר כך יהיה חיב חטאת קבועה.

ב, ד החושש בעיניו-והוא שיהיה בשתייהן או באחת מהן ציר, או שהיו דמעות שותתות מרב הכאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדח, וכיוצא בחלאים אלו-הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה, ומחללין עליו את השבת, ועושין לו כל צרכי רפואה.

ב, ה וכן כל שיש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים-בין בפיו, בין במעיו, בין בכבדו וטחולו או בשאר כל שיש בחללו-הרי זה חולה שיש בו סכנה. ואינו צריך אמד, שחלי כבד הוא; לפיכך מחללין עליו מיד, בלא אמידה. ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל-הרי זו כמכה שלחלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את השבת. והחם שמצמר את הבשר-כמכה שלחלל הוא, ומחללין עליו את השבת. וכן כל חלי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה-אף על פי שהוא בעור הבשר מבחוץ, מחללין עליו את השבת על פיהם.

ב, ו הבולע נימה שלמים-מחמין לו חמין בשבת, ועושין לו כל צרכי רפואה: מפני שהיא סכנת נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה, או אחד מזוחלי עפר שממיתין-אפלו היו ספק ממיתין, ספק אין ממיתין-עושין לו כל צרכי רפואה להצילו.

ב, ז חולה שאמדוהו רופאים להביא לו גרגרת אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרגרות בבת אחת-כלן פטורין מכלום: ואפלו הביאו בזה אחר זה, ואפלו הבריא בראשונה-שהרי כלם ברשות הביאו.

ב, ח חולה שהיה צריך לשתי גרגרות, ולא מצאו

ב, א דחוייה היא שבת, אצל סכנת נפשות, כשאר כל המצוות; לפיכך חולה שיש בו סכנה-עושין לו כל צרכיו בשבת, על פי רופא אמן שלאותו מקום. ספק שהיה צריך לחלל עליו את השבת, ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת, ורופא אחר אומר אינו צריך-מחללין עליו את השבת: שספק נפשות, דוחה את השבת.

ב, ב אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכך שמונה ימים-אין אומרים נמתין עד הערב, כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות; אלא מתחילין מהיום שהוא שבת, ומחללין עליו אפלו מאה שבתות: כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה, מחללין-מדליקין לו את הנר, ומכבין מלפניו את הנר, ושוחטין לו, ואופין ומבשלין, ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו. כללו שלדבר: שבת לגבי חולה שיש בו סכנה-הרי היא כחל, לכל הדברים שהוא צריך להן.

ב, ג כשעושים דברים אלו, אין עושין אותן לא על ידי גויים, ולא על ידי קטנים, ולא על ידי עבדים, ולא על ידי נשים-כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם; אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם. ואין מורין לנשים לעשות דברים אלו. ואסור להתמהמה בחלול שבת, לחולה שיש בו סכנה, שנאמר "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", ולא שימות בהם. הא למדת, שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חלול ואסור, עליהן הפתוב אומר "וגם-אני נתתי להם, חקים לא טובים; ומשפטים-לא יחיו, בהם".

אלא שתי גרורות בשני עקצין ושלוש גרורות בעקץ אחד-כורתין העקץ שיש בו שלוש, אף על פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו בבצירה, אלא יכרתו עקץ אחד ולא יכרתו שנים. וכן כל כיוצא בזה.

ב, ט המבשל לחולה בשבת, ואכל החולה והותיר-אסור לבריא לאכל מן המותר: גזרה, שמא ירבה בשבילו. אבל השוחט לחולה בשבת, מתר לבריא לאכל ממנו בשר חי- שאין בדבר תוספת, כדי שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל כיוצא בזה.

ב, י חולה שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו על ידי גוי. פיצד: אומרין לגוי לעשות לו, והוא עושה-לבשל לו ולאפות, ולהביא רפואה מרשות לרשות, וכיוצא באלו. וכן פוחל עיניו מן הגוי בשבת, אף על פי שאין שם סכנה. ואם היו צרכיו, אין בהן מלאכה-עושין אותן אפלו ישראל; לפיכך מעלין אֲזַנִים בשבת, ומעלין אנקלי, ומחזירין את השבר. וכן כל כיוצא בהן, מתר.

ב, יא היולדת, כשפורעת לילד-הרי היא בסכנת נפשות, ומחללין עליה את השבת: קוראין לה חכמה ממקום למקום, וחותרים את הטבור, וקושרין אותו. ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא מצעקת בחבליה-מדליקין לה את הנר, ואפלו היתה סומה, מפני שדעתה מתישבת עליה בנר, ואף על פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו, מביאין לה. וכל שאפשר לשנות, משנין בשעת הבאה, כגון שתביא לה חברתה, כלי תלוי בשערה; ואם אי אפשר, מביאה כדרךה.

ב, יב אין מילדין את הגויה בשבת, ואפלו בשכר; ואין חוששין לאיבה, ואף על פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר תושב, מפני שאנו מצוין להחיותו; ואין מחללין עליה, את השבת.

ב, יג חיה-משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלושה ימים-מחללין עליה את השבת, ועושין לה כל צרכיה, בין שאמרה צריכה אני, בין שאמרה איני צריכה. ומשלושה ועד שבעה-אם אמרה אין אני צריכה, אין מחללין עליה; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה צריכה אני-מחללין עליה את השבת. ומשבעה ועד שלושים, הרי היא כחולה שאין בו סכנה; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושין לה מלאכה אלא על ידי גוי.

ב, יד עושין מדורה לחיה, ואפלו בימות החמה, מפני שהצנה קשה לחיה הרבה, במקומות הקור; אבל אין עושין מדורה לחולה, להתחמם בה. הקיז דם ונצטנן-עושין לו מדורה, אפלו בתקופת תמוז. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שנלד, אחר

שחותכין את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת; ומולחין אותו, ומלפפין אותו, מפני שסכנה היא לו, אם לא יעשו לו כל אלה.

ב, טו וכן מרחיצים אותו לפני המילה, ולאחר המילה, וביום השלישי למילה, בחמין שהוחמו בשבת-מפני הסכנה. האשה שישבה על המשבר, ומתה-מביאין ספין בשבת, אפלו דרך רשות הרבים, וקורעין את כרסה, ומוציאין את הולד: שמא ימצא חי-שספק נפשות דוחה את השבת, ואפלו לזה שאין חזקתו חי.

ב, טז מפקחין פקוח נפש בשבת, ואין צריך לטל רשות מבית דין; והמקדים להציל הנפש, הרי זה משבח. פיצד: ראה תינוק שנפל לים-פורס מצודה ומעלהו, ואף על פי שהוא צד הדגים עמו. שמע שטבע תינוק בים, ופרס מצודה להעלותו, והעלה דגים בלבד-פטור מפלוג. נתפון להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק-פטור, אפלו לא שמע שטבע: הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.

ב, יז נפל תינוק לבור-עוקר חליה ומעלהו, ואף על פי שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו. ננעלה דלת בפני תינוק-שובר את הדלת ומוציאו, ואף על פי שהוא מפצל אותה עצים שראויין למלאכה: שמא יבעת התינוק, וימות. נפלה דלקה, ויש שם אדם שחוששין שמא ישרף-מכבין אותה להצילו מן האש, ואף על פי שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת כבוי. וכל הקודם להציל, הרי זה משבח; ואינו צריך לטל רשות מבית דין, בכל דבר שיש בו סכנה.

ב, יח מי שנפלה עליו מפלת-ספק הוא שם, ספק אינו שם-מפקחין עליו; מצאוהו חי-אף על פי שנתרוצץ, ואי אפשר שיבריא, מפקחין עליו ומוציאין אותו, לחיי אותה שעה. בדקו עד חטמו, ולא מצאו בו נשמה-מניחין אותו, שכבר מת.

ב, יט בדקו ומצאו עליונים מתים-לא יאמרו כבר מתו תחתונים, אלא מפקחין על הכל: שאפשר במפלת שימות העליון, ויחיה התחתון.

ב, כ היתה חצר שיש בה גויים וישראלים, אפלו ישראלי אחד ואלף גויים, ונפלה עליהם-מפקחין על הכל, מפני הישראלי. פרש אחד מהם לחצר אחרת, ונפלה עליו אותה חצר-מפקחים עליו: שמא זה שפרש הוא הישראלי, והנשארים גויים.

ב, כא נעקרו כלן מחצר זו לילך לחצר אחרת, ובעת עקירתם פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה עליו, ואין ידוע מי הוא-אין מפקחין עליו: שפיון שנעקרו כלם, אין כאן ישראל קבוע, וכל הפורש מהן כשהו מהלכין, הרי הוא בחזקת שפרש מן

הָרֵב. לְפִיכֹךְ אִם הָיָה הָרֵב יִשְׂרָאֵל-אֶף עַל פִּי שְׁנַעְקְרוּ כָלָם, וַיִּרְשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר, וַנִּפְלָה עֲלֵיו-מִפְקַחִין עָלָיו.

ב, כב המהלך במדבר, ולא ידע מתי הוא יום שבת-מונה מיום שטעה ששה ומקדש שביעי, ומברך בו ברכת היום ומבדיל במוצאו בשבת. ובכל יום ויום, ואפלו ביום זה שהוא מבדיל בו ומקדש, מתר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות. ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום ויום ספק שבת הוא; ואם ידע שהיום שמיני ליציאתו, או חמשה עשר ליציאתו, וכיוצא בזה המנין-הרי זה מתר לעשות כל מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי שלא יצא בשירה בשבת; ושאר הימים חוץ מיום זה, עושה כדי פרנסתו בלבד.

ב, כג גויים שצרו על עירות ישראל-אם באו על עסקי ממון-אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה; ובעיר הסמוכה לספר, אפלו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות, או שערכו מלחמה, או שצרו

סָתָם-יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא, לצאת ולעזר לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגויים בשבת; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. וכשיצילו את אחיהן, מתר להן לחזור בכלי זין שלהן למקומם בשבת, כדי שלא להכשילן, לעתיד לבוא.

ב, כד וכן ספינה המטרפת בים, או עיר שהקיפה נהר-מצוה לצאת בשבת להצילן, בכל דבר שיכול להצילן. ואפלו יחיד הנרדף מפני הגויים, או מפני שהוא רודף אחריו להרגו-מצוה להצילו, ואפלו בעשית כמה מלאכות בשבת; ואפלו לתקן כלי זין להצילו, מתר. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת, ומתריעין עליהן לעזר אותם; ואין מתחננים ולא זועקין על הדבר, בשבת.

ב, כה צרין על עירות הגויים, שלושה ימים קדם לשבת; ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום, ואפלו בשבת, עד שכובשין אותה, ואף על פי שהיא מלחמת הרשות: מפי השמועה למדו, "עד רדתה", ואפלו בשבת. ואין צריך לומר במלחמת מצוה; ולא כבש יהושוע יריחו, אלא בשבת.

י ו ם ה ש י ש י

הַלְכוֹת שַׁבַּת פֶּרֶק ג

הוחמו כל צרכן, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק הוא יפה לו-אין משהין אותו על גבי האש בשבת, אף על פי שהנח מבעוד יום: גזרה-שמא יחתה בגחלים כדי להשלים בשולו, או כדי לצמקו. לפיכך אם גרף האש, או שפסה אש הפירה באפר או בנערת הפשתן הדקה, או שעממו הגחלים שהרי הן כמכסות באפר, או שהסיקה בקש או בגבבה או בגללי בהמה דקה שהרי אין שם גחלים בוערות-הרי זה, מתר לשהות עליה: שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גוזרין שמא יחתה באש.

ג, ה במה דברים אמורים, בפירה שהבלה מועט. אבל התנור-אף על פי שגרף האש, או חפה באפר, או שהסיקוהו בקש או בגבבה-אין משהין בתוכו, ולא על גביו, ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו, או שבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו: הואיל והבלו חס ביותר, אינו מסיח דעתו; וחוששים שמא יחתה בזו האש המעוטה, אף על פי שהיא אש קש וגבבה או מכסה.

ג, ו ולמה אסרו לשהות בתנור, אף על פי שגרף-מפני שהגורף אינו גורף אלא רב האש ועצמה, ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאר ניצוצה אחת; ומפני שהבלו חס, שמא יחתה כדי לנער הניצוצות הנשארות.

ג, א מתר להתחיל במלאכה מערב שבת, אף על פי שהיא נגמרת מאליה בשבת: שלא נאסר עלינו, אלא לעשות מלאכה בעצמו שליום; אבל שתעשה המלאכה מעצמה בשבת, מתר לנו להנות במה שנעשה בשבת מאליו.

ג, ב כיצד: פותקין מים לגנה ערב שבת עם חשכה, והיא מתמלאה והולכת כל היום כלו. ומניחין מגמר תחת הפלים, והן מתגמרין והולכין כל השבת כלה. ומניחים קלור על גבי העין, ואספלונית על גבי המכה, ומתרפין והולכין כל השבת כלה. ושורין דיו וסממנין עם חשכה, והן נשרין והולכין כל השבת כלה. ונותנין צמר ליורה, ואונין שלפשתן לתנור, והם משתנין והולכין כל השבת כלה. ופורסין מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשכה, והן צדין והולכין כל השבת כלה. וטוענין בקורת בית הבד ובעגולי הגת עם חשכה, והמשקין זבין והולכין כל השבת כלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב, והיא דולקת והולכת כל השבת כלה.

ג, ג מניחין קדרה על גבי האש, או בשר בתנור או על גבי גחלים, והן מתבשלים והולכין כל השבת כלה, ואוכלין אותן בשבת. ויש בדבר זה, דרכים שהן אסורין-גזרה, שמא יחתה בגחלים בשבת.

ג, ד כיצד: תבשיל שלא בשל כל צרכו, וחמין שלא

ג, הפפח-הבלו רב מהבל הפירה, ומועט מהבל התנור. לפיכך אם הסיקו בגפת או בעצים-הרי הוא פתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו, ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו, או מצטמק ויפה לו: אף על פי שגרף, או פסה באפר. ואם הסיקוהו בקש או בגבבה-הרי הוא פכירה שהסקה בקש ובגבבה, ומשהין עליו. ומתן לסמוך לפירה מבערב, אף על פי שאינה גרופה. ואיזו היא פירה, ואיזה הוא פפח-פירה, מקום שפיתת שתי קדרות; וכפח, מקום שפיתת קדרה אחת.

ג, ח תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו-מתן לשהותו על גבי האש, בין בכירה וכפח בין בתנור. וכן תבשיל שבשל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו-אם השליך לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות, נעשה הכל כתבשיל חי; ומתן לשהותו על האש, אף על פי שלא גרף ולא כסה, מפני שכבר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות בגחלים.

ג, ט כל תבשיל שאסור לשהותו-אם עבר ושהה אותו-אסור לאכלו עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעשה. ואם שכחו-אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא, אסור עד מוצאי שבת; ואם תבשיל שבשל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו, מתן לאכלו בשבת.

ג, י כל שמתן לשהותו על גבי האש-כשנוטלים אותו בשבת, אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם, אלא על גבי פירה גרופה, או מכסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש ובגבבה: והוא, שלא הניח הקדרה על גבי קרקע; אבל משהניחה על גבי הקרקע, אין מחזירין אותה, ואפלו על גבי גרופה, או מכסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח, שהסקו בגפת או בעצים, אף על פי שגרף או פסה, מפני שהבלן חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו בשבת.

ג, יא אסור להכניס מגרפה לקדרה, והיא על האש, להוציא ממנה בשבת: מפני שמגס בה, וזה מצרפי הבשול הוא; ונמצא כמבשל בשבת. ומתן להחזיר מפירה לכירה, אפלו מפירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרבה; אבל לא מפירה לטמינה, ולא מטמינה לכירה.

ג, יב לא ימלא אדם קדרה עססיות ותרמוסין, או חבית שלמים, ויתן לתוך התנור ערב שבת עם חשכה, וישהה אותו-שאלו וכיוצא בהן, אף על פי שלא בשלו כל עיקר, כתבשיל שלא בשל כל צרכו הן, מפני שאינן צריכים בשול הרבה; ודעתו עליהן לאכלן לאלתר, ולפיכך אסור לשהותן בתנור. ואם עבר ושהה-אסורין עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעשו.

ג, יג תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום, ושהה אותו בשבת-אם בשר גדי הוא וכיוצא בו, מתן, שאם יחתה בגחלים, יתחרך הבשר שאינו צריך אלא חמימות האש בלבד; ואם בשר עז או שור הוא, אסור, שמא יחתה בגחלים, לבשלו. ואם טח פי התנור בטיט, מתן-שאם בא לפתח התנור ולחתות, תכנס הרוח, ויתקשה הבשר ויפסד, ויצטנן התנור.

ג, יד וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו, אין גוזרין עליו שמא יגלהו ויחתה; ומפני זה נותנין אונן שלפשתן לתוך התנור עם חשכה, שאם גלהו יפסד.

ג, טו נתן גדי שלם לתוך התנור-הרי זה כבשר העז או בשר שור, ואסור לשהותו, שמא יחתה בגחלים: אלא אם כן טח התנור. ומתן לשלשל כבש הפסח לתנור עם חשכה, אף על פי שאינו טח, מפני שבני חבורה, זריזים הן.

ג, טז אין צולין בשר בצל וביצה על גבי האש-אלא כדי שיצלו מבעוד יום, ויהיו ראויין לאכילה. ואם נשארו אחר כן על האש בשבת, עד שיצלו הרבה-מתן, מפני שהן כמצטמק ורע לו: שאם חתה-יחרך אותו, שעל גוף האש הם. ומפני זה מניחין המגמר תחת הכלים עם חשכה-שאם חתה בגחלים, ישרף המגמר ויעשן הכלים.

ג, יז הא למדת, שכל דבר שאנו אוסרין בענין זה, אינו אסור משום שהוא נעשה בשבת; אלא גזרה, שמא יחתה בגחלים. לפיכך אין נותנין צמר ליורה, אלא אם כן היתה עקורה מעל האש-שמא יחתה בגחלים: והוא, שיהיה פיה טח בטיט-שמא יגס בה, משחשכה.

ג, יח אין נותנין את הפת בתנור עם חשכה, ולא חררה על גבי הגחלים-אלא כדי שיקרמו פנים שאינן מדבקים בתנור או באש. ואם נשארו אחר כן, עד שיגמר אפיתן-מתן: שאם יחתה, יפסיד אותו. ואם נתן סמוך לחשכה, וחשכה ועדין לא קרמו פניה-אם במזיד-אסור לאכל מהן עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעשו. ואם בשוגג-מתן לו לרדות ממנה מזון שלוש סעודות, בשבת; וכשהוא רודה-לא ירדה במרדה כדרך שהוא עושה בחל, אלא בספין וכיוצא בה.

ג, יט עושה אדם מדורה מפל דבר שירצה, בין על גבי קרקע בין על גבי מנורה, ומדליקה מבעוד יום, ומשתמש לאורה או מתחמם כנגדה בשבת. וצריך שידייק רב המדורה קדם חשכה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה קדם השבת; ואם לא הדליק רבה, אסור להנות בה בשבת-גזרה, שמא יחתה בה ויניד העצים כדי שתעלה השלהבת. ואם הדליק עץ יחידי, צריך להדליק רב עביו ורב הקפו מבעוד יום.

ג, כ בַּמָּוֶה דְּבָרִים אַמּוּרִים, בְּגִבּוּלֵינוּ; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ, מֵאַחֲזִיזֵינוּ אֶת הָאוֹר בְּעֵצִים בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד עִם חֲשֵׁכָה, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יַחְתֵּה, שֶׁהַכּוֹהֲנִים זְרִיזִין הֵן.

ג, כ א הֵיטָה מְדוּרָה שְׁלֵקְנִים, או שְׁלִגְרַעְנִין-אֵינוּ צָרִיךְ לְהַדְלִיק הָרֵב; אֲלֵא כִּיּוֹן שֶׁהִתְחִיל בָּהּ הָאֵשׁ קִדְּם הַשַּׁבָּת, מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ נִתְּלִית בָּהֶן בְּמַהְרָה, וְאֵינוּ צָרִיךְ לַחְתּוֹת. לְפִיכָךְ אִם

אֲגִיד הַקְּנִים, או הַנִּיחַ הַגְּרַעְנִין בְּחוֹתְלוֹת-הָרֵי הֵן כְּעֵצִים, וְצָרִיךְ שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶן הַשְּׁלֵהֶבֶת מֵאֵלֶיהָ קִדְּם הַשַּׁבָּת.

ג, כ ב מְדוּרָה שְׁלִזְפָּת, או שְׁלִגְפָּרִית, או שְׁלִרְבָּב, או שְׁלִקִּירָה, או שְׁלִקְשׁ, או שְׁלִגְבָּבָה-אֵינוּ צָרִיךְ לְהַדְלִיק רַבָּה קִדְּם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ מִדְּלֶקֶת אוֹתָם בְּמַהְרָה.

שבת קודש

הלכות שבת פרק ד

ד, ד סִפֵּק חֲשֵׁכָה סִפֵּק לֹא חֲשֵׁכָה, מִתֵּר לְטַמֵּן אֶת דָּבָר חָם; וּמִתֵּר לְטַמֵּן דָּבָר הַצּוֹנֵן בַּשַּׁבָּת, בְּדָבָר שֶׁאֵינוּ מוֹסִיף, כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטַנֵּן בְּיוֹתֵר, או כְּדִי שֶׁתִּפּוּג צְנִתּוֹ. חֲמִין שֶׁטַמְנָן מִעֲרֵב שַׁבָּת, וְנִתְּגַלוּ בַּשַּׁבָּת-מִתֵּר לְכַסּוֹתָן, שֶׁהָרֵי אֵינוּ מוֹסִיף; וּמִתֵּר לְהַחֲלִיף הַכֶּסּוּי בַּשַּׁבָּת. כִּי־צַד-נוֹטֵל כֶּסּוֹת וּמִנִּיחַ כְּנָפֵי יוֹנָה, או נוֹטֵל כְּנָפֵי יוֹנָה וּמִנִּיחַ הַכֶּסּוֹת.

ד, ה פְּנֵה הַתְּבַשִּׁיל או הַמִּים הַחֲמִין, מִכְּלֵי לְכֵלֵי אַחֵר-מִתֵּר לְהַטְמִין הַכְּלֵי הָאֲחֵר בַּשַּׁבָּת בְּדָבָר שֶׁאֵינוּ מוֹסִיף, כְּמוֹ הַדָּבָר הַצּוֹנֵן: שֶׁלֹּא אֶסְרוּ לְהַטְמִין בַּשַּׁבָּת, אֲלֵא דָּבָר חָם שֶׁהוּא בְּכֵלֵי רֵאשׁוֹן שֶׁנִּתְּבַשֵּׁל בוּ; אֲבָל אִם פְּנֵהוּ, מִתֵּר.

ד, ו מִנִּיחִין מַחֵם עַל גְּבִי מַחֵם בַּשַּׁבָּת, וּקְדָרָה עַל גְּבִי קְדָרָה, וּקְדָרָה עַל גְּבִי מַחֵם, וּמַחֵם עַל גְּבִי קְדָרָה; וְטַח פִּיהֶם בְּבִצָּק: לֹא בְּשִׁבִיל שִׁיחֲמוּ, אֲלֵא בְּשִׁבִיל שִׁיעֲמָדוּ עַל חֲמֵם-שֶׁלֹּא אֶסְרוּ אֲלֵא לְהַטְמִין בַּשַּׁבָּת; אֲבָל לְהַנִּיחַ כְּלֵי חָם עַל גְּבִי כְּלֵי חָם, כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּחִמְיָמוֹתָן-מִתֵּר. אֲבָל אִין מִנִּיחִין כְּלֵי שֵׁישׁ בוּ דָּבָר צוֹנֵן, עַל גְּבִי כְּלֵי חָם, בַּשַּׁבָּת-שֶׁהָרֵי מוֹלִיד בוּ חָם בַּשַּׁבָּת; וְאִם הַנִּיחוּ, מִפְּעֵר־ב-מִתֵּר, וְאֵינוּ כְּטוֹמֵן בְּדָבָר הַמוֹסִיף.

ד, א יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִם טַמֵּן בָּהֶן הַתְּבַשִּׁיל, הוּא מִתְּחַמֵּם וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ כְּעִין הָאֵשׁ-כְּגוֹן זָפָת, וְזָבֵל, וּמִלַּח, וְסִיד, וְחוֹל, או זוּגִין וּמוֹכִין וְעֵשְׂבִים בְּזֶמַן שֶׁשְׁלִשְׁתָּן לַחִים וְאִפְלוּ מִחֲמַת עֲצָמוֹן; וּדְבָרִים אֵלוּ, נִקְרְאִין דָּבָר הַמוֹסִיף. וְיֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִם טַמֵּן בָּהֶן הַתְּבַשִּׁיל, יִשְׂאֵר בְּחִמְיָמוֹתוֹ בְּלִבָּד, וְאֵינוּ מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֲלֵא מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּהַצְטַנֵּן-כְּגוֹן זוּגִין וּמוֹכִין וְעֵשְׂבִים יְבֻשִׁין, וְכֶסֶת, וּפְרוֹת, וְכִנְפֵי יוֹנָה, וְנִעְרַת הַפֶּשֶׁתָּן, וְנִסְרַת חֲרָשִׁים, וְשִׁלְחִין, וְגִזֵּי צֶמֶר; וּדְבָרִים אֵלוּ, נִקְרְאִין דָּבָר שֶׁאֵינוּ מוֹסִיף.

ד, ב מִן הַדִּין הֵיךְ, שֶׁטוֹמְנִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף מִבְּעוֹד יוֹם, וְיִשְׂאֵר הַתְּבַשִּׁיל טַמּוֹן בַּשַּׁבָּת, שֶׁהָרֵי מִשְׁהִין עַל גְּבִי הָאֵשׁ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים לְהַטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף, מִבְּעוֹד יוֹם: גִּזְרָה, שֶׁמָּא תִרְתַּח הַקְּדָרָה בַּשַּׁבָּת, וְיִצְטַרֵּךְ לְגַלוֹתָהּ עַד שֶׁתִּנּוּחַ הַרְתִּיחָהּ, וְיַחֲזֹר וְיִכְסֶה בַּשַּׁבָּת; וְנִמְצָא טוֹמֵן בְּדָבָר הַמוֹסִיף בַּשַּׁבָּת, שֶׁהוּא אֶסוּר. לְפִיכָךְ מִתֵּר לְטַמֵּן בְּדָבָר הַמוֹסִיף, בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת-שֶׁסֶתֶם קְדָרוֹת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, כְּבָר רִתְחוּ וְנָחוּ מִבְּעֻבּוּעוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁנָּחוּ, שׁוּב אֵינָן רוֹתְחִין.

ד, ג וְכֵן מִן הַדִּין הֵיךְ, לְטַמֵּן הַתְּבַשִּׁיל בְּדָבָר שֶׁאֵינוּ מוֹסִיף, בַּשַּׁבָּת עֲצָמָה; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה-גִּזְרָה שֶׁמָּא יִטְמִין בְּרִמְצָ וְיִהְיֶה בוּ נִיצוּצוֹת שֶׁלֹּאֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בְּגַחְלִים; לְפִיכָךְ אֶסְרוּ לְהַטְמִין דָּבָר חָם בַּשַּׁבָּת, וְאִפְלוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוּ מוֹסִיף.

<p>6</p>	<p>ראשון Sunday</p>	<p>יט 19</p>	<p>עלות השחר 4:45 סו"ז קר"ש - מג"א 8:53 סו"ז תפלה - מג"א 10:16 שקיעה 8:05 בבלי: גיטין פב • ירושלמי: תרומות נא • תוספתא: נגעים ח נ"ך: מלכים ב א-י • רמב"ם: סדר התפילות: נוסח ברכות התפילה וסידורו ו-נוסח הקדוש</p>
<p>7</p>	<p>שני Monday</p>	<p>כ 20</p>	<p>עלות השחר 4:46 סו"ז קר"ש - מג"א 8:53 סו"ז תפלה - מג"א 10:16 שקיעה 8:04 בבלי: גיטין פג • ירושלמי: תרומות נב • תוספתא: נגעים ט נ"ך: מלכים ב יג-ד • רמב"ם: סדר התפילות: מ-וזו נוסח ח הברכות האמצעיות עד שוב אינו צריך</p>
<p>8</p>	<p>שלישי Tuesday</p>	<p>כא 21</p>	<p>עלות השחר 4:47 סו"ז קר"ש - מג"א 8:54 סו"ז תפלה - מג"א 10:16 שקיעה 8:03 בבלי: גיטין פד • ירושלמי: תרומות נג • תוספתא: פרה א נ"ך: מלכים ב טו-טז • רמב"ם: סדר התפילות: נוסח היחיד עד סוף ספר אהבה</p>
<p>9</p>	<p>רביעי Wednesday</p>	<p>כב 22</p>	<p>עלות השחר 4:48 סו"ז קר"ש - מג"א 8:54 סו"ז תפלה - מג"א 10:16 שקיעה 8:01 בבלי: גיטין פה • ירושלמי: תרומות נד • תוספתא: פרה ב נ"ך: מלכים ב יז-יח • רמב"ם: שבת א</p>
<p>10</p>	<p>חמישי Thursday</p>	<p>כג 23</p>	<p>עלות השחר 4:49 סו"ז קר"ש - מג"א 8:55 סו"ז תפלה - מג"א 10:16 שקיעה 8:00 בבלי: גיטין פו • ירושלמי: תרומות נה • תוספתא: פרה ג נ"ך: מלכים ב יט-כ • רמב"ם: שבת ב</p>
<p>11</p>	<p>ששי Friday</p>	<p>כד 24</p>	<p>עלות השחר 4:50 סו"ז קר"ש - מג"א 8:55 סו"ז תפלה - מג"א 10:17 שקיעה 7:59 בבלי: גיטין פז • ירושלמי: תרומות נו • תוספתא: פרה ד נ"ך: מלכים ב כא-כב • רמב"ם: שבת ג</p>
<p>12</p>	<p>שב"ק Shabbos</p>	<p>כה 25</p>	<p>ראה, מבה"ח, פקרו עלות השחר 4:51 סו"ז קר"ש - מג"א 8:55 סו"ז תפלה - מג"א 10:17 שקיעה 7:57 בבלי: גיטין פח • ירושלמי: תרומות נז • תוספתא: פרה ה נ"ך: מלכים ב כג-כד • רמב"ם: שבת ד</p>

מברכים חודש אלול המולד: מיטוואך נאכמיטאג 4 מינוט און 17 חלקים נאך 5

מען דארף מקיל זיין און גרינגער מאכן פאר זינדיגע מענטשן צו קענען
תשובה טון. (ספר המדות אות תשובה סימן י"ט)